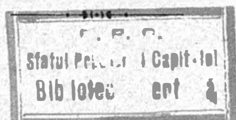
ISTORIA ȘI GENEALOGIA

CASEI

CALLIMACHI

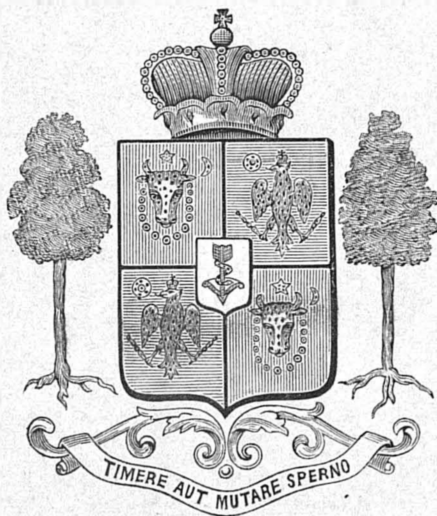
A. D. XENOPOL
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN IAȘI
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

ISTORIA ȘI GENEALOGIA

CASEI

CALLIMACHI

BUCURESCI
TIPOGRAFIA CURȚII REGALE, F. GÖBL FII
19, — STRADA REGALA — 19.
1897

STÂNCEŞTI

PRECUVÎNTARE

Există la noĭ în ţară, în deosebitele case boereştĭ, genealogiĭ ale familiilor lor, maĭ mult saŭ maĭ puţin întemeiate. Una din cele maĭ pozitive, prin datele pe care să razimă, este acea a familieĭ Callimachi (Calmăşul), interesantă şi prin faptul că sub un nume grecesc, ascunde o fire adevărat romînească. Genealogia aceasta, de şi nu să urcă prea departe — începutul viacului al XVIII-lea — şi tocmaĭ din această pricină, să întemeiază toată pe documente autentice şi arătărĭ vrednice de crezare. Ia să maĭ însamnă apoĭ şi prin faptul că moşia Stănceştĭ din judeţul Botoşanĭ, moşie de baştină a acesteĭ familieĭ, să află pînă astăzĭ în mînele eĭ, precum şi prin păstrarea tipuluĭ eĭ caracteristic,

care să recunoaşte a fi acelaş în portretele membrilor celor maĭ de căpetenie, aproape de la origine, pînă la urmaşiĭ ce maĭ trăesc. Familia Callimachi a dat patru domnĭ Moldoveĭ, un mitropolit şi maĭ multe personalităţĭ marcante, încît a jucat un rol de căpitenie în viaţa publică a acesteĭ ţărĭ, cu atît maĭ mult că toţĭ aceştĭ domnĭ aŭ fost însămnaţĭ, fie prin apucăturile lor reformatoare, fie prin însuşirile lor personale, fie în sfârşit prin tragica lor soartă. Deşi eĭ represintă civilisaţia grecească, maĭ mult saŭ maĭ puţin pătrunsă în a lor fire, totuşĭ eĭ sînt alăturea cu Mavrocordaţiĭ şi cu cîţĭ-va din Ipsilanţĭ şi din Ghiculeştĭ, representanţĭ distinşĭ aĭ grecismuluĭ, aceĭ ce aŭ lăsat urme trainice ale existenţeĭ lor şi nu numaĭ jafurĭ şi pustierĭ, ca ceĭ maĭ mulţĭ din domniĭ epoceĭ fanariote.

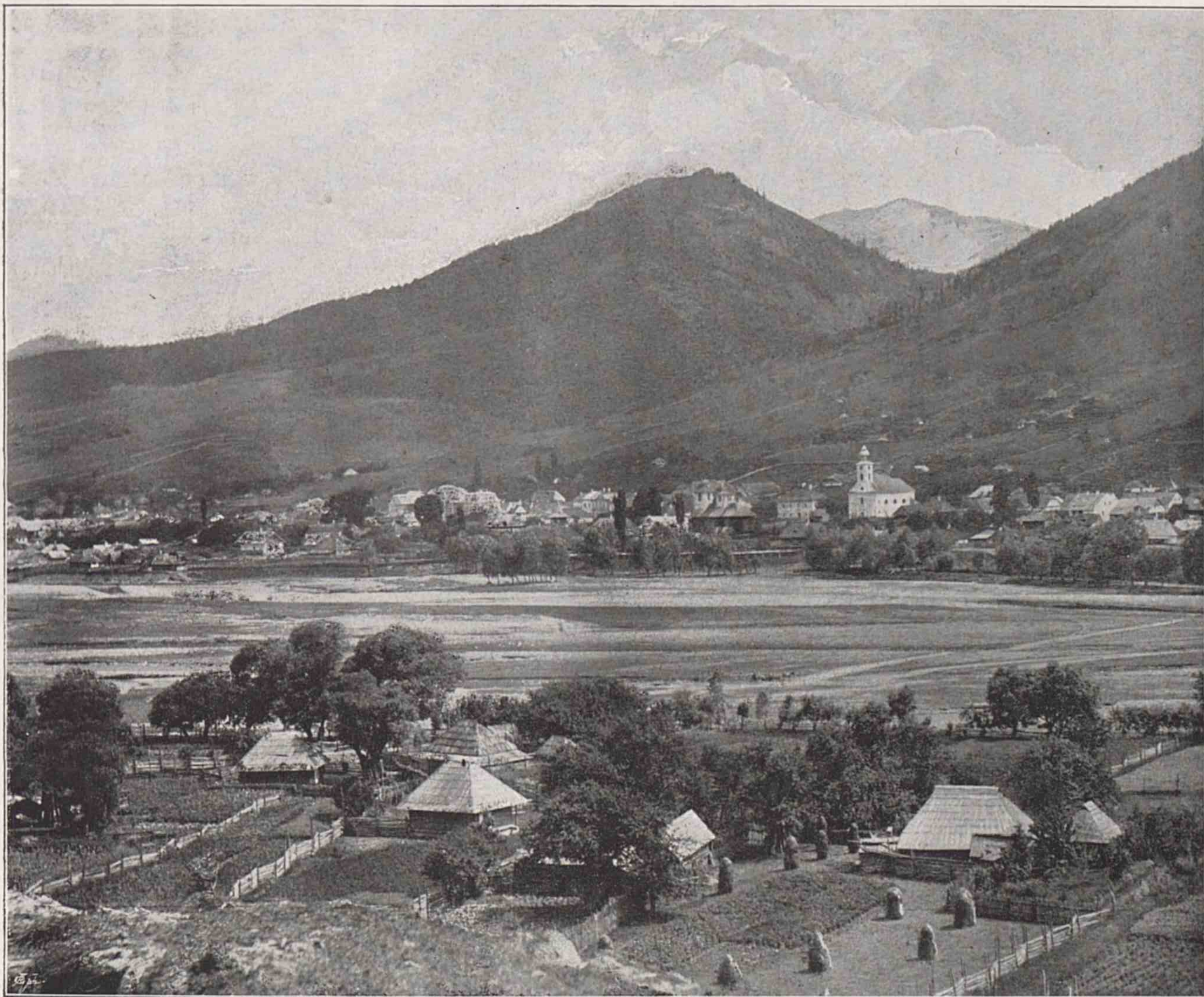
Am început lucrarea noastră cu limpesirea origineĭ familieĭ, apoĭ am trecut la istoria domnitorilor Callimachi şi a mitropolituluĭ Gavriil. Am urmat cu arborele genealogic, punînd în dreptul fie-căruĭ nume, un număr care să rapoartă la datele, maĭ mult saŭ maĭ puţin cunoscute, asupra membruluĭ respectiv. Aceste date sînt întemeiate pe documente saŭ mărturisirĭ ale scriitorilor, din care o parte sînt indicate în note, iar o parte, inedite saŭ maĭ greŭ de consultat, aŭ fost reproduse în anexe, cu deosebire acele privitoare la fixarea filiaţiunilor. D-l Alexandru Callimachi, şeful actual al caseĭ Callimachi, coborîtor direct al luĭ Teodor Calmăşul, începătorul cunoscut al aceșteĭ familiiĭ, mi-a pus la disposiţie multe din documentele inedite; cîteva aŭ fost aflate de D-l Teodor Stephanelli, preşedinte al tribunaluluĭ din Cîmpulung (Bucovina); altele de D-l

Ioan Tanoviceanu. Unele din ele aŭ fost publicate în revista mea «Arhiva», *de unde aŭ trecut în studiul de față. Prin această a mea lucrare să aduce o maĭ deplină lămurire asupra părțiĭ istorieĭ Moldoveĭ, cît timp ea a trecut sub Callimachĭ. Pe lîngă interesul psihologic al urmăririĭ aceluiașĭ suflet, în corpurile cu existență paralelă saŭ succesivă ale coborîtorilor uneĭ părechĭ de oamenĭ, publicația noastră maĭ dă și oare care amănunțimĭ privitoare la istoria generală a Moldoveĭ, în decursul viaculuĭ trecut și pînă în acesta în care ne aflăm, și către sfîrșitul căruia barca timpuluĭ înaintează.*

A. D. XENOPOL

Iașĭ, Decemvrie 1896.

CÎMPULUNG (Bucovina).

CAPITOLUL I

ORIGINEA CASEI CALLIMACHI

asa Callimachi [1]) care, după nume s-ar părea a fi de obîrşie grecească, este o adcvărată odraslă a poporuluĭ romîn. După spusa cronicaruluĭ Ioan Canta, ia să trage din Teodor Calmăşul (калмѣшꙋл), «carele aŭ fost din maziliĭ ceĭ de jos; patria luĭ a fost ținutul Orheiuluĭ [2]).» Să ştie că maziliĭ eraŭ la început boeriĭ ceĭ eşițĭ din slujbă, dar care ar fi putut reintra în ele. De la un timp însă uniĭ dintr-înşiĭ, uitațĭ de domn, rămîneaŭ la țară, unde înmulțindu-li-să familia prin sporirea urmaşilor şi averile lor

1) Acest nume, derivînd de la cuvintele greceștĭ καλλη frumoasă, μαχη luptă, trebue să să scrie regulat *Callimachi*. In cronicĭ și în documente să vede scris în diferite modurı: *Kalimache*, *Kalimahe*, *Calimach*, *Calimah*. Forma din urmă aŭ întrebuințat-o ceĭ maĭ mulțĭ membri aĭ familieı în iscăliturile lor.

2) *Letopisețele*, ed. I, 1853, III p. 184.

împărțindu-se, se coboraŭ cu încetul iar în rîndul țăranilor, de care totuși se deosebeaŭ prin oare-care privilegiĭ, precum acela de a nu fi supuși cisluireĭ dăreĭ personale, ci de a o plăti după o sumă fixă. Intre mazilĭ să deosebeaŭ două categoriĭ, una maĭ superioară, așa numitele *neamurĭ*, și maziliĭ propriĭ saŭ de jos, din care tocmaĭ cronicarul arată că s-ar trage familia Callimachi [1]).

Arătarea cronicaruluĭ, controlată prin alte izvoare, să menține numaĭ în privirea obîrșieĭ moldoveneștĭ a acesteĭ familiĭ. Ia trebue însă îndreptată în ceia ce privește stratul social, precum și regiunea din care să trage.

Să întărim maĭ întîiŭ obîrșia moldovenească a familieĭ Callimachi.

Ca celor maĭ multe din familiile, marĭ și micĭ, ale Țărilor romîne s-a căutat și Callimachilor o obîrșie străină. S-a susținut că eĭ s-ar coborî din un Italian, Filip Buonacorsi Callimachi, preceptor al regeluĭ Albert al II-lea al Polonieĭ, cel bătut de Stefan cel Mare în pădurea Cosminuluĭ [2]). Această obîrșie, din Polonia, a familieĭ Callimachi, pare a căpăta o întărire prin faptul că Ioan, fiul luĭ Teodor Calmășul, acel care a ajuns mare terziman la Poarta Otomană, spune el singur că era Polon [3]). Pe această mărturisire a unuĭ membru însuși al familieĭ Callimachi, nu poate fi pusă mare valoare, de-oare-ce «pe atuncĭ

---

1) Asupra mazililor și a neamurilor, vezĭ Xenopol, *Istoria Romînilor* III, p. 542 și urm., și 556 nota 29; V. p. 598.

2) Asupra luĭ Filip Buonacorsi, vezĭ Xenopol, *Istoria Romînilor,* II, p. 375.

3) Raportul luĭ Penkler din 11 Septemvrie 1841 în Hurmuzachi, *Fragmente, zur Geschichte der Rumänen* V, p. 108: «Iohann Callimaki, ein geborner Pollak wie er wenigstens selbst vorgab, wurde neuster Pfortendolmetsch».

nu era deosebită cinste de a fi Romîn, şi fiind că precum vom vedea, Ioan Callimachi studiase în Polonia, putea să să dea ca aparţinînd acelei ţări, mai bine decît Moldovei» [1]). Apoi vom cunoaşte din corespondenţa acestui pretins Polon, păstrată în cîte-va scrisori originale, rămase pînă azi în mînile urmaşilor săi, că el era neaoş Romîn, şi că nu să poate pune nici un temeiŭ pe întîmplătoarea întîlnire a numelui grecizat al familiei Calmăşul cu acel al preceptorului italian de la curtea regelui polon. Căci lucrul să ştie cu siguranţă, că numele originar al familiei lui Teodor a fost Calmăşul şi că a fost grecizat în Callimachi, după urcarea lui Ioan în postul de mare dragoman, fapt afirmat de un contimpuran, cronicarul grec, Constantin Dapontes în catalogul săŭ istoric, unde spune: «că acest Callimachi era din ţară, ca cum am zice ţara Moldovei, cu supranumele de Calmuchi [2]), de neam de jos şi începător neamului şi cinstei Venind în Constantinopole, s-a făcut secretarul lui Alexandru celui decapitat, apoi şi capuchehaia domnului Valahiei Grigore Ghica, fratele celui decapitat, şi din capuchehaia dragoman, şi din dragoman cu timpul

1) Xenopol, *Istoria Romînilor*, V, pag. 145, nota 13. Nu să poate admite părerea d-lui Alex. Callimachi, *Originea lui Ioan Callimachi*, în *Arhiva* din Iaşi, VI, p. 233, că această origine polonă ar fi fost atribuită din eroare, de ambasadorul german, lui Ioan Calmăşul, din necunoştiinţa geografică a situaţiei Cîmpulungului. Ambasadorul nu dă această origine ca părere a lui, ci ca o arătare a însuşi dragomanului.

2) Erbiceanu, *Cronicarii greci, care au scris despre Romînî în epoca Fanarioţilor*, Bucureşti, 1888, pag. 191: «το ἐπινόμι Καλμούκης». Sunetele romîneşti din *Calmăşul* sînt cu neputinţă de redat în greceşte, din cauza lui *ăş*.

domn al Moldoveĭ, patrieĭ luĭ. Din Calmuchi însă s-a numit eufemic Callimachi» [1]).

Alt contimpuran al luĭ Ioan Callimachi, Germanul Wolf, medicul mitropolituluĭ Gavriil, fratele Domnuluĭ, spune că «boeriĭ l-ar fi încredințat că aceștĭ Callimachi nu sînt de origină Grecĭ, ci curat Moldovenĭ, și-mĭ dădură ca dovadă că mitropolitul lor Gavriil, care era un frate al voevoduluĭ Ioan Callimachi, n-ar fi putut dobîndi, ca Grec, episcopatul moldovenesc» [2]). Intr-adevăr să știe că în Moldova n-a fost decît o singură dată un mitropolit grec, anume Nichifor, după războiul de 1738—1739, iar la eșirea luĭ din arhipăstorie, în 1752, s-a luat hotărîre, prin o carte sobornicească, ca de acolo înainte să nu să maĭ aleagă mitropolit străin [3]). Dovada adusă de Wolf pentru romănizmul Callimachilor este hotărîtoare.

Tot așa să rostește și un catalog cronologic al marilor dragomanĭ ortodoxĭ, spunînd că «Ioan Callimachi, care a îmbrăcat această dregătorie în 1740, era un bărbat minunat în toate, învățat și cunoscător de limbĭ, cuminte, prevăzător și ghibaciŭ în trebile politice; el să trăgea din Moldovenĭ» [4]). O scriere apărută în Atena și datorită învățatuluĭ grec Stamatiadi, asupra dragomanilor din Constantinopole, arată și ia că «începutul fami-

---

1) *Ibidem:* «καὶ ἀπὸ Καλμούκης μετωνομάσθη δί εὐφημίαν Καλλιμάχης».

2) Andreas Wolf, *Beiträge zu einer statistisch-historischen Beschreibung des Fürstenthums Moldau.* II Theil p. 211.

3) Erbiceanu, *Istoria mitropolieĭ Moldoveĭ,* Iași, 1888, pag. 24. Compară Xenopol, *Istoria Românilor,* V, p. 501.

4) *Portofelul mediculuĭ Suțu,* donat bibl. Academieĭ romîne de V. A. Ureche. Vezĭ revista *Atheneul romîn* din 15 Aprilie 1896.

liei Callimachi este moldovenesc, deşi cei mai noi Callimachi îl deduc din Callimachii ce aŭ trăit pe timpii ultimilor autocraţi bizantini. Strămoşii acestei familii, numită Calmuchi (καλμοῦκαι) care, după aceia s-aŭ elenizat în Callimachi, aveaŭ proprietăţi bogate în Hotinul Moldovei» [1]). Mai este atestată firea moldovenească a Calmăşilor de călătorul engiez Mac Mihael, care vizitează pe Scarlat Callimachi în 1817. El spune, în amintirile luĭ de călătorie, că «bunicul domnuluĭ ce cîrmueşte acuma şi al căruĭ nume este Σκαρλάτος 'Αλεξάνδρου Καλλιμάχης era un ţăran moldovan, care prin talentul săŭ de a învăţa limbile, să ridicâ la rangul de dragoman al Porţeĭ şi apoĭ la rangul căutat de gospodar» [2]). De sigur că această origină moldovenească a domnuluĭ din scaun, a fost aflată de călătorul englez de la încunjurimea luĭ şi nicĭ că să putea să fie altfeliŭ, de-oare-ce însuşĭ domnitorul cunoştea această origine şi să mîndrea cu ia. Anume Scarlat Callimachi în cartea de închinare a Codiceluĭ săŭ către părintele săŭ Alexandru Callimachi, între altele spune: «te îngrijeştĭ şi înălţimea ta de Moldova, de-oare-ce nu numaĭ că te-aĭ arătat adevărat părinte al Moldoveĭ în zilele domnieĭ tale, dar eştĭ şi adevărat cetăţan moldovan şi te pogorĭ din neaoşĭ Moldovenĭ, care din Moldova (precum

---

1) Βιογραφίαι τõν ἑλλήνων μεγάλων διερμηνέων τοῦ ὀθομανικοῦ κράτους ὑπὸ 'Επαμ. I. Σταματιάδου, Αθήνησι, 1865, p. 124 (Carte foarte rară, fiind că a fost distrusă de Turcĭ. Un exemplar se află în biblioteca d-luĭ C. Erbiceanu).

2) *Journey from Moscow to Constantinopol in the years 1817—1818*, by William Mac Mihael, London 1819, rezumat de N. Iorga în articolul: *Un călător englez în ţările române înainte de eterie* în *Arhiva* din Iaşĭ VII, p. 11 şi urm.

toţĭ ştiŭ) izvorînd, aĭ dat odraslelor tale neamul Callimachesc, pogorîndu-te de-a dreptul din vechĭ şi neaoşĭ strămoşĭ care aŭ strălucit în Moldova prin virtuţĭ şi fapte bine-cuvîntate de Dumnezeŭ şi aŭ fost patrioţĭ buni şi domnĭ binefăcătorĭ» [1]).

Două mărturisirĭ maĭ posterioare, bazate însă şi ele pe cercetărĭ personale, daŭ Callimachilor tot o obârşie moldovenească. Aşa Zallony, amarul critic al epoceĭ fanariote, cînd enumără familiile ce-aŭ ocupat gospodaratul ţărilor romîne şi dragomanatul Porţiĭ otomane, spune despre Callimachi că eraŭ Moldovenĭ [2]). Tot aşa şi paharnicul Sion, duşmanul pătimaş şi înverşunat al tuturor Grecilor, în Arhondologia Moldoveĭ, întăreşte şi el cu o vădită bucurie romînismul Callimachilor. El zice că eĭ «sînt ţăranĭ răzăşĭ de la Dorna şi Cîmpulung din ţinutul Suceveĭ, unde Ioan Vodă Teodor Callimachi a fost născut; că el a maĭ avut doĭ fraţĭ Teodor şi Gheorghe, din care acest din urmă s-aŭ călugărit numindu-să Gavriil, şi două surorĭ; dreapta lor poreclă este Calmăş» [3]).

Moldovenizmul familieĭ Callimachi este maĭ presus de orĭ-ce îndoială, fiind atestat de izvoare atît de deosebite şi tot odată aşa de concordante, şi în această privinţă decĭ, arătarea cronicaruluĭ Ioan Canta este întemeiată.

---

1) Tradus din greceşte de d. Alex. Papadopol-Calimah în articolul său: *Din istoria legislaţiuneĭ Moldoveĭ*, *Arhiva* din Iaşĭ, VII, p. 156.

2) *Traité sur les princes de la Valachie et de la Moldavie sortis de Constantinople, connus sous le nom de Phanariotes,* Paris, Arthur Bertrand libraire, 1830, p. 239.

3) *Arhondologia Moldoveĭ, amintirĭ şi note contimporane* de paharnicul Constantin Sion, Iaşĭ, 1892, p. 137.

Să cercetăm acuma a doua afirmare a cronicaruluĭ, că Teodor Calmăşul era din maziliĭ de jos, decĭ şi sărac, împrejurare pe care Canta o întăreşte chiar prin cuvintele următoare: «Teodor Calmăşul era creştin bun şi cu frica luĭ Dumnezeŭ, petrecînd viaţa luĭ cu *puţin prilej* şi cu pază bisericească şi cu alte fapte bune, *după puterile luĭ*» [1]. Tot aşa arată şi Constantin Daponte că «Ioan Calmăşul, fiul luĭ Teodor, era din oamenĭ de jos, începător neamuluĭ şi cinsteĭ» [2]. Vom vedea că atît stratul social, căruia aparţine Teodor Calmăşul, cît şi starea luĭ de avuţie, nu eraŭ ast-feliŭ cum le-arată cronicarul romîn, sprijinit de acel grecesc. Să poate ca originea maĭ îndepărtată a acesteĭ familiĭ să să fi tras din maziliĭ de jos, cu toate că în acest caz s-ar fi putut găsi un Calmăş printre boeriĭ maĭ vechĭ aĭ ţăriĭ, din care să să fi prăsit maziliĭ Calmăşul. Atît din cercetările mele, cît şi maĭ ales din acelea ale d-luĭ Ioan Tanoviceanu, care aŭ despoiat aproape toate documentele cunoscute, editate şi needitate, referitoare la Moldova, în privirea numelor boerilor conţinute în ele, rezultă că nu există nicĭ un boer moldovan maĭ vechiŭ cu numele de Calmăşul. Dar chiar dacă am admite că documentele în care acest nume s-ar putea afla, nu aŭ fost încă descoperite, şi că decĭ familia Calmăşul să trage dintr-o veche familie de boerĭ maziliţĭ şi este de obîrşie mazilească, încă Teodor Calmăşul, de care să ocupă Ioan

1) *Letopisețele* loc citat maĭ sus.
2) M. Erbiceanu, *Cronicariĭ grecĭ,* loc citat maĭ sus.

Canta, nu maĭ era simplu mazil, ci *boer*, după cum se constată lucrul, fără nicĭ o îndoială, din reaflarea luĭ în această însuşire în documentele timpuluĭ.

Anume un document de la Grigore Ghica Voevod din 1729, Septemvrie în 28 — care document va fi analizat maĭ pe larg în cursul acesteĭ scrierĭ, cînd ne vom ocupa de moşia Stănceştiĭ — spune că «spătarul Dimitrie Stroicĭ zălogise moşia luĭ Stănceştiĭ, de la judeţul Botoşanilor, către *boerul nostru Teodor Calmăşul, vornicul de Cîmpulung*, drept o sută de leĭ banĭ gata» [1]). Acest document constată într'un chip învederat maĭ întîiŭ că Teodor Calmăşul era boer şi anume vornic de Cîmpulung şi al doilea că nu era aşa de sărac cum îl arată cronicarul, de-oare-ce avea destuĭ banĭ spre a împrumuta altora, şi dacă chiar ar fi adevărată arătarea făcută de el, în documentul citat, că aceĭ o sută de leĭ, cu care făcuse bine luĭ Dimitrie Stroicĭ, iĭ împrumutase el însuşĭ de la un Turc, încă să vede că el avea credit. Dar vom vedea maĭ la vale că familia Calmăşul avea şi avere imobilă şi anume munţĭ în regiunea Cîmpulunguluĭ şi viĭ la Putna, aceasta cînd ne vom ocupa de locul din care Calmăşeniĭ îşĭ trag obîrşia.

---

1) Document publicat de Alexandru Callimachi, după originalul păstrat de d-sa, în articolul săŭ *Originea luĭ Ioan Callimachi, Arhiva* VI, p. 234. Reprodus aicĭ în *Documente* la No. III. Faptul că Teodor Calmăşul era vornic în Cîmpulung pe la 1729, este adeverit şi din un zapis dat de Iacob, feciorul luĭ Balan, luĭ Chirilă, feciorul Piticariuluĭ, pentru despăgubirea din pierderea a doĭ boĭ, şi care zapis să vede a fi fost făcut spre a curma judecata iscată pentru acea despăgubire, înaintea celor doĭ vornicĭ din Cîmpulung *Solomon Botez* şi *Teodor Calmăşul*. Vezĭ zapisul reprodus în *Documente* la No. II.

De aceia este mult maĭ exactă arătarea luĭ Stamatiadi, raportată maĭ sus, că strămoşiĭ Callimachilor aveaŭ proprietățĭ bogate în Hotinul Moldoveĭ, la care autorul grec maĭ adaogă : «pentru bogăția lor, aŭ putut nu numaĭ să să unească prin căsătoriĭ cu diferițĭ domnĭ pămentenĭ, dar şi diferițĭ membri a eĭ s-aŭ întîmplat să să ridice pe tronul Moldoveĭ» [1]).

Ce să fie însă boeria pe care o avea Teodor Calmăşul, *vornicia de Cîmpulung?* In Moldova sînt cunoscuțĭ, maĭ întîiŭ, un singur vornic cu epitetul de mare; de la sfîrşitul viaculuĭ al XVI-lea doĭ vornicĭ marĭ: acel de țara de jos şi acel de țara de sus, ambiĭ boerĭ marĭ de divan. Maĭ eraŭ vorniciĭ de poartă, dregătorĭ subalternĭ, ce executaŭ hotărniciile saŭ împlineaŭ datoriile [2]). Acuma vedem apărînd un vornic al uneĭ regiunĭ, saŭ maĭ bine zis al unuĭ ținut, acel al Cîmpulunguluĭ. Cantemir ne lămureşte însă firea şi caracterul boerieĭ, numite vornicia de Cîmpulung. El spune : «Cîmpulung constitue o specie de republică, cuprinzînd vre-o cincĭ-spre-zece sate, care toate aŭ legile şi judecătoriĭ lor propriĭ. Cîte-odată le trimite domnul doĭ vornicĭ, pe care îĭ primesc de bună-voe şi să supun lor; dar dacă cumva aceştia îĭ vatămă şi le întartă inimele, eĭ îĭ alungă şi-ĭ daŭ afară din ținut, crezîndu-să tarĭ între zidurile cetățiĭ ce le este dată de natură» [3]). Arătarea luĭ Cantemir este adeverită şi de o tînguire a săteni-

1) Σταματιάδης l. c. maĭ sus.

2) P. Răşcanu, *Lefile şi veniturile boerilor Moldoveĭ în 1776,* Iaşĭ, 1887, p. 27.

3) *Descriptio Moldaviae,* p. 123: «Vornicos binos . . expellunt.

lor din munţiĭ Bucovineĭ, în care să vede subsemnat: Simion Păpuşă, vornic de Cîmpulung. In această tînguire locuitoriĭ protestează contra apăsăreĭ căreia eraŭ expuşĭ din partea ocîrmuireĭ austriace, arătînd eĭ, că «sub oblăduirea domnitorilor Moldoveĭ, nu eraŭ încărcaţĭ cu alta nimic, fără numaĭ cu şferturile şi pocloanele, după cum arată aceste aicĭ aninate mărturiĭ *de la boeriĭ care aŭ fost vornicĭ între noĭ*» [1]). Vornicul de Cîmpulung era deci unul din ceĭ doĭ boerĭ trimişĭ de domn, spre a reprezenta interesele domnieĭ în republica, de alt-feliŭ destul de neatîrnată, a Cîmpulunguluĭ. Vornicĭ de ţinuturĭ să întîlnesc şi aiurea, şi însamnă aceiaşĭ funcţiune ca şi a ispravnicului. Aşa într-un document de 1758, găsim pe domnitorul Ioan Callimachi ordonînd *vorniculuĭ* de Botoşanĭ înfiinţarea uneĭ şcolĭ în acel oraş [2]). In răspunsurile ce s-aŭ dat înscris la ponturile generaluluĭ Elmpt, găsim la Cîmpulung arătat ca vornic pe medelnicerul Constantin Boşotă, iar la Botoşanĭ găsim pe stolnicul Constantin Cogălniceanu ispravnic, ce să numeşte şi vornic de Botoşănĭ [3]).

1) Doc. din 1793 Iulie 1, *Uricarul* luĭ Th. Codrescu, VI, p. 165.

2) *Uricarul* II, p. 51.

3) *Arhiva Romînească* sub redacţia luĭ Mihail Cogălniceanu, ed. II, Iaşĭ, 1860, I, p. 139 şi 143. Nu credem că trebue amestecat cu vornicul de Cîmpulung altă autoritate a oraşuluĭ cu acelaş nume, anume *şoltuzul de Cîmpulung*, care apare într-un document din 1761, prin care Ioan Teodor Callimachi Voevod scrie luĭ Neculaĭ Pătraşcu, fost mare pitar, şoltuz de Cîmpulung, ca să facă pe locuitorĭ să înţăleagă, că nu aŭ dreptul a păscui în apele din pădurile mînăstireĭ Moldaviţa. Wickenhauser (*Urkunden des Klosters Moldavitza,* Wien, 1862, p. 162). Şoltuzul era autoritate orăşenească; vornicul, a ţinutuluĭ.

Pe la începutul veacului al XVIII-lea, de când datează documentul în care Teodor Calmăşul este arătat ca vornic de Cîmpulung, organizaţia descrisă de Cantemir, ce trăia pe acele timpurĭ, era încă în fiinţă.

In fine că Teodor Calmăşul nu era om de rînd se vede şi după aceea că ţinea în căsătorie pe Ruxandra Ghica şi o boeroică ca dînsa nu s'ar fi dus nicĭ odată după un mazil de jos[1]).

*
* *

După ce am lămurit cele două dintîiŭ întrebărĭ, trezite de spusele cronicaruluĭ Canta, să trecem la cea de a treia, la regiunea Moldoveĭ, care a fost patria maĭ restrînsă a Călmăşenilor.

Ioan Canta spune că eĭ ar fi de baştină din ţinutul Orheiuluĭ din Basarabia şi tot în această regiune pare a-ĭ aşeza şi scriitorul grec Stamatiadi, cînd spune că eĭ aveaŭ întinse proprietăţĭ în Hotinul Moldoveĭ. Paharnicul Sion le dă din potrivă drept loc de sălăşluinţă Cîmpulungul saŭ Dorna din Bucovina actuală[2]). Cercetarea ce vom face va da dreptate izvoruluĭ acestuĭ din urmă, care de alt-feliŭ nu poate fi întrebuinţat decît cu cea maĭ mare băgare de samă.

O primă licărire a acestuĭ adevăr apare în împrejurarea că aflăm pe Teodor Calmăşul în însuşirea de vornic de

1) Vezĭ maĭ jos arborele genealogic, Notiţa No. 2.
2) *Letopiseţele* l. c. maĭ sus; Σταματιάδης l. c. maĭ sus; Sion, *Archondologia* l. c.

Cîmpulung. Este însă destul de probabil că în turbulenta republică, care nu se prea sfia de a alunga pe reprezentanţiĭ principeluĭ, acesta va fi ales, spre a-ĭ îngriji interesele, maĭ curînd oamenĭ localnicĭ de cît străinĭ, spre a nu maĭ întărta şi maĭ mult spiritul eĭ de nesupunere. Acest argument singur a determinat pe d-l Haşdeu a primi drept patrie a Călmăşenilor, Cîmpulungul bucovinean[1]. Noĭ sîntem în putinţă de a întări această părere încă cu alte cîteva dovezĭ maĭ hotărîtoare.

Pînă maĭ dăunăzĭ exista în Cîmpulung o biserică de lemn, despre care să ştie că a fost dărîmată, sînt acuma cîţĭ-va anĭ, şi că lemnul din care era construită, a fost dăruit comuneĭ Ciumarna, din ţinutul Cîmpulunguluĭ, clădindu-să din el în acea comună o biserică nouă. Să spunea despre această biserică că ia fusese ridicată în Cîmpulung de către Callimachi-Vodă şi să află asupra eĭ în schematismul mitropolieĭ din Cernăuţĭ, următoarea notiţă: «Biserica S-tul Neculaĭ din Cîmpulung, făcută de principiĭ Moldoveĭ Ioan şi Theodor Callimachi la 1689, este de lemn».

Această notiţă este confirmată de pomelnicul familieĭ Callimachi descoperit de d-l T. V. Stephanelli, preşedintele tribunaluluĭ de Cîmpulung şi membru în dieta bucovineană. Pomelnicul arată de asemenea că biserica s-a început în luna Maĭ 12 zile, şi s'a săvîrşit al doilea an Maĭ 15 zile, leat 7197 1689. Fiind că nu a fost doĭ domnitorĭ Callimachi unul Ioan şi altul Teodor şi că cel întîiŭ domnitor din această familie este Ioan fiul luĭ Teodor Calmăşul—nu însă în 1689 cum arată concordant notiţa din

---

1) *Columna luĭ Traian*, 1882, p. 630.

schematism şi pomelnic, ci de la 1758 pînă la 1761—apoĭ rezultă în chip învederat că biserica din Cîmpulung a fost zidită de Teodor Calmăşul la 1689.

Inscripţia originală a acesteĭ bisericeĭ a fost regăsită tot de d-l Stephanelli în o camară în care fusese depusă, atuncĭ cînd lemnul bisericeĭ desfăcute să transportase la comuna Ciumarna. Inscripţia este săpată pe o tablă de lemn, împreună cu stema ţăriĭ într'un relief aurit, şi fiind tabla de dimensiunĭ micĭ, conţine numaĭ în prescurtare următoarele cuvinte: Io Ioan Teodor Voevod Domn ţăriĭ Moldoveĭ.» [1]) A fost decĭ pusă de Ioan fiul luĭ Teodor Calmăşul pe cînd era domn în Moldova, 1758—1761. Să vede că vechia biserică zidită de tatăl a fost refăcută de fiŭ cu atît maĭ mult că după cum afirmă d-l Stephanelli, tradiţia spune că biserica fusese dărîmată pe vremea năvălireĭ Tătarilor de sub domnia luĭ Mihaĭ Racoviţă în 1718. Astfel s-ar explica şi data pomelniculuĭ şi inscripţia luĭ Ioan Teodor Voevod şi notiţa din schematismul Mitropolieĭ din Cernăuţĭ. Zidirea uneĭ bisericĭ în Cîmpulung de întemeietorul familieĭ Callimachi şi repararea eĭ de fiul luĭ nu să póte explica de cît dacă admitem că locul de baştină al familieĭ Callimachi era Cîmpulung.

Dar familia Calmăşul avea chiar proprietăţĭ în regiunea Cîmpulunguluĭ, şi anume de acelea care în vremile ce ne ocupă, de obiceiŭ nu să cumpăraŭ, neavînd valoare deosebită, şi dacă cine-va le avea, era o dovadă că le poseda

---

1) Vezĭ fac-similul inscripţieĭ şi fac-similul pomelniculuĭ reproduse în *Documente* la No. XV. Comp. T. V. Stephanelli, *Originea luĭ Ioan Teodor Callimachi (Calmăşul)* în *Arhiva,* VII, 1896, p. 357.

din moşĭ şi strămoşĭ — anume munţĭ. Un document din 1761 Iunie 29, conţine dania ce o face Grigore Callimachi, domnitorul Moldoveĭ, fiul luĭ Ioan Teodor Callimachi, mătuşeĭ sale, suroreĭ tatăluĭ săŭ, Marieĭ, văduva luĭ Gheorghe Cananăŭ, a maĭ multor munţĭ din regiunea Cîmpulunguluĭ, şi anume : Cucoşul, Găina, Valea Porcesculuĭ, Pietrişul, Mestecănişul, Fundul Moldoveĭ, Faţa Cîmpulunguluĭ, Muncelul de Strajă, şi afară de aceştĭ munţĭ şi moşia Boteşti. Deşi Grigore Callimachi numeşte aceste proprietăţĭ, moşiĭ domneştĭ, noĭ credem că ele nu eraŭ pămînturĭ domneştĭ în sensul de avere a ţăriĭ, ci posesiunĭ private ale domnuluĭ, întrucît pe timpul luĭ Grigore Callimachi, de mult secase izvorul pămînturilor domneştĭ [1]).

Nu este de admis că aceştĭ munţĭ să fi fost cumpăraţĭ de Callimachi, spre a-ĭ dărui suroreĭ sale, căcĭ în acest caz maĭ bine îĭ cumpăra o moşie unde-va la şes. De aceia şi vedem pe Maria că, prin alte două documente din Ianuarie 20 şi Martie în 10, 1775, schimbă parte din aceştĭ munţĭ cu călugăriĭ de la Solca şi parte cu aceĭ de la Voroneţ, pentru moşia Costeştĭ a mînăstireĭ Solca, şi Vlădenĭ din ţinutul Botoşenilor a Voroneţuluĭ, fiindu-ĭ mult maĭ folositor a poseda o moşie maĭ în apropiere decît în depărtaţiĭ munţĭ [2]).

1) Xenopol, *Istoria Romînilor*, III, p. 537. Documentul de danie al luĭ Grigore Callimachi în Wickenhauser, *Geschichte der Klöster Woronetz und Putna*, Czernovitz, 1888, p. 115. *Docum.* la No. XX. Traducerea germană spune: «landesherrliche Güter. Cum ar fi fost în original, nu să ştie.

2) Doc. din 1775, Ian. 20 în Wickenhauser, *Geschichte des Klosters Solka,* Czernowitz, 1877, p. 169. Doc. din 1775 Mart. 10 Wickenhauser, Geschichte der Klöster Woronetz und Putna, Czernovitz, 1888, p. 116. Ambele documente la *Docum.* sub No. XXIV.

Stăpînirea unor munţĭ în regiunea Cîmpulunguluĭ din partea familieĭ Callimachilor, ne pare hotărîtoare pentru dezbaterea loculuĭ eĭ de obîrşie, care nu poate fi altul decît Cîmpulungul.

Un autor grec, îndestul de cunoscător în trebile romîneştĭ, Atanasie Comnen Ipsilanti, pune leagănul familieĭ Callimachilor şi el tot în Bucovina, iar nu în Basarabia. El spune despre Ioan Calmăşul, Terzimanul, că era «originar din Cernăuţĭ, judeţ al Moldoveĭ, fiul al luĭ Teodor Calmăşul, *care venind la Cernăuţĭ* şi căsătorindu-să cu o femeie de-acolo, s-a aşezat în acel oraş şi a făcut pe Ioan. Locuitoriĭ ţinutuluĭ Cernăuţĭ vorbesc bine limba polonă, pentru că sînt veciniĭ cu Polonia. Ioan Callimachi cunoscînd limba polonă, a studiat şi învăţat bine limba latină şi numaĭ învăţătura a fost cauza noroculuĭ săŭ» [1]. Spusele luĭ Ipsilante nu contrazic originea luĭ Teodor Calmăşul din Cîmpulung, de oare-ce scriitorul grec spune numaĭ despre Ioan Calmăşul că era originar din Cernăuţĭ, unde fusese născut, iar că tatăl săŭ Teodor *venise în acel oraş*, deci de aiurea unde-va, şi nimic nu ne împedică de a lua, drept acest aiurea, Cîmpulungul.

D-l Alex. Papadopol-Calimah susţine însă că tot Orheiul ar fi locul de baştină al familieĭ Callimachilor şi nu Cîm-

---

1) Αθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου, Ἐκκλησίαστικῶν καὶ πολιτικῶν τη τῶν δώδεδκα βιβλιόν ἤτοι τὰ μετά τὴν ἄλωσιν (1653—1785), εν Κωνσταντινουπόλει 1870. Sub anno 1741, p. 349; editorul însamnă aicĭ că ar lipsi, după acest loc, două foĭ din manuscriptul luĭ Ipsilant, tocmaĭ unde vorbea maĭ pe larg de origina familieĭ Callimachi. Ath. Comnen Ipsilanti era contimpuranul terzimanuluĭ Ioan Theodor Calmăşul. In 1744 el devine protomedicul luĭ Raghib paşa.

pulungul, pe următoarele motive: Că ținutul Orheiuluĭ a fost baştina familieĭ Callimachi, dovedeşte nu numaĭ încredinţarea spătaruluĭ Ioan Canta, dar şi mormintele autorilor acesteĭ familiĭ. In ţinutul Orheiuluĭ, la depărtare de 18 verste, aproape 19 chilometre, de la tîrgul Orheiŭ, este satul şi mînăstirea de călugăriţe *Ciurul*, pe apa Ciuruluĭ, de la care şi-a luat numele şi satul şi mînăstirea. In pridvorul bisericeĭ sînt două morminte vechĭ cu vechile lor inscripţiĭ. Intr-unul din aceste morminte odihneşte monahia Pelaghia, Doamna luĭ Ioan Teodor Callimachi Voevod, iar în celălalt fiica acestuia, sora mitropolituluĭ Moldoveĭ şi Suceveĭ Gavriil Callimachi şi a domnuluĭ Moldoveĭ Grigore Callimachi» [1]). D l Alexandru Papadopol aduce ca izvor al ştirilor sale asupra acestor morminte o scriere rusească [2]). In orĭ-ce caz inscripţia fiiceĭ luĭ Ioan Teodor Callimachi a fost răŭ descifrată. Ia spune că această fiică era sora mitropolituluĭ Gavriil şi a luĭ Grigore Callimachi, de unde ar rezulta că Ioan Teodor Callimachi a fost tatăl luĭ Grigore şi al mitropolituluĭ Gavriil. Este însă constant că mitropolitul Gavriil a fost frate şi nu fiŭ al luĭ Ioan Teodor Callimachi şi decĭ fata luĭ Ioan era nepoată de frate şi nu sora mitropolituluĭ Gavriil. Dar această chestiune nu atinge dovada pe care d-l Alexandru Papadopol vrea s-o scoată din înmormîntarea acestor femeĭ din familia Callimachi, în o mînăstire din ţinutul Orheiuluĭ, ca argument pentru originea acesteĭ familiĭ

---

1) Al. Papadopol-Calimah. *Schiţă istorică despre oraşul Botoşanĭ, în analele Academieĭ romîne*, Seria II, Tom. VIII, p. 143.

2 Эаписки Одескаго общества Истор и и древностеи, Odessa, 1884, III, p. 323.

din acel judeţ. Acest argument însă nu este cît de puţin încheetor. Monahiile din familia Callimachi aŭ fost îngropate la Ciurul, în ţinutul Orheiuluĭ, nu fiind-că ţinuse ca oasele lor să odihnească în locul lor de baştină, ci din cauză că eraŭ călugăriţe la acea mînăstire.

Un temeiŭ mult maĭ puternic pentru originea cîmpulungeană a familieĭ Calmăşul reiese dintr-un document descoperit de curînd de d-l T. V. Stephanelli, care ridică aproape orĭ-ce îndoială asupra loculuĭ de unde să trag Callimachiĭ. Acest document este o mărturie dată de maĭ mulţĭ oamenĭ bătrînĭ din Cîmpulung, şi care oamenĭ sînt toţĭ contimpuranĭ cu Ioan Teodor Calmăşul şi cu mitropolitul Gavriil Callimachi, ceia ce dă o valoare însemnată spuselor lor. Prin ia să atestă, către mitropolitul Gavriil al Kievuluĭ, că familiile Călmăşenĭ, Erhăneştĭ şi Bănuleştĭ «treĭ neamurĭ dintr-un bătrîn, sînt neamurĭ vechĭ din patria aceasta; în care Măria Sa Ioan Vodă Calmăşul şi preaosfinţia sa Kiriu Kir reposatul Gavriil mitropolit al Moldoveĭ, fratele Mărieĭ Sale Ioan, tot de aicea aŭ fost (adecă din Cîmpulung) din neamul acela maĭ sus numit» [1]).

Această mărturie provocată de cererea luĭ Gavriil mitropolitul Kievuluĭ, care era şi el din unul din aceste neamurĭ, aduce o nouă şi puternică dovadă a origineĭ cîmpulungene a familieĭ Callimachi.

Incheiem decĭ acest capitol cu următoarele rezultate dobîndite din cercetarea ce am făcut-o:

I. Familia Callimachi e de origină romînească.

---

1) Th. Stephanelli, *Originea luĭ Ioan Teodor Callimachi (Calmăşul)* în *Arhiva* din Iaşĭ, VII, 1896, p. 358, la *Documente* No. XXVIII.

II. Incepătorul cunoscut al acesteĭ familiĭ, Teodor Calmăşul, era boer de treapta a doua [1]), vornic de Cîmpulung şi om înstărit.

III. Locul de sălăşluinţă al acesteĭ familiĭ este Cîmpulung din Bucovina actuală.

1) Că nu era din treapta întîia să vede din aceia că familia Călmăşenilor nu este trecută în lista familiilor marĭ boereştĭ moldovene, alcătuită de Cantemir. V. *Descriptio Moldaviae*, p. 114.

CAPITOLUL II

IOAN CALLIMACHI

DOMNUL MOLDOVEI

intre fiiĭ luĭ Teodor Calmăşul, cel maĭ însemnat a fost, fără îndoială, fiul săŭ cel de al doilea, Ioan. Zicem fiul săŭ cel de al doilea, cu toate că Ioniță Canta ne spune că Ioan era fiul cel maĭ mare al luĭ Teodor Calmăşul [1]); însă Andreas Wolf, medicul mitropolituluĭ Gavriil, care trebuia în această însuşire să cunoască mult maĭ bine împrejurările, ne spune că Gavriil era frate maĭ mare al luĭ Ioan [2]).

Ioan Calmăşul este unul din Romîniĭ ceĭ excepționalĭ, care-şĭ apropriase întinse cunoştințĭ în decursul viaculuĭ

1) *Letopisețe*, III, p. 185.

2) Andreas Wolf, *Beiträge zu einer statistisch-historischen Beschreibung des Fürstenthums Moldau*, II. Theil, p. 183, nota h: «der gelehrte Mitropolit Gabriel Callimachi, welcher der älteste Bruder dieses Wòewoden war . II, p. 19, nota m: «der damalige Mitropolit Gabriel Callimachi, dessen Hausarzt ich war».

trecut. Deşi el nu a lăsat nicĭ o urmă teoretică a învăţătureĭ sale, totuşĭ nu poate fi îndoială, că el a fost unul din oamenii ceĭ maĭ luminaţĭ aĭ timpuluĭ săŭ, de oare-ce el ajunge din simplu boer de Cîmpulung, mare dragoman al împărăţieĭ turceştĭ. Greciĭ din Constantinopole monopolizase acest post, şi este destul de extraordinar ca un Romîn să-şĭ deschidă calea către asemenea înaltă poziţie. Ioan Calmăşul trebue să fi avut însuşirĭ cu totul afară din cale, spre a putea răzbi pe puterniciĭ săĭ concurenţĭ, a-ĭ îndepărta şi a le lua locul. De aceia ne şi spune rezidentul german Penkler că Ioan Calmăşul «fiind un om străin şi ajungînd în un post atît de însemnat, pe care de maĭ mult timp, numaĭ familiile cele maĭ marĭ şi maĭ cu vază ale Fanarioţilor din Constantinopole aveaŭ dreptul a-l ocupa, el să expuse la multe prigonirĭ şi duşmăniĭ din partea acestor oamenĭ, şi dacă să menţinu în postul săŭ, aceasta o datori numaĭ favoareĭ de care să bucura la Reis-Efendi» [1]).

Inainte însă de a expune cele ce să ştiŭ despre Ioan Teodor Callimachi ca Dragoman al Porţeĭ Otomane, vroim să amintim ceva din tinereţa luĭ, după un document de curînd publicat de d-l Ioan Tanoviceanu. Acest document conţine apărarea hatmanuluĭ Ioan Neculcea, vestitul cronicar al Moldoveĭ, făcută de el înaintea divanuluĭ, pentru redobîndirea moşiilor sale, confiscate de N. Mavrocordat. In acea apărare, Neculcea spune între altele: că nu domnul săŭ Dimitrie Cantemir şi cu dînsul fusese pricinuitoriĭ plecăreĭ Moldovenilor către Ruşĭ, ci încă de pe timpul luĭ Mihaĭ Racoviţă (1709—1711) fusese trimişĭ 50 de feciorĭ

1) Raportul luĭ Penkler din 1761 în Hurmuzaki, *Fragmente*, V, p. 108.

de boerĭ în Rusia, spre a arăta luĭ Petru cel Mare un model de armată moldovenească ce era să vină țaruluĭ în ajutor. Intre aceştia era şi unul Calmăşul [1]), care nu poate fi altul decît Ioan fiul luĭ Teodor, de-oare-ce aceĭ feciorĭ de boerĭ trebuiaŭ să fie oamenĭ tinerĭ, precum de sigur era pe acea vreme Ioan, care vre-o şase anĭ după aceia pleacă la Constantinopole, trimis în cancelaria frateluĭ domnuluĭ, la Ioan Mavrocordat dragomanul, de Neculaĭ, domnul Moldoveĭ, înainte de 1716. Acest tînăr trebue să fi fost zdravăn şi chipeş—însuşire fizică la tot neamul Callimachi—pentru a fi trimis de Racoviță luĭ Petru cel Mare, ca probă despre armata ce o aduna în ajutorul Ruşilor [2]).

Ioan Callimachi îșĭ adunase însă pînă la acea vreme şi oare-care cunoştințĭ. Cronicarul Canta ne spune anume că tatăl săŭ Teodor Calmăşul îl trimesese de copil la şcoala din Lemberg, unde el învățase latineşte şi leşeşte. Cunoştința acesteĭ de pe urmă limbĭ fu cauza înălțăreĭ luĭ Callimachi. Poarta avînd pe atuncĭ multe daraverĭ cu Poloniĭ, doreaŭ să aibă pe cine-va pe lîngă dragomanĭ care să cunoască şi această limbă [3]), şi cînd veni în Moldova,

1) Doc. nedatat de la Mihaĭ Racoviță (a 3-a domnie după Cantemir și N. Mavrocordat 1716—1727) în articolul *Un document istoric* de Ioan Tanoviceanu în *Arhiva* IV, p. 339, *Doc.* sub No. I.

2) Intr-adevăr portretul luĭ Ioan Callimachi ca domn, la o vrîstă înaintată, arată încă aceleașĭ însușirĭ.

3) Această împrejurare ne este cunoscută din scriitorul grec *Stamatiadi* op. c. p. 124. El pune însă prima intrare a luĭ Callimachi în slujba dragomanatuluĭ pe timpul domnieĭ luĭ Gr. Ghica în Moldova, pe cînd fratele săŭ Alexandru era dragoman. Ioan Canta, *Letopisețele* III, p. 184, urcă mergerea luĭ Callimachi la Constantinopole pe timpul luĭ Neculaĭ Mavrocordat, tocmaĭ pe cînd era dragoman fratele acestuia Ioan, și atribue întrebuințarea luĭ Callimachi în afacerile dragomănieĭ, cunoștințeĭ sale a limbeĭ

Neculaĭ Mavrocordat, fratele acestuia, Ioan, fiind mare dragoman, Neculaĭ prețuind învĕțătura tînăruluĭ Calmășul, l-a trimis la fratele săŭ la Constantinopole, unde deșteptul moldovan îșĭ însușește în curînd și cele-lalte limbĭ trebuitoare dragomanatuluĭ anume : turceasca, franceza, italiana și elina. Cînd să întîmpla să lipsască dragomanul Mavrocordat, Calmășul îĭ ținea locul cu mare destoinicie, ast-feliŭ că în curînd îșĭ făcu reputația unuĭ om vrednic și priceput în treburĭ. După ce Ioan Mavrocordat este însărcinat cu domnia Munteniеĭ, în timpul prindereĭ frateluĭ săŭ Neculaĭ de către Nemțĭ, vine la dragomanat Grigore Ghica, care ocupă acest post 11 anĭ, pînă la 1727, cînd este numit domn în Moldova. In acest restimp Calmășul îndeplinește tot funcțiunea de subdragoman. Așa să explică cuvintele cronicaruluĭ Ioan Canta, care spune : «că Ioan Teodor rămase în trebile terzimănieĭ la Grigore Vodă 11 anĭ» [1]). Cronicarul anticipează luĭ Grigore Ghica titlu de voevod, în timpul dragomanatuluĭ săŭ, adecă vra să spună că Ioan Calmășul a rămas în trebile terzimănieĭ 11 anĭ la Grigore Ghica, care maĭ tîrziŭ deveni domn în Moldova; căcĭ de alt-feliŭ ce înțeles ar fi putut să aibă ca să fi fost Callimachi în trebile terzimănieĭ la Grigore Vodă 11 anĭ? Voevoziĭ romînĭ nu aveaŭ doar terzimanĭ. Cînd Grigore

latineștĭ. Noĭ credem că trebue admis cu Ioan Canta, ca maĭ bine informat despre împrejurările moldoveneștĭ, că Ioan Calmășul fu trimes la Constantinopole de Neculaĭ Mavrocordat, dar că această favoare o dobîndise nu numaĭ din cauza cunoștințeĭ sale a limbeĭ latineștĭ, ci și din aceia a limbeĭ leșeștĭ. In această privire dăm crezare și luĭ Stamatiadi, fiind vorba de lucrurĭ din Constantinopole.

1) *Letopisețele*, III, p. 184.

Ghica ocupă tronul Moldoveĭ, el este înlocuit în marele dragomanat de fratele săŭ Alexandru Ghica, care păstrâ acest post pînă la 1739 cînd fu tăiat de Turcĭ, cu prilejul păceĭ de la Belgrad. Callimachi cum îşĭ schimbase acuma Calmăşul, numele, dădu măsura puterilor sale în timpul tocmaĭ ce şeful săŭ era ocupat cu tratările de pace, maĭ întîiŭ la congresul de la Nimiroff, maĭ apoĭ la acel de Belgrad. La moartea luĭ Alexandru Ghica, Callimachi este el însuşĭ rînduit în postul de mare dragoman în anul 1741. In o scrisoare a luĭ către fratele săŭ Dumitraşcu din Maĭ 1740 el subsamnă «fratele dumitale Ioan Teodor» fără a adăugi titlu de mare terziman, precum o face tot-deauna în scrisorile de maĭ tîrziŭ [1]).

Cronicarul Canta ne spune însă că Grigore Ghica, cînd fu rînduit la domnie în 1727, luâ cu sine în Moldova pe Ioan Callimachi şi l-aŭ boerit, făcîndu-l logofăt al III-lea; că în timpul cît a fost în această boerie, el a lucrat pentru a împăca pe Tătariĭ din Bugeag cu hanul Crimeeĭ, şi ca Grigore Vodă văzînd vrednicia luĭ l-a făcut medelnicer mare şi apoĭ capu-chehaia, trimeţîndu-l la Ţarigrad la dragomanul fratele săŭ [2]). Această întrerupere a petrecereĭ luĭ Ioan Callimachi în Constantinopole să poate primi, deşi în nicĭ un document cunoscut al răstimpuluĭ dintre 1727—1733, cît a domnit Grigore Ghica în Moldova, nu întîlnim nicĭ un medelnicer cu numele de Callimachi saŭ Calmăşul.

In orĭ-ce caz la 1741 Ioan Calmăşul saŭ Callimachi

1) Scrisorile I şi II în articolul d-luĭ Al. Callimachi citat din *Arhiva* VI, p. 239 şi 240. *Docum.* No. IV şi V.

2) *Letopiseţele,* III, p. 184.

ajunge mare dragoman[1]) și poartă această dregătorie pînă la 1751, cînd este îndepărtat pentru puțin timp din ia printr-o intrigă urzită în Constantinopole, în următoarele împrejurări, pe care ni le povestește bine informatul ambasador german Penkler, în cîte-va din rapoartele sale. Pe Grigore Vodă îl îngrija mult viitorul fiuluĭ săŭ pe care voia să-l asigure prin jertfirea unuĭ prieten, pe care-l aruncă peste bord fără a sta mult timp la gîndurĭ. Fiindcă de vre-o jumătate de viac principiĭ dunărenĭ eșeaŭ maĭ ales din dragomanat, apoĭ asupra acesteĭ dregătoriĭ își puse principele ochiĭ, pentru al II-lea al săŭ fiŭ, trebuind să-ĭ deschidă calea către tron. Dar nu numaĭ cu prietenia, ci și cu înrudirea întrâ dorința prințiară în conflict. Grigorașcu Ghica, fiul decapitatuluĭ Alexandru și nepotul luĭ Grigore Ghica, umbla și el după acel post, și credea că are maĭ multe drepturĭ asupra luĭ ca moștenitor al nenorocituluĭ săŭ părinte. Incă de maĭ înainte arătase acest nepot de domn și stăruitor, dorința de a urma cînd-va dragomanuluĭ Ienachi Callimachi, de o camdată însă el umbla ca cel puțin sa-ĭ fie asociat. In acest scop el vizita pe ambasadoriĭ europenĭ, căuta să le dobîndească favoarea, și ca să întindă și să atragă simpatiile lor și asupra familieĭ sale, înștiințându-ĭ despre căsătoria luĭ, cu care prilej Penkler îl și dărui în chip potrivit. Callimachi însă privea cu ochĭ bunĭ aceste demersurĭ ale urmașuluĭ săŭ prezumtiv, întru-cît el avea o mare considerație și re-

1) Raportul luĭ Penkler din 17 Septemvrie 1741, Hurmuzaki, *Fragmente:* «Iohann Kallimaki, ein geborner Pollak, wie er wenigstens vorgab, wurde Pfortendolmetsch.» Tot anul 1741 este dat și de Ath. Comnen Ipsilanti τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν p. 349. Stamatiadi *l. c.* p. 124 pune 1740, însă evident greșit.

cunoştinţă cătră familia decapitatuluĭ Alexandru Ghica, de la care să trăgea propriul săŭ noroc[1]. In această îndoită luptă ştiu ghibaciul Grigore Vodă în curînd să-şĭ găsască drumul, şi fără aşteptare, el triumfă ca prin o putere ascunsă asupra prietenuluĭ trădat şi înlăturatuluĭ nepot. Deodată şi fără nicĭ o învinuire, cercetare, saŭ măcar presupunere asupra jertfeĭ, Callimachi este chemat într-o noapte tîrziŭ la Poartă (18 Iunie 1751), aruncat în închisoarea cea hotărîtă numaĭ pentru făcătoriĭ de rele, pus în fiere şi impiedicat de la orĭ-ce comunicare cu exteriorul. Aceiaşĭ soartă lovi în acelaşĭ moment şi pe patriarhul. Vizirul furios osîndi pe ambiĭ prinşĭ la moarte, dobîndi pentru a eĭ îndeplinire porunca sultanuluĭ şi să pregătea a da pe ambiĭ învinuiţĭ pe mîna călăuluĭ. Interpunîndu-să însă chehaia mareluĭ vizir ce era prieten dragomanuluĭ, apoĭ capuchehaia luĭ Grigore Vodă ce era în bune relaţiĭ cu cîţĭ-va favoriţĭ aĭ seraiuluĭ, precum şi alte cîte-va persoane, ele izbutiră a obţinea, deşi numaĭ cu mare greutate, ca moartea să fie schimbată în surgun. Ca loc de surgunire fu desemnat pentru dragoman, indepărtatul Alger şi numaĭ după multe rugăciunĭ şi mulţĭ banĭ vărsaţĭ, el fu schimbat pe Tenedos; iar patriarhul fu relegat la muntele Atos. La vestea cea dintîĭ a acestor dizgraţiĭ atît de neaşteptate, li să căută o pricină în afacerea cea neplăcută a Cipruluĭ, al căruia veniturĭ formaŭ un adaos la leafa mareluĭ vizir. Locuitoriĭ grecĭ aĭ acesteĭ insule să jăluise de maĭ multe orĭ cu amărăciune la marele vizir în contra guvernorilor şi a perceptorilor aşezaţĭ în insulă; nu căpătase însă nicĭ o-dată

---

1) Raportul luĭ Penkler din Ianuarie 1749, Hurmuzaki, *Fragmente* V, p. 172.

vre-o uşurare şi îşĭ atrăsese numaĭ mînia mareluĭ dregător. Spre a-l împăca pe acest din urmă, să însărcinase patriarhul şi dragomanul a determina pe locuitorĭ să nu maĭ ridice asemenea tînguirĭ, cu atît maĭ mult că şi eĭ eraŭ amestecaţĭ în acele daraverĭ. Cu toate acestea, cîţĭ-va Ciprioţĭ răutăcioşĭ, travestiţĭ în călugărĭ, să jăluiră la sultanul în potriva mareluĭ vizir, că acesta în loc de a le asculta plîngerile, ar fi rupt hîrtiile înaintea lor chiar. Sultanul comunicînd această tînguire viziruluĭ şi făcîndu-ĭ o aspră mustrare, acesta să înfurie aşa de cumplit încît îşĭ răzbună în chipul arătat asupra celor două personage însărcinate cu pacificarea insuleĭ [1]). In curînd însă să lămuriră înprejurările, şi opinia publică reveni asupra înşălăreĭ sale, cînd 3 zile după aceia, al doilea fiŭ al luĭ Grigore Vodă, un tînăr ca de 23 anĭ, fu chemat de vizir la Poartă, numit dragoman şi îmbrăcat cu caftan de onoare. Dizgraţia ambilor bărbaţĭ era numaĭ tristul rezultat al uneĭ intrigĭ tot aşa de fin combinate, pe cît şi de crud executate, intrigă urzită de Grigore Vodă, cu ajutorul socruluĭ săŭ Iacobachi Rizu şi cu cheltuiala de o sută de pungĭ (50 000 de leĭ), pentru a răsturna pe Callimachi şi a-l înlocui cu tînărul fiŭ de principe, ginerele luĭ Rizu [2]).

1) Aşa este chiar explicată căderea luĭ Callimachi de Atanasie Comnen Ipsilanti, care însă pune greşit această dizgraţie ca întîmplată în anul 1752 (*loc. c.* p. 306), pe cînd dragomanul ce era mult maĭ bine informat, pune data preciză de 18 Iunie 1751 şi indică adevăratul motiv al catastrofeĭ. Vezĭ şi Hammer *Histoire de l'Empire Ottoman.* Trad. Dochez III p. 537. Raportul luĭ Penkler din 22 Iunie 1751 în Hurmuzachi, *Fragmente* V, p. 173—175, pune dizgraţia luĭ Callimachi tot în 1751.

2) Nu credem că Penkler să comită greşala de a da pe fiul luĭ Gr. Ghica ca ginere al luĭ Iacobache Rizu, cînd este cunoscut că ginerele

De aceia și stătuse tînărul principe în apropiere, spre a putea să să arate la Poartă, la momentul oportun; de aceia să și adunase atît de urîte acuzărĭ contra luĭ Callimachi, în dosul cărora trădarea către prieten și rudenie [1]) căuta să să ascundă saŭ cel puțin să să facă necunoscută. Pentru interesul curțiĭ din Viena, îndepărtarea luĭ Callimachi era o însemnătoare pierdere. Nimenea însă nu regreta maĭ mult îndepărtarea luĭ Callimachi decît Reis-Efendi, care avea în el un om de încredere și un ajutor ghibaciŭ și iscusit [2]). Maĭ adaogă ambasadorul că neexperiența luĭ Grigore Ghica, tînărul dragoman, era așa de mare că vizirul să văzu nevoit a-ĭ da maĭ întîiŭ ca ajutor pe unul Lukaki, după aceia ca al doilea ajutor pe Iacobachi Rizu socrul săŭ [3]). Că Ioan Callimachi a pierdut pentru cît-va timp postul de dragoman, să vede și de pe un document eliberat luĭ de Constantin Racoviță voevod în 1751, prin care i să hărăzesc maĭ multe privilegiĭ. Prin acest document, Domnul spune că: «de vreme ce dumnealuĭ *Ienachi Callimachi, ce aŭ fost mare terziman*, fiind că aŭ slujit maĭ înainte vreme la prea înălțata Poartă, la multe trebuințe și folosul țăriĭ, iată dar avînd dumnealuĭ la țara aceasta siliștea Stănceștiĭ și Iepureniĭ de la ținutul Botoșenĭ» apoĭ îĭ hă-

acestuia era fiul frateluĭ luĭ Grigore Ghica, Alexandru, dragomanul cel decapitat. Noĭ am pune maĭ curînd încurcătura pe sama rezumăreĭ documentelor de către Hurmuzachi, căcĭ ne vine greŭ a crede ca Penkler să fi făcut asemenea confuzie.

1) Pentru înrudirea arătată că ar lega pe Ghica cu Callimachi, să știe că mama luĭ Ioan Callimachi, soția luĭ Teodor, a fost o Ghiculeasă. Vezĭ maĭ jos arborele genealogic, Notița No. 2.

2) Raportul luĭ Penkler citat maĭ sus.

3) Eroarea de maĭ sus să repetă.

răzeşte scutirea a 150 de vite, 500 de oĭ şi 1000 de stupĭ de orĭ-ce dare; să maĭ aibă voie a aduce de peste hotar 20 oamenĭ străinĭ iarăşĭ scutiţĭ de bir, şi să maĭ fie apărat de căĭ de olac, de conac, de podvod şi cherestea. Pentru dobîndirea acestor scutirĭ, Ioan Callimachi stăruise din surgunul săŭ la Racoviţă ca să i să hărăzască [1]).

Ioan Callimachi însă nu stă mult timp îndepărtat din dragomanatul cel mare. Nedestoinicia înlocuitoruluĭ săŭ, neajunsurile ce provineaŭ din faptul că prin cele două ajutoare ale luĭ, secretele diplomatice ale Porţeĭ să destăinuiaŭ maĭ uşor; aceste împrejurărĭ unite cu neînlăturatele bacşişurĭ, readuc pe disgraţiatul dragoman iar în favoare şi anume în 1752, după cum ne-o spune tot Penkler într-un raport al săŭ din 16 Octomvrie al aceluĭ an: «Relaţiile Porţeĭ Otomane cu puterile străine nu fură zdruncinate prin desele schimbărĭ de dregătorĭ înalţĭ ce să întîmplară în aceste timpurĭ şi anume acele ale Austrieĭ cu Turcia rămaseră şi în acest restimp tot prietenoase, la care contribuiră mult şi darurile pe care Penkler nu înceta de a le împărţi luĭ Reis-Efendi şi altor miniştri. Prietenia să întări încă maĭ mult, atuncĭ când Callimachi fu numit din noŭ ca dragoman, deoarece el readuse neatinsă, din surgun, plecarea sa favorabilă păceĭ şi curţeĭ din Viena, şi o dovedi la cea întăĭ reintrare a luĭ în dregătorie. Fiindcă era o regulă ca un dragoman al Porţeĭ să nu poată vizita pe un ambasador străin fără porunca eĭ anumită, apoĭ Callimachi să folosi de prilejul uneĭ poftirĭ din partea luĭ Isac-Aga, capul vămilor, pentru ca în trecerea către casa luĭ, să intre în grabă pentru cîte-va momente la internunţiŭ, care locuia în apropriere şi să-l asigure despre continuarea

[1]) *Documente* sub No. VIII.

intențiunilor sale cele bine-voitoare către curtea împărătească. Dacă el îndrăzni să facă un așa pas, aceasta fu numaĭ fiind că știa că Poarta era pe atuncĭ foarte prietenă Austrieĭ și că nu să va supăra pentru vizita luĭ» [1]).

Ca o confirmare a arătăreĭ luĭ Penkler, găsim pe Callimachi subsemnînd în scrisoarea sa către fratele său Dumitrașcu din 24 Decemvrie 1752, iarășĭ: fratele dumitale Ioan vel terziman[2]).

Din al doilea al său dragomanat, Ioan Callimachi trece în 1758 la domnia Moldoveĭ. Dacă facem socoteala anilor cîțĭ aŭ stat Callimachi în Constantinopole, găsim aproximativ următoarele răstimpurĭ: de la Neculaĭ Mavrocordat pînă ce Grigore Ghica ajunge domn în Moldova, cînd îl ia cu sine în țară, 1715—1727 12 anĭ. De la trimiterea luĭ de Grigore Ghica la fratele său Alexandru pînă la suirea luĭ în domnie 1732 — 1758 26 anĭ; în totul decĭ 38 de anĭ petrecuțĭ în părțile răsăritene, și maĭ ales în Constantinopole. Această cifră este un minimum; căcĭ dacă el fu trimis de Mavrocordat și de Ghica cu cîțĭ-va anĭ maĭ înainte în Constantinopole, ca ajutor la frațiĭ lor, dragomaniĭ de atuncĭ ceea ce este cu atît maĭ probabil cu cît el însușĭ va fi stă-

---

1) Raportul luĭ Penkler din 16 Octomvrie 1752 în Hurmuzaki, *Fragmente* V, p. 182.

2) Articolul citat al d-luĭ Al. Callimachi în *Arhiva* VI, p. 244. *Doc.* sub No. IX. Testamentul luĭ Mateĭ Ghica Voevod din anul 1754 și testamentul luĭ Constantin Racoviță Voevod din anul 1756 nu maĭ scrie: «Ienache Callimachi *ce aŭ fost marele Târziman*» ci: De vreme ce Dumnealuĭ Ianacachi Callimachi, *marele Târziman,* de apururea să află slujind prea puternicilor stăpînilor noștri, la prea înălțata Poartă cu multă silință și osîrdie la multă trebuință și folos țăreĭ» *Doc.* sub No. XI și XII.

ruit spre aşa ceva, atuncĭ să urcă timpul petrecereĭ sale în părţile greceştĭ la maĭ mult de 40 de anĭ. Şi cu toată această îndelungată înstrăinare, Ioan Callimachi care învăţase atîtea alte limbĭ, nu uitase pe a luĭ; el nu să grecizase pînă într-atît încît să-şĭ uite graiul. Dovada învederată o avem în scrisorile sale cătră fratele său Dumitraşcu, dintre aniĭ 1740-1757, scrise toate într-o verde şi neaoşă limbă romînească. Aşa bunăoară în ultima luĭ scrisoare păstrată, din 10 Octomvrie 1757, el scrie : «Cinstit şi iubit frate, multă şi fericită sănătate poftesc dumitale de la mila luĭ Dumnezeŭ cu toată frăţasca casa dumitale. Noĭ toţĭ însă ne aflăm sănătoşĭ. Zahareaua a venit bine, iarăşĭ tot cu Oprişanu, dar mi s-aŭ jăluit că nu-ĭ prea cruţăm bătrîneţile, că şi an tot el a venit. L-am mîngîiat însă că să va face căpitan la Ropce. Sileşte dar şi dumneata, frate, ca să să facă la locu luĭ, ca să-şĭ odihnească bătrîneţile, etc»[1].

Asupra vieţiĭ intime a luĭ Ioan Callimachi, pe cînd era dragoman în Constantinopole, avem cîte-va ştirĭ în memoriile baronuluĭ de Tott, care fiind delegat pe lîngă ambasadorul francez De Vergennes în 1755, merge să vadă într-o zi pe Callimachi la o vilă a luĭ de lîngă marea, unde locuia. De Tott ne spune că «familia luĭ Callimachi să compunea din bătrînul dragoman, ale căruia cunoştinţĭ rutiniere să

---

1) Scrisoarea publicată în *Arhiva*, art. citat al d-luĭ Alex. Callimachi, VI, p. 249. *Doc.* sub No. XIV. Necunoscînd aceste scrisorĭ, cînd scriam volumul al V din *Istoria Romînilor*, p. 144, admisesem că Ioan Callimachi să grecizase în Constantinopole, presupunere în destul de firească despre un om ce stătuse deştărat maĭ bine de 40 de anĭ.

mișcaŭ într-o minte greoae, foarte neștiutoare și care poseda ca limbă străină numaĭ o proastă italiană. Pe lîngă dragoman maĭ vorbește agentul francez de soția luĭ Callimachi care din corespondența acestuia știm că să numea Ralița, spunînd despre ia că ar fi maĭ tînără ca dînsul și că frumusețea eĭ trecută fusese înlocuită cu un aer măreț; că ia ducea gospodăria și făcea onorurile caseĭ cu un feliŭ de bunătate care ascundea slab mîndria de a fi, prin postul bărbatuluĭ eĭ, cea întîĭ persoană din națiunea eĭ. Maĭ vorbește De Tott despre copiiĭ dragomanuluĭ și anume despre două fete și doĭ băeți, ale căror nume nu le arată. Vom raporta spusele luĭ asupra lor la biografia fie căruia din eĭ. Maĭ descrie agentul bogăția caseĭ luĭ Callimachi, în care petrecu chiar o noapte, casă organizată după sistemul din Constantinopole, impodobită cu stofe scumpe și cusuturĭ de preț. După ce descrie cu amănunțimĭ podoabele patuluı în care era să doarmă, adaogă: «un mic turn octogonal de abanos, încrustat cu sedef, forma un feliŭ de masă pusă lîngă pat. Pe ia să afla un mare sfeșnic de argint cu o lumînare de ceară galbenă naltă de treĭ picioare și de diametru cît latul mîneĭ, a căreia muc gros ca degetul, scotea un gros fum. Treĭ farfurioare de porțelan, pline cu dulceață de trandafirĭ, de floare de alămîe și de coajă de chitru, o mică linguriță de aur, cu mănunchiul de baga, precum și un vas de cristal plin de apă, încunjuraŭ lumînarea, care trebuia să ne servească peste noapte . De Tott ne spune că a dormit foarte răŭ din cauza cusuturilor de fir ce să aflaŭ pe perne, pe care în zadar întinsese niște batiste pentru a nu i să imprima în obraz. A doua zi să duseră la o pe-

trecere în Asia spre a păscui, de la care să întoarseră spre a sta la masă. La întoarcere maĭ multe dame grece poftite sosiră. Prînzul era servit după modul fancez, masă rotundă, scaune prin prejur, lingurĭ şi furculiţĭ; nimic nu lipsea, decît obiceiul de a să sluji cu ele; am văzut o femee în timpul prînzuluĭ, luînd măslinele cu degetele şi înfigîndu-le în furculiţă, le mîncă apoĭ franţuzeşte. Am maĭ observat că acelaşĭ pahar de vin fu trecut din mînă în mînă la toţĭ comesenii. După prînz, în care bogăţia predomni maĭ mult decît eleganţa şi curăţenia, mesenii să aşternură pe sofaua aceleiaşĭ sălĭ unde mîncase, spre a lua cafeaua şi ciubucul. Către sară toată compania să coborî spre a lua aer la port pe zidul ce să înainta în marea pentru a uşura apropierea corăbiilor. Luna începea să să arăte şi linişteа îndemna la o preumblare pe apă, cînd deodată să vesti venirea luĭ Bostangi-Başa. Şoarecii sînt maĭ puţin grabnicĭ la apropierea pisiceĭ, de cum să ascunseră toate femeile din societatea noastră, afară de femeia dragomanuluĭ şi soţia mea, care singure susţinură aspectul acestuĭ mare ofiţer. Urmarea povestireĭ luĭ De Tott să rapoartă iarăşĭ la fata cea maĭ mică a luĭ Callimachi şi la scenele petrecute între ia şi logodnicul eĭ, care le vom reproduce la biografia Marieĭ, fiiceĭ mezine a luĭ Callimachi [1]).

Aprecierile luĭ De Tott asupra cunoştinţelor dragomanuluĭ sînt desigur nedrepte, căcĭ numaĭ cu o proastă italiană nu ar fi putut îndeplini dregătoria luĭ de dragoman,

---

1) Baron De Tott, *Mémoires sur les Turcs et les Tartares*, Paris 1785, I, p. 57—63.

franceza fiind pe atuncĭ limba diplomatică, fără cunoştinţa căreia, dintre cele apusene, nicĭ nu să poate gîndi îmbrăcarea unuĭ asemenea post. Dar Callimachi era bătrîn, probabil puţin comunicativ şi în aprecierile baronuluĭ de Tott avem în orĭ-ce caz numaĭ rostirea uneĭ impresiunĭ momentane, pe cînd am văzut că marele preţ ce punea pe el ambasadorul german lasă a presupune nişte însuşirĭ maĭ de samă. Apoĭ arătările cronicaruluĭ Ioan Canta sînt intărite încă de un izvor demn de credinţă, Atanasie Comnen Ipsilanti, care spune că Ioan Callimachi cunoştea o sumă de limbi [1]). Nu maĭ puţin şi Stamatiadi arată că Ioan Callimachi era un om învăţat şi practic; cunoştea maĭ multe limbĭ, era înţelept şi adînc cunoscător în ale politiceĭ; într-un cuvînt cu totul vrednic a îndeplini slujba ce i să încredinţase [2]).

Să cercetăm acuma daraverile politice, la limpezirea cărora Callimachi trebui să întrebuinţeze a luĭ activitate. Nu ne vom ocupa decît de partea aceia a lucrărilor luĭ Callimachi, în care el avu un rol hotărîtor, anume acea care cade în timpul dragomanatuluĭ săŭ, şi nu acea în care el era învăţatul ajutor al altor dragomanĭ.

In anul 1741, când Ioan Callimachi devine mare dragoman, Poarta încheiase cu Rusia şi cu Austria pacea de Belgrad, care răpusese capul predecesoruluĭ luĭ Callimachi, Alexandru Ghica. Pacea să încheiesă; însă tragerea limitelor pe tărîm pricinuiră încă lungĭ desbaterĭ, adeseorĭ chiar certe sîngeroase şi nu lipsise mult ca să să încinga

1) Τὰ μετὰ τὴν αλωσιν, p. 377.
2) Σταματιάδης, l. c. p. 125.

chiar un noŭ războiŭ pentru limpezirea păceĭ încheiate. Turciĭ eraŭ cu atît maĭ dispuşĭ a nu ceda din pretenţiile lor, că tocmaĭ pe atuncĭ (1740) murise împăratul german Carol al VI-lea şi toată lumea să aştepta la izbucnirea războiuluĭ pentru succesiunea la tronul Austrieĭ, lăsat de împăratul reposat fiiceĭ sale Maria-Tereza. Un renegat austriac, Marchizul de Boneval, ce devenise paşă turcesc, împingea maĭ ales pe Poartă la împotrivire şi o îndemna chiar a începe războiul contra împărăteseĭ, ce era să fie în curînd atacată de pretendenţiĭ la tronul german şi de puterile ce-ĭ susţineaŭ. De mare ajutor fură Marieĭ-Tereze bunele legăturĭ pe care ambasadoriĭ austriacĭ din Constantinopole le încheiase cu noul dragoman, încă din timpul cînd era ajutor, şi Ioan Callimachi îşĭ interpuse toată influenţa luĭ, spre a reţinea pe Turcĭ de la ruperea păceĭ de abia încheiate.

Cu Rusia executarea tratatuluĭ de Belgrad aduseră de asemenea marĭ greutăţĭ. Maĭ întîŭ din pricină că Rusia să supărase pe Poartă pentru încheierea unuĭ tratat defensiv cu Svedia îndreptat în contra eĭ; apoĭ fiind că fie-care din cele două părţĭ contractante, din care Rusia era obligată la dărîmarea Azovuluĭ, iar Poarta la recunoaşterea titluluĭ de împărăteasă ţarineĭ Elisabeteĭ, cerea de la ceialaltă îndeplinirea prealabilă a îndatorireĭ luată asupra eĭ. Atacul Silezieĭ din partea luĭ Frideric al II-lea şi stăruinţele sale ca Poarta să declare războiŭ Austrieĭ, aliata electoruluĭ Bavarieĭ, rivalul Marieĭ-Tereze, complica încă situaţiunea. Callimachi îşĭ dădu toate silinţile spre a împiedica războiul, pe care Poarta l-ar fi purtat numaĭ în folosul puterilor stăruitoare; dar el avea

de luptat cu foarte marĭ greutățĭ, maĭ ales cu stăruințele interesate ale Franției și Prusieĭ. Să înțelege de la sine că rezidentul german Penkler să silea din răsputerĭ, a mănținea pe Callimachi în aceste bune dispozițiĭ, parte prin prezenturĭ precum era obiceiul prin împărăția turcească, parte întărindu-ĭ convingerile politice. «Aceste uneltirĭ,» scrie Hurmuzachi pe baza uneĭ depeșĭ a luĭ Penkler, analizată de el, «putu acest din urmă să le combată cu atît maĭ ușor, cu cît dragomanul Porțeĭ, Callimachi, care de la început chiar sprijini politica austriacă, stătea pe partea luĭ» [1]).

In tot timpul complicațiilor războiuluĭ de succesiune austriac, Callimachi fu un protivnic neîmpăcat al puterilor dușmane Austrieĭ, și de aceia noĭ credem că în dizgrația luĭ momentană din 1751, a trebuit să intre în joc, pe lîngă baniĭ vărsațĭ de Grigore Ghica și intrigĭ de ale ambasadorilor Francieĭ și Prusieĭ, cu atît maĭ mult că este cunoscut, că Grigore Ghica era un agent credincios al Prusieĭ și al Svedieĭ, care căutaŭ să determine cu orĭ ce preț pe Poartă la războiŭ în contra dușmanelor lor respective, Rusia și Austria. Reîntoarcerea luĭ în dragomanat să explică de asemenea prin revenirea Porțeĭ, după un moment de șovăire, la politica cea sănătoasă de pace și neutralitate față cu un conflict european, în care ia nu avea nicĭ un interes. Indată ce Callimachi să întoarce în dragomanat, prima luĭ grijă fu de a convinge pe Reis-Efendi, de a nu da ascultare intrigilor Franțieĭ și a păstra maĭ departe bunele relațiĭ cu împărăteasa Austrieĭ. Internunțiul mulțumește dragomanuluĭ cu un dar de 300 galbenĭ pentru această intervenire [2]).

1) Raportul luĭ Penkler din 3 Maĭ 1751, Hurmuzaki, *Fragmente*, V. p. 166.
2) Raportul luĭ Penkler din 3 Iulie 1753, *Ibidem*, p. 184.

Cei doĭ anĭ pe care Callimachi trebuia să-ĭ maĭ petreacă în dragomanatul cel mare, 1756—1758, văzură acea curioază schimbare în mersul politiceĭ europene, în urma căreia, Franța deveni aliata Austrieĭ contra luĭ Frideric al II-lea în războiul de șapte anĭ. Politica Franțeĭ devenind de acolo înainte prietenoasă Austrieĭ, Ioan Callimachi intră în bune relațiĭ cu Franția și care îndrumează plecarea de maĭ tîrziŭ a întregeĭ familiĭ Callimachi către marea națiune latină. Ba în 1758, prin suirea luĭ Callimachi în scaunul Moldoveĭ, interesele țăriĭ sale venind în conflict cu Austria, el este nevoit să să îndepărteze de vechiul săŭ prieteșug către această putere. Cauzele acesteĭ schimbărĭ le vom vedea la expunerea domnieĭ luĭ Callimachi asupra Moldoveĭ.

*
* *

Ion Callimachi este rînduit ca domn în Moldova atuncĭ cînd Constantin Mavrocordat fiind mazilit din Muntenia, Poarta trimite aicĭ în locul luĭ pe domnul Moldoveĭ, Scarlat Ghica, numind în locul acestuĭ din urmă pe dragomanul eĭ. Audiența solemnă a sultanuluĭ este obținută de el în 26 Septemvrie 1758; dar să vede că încă din August să hotărîse numirea luĭ, deoarece un raport al ambasadoruluĭ francez De Vergennes din 14 August acelaș an, spune că: «Principele Moldoveĭ Scarlat Ghica care trece în Muntenia, este înlocuit prin dragomanul Porțeĭ»[1]).

Ioan Callimachi a domnit în Moldova doĭ anĭ și nouă

---

[1]) Raportul luĭ Schwachheim din 2 Octomvrie 1758, Hurmuzaki, *Fragmente*, V, p. 209, Raportul luĭ De Vergennes din 14 August 1758. *Documente privitoare la istoria Romînilor*, I, supliment I, p. 308.

lunĭ[1]). Aŭ eşit decĭ din domnie pe la Iunie saŭ Iulie 1761. El intrase în cancelaria dragomanatuluĭ pe la 1715. Dacă presupunem că să fi fost atuncĭ numaĭ de 25 de anĭ,— vîrstă probabilă, deoarece pe la 1710 l-am văzut mergînd în Rusia, tînăr, în pruba de armată trimisă de Mihaĭ Racoviţă ţaruluĭ Petru I, — atuncĭ pe la suirea luĭ în scaun la 1758, el trebuia să fi fost un bătrîn în vîrstă de 67—68 de anĭ; şi într-adevăr păharnicul Sion ĭĭ dă această vîrstă la urcarea luĭ în scaun[2]).

Fiind decĭ Ioan Callimachi om înaintat în vîrstă, el trebuia să găsască cam greŭ baniĭ trebuitorĭ pentru a face prezenturile obicinuite la înalţiĭ dregătorĭ aĭ Porţeĭ. Văzînd această greutate, el rugâ pe vizir să rînduiască de capuchehae al Moldoveĭ pe Grecul cunoscut şi meşter în afacerile băneştĭ, doctorul Stavarachi. «Atuncĭ», ne zice Ienachi Cogălniceanu, «a chemat Poarta pe Stavarachi şi l aŭ îmbrăcat cu caftan, făcîndu-l baş capuchehaia a Moldoveĭ şi a găsit banĭ de a dat şi a gătit pe domn de toate cîte ĭĭ trebuia cum să cade»[3]). Acest Stavarachi era de feliul săŭ un om iscusit; ştiuse prin arta luĭ medicală să-şĭ facă intrare la curţile tutulor celor marĭ. Influenţa luĭ îl făcu foarte căutat de toţĭ candidaţiĭ la domnie aĭ Ţărilor Romîne. Aşa îl găsim în însuşire de capu-chehaia a luĭ Mihaĭ Racoviţă, încă de pe cînd era domn în Ţara Muntenească (1741—1744)[4]).

Racoviţă era însă săpat de Constantin Mavrocordat domnul Moldoveĭ, şi acesta isbutisă să hotărască lucrul în favoa-

---

1) Ath. Comnen Ipsilanti, l. c. p. 387.
2) *Arhondologia*, ed. Codrescu, Iaşĭ 1892, p. 140.
3) *Letopiseţele*, III, p. 242.
4) Xenopol, *Istoria Romînilor*, V. p. 106.

rea luĭ, cînd capuchehaile luĭ Mihaĭ Racoviță, Stavarachi și Manole Gelepu, fiind-că maĭ lipsiaŭ încă treĭ lunĭ de la treĭ anĭ de domnie aĭ luĭ Racoviță și era tocmaĭ la strînsul veniturilor, «aŭ pornit amîndoĭ pe la toate porțile turceștĭ. Intra Stavarachi pe la Sultan, pe la Kaziscurĭ, căcĭ era foarte îndrăzneț, însă maĭ mult cu meșteșug, că doftorea pe mulțĭ neluîndu-le nimic»[1]). Silințele luĭ Stavarachi fură încununate cu izbîndă, și Mihaĭ Racoviță putu să-șĭ împlinească aniĭ de domnie întregĭ și să-șĭ strîngă neciuntite veniturile. Stavarachi întră curînd în legătură maĭ strînsă cu țările romîne, deoarece găsim pe fiul săŭ Iordache dăruit cu boeria de spătar în Moldova pe timpul luĭ Constantin Racoviță (1753—1756[2]). Cu ajutorul doctoruluĭ Stavarachi, om așa de influent în trebile băneștĭ, ajunge decĭ Callimachi la tronul Moldoveĭ; căcĭ cu toată valoarea luĭ netăgăduită, cu toate eminentele serviciĭ aduse de el Porțiĭ cît fusese dragoman, nicĭ că să poate gîndi, față cu moravurile turceștĭ, să fi putut el, fără banĭ, obținea domnia.

Rolul luĭ Stavarachi însă în domnia luĭ Ioan nu să sfîrșește aicĭ și urmează înainte, cum vom vedea, a exercita asupră-ĭ fatala luĭ înrîurire.

Pînă să plece domnul din Constantinopol, el repezi după obiceiŭ un caimacam la Iașĭ, anume pe grecul Vidali. Cînd acesta ajunse în capitala Moldoveĭ, Tătariĭ intrase într-o mare fierbere din pricina alegereĭ hanuluĭ lor. Poarta numise pe Aslan Gheraĭ, iar o parte din Tătarĭ refuzaŭ să-l recunoască și alesese pe Crim Gheraĭ ca han. Orĭ-ce miș-

1) En. Cogălniceanu în *Letopisețe*, III, p. 203.
2) *Ibidem*, p. 225. Comp. Ioniță Canta *ibid*, p. 181.

care în sînul turburătoareĭ naţiunĭ tătăreştĭ avea de urmare prădalnica lor revărsare asupra ţărilor vecine şi cu deosebire asupra Moldoveĭ, care le stătea maĭ în cale şi nu putea să le opună o împotrivire maĭ serioasă. Anume Crim Gheraĭ, pe care Cogălniceanu îl dă ca sultan din Dobrogia, avînd nevoe de banĭ pentru a-şĭ susţinea candidatura la hănie, ceruse o sumă de pungĭ de la Scarlat Ghica, predecesorul luĭ Ioan Callimachi în tronul Moldoveĭ, tocmaĭ în momentul cînd domnul aflase că să hotărîse mazîlirea luĭ. El răspunde decĭ hanuluĭ că, fiind înlocuit, nu-ĭ poate îndeplini cererile şi pleacă chiar îndată după aceia la Constantinopole.

Crim Gheraĭ trimite atuncĭ să ceară baniĭ de la Vidali, caimacanul nouluĭ domn, care ajunsese în Iaşĭ. Deşi boeriĭ stăruesc la Vidali să deie suma cerută şi încă cîte-va peşcheşurĭ pe de-asupra, ca să nu aducă vre-o peire ţăriĭ, «Vidali n-aŭ primit, stînd în protivă, zicîndu-le că nu poate să facă nimic, căcĭ ţara nu-ĭ haină şi domnul stă încă în Ţarigrad» [1]). Ţăraniĭ însă aflînd de aceste treburĭ fugisă la pădure, ştiind prea bine ce urmărĭ ele pot să aibă. Vidali interesat de a aduce baniĭ trebuitorĭ domnuluĭ pentru îndeplinirea restuluĭ de darurĭ şi peşcheşurĭ pe la Turcĭ, şi temîndusă ca fuga oamenilor de pe la locuinţele lor să nu-ĭ zădărnicească scopul, ordonă ca eĭ să fie scoşĭ cu puterea din adăposturile lor şi readuşĭ în sate. Pentru fericirea locuitorilor, ordinul luĭ Vidali nicĭ nu apucase a fi îndeplinit şi Tătariĭ intraŭ în ţară. Furtuna să deslănţuisă şi anume în 14 Sept. 1758. Ţinuturile cuprinse de Tătarĭ fură: Lăpuşna,

1) En. Cogălniceanu în *Letopisețe*, III, p. 242.
2) *Id. Ibid*, p. 243.

Fălciul, Covurluiul, Vasluiul, Tutova și Putna, în care eĭ arseră și prădară, maĭ robind și o mulțime de suflete[1]). Un raport al ambasadoruluĭ De Vergennes spune că: «Moldova s-a resimțit greŭ de barbaria și de excesele Tătarilor. Să socotește la maĭ mult de 15,000 numărul robilor ce aŭ făcut din țară, fără a vorbi de o mulțime de bătrînĭ și de neputincioșĭ pe care i-aŭ ucis fără milă. Vitele ce le-aŭ luat sunt nenumărate și tot ce n-a putut duce a fost distrus prin fier și prin foc. Numaĭ treĭ ținuturĭ din această provincie aŭ scăpat de furiile răzvrătitorilor» [2]).

Prădăciunea cumplită a Moldoveĭ unită cu împiedicarea aprovizionăreĭ Constantinopoleĭ cu grîne, silește pe Sultan să recunoască pe Crim Gheraĭ de han al Tătarilor. Aceștia atuncĭ esă din Moldova și consimt chiar a înapoi din pradă, ce să va maĭ găsi în ființă, făgăduință ce să îndeplinește chiar în parte[3]).

Intre aceste, Ioan Callimachi sosise din Constantinopole și fusese primit cu alaiul obișnuit, cetindu-i-să molifta de domnie în biserica S-tu Neculaĭ din Iașĭ. Cum să așază, el orînduește boeriile divanuluĭ, numind pe: Ioan Bogdan vel logofăt, Manole Costache vel vornic de Țara de jos, Dumitru Paladi vel vornic de Țara de sus, Vasile Ruset hatman, Ioniță Cantacuzen vel spătar, Andronachi de la Botoșenĭ (cumnatul domnuluĭ prin sora luĭ Paraschiva) vel ban, Iordache Hrisoscoleu vel paharnic și Guliano vel comis; iar ca

---

1) *Ibid.* p. 243.

2) Raportul luĭ De Vergennes din 2 Noemvrie 1758. *Documente priv. la Ist. Rom.* I, supl. I, p. 311.

3) Raportul luĭ De Vergennes din Noemvrie 1756. *Ibid.* p. 312.

postelnic pune pe grecul Mihalache Cefot, adus probabil cu el din Constantinopole.

De capuchehaĭ lasă în capitala împărăţieĭ alţĭ doĭ grecĭ: pe Stavarachi care-ĭ stătuse în ajutor la luarea domnieĭ şi pe unu Stefanachi. Slujba visterieĭ însă nu vroia nimenea s-o ia, din cauză că ţara fusese răŭ stricată de Tătarĭ şi boeriĭ să temeaŭ să eie periculoasa însărcinare în nişte condiţiĭ aşa de grele. Lipsa visterniculuĭ era, să înţelege, un mare pericol pentru domn, căcĭ neîngrijind nimenea de încasărĭ «nu eşiaŭ banĭ din ţară şi să mira cum vor face, scriind tot halul la Poartă» [1]). Cel ce să îngriji maĭ mult fu capuchehaia Stavarachi, căcĭ el avea de luat de la domnitor sume însemnate, care reprezentaŭ nu numaĭ urieşele luĭ cîştigurĭ, dar chiar şi baniĭ daţĭ de el. Stavarachi îngrijit să hotăreşte să vină în persoană la Iaşĭ, spre a vedea cele ce să petrec şi a pune trebile la cale, «pre carele cu mare cinste l-a primit domnul, şi mergînd a conăcit la curte la cameră, luînd toate trebile pe mînile luĭ, cît pot zice», spune Cogălniceanu, «că era al doilea domn» [2]).

Văzînd Stavarachi şi cu Ioan Callimachi că nicĭ un boer mare nu vroia să primească visteria, aŭ adus pe medelnicerul Constantin Cogălniceanu, fiul pitaruluĭ Vasile şi frate cu cronicarul Enachi[3]). Constantin Cogălniceanu este ridicat la rangul de stolnic şi este orînduit vechil al visterieĭ celeĭ

---

1) En. Cogălniceanu în *Letopisețe*, III, p. 244.

2) *Ibid.*

3) Asupra luĭ Constantin Çogălniceanu, vezĭ maĭ multe amărunte în *Mihail Cogălniceanu. Cuvîntare de primire în academia romînă* de A. D. Xenopol, Bucureştĭ 1895, p. 5.

marĭ, zicîndu-ĭ domnul și cu Stavarachi: «acum să te vedem!» «Atuncĭ», spune cronicarul, «aŭ stat Cogălniceanu cu toată silința, tocmind isprăvniciile pe afară, făcînd oamenĭ de treabă, învățîndu-ĭ în ce chip vor urma la toate, care în puțină vreme aù îndreptat toate ținuturile și visteria, de era cu mirare tuturor, începînd a veni banĭ la visterie»[1]). Energia depusă de Constantin Cogălniceanu în conducerea trebilor visterieĭ—însușire ce să va moșteni într-un chip așa de strălucit, împărăchiată cu o vastă inteligență, în marele bărbat al vremurilor noastre Mihail Cogălniceanu,—de și poate nu a umblat tot pe căile curate și neabătute de la dreptate, trebuia totușĭ la început măcar să țină samă de starea țăriĭ de-abea mîntuită de prădăciunile Tătarilor, spre a nu o sparge iar prin măsurĭ prea draconice și a o împinge iar la munțĭ și la pădurĭ.[2])

Stavarachi însă nu să mulțumea numaĭ cu baniĭ ce eșeaŭ din dările existente și din măsurile luate de Cogălniceanu; el ceru să strîngă maĭ mult frînele, fiind cum spune cronicarul, lacom și grabnic, și impusă domnuluĭ ca să «pună banĭ și pe boerĭ și pe mînăstirĭ și pe jupînese, caĭ de menzil, podele și pogonărit și altele, care nu le părea bine la o samă și aŭ început a murmurisi»[3]). Să vede că Cogălniceanu sub îmboldirea luĭ Stavarachi strînsese maĭ tare chingile, încît tot poporul, boerĭ cît și țăranĭ, eraŭ nemulțumițĭ cu măsurile luate. Stavarachi simțind aceasta, vroi să scape de capetele

---

1) *Letopisețe, ibid.*

2) Credem că trebue rectificate în acest sens cele spuse de mine în *Istoria Romînilor* V, p. 146.

3 En. Cogalniceanu în *Letopisețe*, III, p. 244.

conducătoare ale nemulțumiților, și înșălînd pe maĭ mulțĭ boerĭ că ar trebui să să ducă la Căușenĭ, pentru a pune maĭ curînd la cale restituirea prăzilor făcute de Tătarĭ, face pe boeriĭ Ioan Bogdan logofăt, Manole Costache biv-logofăt, Constantin Balș vornic, Dumitru Paladi vornic, Lupu Balș vornic, Filip Catargiu spătar, Constantin Banul, Ioniță Sturza vornic, Vasile Negel stolnic, Neculaĭ Buhuș și Ioniță Cuza (aceștĭ doĭ din urmă dațĭ numaĭ cu numele lor, fără rangul de boerie), să să ducă la Căușenĭ, unde eĭ cad în capcana ce le-o întinsese vicleanul de Stavarachi. Boeriĭ sînt prinșĭ de Tătarĭ, cu care Grecul să înțelesese, și pușĭ în fiere. Cînd să auzi despre această trădare, să făcu o mare mișcare în Iașĭ, stîrnită de boeriĭ ce rămăsese aicĭ și care temîndu-să să nu pață tot așa, intețise poporul cel nemulțumit la răscoală contra luĭ Stavarachi. Tocmaĭ pe atuncĭ să adunase mult popor în Iașĭ de iarmarocul de «Miezul pâreților» (adică al Păreasimilor). Pornit de mitropolit și de boerĭ el să îngrămădește în mare număr spre curte, răcnind și zbierînd «că pe cine aŭ eĭ domn, pe Callimachi saŭ pe Stavarachi. Acesta însă pusă să încue porțile curțeĭ, întărindu-le cu maĭ multe cară de lemne, așază treĭ tunurĭ de-asupra porțeĭ celeĭ marĭ și adună în curte pe toțĭ Arnăuțiĭ și beșliĭ pe care-ĭ aflâ.» Poporul cerea cu mare glas pe Stavarachi, și punînd cu toțiĭ spetele în poarta cea mare, cu toate că să ținea pe dinăuntru, aŭ oborît-o jos și întrînd norodul înlăuntru aŭ început a năvăli [1]). Stavarachi văzîndu-șĭ capul

1) *Id. ibid* p. 426. Asupra surgunireĭ acestor boierĭ, Ioan Voevod caută să se îndreptățească printr'un curios hrisov aflat de mine în documentele Academieĭ și publicat aicĭ în *documente* la No. XVII.

în pericol, o rupse la fugă pe poarta din dos, însoțit de cîți-va Arnăuți, cu care apucâ în iuțimea cailor drumul Galaților. In zadar să luară din popor după el, căci scăpă și ajunse teafăr la Galați și de aici la Constantinopole.

O jalbă a boerilor către poartă, trimisă prin Arghir Bostangiul paharnicul, ar fi putut deveni fatală luĭ Stavarachi, deoarece Turciĭ totdeauna s-aŭ temut de răscoalele Țărilor Romîne. Stavarachi izbutește însă, prin stăruințele domnuluĭ mazil Constantin Racoviță, a căruia familie fusese totdauna în bune relațiĭ cu el, a opri pe trimisul boerilor de la darea arzuluĭ [1]).

După potolirea răscoaleĭ, domnul fu nevoit prin un firman împărătesc să îngrijească să trimată la Constantinopole tot «calabalîcul» luĭ Stavarachi, precum și toate sumele incasate prin Cogălniceanu și cu care Callimachi datoria Greculuĭ de la punerea în domnie. Indată după liniștirea treburilor să găsi un boer mare pentru slujba vistieriei, anume Ioniță Cantacuzen, iar Constantin Cogălniceanu fu înălțat, ca mulțămită, la rangul de sărdar de Kișinăŭ.

De și Ioan Callimachi păstrase firea luĭ de Romîn, cu toată lunga luĭ petrecere în Constantinopole, precum să vede prea bine lucrul din scrisorile către fratele săŭ Dumitrașcu, totușĭ nu putu nicĭ el scăpa de covîrșitoarea influență grecească ce să infiltrase așa de adînc în viața poporuluĭ romîn. De și Callimachi nu e fanariot nicĭ prin sîngele, nicĭ prin firea luĭ, caracterul domnieĭ luĭ ca și acel al membrilor din

1) *Ibid.* p. 246.

familia Racoviţă, alţî Romînî din aceleaşî timpurî, nu să deosebeşte de acel al domnieî reprezentanţilor grecizmuluî. El este încunjurat de Grecî, care mînîncă ţara, sprijinit de Turcî şi tot din cauza acestora şi Callimachi el însuşî e nevoit să apese ţara cu birurî şi să încordeze tare strîngerea lor, precum s-a văzut lucrul la cele petrecute cu Stavarachi şi precum vom vedea să repetă încă odată cu prilejul văcărituluî. Anume Ioan Callimachi ne maî putînd întîmpina nevoile băneştî numaî cu dările obişnuite, să hotărăşte a recurge la această uricioasă dare. Ia fusese însă legată pe timpul luî Constantin Racoviţă în a doua luî domnie şi anume cu blăstăm mare scos de la biserica patriarhicească din Constantinopole şi cu iscăliturile a tot soborul, «scriind în el cu mare afurisenie, ca să nu maî poată de acum înainte nimenea din domnî scoate această slujbă a văcărituluî»[1]. Domnul însă stărui de Mitropolitul Iacob Putneanul ca să dezlege acea dare a văcărituluî. «Ci văzînd că mitropolitul să apără tare, aŭ început domnul a-î căuta cu faţa posomorîtă pînă ce a cunoscut venind rar la Curte, pînă şi înăuntru la domnie nu-l chema, dîndu-î a cunoaşte că sînt mînioşî pe el.»

Domnul să hotărî atuncî a face pe Iacob să să retragă din mitropolie şi să deie scaunul arhipăstoresc al Moldoveî, frateluî săŭ mitropolitul Tesaloniculuî.

El însărcină cu negocierile paretisireî pe boerul Vasile Ganea, care «apucîndu-l pe mitropolitul Iacob de zi şi de noapte, nelăsîndu-l în pace, îndemnîndu-l ca să facă paretis

---

1) *Ibid.* p. 238.

care nu-ĭ da răsuflare, arătîndu-ĭ cîte nicĭ prin cuget nu-ĭ trecea, îndemnîndu-l să eie cîte-va pungĭ pentru paretis, pe șin, și după aceia și domnul și boeriĭ îl vor căuta cu rîdicăturĭ, cu scutirĭ și alte milĭ, petrecîndu-șĭ viața în liniște, neavînd cu nimea a împărți nimic, și-l vor avea toțĭ în cinste și evlavie, ca pe un mitropolit vechiŭ și bătrîn ce aŭ fost acestuĭ pămînt al Moldoveĭ» [1]). Aceste și multe altele repetîndu-i-să fără încetare de agentul luĭ Callimachi, Iacob să hotărî la sfîrșit să să retragă, dîndu-i-să să zice, suma de treĭ ḑece de pungĭ. Chiar dacă demisia luĭ Iacob a fost plătită, el tot pierdea maĭ mult prin renunțarea la scaunul mitropolitan decît cîștiga prin baniĭ ce i să număraŭ; dar el a preferat să părăsască arhipăstoria, decît să dezlege blăstămul văcărituluĭ și să-șĭ eie, cum spune el, «focul jurămîntuluĭ în cap și în suflet» [2]). Baniĭ fură numărațĭ mitropolituluĭ Iacob de succesorul săŭ Gavriil Callimachi, care și el găsise să deie scaunul din care să retrăgea unuĭ candidat, pentru acelaș preț [3]).

Odată cu suirea luĭ Gavriil Callimachi în scaunul arhipăstoresc al Moldoveĭ, fratele săŭ, domnitorul Ioan Callimachi scoate de la patriarhie o învoire de a rîdica blăstămul, cu toate că ia îl pusese. Cu această învoire dobîndită, bine înțeles tot prin baniĭ, și avînd pe fratele săŭ în capul bisericeĭ, Ioan cere de la el dezlegarea blăstămuluĭ.

---

1) *Ibid.* p. 250.

2) *Ibid.* p. 251.

3) *Ibidem* p. 247. Cogălniceanu pare a spune că Ioan Callimachi adusese de maĭ înainte în Moldova pe fratele săŭ Gavriil. Nu este probabil ca acesta să să fi lepădat de scaunul săŭ din Tesalonic numaĭ în speranța dobîndireĭ celuĭ al Moldoveĭ.

Să vede însă că nicĭ noul mitropolit, nicĭ soborul moldovenesc nu aveaŭ conştiinţa aşa de largă ca soborul patriarhicesc din Constantinopole, deoarece el nu dezlegâ blăstămul şi decĭ refuzâ scoaterea văcărituluĭ.

Pentru a nu arunca însă pe domn în încurcătură, să înţeleseră cu toţiĭ să scoată o dare cu alt nume, *ajutorinţa* de câte 11, 5 şi 3 leĭ după puterea contribuabiluluĭ, care dare să fie plătită, ca şi văcăritul, de toată lumea, adecă nu numaĭ de ţăranĭ ci şi de boerĭ şi mînăstirĭ. Să spune că această dare aduse un venit maĭ mare chiar decît un văcărit, maĭ ales că era luată de două orĭ, vara şi iarna.

Deabia însă scăpase Callimachi de greutăţile în care l-ar fi putut arunca lipsa banilor, şi iată că intrigile încep a să forma contra domnieĭ luĭ. Şi era firesc lucru ca el, Romînul parvenit, ce uzurpase postul de dragoman, monopolizat numaĭ de greciĭ Fanaruluĭ, să fie privit de eĭ tot ca un uzurpator şi al încoronăreĭ carriereĭ dragomanuluĭ, domnia Moldoveĭ. Un raport al ambasadoruluĭ german Schwachheim din 3 Maĭ 1759, ne spune că «bătrînul gospodar al Moldoveĭ e în pericol a-şĭ pierde tronul din cauza intrigilor socruluĭ dragomanuluĭ Porţeĭ, Grigore Ghica, fiul decapitatuluĭ Alexandru Ghica, anume Iacobachi Rizu, care vra să pună pe ginerele luĭ domn în Moldova, iar el să eie postul de dragoman» [1].

Intriga însă nu prinde, din cauza opoziţieĭ ambasadorilor Franţieĭ şi a Germanieĭ, puterĭ acuma prietene şi care trebuiaŭ să vadă cu ochĭ răĭ pe Rizu şi pe ginerele

1) *Documente privitoare la Istoria Romînilor,* VII, p. 20.

său, partizanĭ înfocațĭ aĭ Svedejilor și Prusienilor. Dar de abia să mîntuise Callimachi de această primejdie, și alta vine asupra luĭ, din pricina fostuluĭ domn al Moldoveĭ, Constantin Racoviță, ce stătea mazil la Constantinopole și uneltea mereŭ spre a redobîndi domnia. El să slujia în intrigile luĭ de un Francez, Linchou, ce începuse prin a fi neguțitor în Constantinopole și maĭ tîrziŭ să aruncase în intrigĭ și daraverĭ politice. El să alipi de Constantin Racoviță, pe care-l sluji douĭ spre ḑece anĭ atît în Moldova cît și în Muntenia, în repetatele sale domniĭ.

In domnia cea dintîiŭ a luĭ Racoviță din Moldova, 1749—1753, găsim pe acel Francez, pe care cronicarul Cogălniceanu îl numește *Leință franțuzul* în boeria de mare sluger. In a doua domnie din Moldova a luĭ Racoviță, 1756—1757, acest Leință este în mare favoare la domn, și să spunea că el ar fi otrăvit pe Lascarachi Genetul postelnicul, care nu prea putea suferi pe favoritul principeluĭ [1]). Să înțelege că această strînsă legătură între Linchou și Racoviță împingea pe cel dintîiŭ a intriga pentru reîntoarcerea proteguitoruluĭ său în unul din scaunele romîne. I să păru luĭ că maĭ ușor ar fi de răsturnat pe Ioan Callimachi din tronul Moldoveĭ decît pe Constantin Mavrocordat, ce pe atuncĭ domnia în Muntenia, și el începu a întinde mrejele sale spre a compromite domnia Moldovanuluĭ, cu atît maĭ mult că tulburările de la începutul stăpîniriĭ luĭ în Moldova putea să slujască Francezuluĭ spre a lega uneltirile luĭ. Acestea însă trebuia să-l coste capul. Anume

---

1) *Letopisețe*, III, 226 și 237.

capuchehaia luĭ Callimachi la pîndă asupra luĭ Linchou, pune mîna pe-o scrisoare a luĭ către frațiĭ luĭ din Moldova, în care scrisoare sfătuia pe maĭ mulțĭ boerĭ dintre dușmaniĭ luĭ Callimachi, să repete revoluția ce fusesă pornită çînd cu Stavarachi și să trimită o deputație la Poartă, care să ceară depunerea luĭ Callimachi. Dar Linchou pentru a da maĭ multă autoritate sfaturilor sale, comisese nebunia de a spune în scrisoare că vorbise cu marele vizir și că acesta-ĭ ordonase a scrie așa cum făcuse el. Scrisoarea fiind dată de capuchehaia luĭ Callimachi viziruluĭ, acesta să înfuriază cumplit și pune imediat pe Linchou la închisoare. Ambasadorul francez să interpune spre a-șĭ scăpa supusul, dar el rămîne încremenit cînd află, din însușĭ gura luĭ, prăpastia în care se aruncase. Toate silințele ambasadeĭ franceze fură zădarnice, și Linchou fu tăiat la începutul luĭ 1760, iar Racoviță fu surgunit la Lemnos [1]). Neghibăcia acesteĭ intrigĭ întărește, bineînțeles, poziția luĭ Callimachi.

Noua situație a luĭ Callimachi, domnul Moldoveĭ, schimbă și relațiile politice în care stătuse ca dragoman cu diferitele puterĭ europene, și această schimbare nu era decît prea firească, întrucît el reprezenta acuma și alte interese decît acele ce le reprezentase ca dragoman, anume interesele țăriĭ supuse oblăduireĭ luĭ. Dacă în privirea Franțieĭ, aceste interese nouă nu puteaŭ exercita o mare influență, — întru cît Franța era o țară îndepărtată și în legăturĭ nu-

---

1) Două rapoarte ale luĭ De Vergennes, din care unul prea interesant, asupra destăinuirilor luĭ Linchou, 17 Martie 1760, *Documente privit. la ist. Rom., I Supl*, I p. 716—717. Comp. En. Cogălniceanu în *Letopisețe*, III, p. 255 și rezumatul depeșeĭ luĭ Kaunitz către Schwachheim, 15 April 1760 în Hurmuzachi, *Fragmente*, V, p. 210.

maĭ cu Poarta Otomană, stăpîna luĭ Callimachi — nu eraŭ tot astfeliŭ lucrurile cu Austria, putere limitrofă cu Moldova și în contra căreia aceasta din urmă avea de apărat interese pozitive. De aceia vom vedea că relațiile luĭ Callimachi cu Austria ișĭ schimbă caracterul, și să răcesc mult din strînsa intimitate în care să aflase, cît timp fusese dragoman.

Am văzut maĭ sus că ambasadorul francez, nemulțămit cu schimbarea luĭ Callimachi din dragomanat în domnia Moldoveĭ, să mîngîe cu ideia că el va deveni centrul corespondențeĭ între Polonia și Poarta Otomană. Ambasadorul spera că Ioan Callimachi nu va maĭ amărî reprezentările, pe care uniĭ din magnațiĭ polonĭ ar putea să le transmiță prin canalul săŭ. Anume pe atuncĭ Rusia spre a ajuta pe Austria, cu care să aliase și ia în războiul de șapte anĭ, ceruse de la Turcĭ învoirea de a face să treacă prin Polonia trupele, pe care ia le trimetea, contra luĭ Frideric al II-lea; învoire pentru a căreia dobîndire intervenise și ambasadoriĭ Austrieĭ, putere interesată, și a Franțieĭ, noua aliată a acesteĭ din urmă. Ambasadorul francez rostea decĭ așteptarea ca numirea luĭ Ioan Callimachi, prietenul politiceĭ austro-ruso-franceză, nu va colora maĭ cu putere tînguirile pe care uniĭ patrioțĭ aĭ Polonieĭ, îngrijițĭ de viitorul țăriĭ lor, ar putea să le ridice contra trecereĭ Rușilor prin ia [1]. Conform cu această așteptare a ambasadoruluĭ francez, căreia, după cît să vede, purtarea luĭ Callimachi corespundea pe deplin, găsim pe De Vergennes

[1] Raportul luĭ De Vergennes din 14 August 1758, *Doc. priv. la ist. Rom.* I Supl., I, p. 709: «me donnant lieu d'espérer qu'il (Callimachi) n'exagèrera et n'aigrira pas les représentations que quelques seigneurs polonais pour-

înştiinţînd odată pe ministrul său că «domnitorul Moldoveĭ îşĭ dă puţină osteneală de a atrage încrederea nobililor polonĭ şi le refuză chiar cele datorite» [1]. Cîte-va tînguirĭ asupra neexacteĭ transmiterĭ a corespondenţeĭ franceze din Polonia către ambasada din Constantinopole, pot fi datorite unor neprevăzute întîmplărĭ [2]. După încheerea tratatuluĭ de alianţă ofensivă şi defensivă între Poartă şi Prusia şi triumful politiceĭ prusiene în Constantinopole, asemenea stinghirire a corespondenţeĭ reprezentanţilor Franţieĭ din Polonia şi din Turcia îşĭ găseşte o altă explicare. Dar Callimachi nu maĭ domneşte mult timp după această nouă schimbare în daraverile politice ale Porţeĭ [3])

Cu Austria însă raporturile, atît de prietenoase cît timp Callimachi fusese dragoman, încep a să strica de îndată ce el ia în mînă cîrma Moldoveĭ. Stricarea vecheĭ prieteniĭ provine din împrejurărĭ economice, care lovind în ţara stăpînită de el, trebuia să turbure şi pe domn, maĭ ales în nevoile financiare în care să afla.

Anume izbucnirea cea nouă a războiuluĭ între Austria şi

---

ront faire passer par son canal». Comp Kaunitz c. Schwachheim, 7 Dec. 1756, *Fragmente*, V, p. 195: «Diesen feindseligen Umtrieben der Fürsten Ghica und Rakowitza boten nun die Repräsentanten der drei verbündeten Höfe, Iosef Schwachheim, Alexis Obrescow und De Vergennes erfolgreich die Spitze, und brachten die Pforte von jedem Widerstand gegen den militärischen Durchzug der Russen über Polen glücklich ab».

1) Raport din 1 April 1759. *Doc. priv. la ist. Rom.* I. supl., p. 713.

2) Raport din 30 Mart. 1760, *Ibid.*, p. 718.

3) Tratatul încheiat în 2 April 1761, *Ibid.*, p. 719. Tînguirea luĭ De Vergennes, despre piedicile pozitive ce să opun corespondenţiĭ sale este din 3 Iuli 1761, pe cînd Ioan Callimachi trecuse domnia către fiul său Grigore.

Prusia îndemnase pe această din urmă putere, ce făcuse cunoștință cu Moldova prin misiunile trimise la Constantinopole, a să aproviziona în ia, pentru nevoile armatelor sale, cu vite și caĭ, pe cînd din contra comerțul cu Austria să micșurase simțitor, în urma repețitelor închiderĭ ale granițelor, din pricina teameĭ de ciumă. Să întîmpla însă adesea orĭ ca transporturile însemnate destinate pentru Prusia, să fie surprinse de Austria, care le confisca după dreptul războiuluĭ. In zadar să îndrepta în atare caz gospodarul la curtea imperială și tot atît de fără efect răsunaŭ la Poartă tînguirile neguțitorilor păgubașĭ. Să răspundea cu tărie din Viena că nu ar fi permis ca supușiĭ unuĭ stat ce trăește în relațiĭ pașnice cu curtea imperială. să vină în ajutorul dușmanuluĭ eĭ» [1]. Intr-un rînd Domnitorul Callimachi intervine cu o scrisoare personală către prințul Kaunitz pentru înapoiarea unuĭ cîrd de treĭ sute două dece și patru de vite vîndute de negustoriĭ moldovenĭ Cazacliu și Nicolicĭ pentru Silezia, armatelor prusiene, și confiscate de autoritățile austriace. Răspunsul luĭ Kaunitz respinge cererea domnitoruluĭ, pe motivul că aceștĭ boĭ de negoț treceaŭ pe pămîntul austriac, spre dauna intereselor sale. Pentru a umili și maĭ mult pe domnul Moldoveĭ, respuns nu să face direct de către principele de Kaunitz, ci este însărcinat cu transmiterea luĭ feldmareșalul comitele Montoya de Cordova, comandantul Transilvanieĭ. «Atît de departe», observă, însă fără dreptate, Hurmuzachi, «ajunsesem, cu principiĭ altă dată atît de respectațĭ aĭ principatelor, că un ministru au-

1 Depeșa luĭ Kaunitz c. Schwachheim, 1 Aprilie 1760, Hurm., *Fragm.* V. p. 215.

striac credea că-şĭ înjoseşte vaza, dacă ar corespunde direct cu eĭ» [1]. Aceste cuvinte ale luĭ Hurmuzachi primesc cea maĭ categorică desminţire prin faptul că la rîndul luĭ, fiul luĭ Ioan Callimachi, Grigore Voevod — sub domnia căruia relaţiile cele rele care începusă a 'şĭ face drumul între Moldova şi Austria în vremea tatăluĭ său, urmară— refuză orĭ-ce satisfacţie puterniceĭ împărăţiĭ vecine pentru o strajă austriacă atacată şi prinsă de treĭ sute de Moldovenĭ [2].

In Iulie 1761, Ioan Callimachi nu maĭ era domn, ci fusese înlocuit de fiul său Grigore. Desărcinarea luĭ Callimachi să făcuse, nu în urma uneĭ disgraţiĭ, dovadă înlocuirea cu fiul său, ci din cauza bătrîneţelor prea înaintate la care ajunsese; era de 70 de anĭ trecuţĭ.

Ioan Callimachi maĭ trăeşte în Constantinopole încă vre-o 19 anĭ şi moare tocmaĭ în 1780, după cum ne spune Andreas Wolf, medicul luĭ Gavriil mitropolitul. El ajunse decĭ la vrêsta de 90 anĭ, fratele său Gavriil ce era maĭ mare ca dînsul îĭ supravieţui şi muri tocmaĭ în 1786, Fevruarie în 20, la vrêsta de aproape o sută de anĭ. [3]

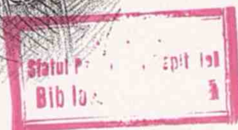

---

1) Hurmuzaki, *Fragmente*, V, p. 211. Raportul luĭ Schwachheim 19 Sept. 1760 *ibid.* Comp. Raporturile luĭ De Vergennes din 31 Octomvrie, 16 Noemvrie 1761 *Doc. priv. la ist. Rom. I supl.*, p. 720, 722. Scrisoarea lui Montoya. *Ibid.* VII, p. 722.

2) Vezĭ maĭ jos p. 56, 57, 63.

3) Wolf către Sulzer, scrisoare din 7 Decembrie 1781. *Geschichte des transalpinischen Dakien*, III, p. 502, nota.

CAPITOLUL III

GRIGORE CALLIMACHI

DOMNUL MOLDOVEI

rigore Callimachi, fiul cel maĭ mare al luĭ Ioan, domni în Moldova în două rîndurĭ: întîiașĭ dată, după tatăl săŭ, de la 1761 pînă la 1764, cînd este înlocuit cu Grigore Ghica; a doua oară, la eșirea acestuia din domnie în 1767 cînd stă numaĭ doĭ anĭ pe tron și este tăiet de Turcĭ la 1769.

Nefericita soartă a domnieĭ acestuĭ membru din casa Callimachi atrage asupra luĭ un deosebit interes, maĭ ales cînd, precum vom vedea, moartea luĭ n-a fost pricinuită de nicĭ o vină vădită, ci el a fost jertfit, ca atîția alțiĭ, pentru a plăti neizbînzile politiceĭ turceștĭ.

Când Ioan Voevod primi de la capucheaia luĭ din Constantinopole stiința că s'a mazilit, tot odată i să cerea să continească cu lucrările ocârmuireĭ. «Intrigile din Fanar»

spune postelnicul Manolaki Drăgicĭ «făcênd desbinare 'ntre miniştri asupra alegereĭ de Domn, s'a făcut sfat înaintea Sultanuluĭ, şi s'a hotărît să rânduiască pe fiul luĭ Ioan Voevod, Beizade Grigore, în vîrstă de 24 anĭ, care priimindu-şĭ învestitura de la Poartă cu obicinuită ceremonie, s'a şi pornit la Moldova. Această neaşteptată veste pentru bătrânul Callimachi l'a umplut cu mare bucurie, şi intrând în Iaşĭ Grigore Voevod, părintele săŭ însuşĭ l'a priimit şi l'a întronat cu solemnitate, lucru ce nu s'a maĭ vĕḑut în ţara aceasta de la Stefan cel Mare. Apoĭ maĭ rămîind cât-va timp pe lângă fiul săŭ, Ioan Voevod, ca să-l povăţuiască ce urmărĭ să apuce ca să fie iubit de toţĭ, după aceasta s'a dus în Ţarigrad ca să'şĭ petreacă rĕmăşiţa vieţeĭ» [1].

In întîia luĭ domnie de treĭ anĭ, termen ce devenise oarecum fatal pentru toate duratele domniilor romîne, Grigore Callimachi are maĭ întîiŭ multe daraverĭ neplăcute cu împărăţia vecină, Austria. Relaţiile cele rele care începuse a-şĭ face drumul, încă din vremea tatăluĭ săŭ între ocîrmuirea Moldoveĭ şi acea austriacă, să ascut încă maĭ mult sub Grigore Callimachi. Ele iaŭ forma unor certe de graniţă foarte înveninate, între locuitoriĭ mărginaşĭ aĭ îmbelor ţărĭ. Aşa într-un rînd treĭ sute de oamenĭ din Moldova atacă straja austriacă din muntele Tatar-Hagoc, sub cuvînt că această strajă ar fi aşezat pichetul eĭ adînc în pămîntul Moldoveĭ, şi întreaga strajă este prinsă de Moldovenĭ.

---

1) *Istoria Moldoveĭ pe timp de 500 anĭ până în ḑilele noastre,* scrisă de Post. Manolaki Drăgicĭ, Iaşĭ 1857. II p. 28.

Generalal Bukow al Transilvaniei să plînge în zadar la principele Callimachi, căcĭ şi acesta cere satisfacţie pentru o violenţă comisă de un plăeş transilvănean, care împuşcase pe teritorul moldovenesc pe un dezertor austriac. Principele considera acest act ca o călcare a suveranităţiĭ sale teritoriale. Aceste certe de graniţă luară pe fiece zi un caracter maĭ grav şi ameninţă să producă dezbinărĭ politice, care să turbure relaţiile între Poartă şi Austria. Ele eraŭ încă înveninate prin stăruinţele Prusieĭ, care avea interesul cel maĭ mare de a încurca pe Austria în războiŭ cu Turcia, tocmaĭ pe atuncĭ cînd Friederic al II-lea ajunsese aproape în momentul de a nu maĭ putea lupta cu duşmaniĭ săĭ [1]. Aceste relaţiunĭ nu prea prietenoase cu Austria să urmăresc în tot timpul domnieĭ acesteia dintîiŭ a luĭ Grigore Callimachi, şi le vom regăsi tot atît de viĭ şi în decursul celeĭ de a doua.

Moldova însă şi cu domnul eĭ trebuia să maĭ fie expusă şi la alt soiŭ de greutăţĭ. Anume Grigore Callimachi fu însărcinat de Poartă, cu o daraveră, pe cît de neplăcută, pe atît şi de dăunătoare. Anume între Polonĭ şi Tătarĭ eraŭ vecĭnice certe din cauza prădăreĭ mutuale a graniţelor lor. Către acest timp Tătariĭ fusesă atacaţĭ şi prădaţĭ de Polonĭ şi să jăluise la Poartă, care ceruse de la Polonĭ despăgubirĭ pentru daunele suferite de supuşiĭ eĭ. Grigore Callimachi fu însărcinat cu conducerea negocie-

---

1) Penkler c. Kaunitz, 1 Martie şi 10 Iulie 1763 în Hurmuzaki *Frag.* V, p. 223. Comp. două rapoarte asupra călcăriĭ graniţilor din partea Moldoveĭ: Penkler c. marele vizir 30 Martie 1763 şi acelaşĭ c. Kaunitz, 2 Aprilie 1763 în *Documente privitoare la ist. Rom.,* VII, p. 28—32.

rilor în această privință. El avu foarte mari greutăți de învins, mai întîiu din pricina locului unde trebuia să să țină conferința ambasadorilor Tătari și Poloni; apoi din cauza că Tătarii să așteptau, ca la caz cînd Polonii, nu ar vrea să consimtă a le da atîta cît ei cereau, principele Moldovei să îndeplinească restul. Prin ghibăcia lui Callimachi însă izbuti a face ca Tătarii să să mulțumească cu o sută de pungi, pe care Polonii să oferise a le da, și astfeliu scăpă și domnul și țara de greutatea în care-i pusese însărcinarea Porței[1]).

Cronicarii Ioniță Canta și Enache Cogălniceanu spun amîndoi că «Grigore Callimachi fiind tînăr, nu prea știa rîndul ocîrmuirei; că Grecii de sub el și mai ales Drăceștii adecă Suțeștii mîncau țara cum le erau voia»[2]). Deși pînă la un punct lucru poate fi adevărat, totuși documentele arată că domnul îngrijea pe cît îi stătea prin putință ca să ușureze viața locuitorilor și să scadă dăjdiile ce apăsau asupra lor. Așa prin un hrisov din 1764, Grigore Callimachi regulează dările pe vin, găsind că e nedrept a să lua două dări pe acelaș feliu de bucate, adecă pogonăritul, (dare pe pogoanele de vii) și vădrăritul (darea pentru recolta culeasă de pe ele.) El desființază deci pogonăritul, dar chiar vădrăritul îl micșorează, prin aceia că oprește năpastea vădrăritului, adecă afară de banii cu care era impusă vadra de vin, să luau în natură două vedre din zece pe sama ocîrmuirei. Fixază apoi darea vădrăritului la opt bani de vadră,

---

1) O serie de rapoarte franceze din anii 1763 și 1764 în *Documente* I, *supl.* I p. 726 și urm.

2) *Letopisețele*, III, p. 186 și 254.

și pentru a garanta măsurătoarea exactă a buților cu vin, el pune să să îngroape un cot de fier în păretele vistieriei, după care să să judece reclamațiile contra nedreptelor evaluări a conținutului vasului. Mai dispune apoi ca vadra domnească să să eie numai de la Odobești, iar vadra stărostească să să eie din toate celelalte localități, afară de ținutul Putnei, de unde să lua vadra domnească. Mai oprește, în sfîrșit, pe ispravnici a impune satelor cumpărarea vinurilor lor [1]). Vom vedea că în domnia de a doua a lui Grigore Callimachi, el urmărește mai departe măsurile lui de reducere a dărilor. Dacă era peste putință, fiind dat sistemul timpului, de a înfrîna cu totul abuzurile, cel puțin prin reducerea sferei în care ele puteaŭ fi îndeplinite, să aducea un bine, încît nu să poate tăgădui lui Grigore Callimachi, cel puțin vrointa, dacă nu și putința de a face binele. Și într-un timp de nedreptate și de jaf, ca acel ce-l înfățoșază Țările Romîne în decursul viacului al XVIII-lea, o astfeliŭ de tendință este tot atît de meritorie pentru Callimachi, precum este meritorie încercarea lui Constantin Mavrocordat de a realiza reformarea stării celei răle a țăranului romîn.

Tot în întîia sa domnie, pe la 1762, Grigore Callimachi Voevod porunci lui Gheorghaki, al doilea logofĕt, să scrie cartea ceremonialului curței domnești sub titlul : Condica obiceiurilor vechi și noue ale Curței Moldovei [2]). Această operă interesantă din punctul de vedere al moravurilor secolului al XVIII-lea, descrie cu deamenuntul toate ceremo-

1) Th. Codrescu. *Uricarul,* I, p. 130.
2) Condică publicată în *Letopisețele*, tom. III p. 287—328.

niile, toate serbările politice și religioase cîte să făceaŭ la curte și la biserica Sf. Neculae, de exemplu ceremonia încoronăriĭ domnilor și altele [1]).

Callimachi fu mazilit în 1764 prin următorul joc de intrigĭ din Constantinopole. Anume capriciul Sultanuluĭ adusese la vizirat pe Mustafa-Pașa, cu care avea mare cunoștință vestitul Stavarachi, care era pe acea vreme capuchehaia luĭ Constantin Racoviță, domnul Munteniеĭ, de familia căruia Stavarachi să alipise de la început. Intîmplîndu-să să moară Racoviță în scaun în 27 Ianuarie 1764, Stavarachi își pune toate silințele ca domnia Munteniеĭ să să deie luĭ Stefan Racoviță, fratele reposatuluĭ domn. Marele intrigant, pentru a izbuti, avea neapărată nevoe de sprijinul dragomanuluĭ de atuncĭ al Porțeĭ, Grigore Ghica, și pentru a-l ademeni, îĭ inspiră ideia să eie el domnia Moldoveĭ, făgăduindu-ĭ la rîndul săŭ a-l sprijini cu marea sa trecere la vizir. Maĭ atrag eĭ în intrigă și pe Iordache Caragea, un grec învățat ce vîna dragomanatul, care era să rămîe vacant. Această înțelegere care eși la bun sfîrșit, aduse scoaterea din scaun a luĭ Grigore Callimachi, iar Stavarachi căpătâ ca mulțumită pentru urieșele luĭ silințĭ postul de capu-chehaia a îmbilor Țărĭ Romîne [2]).

Această izbîndă trebuia însă să fie ultima a trufașuluĭ grec. Autoritatea luĭ cea mare o întrebuința numaĭ spre a despoia pe toțĭ aceĭ ce-ĭ cădea în mînă, îmbogățîndu-să pe

1) A. Papadopol-Calimah, *Amintirĭ despre Curtea Domnească din Iașĭ. Conv. liter.* XVIII p. 408.

2) Enache Cogălniceanu în *Letopisețe*, III, p. 259.

sine şi pe Turcii proteguitorii săĭ. Stavarachi să îndatorise cătră Turcĭ a răspunde, pe lîngă banii cu care cumpărase Stefan domnia, încă şase sute de pungĭ, cu care reposatul Constantin fratele luĭ Ştefan rămăsese dator; maĭ era apoĭ de descurcat, bine înţeles, tot prin plată, încă o altă daraveră rămasă nelimpezită, acea a unor banĭ încasaţĭ în maĭ mult de Constantin Mavrocordat, în timpul domnieĭ sale în Muntenia, în sumă de treĭ miĭ de pungĭ. Toate acestea eraŭ nişte prilejurĭ minunate pentru lacomul Stavarachi de a întinde pe cît să va putea coarda jafurilor în Muntenia.

El chiamă decĭ la Constantinopole pe maĭ mulţĭ boerĭ închişĭ din vremea luĭ Constantin Racoviţă şi-ĭ împacă cu noul domn. Unul din eĭ, Mihail Cantacuzen, este chiar restituit în dregătoria luĭ de mare vistiernic, cu condiţie să să silească a scoate din ţară, şapte miĭ de pungĭ. Mihail luînd înţelegere cu ceĭlalţĭ boerĭ, făgădueşte că va scoate în anul dintîiŭ şapte miĭ de pungĭ, măcar că va fi cam cu greŭ; dar să va sili să iasă acea sumă, fără a să sparge ţara. El izbuteşte într-adevăr a scoate, încă înainte de a să împlini anul, cele şapte miĭ de pungĭ. Bucuria luĭ Stavarachi! El cere îndată de la Stefan Racoviţă ca să impună o nouă dare, un fumărit, în valoare urieşă de o mie de pungĭ. Boeriĭ să împotrivesc; dar Stavarachi scoate imediat un firman şi optsprezece dintre capetele lor sînt aruncate în închisoare. Pentru a-ĭ înfricoşa chiar, Stavarachi porunceşte domnuluĭ să ucidă pe doĭ din eĭ; pe unul Ştefanachi, Grec şi el de neam şi pe un Romîn Iordache Băjescu, om bun, fără de nicĭ o vină, numaĭ spre a fi de groază ispravnicilor însărcinaţĭ cu strîngerea dărilor, fiind şi el unul din eĭ. Darea cea nouă găseşte poporul stors

prin sumile luate, de maĭ nainte cu ghibăcie de la el, de Mihail Vistiernicul și ia nu poate fi împlinită. Să pun atuncĭ în lucrare mijloacele draconice întrebuințate în asemenea împrejurărĭ: bătăile, închisorile și cele maĭ neomenoase schingiuirĭ.

Poporul bucureștean să revoltă și domnul repezînd asupra-ĭ garda sa de Arnăuțĭ, sîngele este vărsat, lucru de care spăimîntîndu-să țara, o mulțime de boerĭ și de țăranĭ încep a emigra.

Dușmaniĭ luĭ Stavarachi, și numărul lor nu era mic, să folosesc de acest *zurbalîc* spre a înegri pe autorul luĭ înaintea sultanuluĭ. Stavarachi anume, spre a putea domni neîmpărțit, să folosise de favoarea luĭ, făcînd să să surgunească pe maĭ mulțĭ concurențĭ la omnipotență, între alțiĭ pe unul Scanavi, Grec favorit al sultaneĭ Zeinab, soția luĭ Usunuglu Mohamet-Pașa. Tocmaĭ acest dușman al luĭ Stavarachi ajunge mare vizir, în momentul când lucrurile din Muntenia luaseră o întorsetură atît de turburată. Denunțat Porțeĭ de pașiĭ de la Dunăre, că jafurile luĭ ar fi provocat răscoala și pustierea în Muntenia, sultanul ademenit prin perspectiva confiscăreĭ însemnatelor averĭ ale luĭ Stavarachi, dă ordin ca el să fie gîtuit, ceia ce să execută numaĭ decît. Astfeliŭ pieri acest Stavarachi, una din lipitorile cele maĭ hemesite ce aŭ singerat vreodată Țările Romîne[1]).

Reîntors în domnie în 1767 la mazilirea luĭ Grigore Ghica, Grigore Callimachi să apucă din noŭ de redus impozitele.

---

1) A. D. Xenopol. *Istoria Romînilor* V, p. 132—134.

Printr-un hrisov al său din 1768, el reduce darea goştineĭ, de la 5 parale saŭ 15 banĭ la 10 [1]).

Relaţiile cu Austria, care nu să putuse îmbunătăţi sub Grigore Ghica, omul Ruşilor, urmează înainte a rămînea încordate. Grigore Callimachi refuză trecerea prin Moldova a unor caĭ, cumpăraţĭ de Austria din Polonia, deşi i să oferise plata vămiĭ obişnuite [2]). Atacurile contra graniţelor transilvane urmează înainte [3]) .Internunciul protestează mereŭ, şi Poarta chiar să preface a cere socoteală luĭ Callimachi pentru repetatele loviturĭ date Austriacilor; dar Callimachi să scuză aşa de bine, încît sultanul crede de cuviinţă a refuza internunciuluĭ despăgubirea cerută [4]). Callimachi căpătase acest sprijin al Porţeĭ, bineînţeles, nu fără însemnată cheltuială [5]); dar fără îndoială, că el apărase drepturile Moldoveĭ, căcĭ deşi totdeauna Austria să arăta ca jăluitoare, în realitate ia încălca grăniţele moldovene, şi încălcările eĭ nu puteaŭ fi respinse decît pe calea violentă, care punea însă pe Austria în poziţia cea bună a celor jigniţĭ.

Războiul însă între Ruşĭ şi Turcĭ să apropia mereŭ. Rusia începuse a trimite emisarĭ în toate părţile, pînă şi prin Munte-Negru. Un agent rusesc Alexeĭ Iancoroff, fu prins în Moldova şi dus la Iaşĭ. Callimachi cere imediat de

---

1) *Uricarul*, V, p. 178. Comp. Melhisedek, *Cronica Romanuluĭ*, II, p. 91.

2) Brognard c. împăratul, 15 Iulie 1767, Hurm., *Frag.*, V, p. 241.

3) Brognard c. împăratul, 10 Dec. 1767 şi 1 Fevruarie 1768, *Ibid*, p. 246 şi 247.

4) Brognard c. imp., 15 Fevruarie şi 16 Martie 1768. Extract din scrisoarea luĭ Callimachi c. Capuchehaia luĭ, Fevruarie 1768, *Ibid*, p. 248.

5) Brognard c. imp., 17 Mai 1768, *Ibid.*, p. 250.

la Poartă dezlegare cum să urmeze cu el. Poarta ordonă ca el să fie dat morțeĭ. Pînă să să interpună ambasadorul rusesc și să să trimită un contra-ordin la Iașĭ, Iancoroff fusese spînzurat.

Callimachi caută însă să împace pe Rușĭ, susținînd că osînditul nu era supus rusesc, ci un fraudulos supus al Porțeĭ [1]). Curînd însă alt agent rusesc Dimitrie Tschernakapsas este surprins umblînd să răscoale oamenii și să-ĭ determine la emigrare în Rusia. Să găsesc asupra luĭ maĭ multe scrisorĭ de-ale magnaților rușĭ către boeriĭ romînĭ, în care-ĭ îndeamnă la hainire și deșțarare. Callimachi întreabă iar pe Poartă ce-ĭ de făcut cu el. Reprezentantul Rusieĭ cere de la Turcĭ ca să-ĭ comunice scrisorile aflate la el, spre a face cercetările cuvenite, în realitate spre a pune mîna pe dovezile compromițătoare. Ambasadorul obține însă cel puțin atîta ca, pînă la răspunsul curțeĭ sale, Tschernacapsas să fie numaĭ reținut la închisoare [2]).

Atacul făcut de Rușĭ asupra uneĭ trupe de Polonĭ, refugiată în orășelul Bălțĭ, pe pămîntul Moldoveĭ, aduce încordarea relațiilor între Rușĭ și Turcĭ la culme și provoacă izbucnirea războiuluĭ, cumpănă cumplită pentru poziția domnilor romînĭ.

Acea a luĭ Grigore Ghica din Muntenia era maĭ ușoară față cu siguranța izbînzilor ruseștĭ, deoarece el era omul Rușilor și de maĭ înainte înțeles cu eĭ. Grigore Callimachi

---

1) Brognard c. împ., 17 Mai 1768, *Ibid.*, p. 254. Comp. Cogălniceanu în *Letopisețe*, V, p. 247.

2) Obreskow. Memoriu la Poartă. Hurm., *Frgm.*, V, p. 255.

din contră crezu că trebue să rămînă sincer către Poartă și Poarta îĭ răsplăti sinceritatea cu tăiarea capuluĭ. Vom vedea în curînd cum să putu comite o atît de strigătoare nedreptate.

Deocamdată domniĭ îmbilor Țărĭ Romîne să hotărăsc a-șĭ da aparența de a păstra neutralitatea, și eĭ rechemară îndată pe reprezentanțiĭ lor din Polonia, De la Roche al Moldoveĭ și Saul al Munteniei. In 25 Oct. 1768 îmbiĭ agențĭ pleacă din Varșovia, fără măcar a înștiința despre aceasta pe autoritățile poloneze.

Acestea văd în atare părăsire un feliŭ de rupere de relațiĭ diplomatice ale Porțeĭ Otomane[1]) și domniĭ lucrase cu destulă pătrundere; căcĭ Poarta intimidată de Rusia refuză categoric Polonilor orĭ ce ajutor și trimite un ordin foarte sever luĭ Callimachi ca să nu primească în Moldova nicĭ un refugiat polon. Dar la sfîrșit tot învinge în divanul Turcesc partida războiuluĭ. Marele sumĭ de banĭ împrăștiete de Caterina a II-a în Constantinopole, fură întrecute de podoabele și juvaerurile damelor poloneze împărțite la femeile din harem și războiul cu Rușiĭ fu hotărît în un mare divan ținut la Constantinopole în ziua de 4 Octombrie 1768.

Principele Munteniei Grigore Ghica, numit domn chiar în ajunul războiuluĭ, să pricepu să înșele pe Turcĭ, pînă ce Rușiĭ, punînd mîna pe Muntenia, îl luară în chip de prins, îl trimiseră la Petersburg, unde fu tratat cu cele maĭ marĭ onorurĭ.

---

1) Lettera da nunzio apostolico Durini al papa Climente XIII Warsava 21 Oct. 2 și 8 Nov. 1768, în Hurmuzachi. *Frag*. V, p. 258.

Astfeliŭ să întoarseră lucrurile pentru bietul Grigore Callimachi.

Turciĭ declarînd războiŭ Rușilor, aveaŭ nevoe de marĭ aprovizionărĭ pentru oștirile lor. Eĭ vroiaŭ să tragă hrană și din Podolia și puseră pe Grigore Callimachi să intervină spre aceasta la mareșaliĭ confederațieĭ Polonieĭ de la margine, Potocki și Crassinschi; dar Poloniĭ, eĭ înșiĭ în lipsă, nu putură răspunde dorințelor aliaților lor [1]).

Neputîndu-să ajuta cu Polonia, Turciĭ lăsară toată greutatea aprovizionărilor pe Muntenia și pe Moldova. Eĭ ordonă deci luĭ Callimachi să stringă proviant pentru trupele turceștĭ, după cererile ce i să vor face de pașa din Bender, și de a nu înceta cu adunarea lor decît cînd acel guvernator să va crede îndestulat [2]). Indeplinirea poruncilor era însă cu atîta maĭ grea, cu cît Turciĭ trecînd Dunărea sub Mehemet-Pașa, seraschierul Rumelieĭ, locuitoriĭ sperieți fugisă la munțĭ și la codri. Ghica-Vodă din Muntenia, cel înțeles în taină cu Rușiĭ, să preface pînă într-atîta, încît chiar chiamă pe Turcĭ în Bucureștĭ spre a-ĭ conăci și ospăta. Armata răspunse, bineînțeles, invităriĭ, petrecu treĭ zile în Bucureștĭ și apoĭ să ridică și plecă spre Moldova. Callimachi, spre a nu rămînea maĭ pe jos de Ghica, trebui să-l imiteze. El pofti deci pe seraschier la Iașĭ.

Spaimă mare în locuitorĭ, «apucînd fiecare muerile și

---

1) Lettera del principe di Moldavia Gregorio Callimachi ai Marescialli Potocki et Krassinski, Decembre 1768. Risposta di Potocki al principe Callimaki di Gennaio 1769, rezumată în Hurmuzaki, *Frg.*, V, p. 262.

2) De Tott c. Choiseul, 14 August 1768, *Documente*, I supl. I, p. 763. Comp. Cogălniceanu, *Letopisețe*, III, p. 270.

copiiĭ și alte ce puteaŭ de prin case, fugiaŭ de să închideaŭ prin mînăstirĭ, rămînînd casele lor pe mîna Turcilor de făceaŭ ce le era voia» [1]). In timpul petrecereĭ Turcilor în Iașĭ, să întîmplă însă o împrejurare care începe a arunca asupra luĭ Callimachi bănuiala din partea Turcilor. Anume domnul fusese însărcinat de Turcĭ și cu alcătuirea uneĭ oștirĭ menită nu atîta a să opune Rușilor, cît a ținea în frîŭ pe boeriĭ moldovenĭ care să arătaŭ foarte plecațĭ către dușmaniĭ împărățieĭ.

Callimachi arătînd că-ĭ lipsesc baniĭ pentru înjghebarea oștireĭ, sultanul ordonă să i să trimeată douĕ sute cincĭ ḑecĭ de pungĭ. Maĭ tîrziŭ Poarta, iĭ maĭ trimite alte patru sute de pungĭ pentru adunarea proviziilor. Insă Callimachi care era dator maĭ multor creditorĭ cu sumĭ de banĭ de la punerea luĭ în domnie, între care propriuluĭ săŭ frate Alexandru o sută cincĭ ḑece de pungĭ, plătește în toate părțile și să pune în neputință de a procura Turcilor proviziile necesare. Maĭ mult încă, lipsa banilor îl silește să deie drumul armateĭ adunate, din care o parte să duce să eie slujbă în oștirea rusească. Tot pe atuncĭ, Rușiĭ trecînd Nistrul atacă depozitele de grîne pe care domnul apucase să le facă la Soroca și le transpoartă în Rusia, maĭ luînd cu eĭ și patru ḑecĭ și cincĭ miĭ de oĭ ale Turcilor din Bender. De la această din urmă împrejurare să trage peirea luĭ Grigore Callimachi. Anume Benderliiĭ, în speranță de a obținea despăgubire de la domnitorul Moldoveĭ pentru turmele luate de Rușĭ, să plîng la Poartă că domnul în înțelegere cu Rușiĭ le-ar fi înlesnit trecerea fluviuluĭ și răpirea oilor lor precum și

1) En. Cogălniceanu în *Letopisețe*, III, p. 272.

acea a proviziilor. Pentru a întări pîra lor, eĭ maĭ adaog că domnul ar fi trimis parte din oştirea luĭ (cea desfăcută) să să încorporeze în polcurile ruseştĭ. Vizirul temîndu-să ca domnul să nu să îndreptaţască pentru desfacerea oştireĭ sale cu cuvîntul că vizirul refuzase a-ĭ veni cu banĭ în ajutor, întăreşte arătarea Benderliilor, pîrînd şi el pe Callimachi. Domnitorul văzîndu-să în o poziţie atît de grea, cere mazilirea luĭ; însă în zadar, căcĭ noul dragoman al Porţeĭ, Neculaĭ Suţu maĭ avea de luat de la el încă vre o opt ḑece de pungĭ de banĭ, iar fratele săŭ vre-o o sută cincĭ ḑecĭ şi aveaŭ decĭ interes spre a fi plătiţĭ ca să nu părăsască Callimachi domnia. Eĭ nu-şĭ dădeaŭ samă că prin învinuirile aduse luĭ Callimachi, însuşĭ capul acestuia era pus în pericol, şi decĭ sumele ce aveaŭ de luat de la el eraŭ încă maĭ periclitate decît printr-o mazilire. Cătră toate aceste motive de înegrire a purtăreĭ luĭ Grigore Callimachi, să maĭ adaoge încă unul foarte compromiţător pentru dînsul. Anume, domnul rînduise, după cererea Turcilor, pe un credincios al săŭ, ca să facă un pod peste rîul Larga, din faţa Fălciuluĭ. Fiind două drumurĭ pe aicĭ, unul peste rîŭ şi unul pe alăturea peste un deal, credinciosul domnitoruluĭ crezînd că Turciĭ vor apuca pe drumul de peste deal, nu maĭ face podul. Cărăuşiĭ artilerieĭ, ca să nu ostenească bivoliĭ urcînd dealul, apucă prin vad şi tunurile să înămolesc aşa de tare, că a trebuit ca vizirul să cheltuiască patru spre ḑece pungĭ de banĭ ca să le scoată din noroiŭ. El să înfurie foarte tare asupra luĭ Callimachi pentru neîndeplinirea porunceĭ date şi luînd în consideraţie şi toate pîrîle aduse asupra domnitoruluĭ, văzu în el un hain şi vîndut Ruşilor, trimise la Iaşĭ să-l aducă înaintea luĭ, îl mazili şi-l

aruncă în închisoare împreună cu fratele luĭ Alexandru şi cu toţĭ boeriĭ din suita luĭ.

Vizirul Emin-Paşa, care făcuse greşala de a apuca spre Bender, în loc de a trece Nistrul la Hotin şi a ataca îndată pe Ruşĭ, şi care să temea de răspunderea ce era să-ĭ cadă asupra capuluĭ din această pricină, caută să derive mînia sultanuluĭ asupra Grigore Callimachi, după obiceiul turcesc că «atuncea cînd trebile militare nu le merg după plac, Turciĭ trebue să găsească o jertfă pe care eĭ să arunce vina nenorocireĭ». Boeriĭ moldovenĭ considerau din potrivă pe Grigore Callimachi ca prea plecat poruncilor împărăţieĭ şi împlinindu-le cu prea mare rîvnă şi apăsare a locuitorilor ţăreĭ. Eĭ să jăluiră contra purtăriĭ luĭ, sultanuluĭ, şi capul şi izvoditorul plîngerilor fu marele vistier Ioniţă Cantacuzen Deleanu. Nu credem însă că aceste pîrĭ să fi contribuit ceva la perderea luĭ Callimachi. Turciĭ din potrivă găseaŭ că domnitorul nu-şĭ îndeplinise datoria [1]).

Callimachi fu dus la Constantinopole şi tăiat în ziua de 28 August 1769 împreună cu dragomanul Neculaĭ Suţu. Să spune că Muftiul de la care sultaniĭ pînă la acel timp aşteptaŭ darea sentinţelor de moarte, refuză de a condemna pe Grigore Callimachi, constatînd nevinovăţia luĭ. Mustafa

---

1) Intreaga expunere a cauzelor peireĭ luĭ Grigore Callimachi este luată din Ath. Comen Ipsilanti Τὰ μετα τῆν ἅλωσιν, p. 421—439. Un extract general al părţilor din istoria luĭ, privitoare la Romînĭ a fost făcut de Al. Papadopol-Calimah în *Analele Academieĭ* II, 2. Bucureştĭ 1881, p. 427 şi urm.; un altul care conţine traducerea părţilor relative la Callimachi a fost înserat de d-l Gh. Erbiceanu în *Arhiva* din Iaşĭ VII, 1896 p. 305 şi urm. Compară o scrisoare din 1856 a luĭ A. Cantacuzen către Edgard Quinet în *Convorbirĭ literare* XVIII p. 453.

Iĭ trecu peste această formalitate, ordonînd uciderea luĭ Callimachi și desființă de atuncĭ amestecul mufstiuluĭ în sentințele capitale [1]).

Fratele luĭ Grigore, Alexandru Callimachi și fratele luĭ Neculaĭ Suțu, Mihail, fură ținuțĭ în închisoare pînă maĭ tîrziŭ. Pe cadavrul luĭ Callimachi să pusă următoarea scrisoare : »iată capul afurisituluĭ Domn al Moldoveĭ ce șĭ-aŭ însușit o sută de pungĭ ce-ĭ fusese date spre a cumpăra proviziĭ». Alte izvoare vorbesc de patru sute de pungĭ [2]). Dar fie o sută, fie patru sute, este evident că purtarea luĭ nu fusese acea a unuĭ hain, de și aparențele de care să folosise pîrîșiĭ luĭ puteaŭ fi interpretate în contră-ĭ. L-am vĕzut pînă atuncĭ mergînd cu credința luĭ către Poartă pînă la a supăra pe Rușĭ, bunăoară atuncĭ cînd tae capul luĭ Iancoroff și pune la închisoare pe Tschernakapsas. Este invederat că nu el fusese vinovat nicĭ de rîpirea oilor, nicĭ de luarea proviziilor de la Soroca, de-oare-ce Turciĭ ar fi trebuit să le apere și nu el care nu avea armată. Tot atît de puțin vinovat este el în înrolarea armateĭ, desfăcute de el, în acea rusască, deoarece nemaĭ-avînd banĭ, nu putea s-o ție, și vizirul însușĭ, contra ordinuluĭ sultanuluĭ, spusese luĭ Callimachi că nu maĭ are nevoe de ia. Pentru ce a fost ucis Grigore Callimachi? Intrebare cu totul de prisos când e vorba de Turcĭ, maĭ ales în momente de greutățĭ militare,

1) Iacovaki Rizu Nerulos, *Histoire moderne de la Grèce*, Genève 1828, p. 70.

2) Hammer, *Histoire de l'Empire Ottoman*, trad. Dochez, III, p. 399. De Priest c. Choiseul, 18 Sept. 1769, *Documente privitoare la istoria Romînilor* I, supl. I. p. 788.

ca acele prin care eĭ treceaŭ la începutul războiuluĭ și care-ĭ împingea a căsăpi în dreapta și în stînga, fără alegere de vizir, dragoman saŭ domnitor, pentru a da astfeliŭ o resuflare neputinciosuluĭ lor necaz. Pentru ce aŭ ucis pe vizirul Emin-Pașa? Nicĭ măcar pentru că pierduse o bătălie, ci numaĭ fiind că nu bătuse el pe Rușiĭ! Pentru ce pe Suțu? Pentru că era alăturea cu vizirul. Pentru ce pe Callimachi? Fiind că fusese pîrît de vizirul. Pîrîși și pîrîți fură dațĭ morțiĭ, nu pentru că eraŭ vinovațĭ față cu împărăția, ci pentru că iluziile ce-șĭ făceaŭ Turciĭ asupra neînvinseĭ lor puterĭ dedea de greș la fie-ce pas. Eĭ străpurtaŭ asupra câtor-va individualitățĭ metehnile ce rodeaŭ inima chiar a putredeĭ lor împărățiĭ.

CAPITOLUL IV

ALEXANDRU CALLIMACHI

DOMNUL MOLDOVEI

u înțelegem pentru ce baronul de Tott pune în sarcina luĭ Alexandru Callimachi moartea fratelui său Grigore. Emisarul francez spune anume, că la vizita ce o făcu la 1755 familieĭ luĭ Ioan Callimachi în Constantinopole, el întîlnise în casa bătrînuluĭ dragoman și pe fiĭ săĭ, din care «cel maĭ mic, Alexandru, maĭ mîndru, începuse să deie semne despre spiritul de intrigă și de ambiție care costă viața pe fratele său» [1].

Și maĭ tîrziŭ cînd de Tott vine în Moldova, pe cînd domnea aicĭ Grigore Callimachi și vede pe domnitor în curtea sa din Iașĭ, el spune că : «vechea sa legătură cu principele

---

1) Baron de Tott, *Mémoires sur les Turcs et les Tartares*, Paris, 1783, I. p. 58.

6

conduse pe acesta a-ĭ mărturisi încurcătura poziţieĭ sale de faţă. Pricepuĭ uşor că fanatizmul intrigant al frateluĭ săŭ, o făcea într-adevăr crudă şi-l expunea la marĭ primejdiĭ pentru viitor» [1]. Să să noteze că în îmbele rîndurĭ şi maĭ ales în acest din urmă, trimisul francez nu reproduce ceia ce i s-ar fi spus despre purtarea frateluĭ luĭ Grigore, ci el face propriile luĭ apreţuirĭ. El nu lămureşte însă prin nicĭ un fapt, în ce privire putuse deveni Alexandru o primejdie pentru fratele săŭ Grigore.

Atanasie Comnen Ipsilanti, ne spune numaĭ atîta asupra relaţiilor dintre ceĭ doĭ fraţĭ: «Cînd sultanul trimise luĭ Grigore Callimachi patru sute de pungĭ pentru ca el să adune proviziile trebuitoare, din aceste patru sute de pungĭ avînd a lua Alexandru Callimachi, fratele domnuluĭ, o sută cincĭ zecĭ, pentru cheltuiala domnieĭ, le-a luat şi a plecat la Constantinopole. Dar Neculaĭ Suţu, dragomanul, care avea şi el de luat banĭ de la domn şi care dorea ca el să păstreze scaunul, sili pe Alexandru Callimachi să să întoarne la Iaşĭ la fratele săŭ, zicîndu-ĭ: fiind-că aĭ banĭ, mergĭ de te află la trebuinţele domnieĭ. Alexandru însă scría pe furiş împăratuluĭ, spunîndu-ĭ cîţĭ banĭ a luat pînă acum Neculaĭ Suţu de la domnie, preste două sute de pungĭ, şi să ruga să nu fie trimis la Iaşĭ, ci să stea acolo, ajutorînd cu prezenţa sa pe bătrînul săŭ tată. Răspuns n-a eşit şi fu silit de vizir, prin Neculaĭ, să plece la Iaşĭ» [2]. Să poate ca Alexandru Callimachi supărat pentru această trimitere silită la Iaşĭ să fi căutat pricină frateluĭ săŭ,

1) *Ibidem*, p. 172.
2) Ath. Comnen Ipsilanti, l. c. p. 436.

să să fi certat cu el și să nu-ĭ fi dat ajutor la nevoile luĭ, maĭ ales că Grigore avea mare trebuință de baniĭ pe care Alexandru iĭ luase de la el. Dar la atîta pare a să fi mărginit contribuirea acestuĭ din urmă la nenorocirea frateluĭ săŭ. Intr-adevăr, de ce soiŭ de intrigĭ poate fi învinuit Alexandru, cînd vedem că el nu ia locul frateluĭ săŭ, ci din contra este închis alăturea cu dînsul, și dacă-șĭ scapă capul, aceasta să datorește, după cît să vede, la ceia ce-ĭ maĭ rămăsese din cele o sută cincĭ-zecĭ de pungĭ luate de la fratele săŭ. Credem decĭ că elasticele cuvinte ale baronuluĭ de Tott nu trebue întinse la înțelesul că Alexandru ar fi fost pricina morțeĭ frateluĭ săŭ. Adevăratele motive ale pierdereĭ luĭ Grigore Callimachi le-am cunoscut maĭ sus și am văzut că ele eraŭ prea îndestulătoare spre a-ĭ aduce primejduirea vieţeĭ.

Alexandru Callimachi este pomenit pentru prima oară într-o carieră publică între aniĭ 1785 și 1788, cînd ajunge mare dragoman în locul luĭ Alexandru Mavrocordat Firarul, ce fusese numit domn în Moldova. El cunoștea limbile elină, turcească, arabă, persiană și franceză. Să vede însă că era om blînd și cam moale, de oare-ce Turciĭ, fără a-l disgrația, la deschiderea războiuluĭ cu Nemțiĭ și cu Rușiĭ, îl înlocuesc în 1788, prin Constantin Ralet. In 1794 el reia dragomanatul, însă numaĭ pentru-un an, fiind înaintat din el la domnia Moldoveĭ [1]).

Alexandru Callimachi vine la domnia Moldoveĭ tîrziŭ după moartea frateluĭ săŭ, anume după 26 anĭ, în 1795. El era om în vîrstă, cînd era dragoman la 1794, cum spune

1) Stamatiadi, l. c., p. 146, 150.

despre el un raport francez [1]) ceia ce corespunde cu arătarea luĭ Stamatiadi că era bătrîn cu vrîsta în anul cînd era dragoman. Şi într-adevăr dacă luăm în privire că acelaş Stamatiade arată că Alexandru Callimachi moare în 1821 (24 Decemvrie) în vîrstă de 84 de anĭ, rezultă că în 1795, cînd să urcă în scaunul Moldoveĭ, era de 58 de anĭ [2]). Numirea luĭ în domnie trebue pusă între 11 Fevr. 1795 cînd să găseşte o scrisoare a luĭ, adresată încă în însuşire de dragoman, ambasadoruluĭ francez Descorches, şi 6 August acelaş an, cînd ginerile luĭ, Alexandru Suţu, scrie luĭ Constantin Stamati despre numirea în domnie a socruluĭ săŭ ca întîmplată «dans le temps.» Cînd este a se socoti acest «dans le temps?» Cel după urmă document ce cunoaştem pînă astăḑĭ din domnia la Moldova a luĭ Mihail Şuţu, predecesorul luĭ Alexandru Callimachi, poartă data de 30 Aprilie 1795. In un document din 28 Maĭ 1795 se face menţiune de o căimăcămie. Data de 1795, luna Maĭ, rămîne decĭ fixată pentru avenimentul principeluĭ Alexandru Callimachi la tronul Moldoveĭ [3]).

Principatul era mulţumit de rădicarea luĭ pe tron şi îĭ făcu pentru sosirea luĭ următorul χρονόστιχον pe care 'l înmînâ Andreas Wolf însuşĭ [4]):

---

1) Descorches c. Relaţiunile externe 26 Aug. 1794; *Documente, I Supl.* I. p. 99: «C'est du reste un homme déjà âgé et éprouvé dans la place de prince de Moldavie (nicĭ o-dată înainte de 1795 Alexandru Callimachi nu fusese domn) et d'interprète qu'il a précédemment ocupées l'une et l'autre avec honneur».

2) Stamatiade, l. c., p. 150. A. Wolf. *Fürstenthum Moldau* : II. Theil, p. 211. «ein 50 jähriger Prinz.»

3) V. A. Urechie. *Istoria Romînilor,* VII, p. 258—260.

4) A. Wolf. *Fürstenthum Moldau,* II Theil p. 212.

VENIT
ALEXANDER CALIMACHUS
PATRIAE NOSTRAE FILIUS
PATER FUTURUS.

In tot timpul domnieĭ luĭ Alexandru Callimachi revoluția franceză să defășură sîngeroasă și cumplită, aruncînd turburarea în relațiile politice ale întregeĭ Europĭ. Poarta trebuia curînd să fie pusă în îngrijire prin politica urmată de revoluție și maĭ ales de tînărul și ambițiosul eĭ general Bonaparte, îngrijire cu atîta maĭ îndreptățită cu cît Poarta primise o grea lovitură prin împărțirea desăvîrșită a Polonieĭ, în urma tractatuluĭ din 24 Octomvrie 1795 încheiat între Rusia, Prusia și Austria, și care împărțire sporea puterea monarchiilor vecine și rivale cu Poarta. Curînd după aceasta, generalul Bonaparte pune mîna pe Veneția, și prin tratatul de Campo-Formio din 17 Oct. 1797 trece pe foasta republică către Austria, care nouă sporire de teritoriŭ aduse dușmaneĭ Porțeĭ o turbură și îngrijește nu puțin. Nu era destul această lovitură adusă de Bonaparte intereselor turceștĭ, cînd el întreprinde expediția în Egipt. Cu toate silințele ce-șĭ dă generalul francez de a arăta acest atac ca îndreptat nu contra Turcieĭ, ci contra Anglieĭ; de a-l colora chiar ca făcut în interesul Porțeĭ, spre a scoate Egiptul din stăpînirea Mamelucilor, Turcia nu să lasă a fi înșelată, și văzîndu-să lovită fără nicĭ un cuvînt de vechea eĭ prietenă, Franța, primește propunerea de alianță pe care Rusia — interesată ca Egiptul și poate chiar Turcia să nu încapă sub puternica stăpînire franceză — o face lîncezînduluĭ imperiŭ al luĭ Mohamet. Politica absolut perso-

nală a luĭ Napoleon avuse de efect a împăca apa și cu focul, a apropia pe dușmaniĭ ceĭ maĭ înverșunațĭ într-o alianță, care deși trecătoare, să rezolvi pentru Rusia în trainice foloase. Alianța între Rusia și Turcia să face în 23 Decemvrie 1798 și cătră ia să alipește în curînd și Anglia.

In tot timpul cît Alexandru Callimachi maĭ domni în Moldova, pînă cătră sfîrșitul luĭ Martie 1799 [1]) starea de încordare între Turcia și Franța, aduse prin expediție egipteanu, ținu într-una.

Să vedem ce rol avu Alexandru Callimachi în acest conflict de interese ale marilor puterĭ europene?

Cînd Turciĭ auziră de noul tractat de împărțire a Poloniei, eĭ nu putură împiedica o mișcare de indignare ce-șĭ făcu drum prin toate straturile poporuluĭ lor. Ambasadorul Prusieĭ, de Knobelsdorf, convinge însă în curînd pe Poartă că ia trebue să primească faptul îndeplinit. Poarta văzînd că zădarnicele eĭ protestărĭ nu ar putea avea alt rezultat de cît a o îndușmăni și maĭ răŭ cu niște puterĭ, care nicĭ așa nu-ĭ eraŭ prea prietene, să hotărăște a părăsi Polonia în voia întîmplărilor și poruncește, între altele, luĭ Alexandru Callimachi ca să alunge din spre Bucovina pe refugiațiĭ polonĭ. Ba ia caută pe cît să poate a-ĭ aduce la Constantinopole, de unde, pe corăbiĭ, îĭ îndepărtează cu totul din a eĭ împărăție [2])

Alexandru Callimachi era însă devotat Franțeĭ. Așa, un memoriŭ din Noemvrie 1796 al trimisuluĭ republiceĭ franceze

---

1) C. Stamati c. Relațiunile externe, 19 Aprilie 1799, *Documente*, I, *supl.* II, p. 203: «Le prince de Moldavie, Callimaki, a été destitué».

2) Knobelsdorf c. rege 10 Iulie, 10 Aug. și 3 Sept. 1797, in Zinkeisen, *Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa*, VII, p. 9

la Poartă, Verninac, spune, că «ar fi bine ca Franța să aibă emisarĭ, pe lîngă pașiĭ provinciilor limitrofe cu Rusia și cu Austria, rapoartele acestor guvernorĭ avînd o mare influență asupra deliberăreĭ divanuluĭ. Dacă eĭ ar sprijini interesele noastre, eĭ ar putea prin relațiile lor favoriza mult sistemul războiuluĭ. Cîte-va prezenturĭ făcute saŭ lor înși-le saŭ secretarilor lor, ne-ar asigura această izbîndă. Cît despre principele Moldoveĭ, nu trebue să ne îngrijim ; el ne este plecat cu desăvîrșire» [1]).

Această părere a luĭ Verninac asupra înclinăreĭ luĭ Callimachi cătră Franța era întemeită pe o convorbire avută cu el, probabil înainte de plecarea luĭ la Iașĭ. Intr-un raport al săŭ din Octomvrie 1796, Verninac spune ministruluĭ de externe al Franțeĭ că : «aŭ văzut maĭ deunăzi pe noul principe al Moldoveĭ și că într-o foarte lungă convorbire, în care el să revarsase cu multă franchețā, i-a mărturisit toată iubirea luĭ pentru republică și dorința în care era de a merita protecția eĭ printr-o credință statornică cătră principiile politice ce ia își propune a face să predomnească» [2]). Cînd vice-consulul Parrant vine în Iașĭ, Callimachi îĭ face o primire strălucită.

Cu toate că Poarta nu dăduse luĭ Parrant un berat, văzînd disposițiile favorabile pe care principele i le-aŭ arătat chiar înaintea obțineréĭ ordinuluĭ împărătesc de

---

1) Memoriul luĭ Verninac în *Documente I, supl.*, II, p. 135.

2) Verninac c. Relațiunile externe, Oct 1796, *Documente I, supl.* II. p. 161. Ceia ce este cam greŭ de înțeles este rostirea ambasadoruluĭ: «j'ai vu *dernièrement le nouveau* prince de Moldavie.» Este cunoscut că Alexandru Callimachi părăsise Constantinopole maĭ mult decît *un an* înainte; el ar fi trebuit să plece din Moldova pentru a să reîntoarce în Constantinopole, atuncĭ cînd Verninac spune că l-a văzut *dernièrement.*

exequatur şi graba ce a pus-o îndată ce a primit acest ordin de a îndeplini maĭ mult decît condiţiile cerute faţă cu vice-consulul «nu să poate închipui ca gospodarul să fi făcut maĭ mult pentru cetăţanul Parrant dacă chiar ar fi posedat un berat»[1]).

Aceasta să întîmplă însă înainte de 10 April 1798, data raportuluĭ ce aminteşte aceste împrejurărĭ. După declararea războiuluĭ din partea Turcieĭ contra Franţeĭ pentru expediţia egipteană a luĭ Napoleon (2 Sept. 1798), care expediţie provoacă cea maĭ mare indignare şi o mişcare periculoasă pentru Francejĭ în Constantinopole, precum şi arestarea ambasadoruluĭ lor, o astfeliŭ de purtare a luĭ Callimachi, cu toate simpatiile luĭ franceze, ar fi fost cu neputinţă. Indată ce Napoleon calcă pe teritoriul Egiptuluĭ, agenţiĭ francejĭ din toate părţile împărăţieĭ Otomane şi împreună cu eĭ şi Parrant de la Iaşĭ sînt puşĭ sub pază, ceia ce Francejiĭ de-ocamdată cred că să face pentru a-ĭ apăra de atacurile mulţimeĭ[2]). In curînd însă eĭ putură să să convingă că paza lor avusă alt înţeles, deoarece consuliĭ francejĭ din Bucureştĭ şi din Iaşĭ sînt duşĭ la Constantinopole şi închişĭ în cele şepte Turnurĭ[3]); iar Calli-

---

1) Carra de St. Cyr. c. Talleyrand, 10 April 1798, *Documente, I, supl.* II, p. 176.

2) Ministerul de externe c. Fleury, agent la Bucureştĭ, 27 Sept. 1798. *Ibid.* pag. 152: «Le citoyen Parrant m'ecrit qu'il est à Iassy soumis à la même mesure.»

3) Gio Fergsich c. afacerile externe, 10 Oct. 1798, *Ibid.*, p. 146: «Li due consoli di Moldavia, di Valachia sono stati qui transportati a parte alle sette Torre cogl'altri prigionieri.»

machi ia măsura de a secuestra toate lucrurile luĭ Parrant[1]). Să vede decĭ în ce să schimbase aprinsele simpatiĭ ale domnuluĭ cătră Franța de îndată ce intervenise un ordin al Porțeĭ. Alexandru Callimachi, om cinstit și sever îșĭ îndeplini datoriile cu rigoarea unuĭ Spartiat. De aceia nu trebue să ne mirăm de modul cu care să purtă față cu Parrant, de și în fundul inimeĭ luĭ iubea Franța[2]). Din închisoarea constantinopolitană Parrant fu transportat la Amasia, unde și muri.[3])

Callimachi este destituit înainte de 10 April 1799, pe cînd lupta Francejilor cu Egiptul era încă în toată puterea eĭ. Pe atuncĭ Bonaparte atacase Siria, în April 1799, și repurtase după aceasta, victoria de la Abukir în 25 Iulie 1799 (altă bătălie decît aceia în care Nelson îĭ destrusese flota). Prin urmare este absolut neexact de a susținea, cum o face d-l V. A. Ureche, că «avenirea la tronul Moldav (sic) a luĭ Alexandru Callimachi nu fusese bine văzută de Franța. Era un eșec al politiceĭ Republiceĭ la Poarta Otomană. In ziua în care Franța recîștigă din terenul perdut la Poartă, fu imediat vorba de mazilirea luĭ Alexandru Callimachi»[4]). Cîte cuvinte atîtea neexactitățĭ. Maĭ întîĭ am văzut că ambasadorul francez era foarte

---

1) Parrant c. Talleyrand, 23 Oct. 1788. *Ibid.*, p. 215. Vezĭ protestarea luĭ Parrant contra secuestruluĭ hîrtiilor sale și a ordinuluĭ de a retrage insigniile Republiceĭ în: Stanislas Bellanger, *Le Kéroutza, voyage en Moldo-Valachie*, p. 94 și urm.

2) Bellanger, *Le Kéroutza*, p. 104.

3) Lista Francejilor transportațĭ prin castele Măriĭ Negre. *Documente*, I, *supl.* II, p. 148.

4) V. A. Urechiă, *Istoria Romînilor*, VII, p. 278.

mulţumit de suirea luĭ Callimachi pe tronul Moldoveĭ. Prin urmare cum să poate susţinea că suirea luĭ să fi fost un *eşec* al politiceĭ franceze? Apoĭ Callimachi este destituit înainte de April 1799, pe cînd duşmănia Turcieĭ cu Franţa din cauza Egiptuluĭ era în toată furia eĭ, şi împăcarea foştilor prietenĭ începe a să îndruma numaĭ după 28 Ianuarie 1800, în urma convenţieĭ încheiate între Kléber şi Marele vizir. Cum să poate decĭ pretinde că Franţa să fi pricinuit destituirea luĭ Callimachi, de îndată ce ia începuse să recîştige tărîmul perdut la Poarta Otomană? Lucrurile staŭ cu totul altfeliŭ de cum le expune d-l Ureche. Mazilirea luĭ Alexandru Callimachi avu ca totdeauna de primă cauză intrigile din Constantinopole şi dorinţa de îmbogăţire a Turcilor. Aceştia vroiaŭ apoĭ să facă pe placul Austrieĭ care tocmaĭ pe atuncĭ, 12 Martie 1799, rupînd tratatul de la Campo-Formio, de abia încheiat, şi declarînd războiŭ Franţeĭ, duşmana Turcieĭ, căpătă de la acesta din urmă favoarea de a înlocui pe Alexandru Callimachi, cel îndestul de cunoscut pentru simpatiile luĭ franceze, cu Constantin Ipsilante, omul Nemţilor. Lucrul şi este arătat ca petrecîndu-să astfeliŭ de către raportul maĭ sus citat din 19 April 1799 care maĭ spune că: «principele Moldoveĭ, Callimachi, a fost destituit şi înlocuit cu Constantin Ipsilante, fost dragoman al Porţeĭ. Favoarea încuviinţată acestuia a fost efectul protecţiuneĭ împăratuluĭ, căruia Ipsilanţiĭ sînt devotaţĭ» [1]).

Să venim acum la domnia internă a luĭ Alexandru Calli-

1) C. Stamati c. Relaţiunile externe, 19 Aprilie 1799, *Documente* I, *supl.* II, p. 203.

machi. Manolachi Drăghicĭ caracterizază astfeliŭ domnia luĭ: «Callimachi s-a arătat cu mare blîndeţă şi înţelepciune la toate apucăturile luĭ în treabă, chibzuind starea fieştecăreia clasă de locuitorĭ, cum s-o înlesnească maĭ bine şi să facă pe oamenĭ fericiţĭ. Plugăria sporea şi productele aŭ început a lua zborul prin locurĭ maĭ depărtate decît în Ardeal, precum să obişnuia din vechime, saŭ la chelerul turcesc din Ţarigrad. De aceia s-aŭ suit preţurile îndată, atît a pîneĭ cît şi a celorlalte obiecte de lucru, adică pieile de vită, lînă şi altele, ce să trăgeaŭ în toată Germania de către înadinşĭ comisionerĭ însărcinaţĭ de casele cele marĭ ale neguţitorilor din Europa, fiindcă capitaliştiĭ înşuşĭ nu să purtaŭ prin Moldova, pentru frica Turcilor care încă făceaŭ multe daune în ţară. Osebit de aceste să scotea şi un număr însemnat de caĭ pentru romînda (remonta) prusiană şi nemţască, că Austria nu-şĭ făcuse hergheliĭ împărăteştĭ pe la comănzĭ precum are astăzĭ, şi Moldova număra sute de cîrdurĭ pe suhaturile eĭ» [1]). De aceia domnia luĭ Callimachi a fost veselă şi îmbelşugată pînă la epidemia cea cumplită a ciumeĭ de la Cumbate «care aŭ secerat mult norod în zilele stăpînireĭ sale» [2]).

Cînd să sui Alexandru Callimachi pe tronul Moldoveĭ în 1795, curtea domnească din Iaşĭ să afla arsă şi în ruine, încă de la focul din 1783. Ţara neavînd mijloace ca s-o reîntocmească, Alexandru Callimachi cumpără de la hat-

1) Manolache Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ pe 500 de anĭ.* Iaşĭ 1857, II p. 60—61.
2) *Idem,* p. 61.

manul Costache Ghica casele sale cu locul lor de lîngă S-tul Spiridon împreună cu cele de-alăturea ale spătaruluĭ Lupu Balş şi hotăreşte ca aceste case să slujească de curţĭ domneştĭ. Ele sînt încunjurate cu zid şi să pune pe frontispiciul porţiĭ o inscripţie grecească care există şi azi. Aceste case aŭ ajuns maĭ tîrziŭ proprietatea hatmanuluĭ Alexandru Roset Roznovanul, iar la 1860 cumpărate fiind de Stat de la Doamna Ruxandra Roznovanu, născută Callimachi, Alexandru Ioan I deschise în ele Universitatea de Iaşĭ [1]).

Documentele ce ne-aŭ rămas de la Alexandru Callimachi şi din care acele reaflate aŭ fost reproduse integral de d-l V. A. Urechiă [2]), conţin prea puţin material istoric. Din ele să poate vedea însă, cu probabilitate, că Alexandru Callimachi n-a adaos birurile ţăriĭ; căcĭ orînduirea de plată de patru parale la leŭ de la peştele proaspăt saŭ sărat ce să va vinde în ţară, nu era o dare nouă. Singura adăugire la dările existente constatată ca făcută de Alexandru Callimachi este o para (doĭ banĭ) la cele opt ce să luaŭ la vadra de vin. El caută să justifice acest adaos, spunînd că: «aceştĭ doĭ banĭ la vadră să să eie numaĭ acum într-acest an, pentru că trebuinţa aŭ silit a să lua, negăsindu-să alt chip maĭ lesnitor, iar de-acum înainte nicĭ în vremea domnieĭ noastre nicĭ în urma noastră să nu să maĭ eie, ca un

---

1) Hrisovul din 1795 în Th. Codrescu, *Uricarul* I. pag. 171—174. Postelnicul Manolachi Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ* II p. 65. *Ateneul Romîn* din 4 Noemvre 1860 No. 6 p. 57—64; compară A. Papadopol-Calimah *Amintirĭ despre curtea domnească din Iaşĭ* în *Convorbirĭ Literare* XVIII, 1884—85 p. 398.

2) V. A. Urechiă în volumul VII al *Istorieĭ Romînilor*, p. 257 şi urm.

lucru ce este peste vechiul obiceiŭ şi vederat poate să aducă în păgubire vistieria, căcĭ adăugîndu-să plată vădrărituluĭ, apoĭ ceĭ cu viile necunoscînd folos, trebuia să le lase nelucrate» [1]).

Alexandru Callimachi sprijină mişcarea de regenerare a Grecilor, începută tocmaĭ pe timpul luĭ de alt Romîn din Macedonia, Constantin Rigas Veleştinul saŭ Fereos, ce ca creştin să credea şi el dator a să jertfi pe altarul religieĭ. El dă ajutor luĭ Rigas pentru a tipări harta Moldoveĭ, lucrată de acest din urmă pentru Grecĭ şi prietenii Grecilor. Ia este dedicată luĭ Alexandru Callimachi, al căruĭ portret este reprodus într-un colţ al eĭ [2]). Rigas tipări această hartă la Viena la 1797, sub titlu grecesc: «Harta generlă a Moldoveĭ şi a părţeĭ provinciilor megieşite cu ea, lucrată de Rigas Velestinul Thesalotul. Tipărită în atelierul litografic al luĭ Franz Muller, Viena 1797». Deasupra hărţiĭ, în dreapta, este portretul domnitoruluĭ Moldoveĭ, Alexandru Callimachi, în medalion, şi împrejur un exametru, compus de Rigas în lauda luĭ Alexandru Callimachi. Deasupra medalionuluĭ, zeiţa Fama (Vestea); sub el o carte deschisă cu cuvintele din Pliniu libr. IV: «Spre fluviul Tyras (Nistru) unde se află oraşul Ofiusa.....» jos un scut cu armele Moldoveĭ şi zeiţa Istorieĭ scriind pe o carte deschisă [3]).

Alexandru Callimachi mazilit, cum am văzut din cauza

1) Hrisov din 27 Iulie 1795, Urechiă, *Ibid.*, VII, p. 272.

2) Vezĭ Engel., *Geschichte der Moldau* I, p. 69.

3) A. Papadopol-Calimah. *Harta Moldoveĭ, lucrată de Rigas la 1797. Convorbirĭ literare*, anul XVII, p. 328.

Austrieĭ în 1799, pe la sfîrşitul luĭ Martie, maĭ trăeşte în Constantinopole încă 22 de anĭ şi moare în 24 Decemvrie 1821, în vîrstă de 84 de anĭ[1] exilat la Claudiopolis din Paphlagonia, unde fu decapitat saŭ spînzurat[2]).

1) Stamatiadi, *l. c.* p. 150: asupra dateĭ.

2) T. Blancard, *Les Mavrojeni.* Asupra dateĭ morţeĭ şi vîrsteĭ este concordanţă cu Stamatiadi.

Hrdlicka

CAPITOLUL V

SCARLAT CALLIMACHI

DOMNUL MOLDOVEI

Scarlat Callimachi, ultimul domn din această casă care ocupă tronul Moldoveĭ, este după bunul săŭ, Ioan. Teodor Callimachi, cea maĭ strălucită a eĭ odraslă. Domnia luĭ, a doua, (1812—1819) are însemnătate întîiŭ, fiind că este luată în cele maĭ grele împrejurărĭ, cînd Moldova să simțise atît de adînc lovită prin rășluirea a jumătate din trupul eĭ, întreaga Basarabie ; apoĭ că a dat prilej introducereĭ uneĭ legislațiĭ înțelepte și bine chibzuite, sub care Moldova a trăit mult timp (1817—1865) și care chiar astăzĭ încă regulează unele daraverĭ: condica civilă a luĭ Scarlat Callimachi.

Scarlat Callimachi este fiul luĭ Alexandru Callimachi. Cu toate că toțĭ Callimachiĭ aŭ fost oamenĭ învățațĭ și iubitorĭ de luminĭ, Scarlat să bucură de o educație deosebită, începută în casa tatăluĭ săŭ prin învățătorĭ francejĭ.

Din aceştia ştim că unul, Martinot, fusese chemat ca profesor de matematicĭ[1]); dar după ce aşteptase două lunĭ în Constantinopole, în 1798, spre a fi luat în Moldova, devenise secretarul dragomanuluĭ Ipsilanti. Altul însă, unul din ceĭ doĭ fraţĭ Trécourt, este timp de patru anĭ învăţătorul copiilor luĭ Alexandru Callimachi, decĭ şi al luĭ Scarlat Callimachi. Maĭ tîrziŭ în 1804 găsim pe Scarlat Callimachi ce era pe atuncĭ dragoman, sprijinind cu mare căldură o cerere a luĭ Trécourt către delegatul Republiceĭ franceze spre a-ĭ înlesni mijloacele de a să întoarce în patria luĭ, spunînd în scrisoarea ce i-o trimite, că în timpul de patru anĭ cît Trécourt a fost în casa părinteluĭ săŭ, n-a avut decît a să lăuda cu bunul săŭ caracter, cu moravurile şi talentele sale. Acest Trécourt fusese institutorul copiilor luĭ Alexandru Callimachi pe cînd era domn în Moldova, 1795—1799[2]). Totuşĭ să vede că Scarlat Callimachi nu prea era tare în limba franceză, cînd intră tînăr în drăgomănie, deoarece de Knobelsdorf, ambasadorul prusian lîngă Poartă, spune despre el, cînd era dragoman, că nu ar prea poseda bine această limbă. Să vede însă că el şi-o însuşi tot maĭ deplin prin practicarea eĭ, întru cît un raport al urmaşuluĭ luĭ Knobelsdorf, von Schladen, din 18 Iunie 1820, spune că numirea principeluĭ Callimachi, ca delegat la tratările cu ambasadorul rusesc, înfăţoşază un mare folos acestuĭ din urmă, care va putea dezbate cu acest principe, fără mij-

1) Scrisoare din 1798, *Documente privitoare la Istoria Rom.*, I, *supl.* II, p. 177.

2) Două rapoarte franceze unul din 20 Aprilie, celălalt din 25 Aprilie 1802. *Documente privitoare la Istoria Romînilor*, *I supl.*, II p. 218—219.

locitor, deoarece vorbeşte de minune limba franceză [1]). Scarlat Callimachi mulţămeşte deci nu fără cuvînt tatăluĭ săŭ, în închinarea ce i-o face a condiceĭ sale de legĭ pentru «creşterea şi învăţătura ce ia dat» [2]). Manolache Drăghicĭ, contemporan luĭ Callimachi, spune despre el că «a fost un om învăţat, blînd şi cu minte, ce să ocupa mult cu scrisul, din care cauză el venise la o monotonie trîndavă» [3]) după cum crede Drăghicĭ. Călătorul englez, Mac-Mihael, care a trecut prin Moldova în anul 1817 şi a cunoscut decĭ personal pe Scarlat Callimachi, spune despre el că «ar vorbi afară de limba sa natală (Englezul înţelege cea grecească, deoarece Scarlat Callimachi era considerat drept Grec), limbile turcească, franceză şi italiană; că s-ar spune despre el că e foarte muncitor în împlinirea datoriilor sale publice şi că scrie cu propria sa mînă depeşile către marele vizir din Constantinopole» [4]).

Scarlat Callimachi era însă totodată şi odrasla cea maĭ grecizată a familieĭ Callimachilor. Am văzut maĭ sus că

---

1) Depeşă din 16 Mai 1802, în N. Iorga. *Acte şi fragmente cu privire la Istoria Romînilor,* II, Bucureştĭ 1896, p. 365. Cf. însărcinatul Republiceĭ către Talleyrand, 25 Martie 1802, *Documente,* I, *supl.* II, pag. 218.— Von Schladen către rege, 18 Mai, 1820, Iorga., *l. c.*, p. 560.

2) Cartea de închinăciune pusă în fruntea ediţieĭ greceştĭ a coduluĭ Callimachi, din 1816, tradusă de A. Papadopol în articolul săŭ, *Istoria legislaţiuneĭ Moldoveĭ* în *Arhivă* VII, 1896, p. 155.

3) *Istoria Moldoveĭ,* II, p. 109.

4) *Iourney from Moscow to Constantinople in the years 1817—1818 by William Mac-Michael M. D. F. R. S. one of Dr. Radcliffe's travelling fellows from the university of Oxford,* London, Iohn Murray, 1819, rezumat de N. Iorga în articolul săŭ *Un călător englez în ţările romîne înainte de eterie* în *Archiva* VII, 1896, p. 23—24.

Ioan Callimachi, înălţătorul acestuĭ neam, de şi petrecuse aproape patru zecĭ de anĭ în Constantinopole, nu perduse de loc firea luĭ romînească, care reiese încă verde şi puternică din scrisorile luĭ. Maĭ grecizat va fi fost fiul săŭ Grigore şi maĭ mult încă Alexandru; iar Scarlat deşi îşĭ aduce aminte cu mîndrie de obîrşia sa romînă, vorbea maĭ ales limba grecească. Aşa Mac-Mihael ne spune că la ceremonia împărţireĭ dregătoriilor, domnitorul Scarlat Callimachi rosti cuvîntarea în greceşte, şi că tot în această limbă îĭ răspunseră şi boeriĭ ceĭ dăruiţĭ cu funcţiĭ noue[1]). Apoĭ Callimachi editează legea luĭ—despre care ne vom ocupa pe larg maĭ la vale—tot în limba grecească, deşi el luase măsurĭ spre a fi tradusă şi în romîneşte. Este însă însemnat ca simptom de grecizare atît a domnuluĭ cît şi a societăţeĭ moldovene de la începutul viaculuĭ, că el publică originalul acesteĭ legiuirĭ în limba grecească modernă, şi că spune în hrisovul de promulgare că «acest cod politicesc s-a alcătuit maĭ întăĭ în obicinuita aicĭ în ţară limba neo-elinească şi apoĭ s-a tradus în acea romînească» [2]). Şi domnul spune adevărul: limba grecească ajunsese limba societăţiĭ culte în ţările Romîne. Maĭ toţĭ boeriĭ o vorbiaŭ şi rarĭ eraŭ excepţiile de la această regulă. Trebue decĭ răstrînse cuvintele luĭ Drăghicĭ care spune că: «nu să întrebuinţa la pricinĭ condica luĭ Callimachi căcĭ nu o înţelegea maĭ nicĭ unul din judecătoriĭ ceĭ vechĭ» [3]). Nu credem că majoritatea judecătorilor, care eraŭ boerĭ, să nu fi ştiut greceşte. Clasa

---

1) N. Iorga, *Ibid.*, pag. 22.
2) *Uricarul*, IV, p. 308.
3) *Istoria Moldoveĭ*, II p. 106.

maĭ înaltă a societățeĭ moldovene, din care tocmaĭ să recrutaŭ judecătoriĭ, era grecizată și de aceia și Callimachi putea spune în hrisovul săŭ că limba neo-elinească era obicinuită în țara Moldoveĭ. Pe la 1833, cînd grecizmul dăduse mult îndărăt, să putea susținea cum o face logofătul Constantin Sturza, în prefață la ediția romînească a coduluĭ Callimachi, publicată prin îngrijirea luĭ Kisseleff că «ne fiind condica luĭ Callimachi publicată în limba națională, precum să cuvine uneĭ legiuirĭ, nu era în deobște cunoscută și înțeleasă» [1]).

Scarlat Callimachi a trecut și el, ca maĭ toțĭ principiĭ din epoca Fanarioților, pe scaunul Moldoveĭ, din dragomanatul Porțeĭ Otomane. El fusese numit în această dregătorie la 1801, cînd înlocuește pe Mihail Suțu în dragomanat, acesta fiind rînduit domn în Muntenia în locul destituituluĭ Alexandru Moruzi [2]). In 1802 maĭ multe rapoarte îl arată ca dragoman al Porțeĭ [3]). In această însușire el sprijină mult interesele Franțeĭ în Constantinopole și dă cel maĭ puternic concurs mareșaluluĭ Brune, cînd fu vorba ca Poarta să recunoască luĭ Napoleon titlul de împărat. In 1805 Ruffin scrie luĭ Talleyrand că «Scarlat Callimachi, dragomanul Porțeĭ, este însuflețit de un spirit de dreptate și de moderație exemplară, și orĭ cît ar fi de indignat de tot ce s-a petrecut cu privire la noĭ, cu toate

---

1) Prefața la *Codul Callimachi*, ediția din 1862, p. VI.

2) A. D. Xenopol *Ist. Rom.* V, p. 326—329.

3) Raport din 25 Martie 1802, *Documente*, *I supl.*, II, p. 218. Scrisoarea luĭ Scarlat Callimachi din 25 April 1802, *ibidem* p. 219, subsemnată: «Charles Callimachi, dragoman de la Porte».

silinţele sale de a ne susţinea interesele, el nu vrea să fie decît sprijinitorul cauzeĭ celeĭ drepte şi nu capul uneĭ intrigĭ oarecare» [1]. Instrucţiile generaluluĭ Sebastiani, cînd pleacă ca ambasador la Constantinopole, enumără pe Scarlat Callimachi între credincioşiĭ împărăţieĭ otomane [2]. Callimachi contribui nu puţin la schimbarea politiceĭ din 1806, din filo-rusă şi engleză, în favorabilă Franţeĭ, şi la destituirea luĭ Alexandru Moruzi şi Constantin Ipsilanti; locul celuĭ dintăĭ este dat tocmaĭ luĭ Callimachi [3] «La 6 August 1806, ziua marţĭ, a fost îmbrăcat cu caftan în Constantinopole, Alexandru Voevod Suţu ca domnitor în Valahia, de asemenea şi Scarlat Vodă Callimachi ca domnitor în Moldova. Mare dragoman la Poartă s-a făcut banul Alecu Hangerli» [4]. In acest an însă Callimachi nu ajunge a intra în ţara în care fusese rînduit domn, deoarece Turciĭ călcînd prin destituirea luĭ Moruzi şi Ipsilanti făgăduinţa dată de eĭ înscris Ruşilor, că nu vor maĭ schimba principiĭ decît la şapte anĭ, saŭ cu consimţimîntul Rusieĭ, Ruşiĭ le declarase războiŭ şi ocupase Moldova, în cît domnul rînduit de Turcĭ nu putuse lua ocîrmuirea. Maĭ mult încă, Turciĭ spăimîntaţĭ de pasul Ruşilor restitue

---

1) Ruffin către Talleyrand, 21 Iunie 1805, *Ibidem,* II, p. 310.

2) Din Mai 1806, *Ibidem*, p. 341.

3) *Histoire moderne de la Grèce* par Iacovachi Rizou Néroulos, Genève, 1828 p. 181 et suir.; von Bielfeld c. rege, 9 Septemvrie 1806. N. Iorga, *Acte şi Fragmente*, II, p. 609.

4) *Cronicul* protosinghelului Naum Rîmniceanu de la 1768—1810 în *Cronicariĭ grecĭ cariĭ aŭ scris despre Romînĭ în Epoca Fanarioţilor*, textul grecesc şi traducerea romînească de C. Erbiceanu, Bucureştĭ, 1889, p. 267.

în domnie pe principiĭ depuşĭ. De aceia şi domnia luĭ Callimachi în Moldova din anul 1806 poartă numele de «domnia de treĭ zile a luĭ Callimachi» [1]). In 1807, cînd Ruşiĭ să aflaŭ gata de a încheia pacea, — armistiţiu de la Slobozia — Callimachi este din noŭ desemnat ca domn al Moldoveĭ; dar stricîndu-să tratările de pace, el ocupă tronul şi acum tot atît de puţin ca şi la prima luĭ numire [2]). Scarlat Callimachi neputîndu-şĭ ajunge ţinta, poroncit de sultan, urmează armata viziruluĭ şi intră în cetatea Razgrad. Cetatea fiind luată de Ruşĭ cu asalt, el este prins în zioa de 3 Iunie 1810 împreună cu paşa ce o comanda. Pe paşa l-au trimes Ruşiĭ în Bucurescĭ cu toată suita luĭ, iar pe domnitorul Scarlat l-a ţinut contele Camenschi lîngă el şi pe urmă l-a trimes la Karchow [3]), unde stătu pînă la încheierea păceĭ din 1812, care-l aduse pe tronul Moldoveĭ [4]).

Scarlat Callimachi să urcă în scaunul Moldoveĭ prin postul Crăciunuluĭ 1812, deşi fusese numit încă din 8

---

1) Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ*, II, p. 70. Sultanul către Napoleon, 18 Oct. 1806, *Documente I, supl.*, II, p 354. *Cronicul* protosingheluluĭ Naum Rîmniceanu *de la 1768—1810* în *Cronicariĭ grecĭ* p. 268.

2) Von Bielfeld c. rege, 9 Aug. 1807. N. Iorga, *Acte şi Fragmente* II, p. 423. Scrisoarea luĭ Scarlat Callimachi prin care mulţumeşte luĭ Talleyrand pentru reintegrarea luĭ, din 24 Aug. 1807, *Documente I, supl.*, II, p. 450.

3) Von Schladen c. rege, 29 Iunie 1810; von Werther c. rege, 3 Iulie 1810, N. Iorga, *Acte şi Fragmente*, II, p. 449 şi 450; Manolache Draghicĭ, *Ist. Moldoveĭ*, II, p. 77; *Cronicul* protosingheluluĭ Naum Rîmniceanu *de la 1768—1810* in C. Erbiceanu, *Cronicariĭ grecĭ*, p. 293.

4) Generalul Valentin, *Précis des dernières guerres des Russes contre les Turcs*, Paris 1825, p. 83.

Septemvrie acelaş an [1]). El venise domn îndată după războiul cu Ruşiĭ, la desartarea Moldoveĭ de trupele acestora şi trebuia, cum am spus-o, să înceapă domnia în foarte grele condiţiĭ, pe o ţară înjumătăţită prin răşluirea Basarabieĭ şi asupra unuĭ popor greŭ atins prin această răşluire.

Poarta ceruse de la Callimachi ca să aibă o purtare cu deosebire blîndă faţă cu toţĭ locuitoriĭ ţăriĭ şi maĭ ales cu boeriĭ, spre a-ĭ împăca cu cedarea Basarabieĭ către Ruşĭ şi a-ĭ împedeca de a să haini la dînşiĭ [2]). Rusia apoĭ în timpul ocupaţieĭ principatelor, făcuse pe un număr însemnat de locuitorĭ, cu deosebire din Moldova, să să pună sub protecţia rusască, şi consuliĭ ruseştĭ să folosise de împrejurare spre a face averĭ însemnate din neguţitoria acesteĭ protecţiĭ. Consulul din Bucureştĭ, adunase vre-o treĭ sute de miĭ de leĭ din astfeliŭ de daraverĭ.

De îndată ce Ţările Romîne reintrară sub oblăduirea turcească, Poarta luă măsurĭ energice pentru a desfiinţa această încălcare a rivaleĭ sale, ordonînd secuestrul asupra avereĭ tuturor supuşilor săĭ care adoptase protecţia rusască, măsură ce readuse o sumă de oamenĭ la prima lor stare, de raele otomane [3]).

---

1) Draghicĭ, *Ist. Moldoveĭ*, II, p. 52. Andréossy c. ducele de Bassano, 9 Sept. 1812, *Documente I, supl.*, II p 731; von Werther c. rege, 10 Sept. 1812. N. Iorga, *Acte şi Fragmente* II, p. 487: «Le grand seigneur a nommé *avant-hier* le sieur Ianco Caragea prince de Valachie et le prince Callimachi, le même qui avait été fait prisonnier par les troupes russes à Rasgrad, prince de Moldavie».

2) Draghicĭ, *Istoria Moldoveĭ*, II, p. 52.

3) Fornetty c. Otto 1812 şi Andreossy c. ducele de Bassano, Ianuarie 1813; Andreossy c. aff. străine, 27 Februarie 1813. *Documente, I, supl.* II, p. 701, 733, 743.

Să răspîndise vestea între boerii acei ce trecuse pe timpul Rușilor în partea lor, că i-ar aștepta soarta ambasadorilor turcești tăeți după pacea de la Bucureștĭ și că domnul Callimachi aducea cu el firmanul pentru a lor peire. Ceĭ maĭ mulțĭ din eĭ să deștărară, parte prefăcîndu-să a călători prin Europa apusană, parte căutînd pe față o scăpare în Rusia.

Callimachi trebui să-șĭ deie marĭ silințĭ spre a împiedica sporirea emigrăriĭ și numaĭ prin o purtare foarte blîndă izbuti a maĭ liniști spăimîntarea spiritelor [1]).

Callimachi maĭ avea apoĭ de luptat cu greutățile ivite din executarea tratatuluĭ de Bucureștĭ. Acest act prevedea ca locuitoriĭ părților cedate să aibă voe a să retrage în Turcia pînă în termen de opt spre ḑece lunĭ, desfăcîndu-să însă de proprietățile lor din pămîntul cedat Rusieĭ. Boeriĭ care nu puteaŭ să-șĭ înstreineze moșiile în pagubă, preferară să să despartă, fiĭ de părințĭ, frațĭ de surorĭ, rudeniĭ între ele, trecînd uniĭ la moșiile de peste Prut, iar alțiĭ rămînînd dincoace [2]).

Țăraniĭ din potrivă care nu aveaŭ nimic de perdut, temîndu-să de ocîrmuirea rusască, după cele ce pățise în timpul ocupațieĭ din 1806—1812, vroiaŭ să să strămute în partea rămasă sub Turcĭ. Rușiĭ, pentru a împedica atare emigrare, închid granița Prutuluĭ sub pretext de ciumă,

---

1) Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ*, II, p. 93.

2) Anaforaua asupra porunciĭ pentru moșiile de peste Prut ca să să desfacă, 1815 Noemvrie 5, *Uricarul* IV. p. 192. Andreossy către ducele de Bassano, 23 Iulie 1813, *Documente I, supl.*, II, p. 749: «il est à présumer que les boyards seront prêts à passer de l'autre côté, pour prévenir leur ruine».

dărămînd și podurile de peste rîŭ și lăsînd hotarul închis chiar și după încetarea molimeĭ. Maĭ multe părțĭ din Moldova și cu deosebire Iașiĭ, care-șĭ trăgeaŭ mijloacele de existență din partea cedată eraŭ să fie expuse aproape foameteĭ prin închiderea comunicațieĭ, și numaĭ energica stăruință a domnitoruluĭ Scarlat Callimachi izbutește a dobîndi învoirea întroducereĭ proviziilor [1]).

Mijlocul întrebuințat pentru a îndupleca pe Rușĭ fu răua tratare a Francejilor, dușmanilor lor [2]).

«In acea vreme,» ne spune Drăghicĭ, «s-aŭ dat maĭ multe jalbe Porțeĭ din partea boerilor, tînguindu-să de luarea Basarabieĭ de cătră Rușĭ, dar nu s-a putut isprăvi nimic. Cu toate acestea locuitoriĭ Moldoveĭ multă vreme a ținut pacea încheiată la Bucureștĭ ca nestatornică, așteptînd dintr-o zi pînă în alta înapoiarea pămîntuluĭ luat de cătră Rușĭ și întregirea hotaruluĭ țăriĭ lor, precum a fost maĭ dinainte; dar s-aŭ amăgit în ideile ce le hrăneaŭ, fiindu-le încă și de-o mare sminteală în interesele particulare a lor socotință, pentru că nu s-aŭ grăbit a lua măsurĭ energice la desfacerea avereĭ nemișcătoare ce stăpîneaŭ de-a stînga Prutuluĭ, pînă s-a apropiat vremea protezmieĭ, cînd umblaŭ buimacĭ de nu știaŭ ce să maĭ facă, uniĭ adecă care luase protecția

---

1) Fornetti c. Otto, 3 Ian. și 22 Feb. 1812 și 9 Apr. 1813. *Ibidem.* II. p. 701, 706 și 708: «La communication du Pruth a entièrement cessé, pour empêcher l'émigration des paysans qui ne veulent point rester sous la domination de la Russie. Déjà quelques familles avaient réussi à passer de ce côté. En conséquence tous les ponts sur le Pruth ont été levés.»

2) Fornetti c. Otto, 23 Apr. 1813; Ledoulx c. principele de Bassano, 28 Iunie 1814, *Ibidem* II. p. 708 și 751.

rusască, o lepădaŭ, alții, din aceĭ hotărîțĭ să rămînă în Moldova să făceaŭ sudițĭ și tot în taină lucrîndu-să aceste operațiĭ, spre a nu să declara pînă în ceasul închidereĭ Prutuluĭ sub ce bandieră rămîn, ca să nu greșască. Sosind însă ziua fatală a expirăreĭ convențieĭ, după tratat, ce trebuia fieşte-care să trăiască unde era să rămînă definitiv, ceasurile acelea aŭ fost de plîngerĭ un timp de neuitat, pentru-că poporul cu cîrdul, ca turmele de oĭ, încinsese toată marginea Prutuluĭ de la un capăt la altul, mergînd și venind de prin sate și de prin tîrgurĭ săptămînĭ încheiate cu luarea de ziua bună de la părințĭ, de la frațĭ și de la rudeniĭ, cu care crescuse și viețuise dimpreună pînă în vremea aceia cînd să despărțiaŭ uniĭ de alțiĭ pentru totdeauna» [1].

Și într-adevăr că Basarabia era perdută, poate pentru totdeauna, din momentul ce vulturul Uraluluĭ înfipsese în ia ghiarele sale, și rămasul bun al locuitorilor era simbolul aceluia pe care țara o făcea jumătățiĭ sale însășĭ. De atuncĭ Prutul deveni «rîul blestemat» ale căruĭ valurĭ vor însemna despărțirea unuĭ neam [2])!

Dar să ne întoarcem la Callimachi. Domnul să sili mult ca a luĭ ocîrmuire să nu maĭ adaogă încă suferințele locuitorilor știrbiteĭ Moldove. Domnia luĭ să deosebește prin o dulceață și o blîndeță care nu să poate asemăna în epoca Fanarioților decît doar cu acea a luĭ Neculaĭ Mavrocordat. Ia să deosebește mult în această privire de regimul jacăș și păgubitor introdus de Caragea în Mun-

---

1) Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ*, II, p 93.
2) Xenopol, *Istoria Romînilor*, V, p. 408.

tenia. Aşa pe cînd Caragea încasază banii tributuluĭ, deşi acesta fusese ertat pe doĭ anĭ prin tratatul din 1812, Callimachi respectă această favoare încuviinţată Moldoveĭ şi «iartă locuitorilor birul haraciului cît timp ţinu asidosia»; numaĭ pentru întîmpinarea plăţiĭ lefilor dregătorilor să cere cîte 15 parale la leŭ în folosul caseĭ *răsurilor* după analogia biruluĭ plătit maĭ înainte. Cu acest prilej să arată şi în Moldova tendinţa de a scuti tot maĭ mult de dărĭ clasa boerească.

Făcîndu-să socoteala veniturilor caseĭ răsurilor, să vede că era de 531,537 de leĭ, iar cheltuele de întîmpinat de 810,000 de leĭ. Golul de umplut în sumă de 278,463 de leĭ să hotăraşte a să rîdica sub numele de *lipsa caseĭ răsurilor* de la toată ţara, ca una ce era datoare a plăti lefile slujbaşilor ce să osteneaŭ în interesul tuturor. Cînd să făcu însă de către divan, împreună cu domnul, enumerarea stărilor ţăreĭ care trebuiaŭ să contribue la umplerea aceluĭ gol, să înşirară: maziliĭ, ruptaşiĭ şi ruptele vistieriei, jidoviĭ, hrisovoliţiĭ şi neguţitoriĭ, *iar boieriĭ nu,* care cu toate acestea dispuneaŭ eĭ pe socoteala altora asemenea orînduirĭ[1]). Numaĭ la atîta să învoesc boeriĭ, a contribui cu 10,000 de leĭ pentru cheltuiala lazareturilor spre apărarea de ciumă din 1815. Şi încă această contribuţie este orînduită pe cinurile boereştĭ de la agă în jos, asupra spătarilor, banilor, comişilor, căminarilor, paharnicilor, sardarilor, stolnicilor, medelnicerilor, clucerilor, sulgerilor, pitarilor, jitnicerilor, şatrarilor şi pe jumătate din suma impusă asupra acestora, jupâneselor văduve

1 Anafora din 24 Iunie 1812, *Uricarul* IV, p. 112.

a unor ast-feliŭ de boierĭ, fiind decĭ scutițĭ chiar și de acest ajutor la o supremă nenorocire, boieriĭ ceĭ marĭ: logofețiĭ, vornicii, postelniciĭ, hatmaniĭ și vistierniciĭ[1]). Dările în deobștie era îndestul de ușoare, chiar dacă luăm în considerare uriașa zdruncinare ce trebui să să întîmple în economia finanțelor Moldoveĭ prin pierderea a jumătate din țară. Suma totală a dărilor eĭ, în afară de acele ale domnuluĭ, să urca numaĭ la cifra de 1.260.000 leĭ, pe cînd acele ale Munteniei eraŭ de 5.230.000 de leĭ, fără îndoială cu mult maĭ marĭ în proporție decît întinderea relativă a Munteniei față cu Moldova, cel mult de două orĭ și nu de patru orĭ maĭ mare ca aceasta din urmă, chiar după perderea Basarabieĭ[2]). Callimachi regulează apoĭ să să eie numaĭ pe un an viitor, pe 1815, adaosul la goștină de triĭ parale și doĭ banĭ de oae peste darea obișnuită de patru parale și un ban, precum și celalalt adaos de o para la vadra de vin peste treĭ parale și un ban ce să lua de obiceiŭ, aceasta spre a împlini lipsa de la casa răsurilor, iar de acolo înainte leagă cu blăstăm aceste adaose ca să nu să maĭ eie [3]).

Callimachi maĭ încearcă o reformă în interesul fiscului, dar care eși tot în favoarea boerilor. Anume domnul dispune ca scutelniciĭ să nu maĭ fie scutițĭ de dărĭ, precum eraŭ maĭ înainte, cînd nu plăteaŭ decît două sferturĭ pe an, ci să fie

---

1) Hrisov și anafora din 22 Septembre, 1815, *Uricarul* IV, p. 121.

2) Compară anaforaua boierilor Moldoveĭ și hrisovul luĭ Scarlat Callimachi din 15 Mai 1814, *Uricarul*, I, p. 24, cu anaforaua boierilor Munteniei și hrisovul luĭ Ioan Caragea din acelaș an, Mai 28, în Condica luĭ Caragea, Papiu Ilarian, *Tesaur de monumente*, II, p. 367.

3) Hrisov din 20 Iunie 1815 și altul din acelaș an Noembre 1, *Uricarul* I, ediția 2-a, p. 332 și 383.

daţĭ la bir cu ţara, cu alte cuvinte desfiinţază scutelniciĭ. Să despăgubesc însă boieriĭ ce avuse scutelnicĭ, rînduindu-să să primească ca despăgub're în banĭ din visterie cîte doĭ leĭ pe lună de fie-care scutelnic. Pe lîngă aceştĭ banĭ, ce nu eraŭ de cît un soiŭ de pensie acordată tuturor boerilor, fără deosebire de slujbaşĭ saŭ ne-slujbaşĭ, să introduc alţĭ oamenĭ atribuiţĭ boierilor, sub numele de posluşnicĭ, încît boeriĭ aveaŭ acuma şi oamenĭ de slujbă şi banĭ.

Să vede însă că micşorarea însemnată a impozitelor aduse la sfîrşit vistieria într-un deficit de 1.250.000 de leĭ, pe care Callimachi vru să-l întîmpine printr-un impozit noŭ în anul 1815. Rusia căpătase însă prin senedul din 1783, întărit prin acel din 1802, şi prin tratatul de Bucureştĭ, dreptul de a privighia ocîrmuirea principatelor, spre a apăra pe locuitorĭ contra jafurilor şi abuzurilor din partea domnitorilor[1]). In puterea acestuĭ drept, Rusia fără a lua în consideraţie nicĭ o nevoe a domnitoruluĭ, orĭcît de neapărată ar fi fost ia, protesta de îndată ce să făcea vre-un adaos la dările obicinuite. Aşa făcu şi acuma cînd văzu că Scarlat Callimachi vrea să ridice darea de 1.250.000 de leĭ.

Vice-consulul rusesc din Iaşĭ, Pisani, de îndată ce află despre această orînduire a domnuluĭ, raportează împrejurarea baronuluĭ de Strogonoff, ambasadorul rusesc la Poarta Otomană, care să grăbeşte a-ĭ ordona imediat să facă principeluĭ observaţiĭ asupra acesteĭ încălcărĭ a tratatelor.

---

1) Senedul din 1783 în *Acte şi Documente relative la renaşterea Romîniei*, I, Buc., 1888 p. 192. Nota din 1802, *Ibidem*, p. 259 şi 263; Tratatul din 1812, *Ibidem*, 296.

Domnitorul răspunde că impozitul a căruĭ rîdicare o ordonase, după ce să sfătuise cu divanul nu era de cît o rămășiță, datorită încă din vremile războiuluĭ și pe care ar fi putut s-o ceară încă de maĭ înainte dacă n-ar fi vrut să-șĭ cruțe supușiĭ. El maĭ adăoga că sumile cerute acuma nu compensaŭ iertările făcute de maĭ mulțĭ anĭ încoace. Baronul de Strogonoff ordonă atuncĭ vice-consululuĭ să înainteze principeluĭ o protestare în contra înfrîngereĭ tratatuluĭ privitor la ocîrmuirea țăriĭ, cerînd totodată ca impozitul să fie revocat, iar sumele percepute pînă atuncĭ să fie vărsate în tesaurul public spre a fi restituite tutulor contribuabililor. Principele nu să mulțumește numaĭ cu răspunsul că el nu depășise mărginile puteriĭ sale, impunînd darea de care era vorba, ci înapoește chiar nota trimisă de consulul rusesc, ca fără de motiv. Ambasadorul Rusieĭ atins prin astfeliŭ de procedare cere de la Poartă o reparație răsunătoare a ofenseĭ făcute consululuĭ săŭ. Să discută mult asupra acesteĭ împrejurărĭ în conferințele ținute între marele vizir și ministrul Rusieĭ. Poarta de la o vreme văzînd stăruințele ambasadoruluĭ caută să să folosească de ele, spre a da reparația cerută, destituind pe Callimachi. Rușiĭ văd atuncĭ că aŭ mers prea departe cu cererile lor și că fac eĭ înșiĭ jocul Porțeĭ, care căuta să să libereze cu ajutorul Rusieĭ chiar de îndatorirea de a ținea pe gospodarĭ șapte anĭ de ḑile în scaun. Strogonoff atuncĭ să plînge la Poartă că ia ar confunda cererea uneĭ reparațiĭ pentru ofensa adusă cu pedepsirea principeluĭ pentru contravenire la hatișerifurile eĭ; că el nu cere nicĭ într-un chip ca prințul să fie pedepsit, întru-cît întrevede scopul Porțeĭ de a să folosi de acest

prilej pentru a destitui pe principe înaintea celor șapte anĭ de domnie. Dar dacă nu credea că principele merită să fie pedepsit, atuncĭ acesta nu era vinovat și care era atuncĭ motivul plîngereĭ Rusieĭ? Prin această întoarcere a dezbaterilor și prefacerea lor într-o chestie politică, interesul pentru țară slăbi de îmbile părțĭ. Rușiĭ să mulțumesc cînd primesc de la Poartă o declarație că ia nu numaĭ că nu ar avea de gînd a schimba gospodariĭ dar că nicĭ măcar nu va consimți la a lor abdicare. Fuga luĭ Caragea din Muntenia ce să întîmplă tocmaĭ atuncĭ, aducînd multe preocupărĭ atît Rusieĭ cît și Turcieĭ, aruncă cu totul în uitare chestia impozituluĭ perceput de Callimachi[1]).

Callimachi auzind de fuga luĭ Caragea și temîndu-să de vre-un pericol, maĭ ales față cu discuțiile ce să urmaŭ în Constantinopole din pricina purtăriĭ luĭ, își trimite și el abdicarea; dar miniștriĭ turcĭ temîndu-să ca Sultanul să nu găsască în această abdicare o dovadă maĭ mult despre intrigile cărora ministrul Rusieĭ atribue fuga gospodaruluĭ Munteniеĭ, n-aŭ îndrăznit nicĭ măcar a prezenta abdicarea Sultanuluĭ care nu aflâ nimic despre actul luĭ Callimachi. Domnul trebui să aștepte împlinirea termenuluĭ de șeapte anĭ aĭ domnieĭ luĭ, și el fu depus în 24 Iunie 1819[2]).

---

1) Vezĭ o serie de acte privitoare la această chestiune, toate din anul 1818 în N. Iorga, *Acte și fragmente*, II, p. 512—525.

2) Von Schladen c. rege 25 Iunie 1819, *Ibidem* p. 553: Les sept années du règne de l'hospodar de Moldavie, prince Charles Callimachi étant révolues dans la journée du 24 courant etc.» Asupra abdicăriĭ luĭ Callimachi vezĭ von Schladen c. rege din 10 Noemvrie 1818, *Ibidem*, II, p. 531. Principele fusese numit însă nu la 24 Junie ci la 8 Septemvrie 1812. Vezĭ maĭ sus p. 93.

De şi ocîrmuirea luĭ Callimachi nu era de feliul de a provoca nemulţumirĭ violente, totuşĭ în anul de pe urmă a eĭ, să face în Iaşĭ o răscoală destul de serioasă care aduce o mulţime de nenorocirĭ şi periclitează pentru-un moment domnia principeluĭ. Pricina acesteĭ mişcărĭ turburătoare era următoarea:

Să ivise în primăvara anuluĭ 1819 o boală epidemică în Iaşĭ care să bănuia a fi ciuma, deşi caracterul eĭ nu fusese bine constatat şi, după puţinul număr de jertfe ce făcea în popor, nu sămăna a fi ceia ce să credea. Domnul îngrijit, ordonă să să eie măsurĭ pentru ţăpuirea locurilor infectate şi împedecarea lăţireĭ maĭ departe a molimeĭ. Ceĭ doĭ boerĭ însărcinaţĭ cu executarea ordinuluĭ eraŭ aga Alecu Mavrocordat Moldovanul şi hatmanul Suţachi, ginerele luĭ Iancu Callimachi, fratele domnitoruluĭ, «care ţăpuind Iaşul cu străjĭ din toate părţile, zapciĭ lor să pusese pe prădat şi nu lăsa pe niminea să iasă saŭ să intre fără de parale, în cît oprise comunicaţia nu numaĭ a Iaşuluĭ cu ţara, dar şi a tîrgoveţilor cu mahalale, şi fiind lipsiţĭ de toate cele pentru îndestularea vieţuireĭ, să făcuse un monopol la barieră în folosul zapciilor, dezbrăcînd oameniĭ pînă la piele cu preţurile ce puneaŭ obiectelor după voinţă şi după plăcere, că nimenea nu avea voe să cumpere de la locuitoriĭ ţăreĭ producte afară de dînşiĭ. Nişte asemenea măsurĭ nesuferite covîrşind de la o vreme răbdarea poporuluĭ, s-aŭ rîdicat locuitori din Tătăraşĭ ca la o mie de oamenĭ şi călcînd rohatcele în picioare, aŭ intrat în tîrg pe la nouĕ ceasurĭ de dimineaţă, unde maĭ adunîndu-să şi din oraş peste o mie, uniĭ cu armele, alţiĭ cu

pietre în mînă, aŭ mers la mitropolie, aŭ rîdicat pe Venianim mitropolitul, punîndu-l în fruntea lor ca și pe toţĭ boeriĭ ce-ĭ întîlneaŭ în uliţă, şi s-aŭ pornit în spre curtea domnească, clocotind văzduhul de zgomotul lor şi de ameninţările ce le făceaŭ asupra agăĭ şi a hatmanuluĭ. Callimachi atuncĭ simţind revolta aceasta, aŭ adunat toţĭ Arnăuţiĭ hogeaculuĭ cu bimbaşa Sava ce să puteaŭ deosebi ca la o sută de oamenĭ şi închizînd porţile, pentru că în acea vreme curtea avea porţĭ sănătoase de lemn la treĭ părţĭ a ogrăziĭ, s-aŭ pus neferiĭ la meterez, iar slujbaşiĭ ceĭ fără arme, precum dieciĭ de visterie şi emaciĭ lor, un personal de cincĭ zecĭ pînă la şase zecĭ de amploiaţĭ să aflaŭ şi eĭ în curte. Dieciĭ de divan şi alţĭ boerĭ de divan în slujbă și fără slujbă, apucîndu-ĭ vremea acolo cum aŭ auzit vuetul poporuluĭ că să apropie de ziduri, aŭ stricat ferestrele şi aŭ sărit în grădina curţiĭ de la vale, de unde prin fundul grădineĭ peste prăvălişul dealuluĭ dinspre amează, s-aŭ împrăştiat ca puiĭ de potărniche; să întind cu toţiĭ spre Frumoasa şi şesul Bahluiuluĭ. Acolo însă de vale oprindu-să de un gard ce despărţea grădina de comisia domnească, mare trudă aŭ avut pînă l-aŭ trecut pe deasupra, uniĭ rămînînd spînzuraţĭ de fundul ciacşirilor cu capetele în jos, aninîndu-să de pariĭ ascuţiţĭ aĭ îngrădituriĭ, altora rupîndu-li-să poalele giubelelor saŭ ale antereelor de mătasă şi fluturînd în vînt ca nişte bandiere feliurĭ de feliurĭ după dînşiĭ, şi eĭ fugind fără de papucĭ care cum s-aŭ putut împrăştia în toate părţile. După ce aŭ sărit după ferestre căutîndu-şĭ scăparea vieţiĭ, după ce s-aŭ văzut pe şes, s-aŭ umplut bordeele în Ţigănimea domnească

de boerĭ, trăgîndu-să spre Holboca, ca de acolo maĭ ales să poată trece peste apa Prutuluĭ. Alţiĭ însă care aveaŭ viĭ la podgoriĭ, îşĭ schimbaŭ hainele cele scumpe cu ale Ţiganilor şi o croiaŭ pe jos, pe la cărămidăriĭ, la Zapia saŭ la Bucium. Intr-un cuvînt era o turburare din cele maĭ grozave în tot cuprinsul oraşuluĭ, ce să făcea şi maĭ fioroasă, auzind clopotele răsunînd la toate bisericele din Iaşĭ, trase de insurgenţĭ, ca să ridice pe toată suflarea cu dînşiĭ. Ajungînd decĭ poporul la răspinţia uliţeĭ ce făcea spre S-ta Vinere şi întîlnindu-să cu altă mulţime ce venea dinspre Ciric, fiind uliţele maĭ toate pline, s-aŭ oprit acolo de împuşcăturile Arnăuţilor, care începură a slobozi focurĭ de cum s-aŭ zărit fruntea poporuluĭ în dreptul Treĭ Sfetitelor, şi aŭ ucis vre-o opt oamenĭ nevinovaţĭ aflătorĭ în grămadă; dar atuncĭ poporul văzînd ucidere, s-aŭ făcut fiară selbatecă şi aŭ prins a urla, strigînd: porţile la pămînt şi foc în tot oraşul ! Mitropolitul Venianim fiind în mijlocul lor, precum s-aŭ zis, şi văzînd desnădejdea cea mare a orăşenilor, aŭ îngenunchiat îndată şi i-aŭ rugat să steie, făgăduindu-le că va isprăvi el toate cererile ce aveaŭ de făcut cătră Vodă. Blîndeţea decĭ şi smerenia arhiereuluĭ în atîta a pătruns duhurile selbatice ale prostimeĭ, încît i-aŭ potolit negîndit furia cea aprinsă de răzbunare şi aŭ făgăduit mitropolituluĭ să-l asculte, dacă să îmbracă cu mijlocirea din partea lor cătră stăpînitorul ţăreĭ. Mitropolitul atuncĭ s-a pornit, neîntovărăşit de niminea, înspre poarta palatuluĭ, unde sporise grija în cel de pe urmă grad la urlatul poporuluĭ care ameninţa rezidenţia domnească şi oraşul. Iar Arnăuţiĭ cum aŭ văzut pe mi-

tropolitul că vine fāra de popor, aŭ contenit a maĭ împușca, și aŭ dat de știre camarașuluĭ celuĭ mare și el s-a înfățoșat din partea luĭ Vodă. Incredințîndu-să apoĭ de cele ce eraŭ de făcut, Scarlat Voevod a rînduit îndată, hatman pe Iordache Balș, fiul logofătuluĭ Constantin Balș, iar agă pe Alecu Callimachi, pe urmă vornic, care avea și oare-care înrudire cu familia domnitoare [1]). Pe aceștia înbrăcîndu-ĭ cu caftan, i-aŭ scos la popor cu acele semne, ca să să încredințeze de rînduirea lor și de schimbarea pîrîților, despre care lucru poporul, mulțumind mitropolituluĭ prin metanii și sărutărĭ de mînĭ, aŭ pornit pe la casele lor, ducînd maĭ întîĭ pe arhipăstorul în slavă ca niște relicviĭ sfinte la catedrală, unde el ajungînd, după obiceiul ce păstra de cînd s-a născut a nu ținea parale, a deșărtat saltarele scrinuluĭ de cîte i s-aŭ întîmplat atuncea, împărțîndu-le poporuluĭ și bine-cuvîntîndu-l s-aŭ depărtat» [2]).

Fără îndoială că răscoala era datorită în parte molătățiĭ domnuluĭ, care ar fi putut ușor cunoaște abuzul pe care dregătoriĭ ceĭ inferiorĭ și poate și ceĭ superiorĭ îl făceaŭ, chiar sub ochiĭ săĭ, cu ordinile sale. Scarlat Callimachi era însă

---

1) Vornicul Alexandru Callimachi din Stăncești despre care vorbește Drăghici era văr cu Scarlat Voevod, cum reiese din hrisovul luĭ Scarlat Callimachi din 13 Iunie 1813. *Documente* sub No. XXX.

2) Manolachi Drăghici. *Istoria Moldoveĭ pe 500 de anĭ* p. 102—104. Compară o scrisoare a luĭ Lazar Bucovineanul către arhim. Sofronie din Slatina, 23 Iunie 1819, *Uricarul*, VII, p. 173. Von Schladen către rege în N. Iorga, *Acte și fragmente*, II. p. 554 și maĭ multe rapoarte ale consuluĭ prusian Kreuchely de Schwerdtberg către Marco consul prusian din Bucureștĭ, din anul 1819, în *Documente privitoare la Ist. Romînilor*, Colecția N. Iorga (sub presă).

un domn foarte bun, și bunătatea peste măsură să împărechează de obiceiŭ cu moliciunea. De aceia și Drăghicĭ spune despre el, nu fără cuvînt, că era blînd și cuminte, dar prea îndurător asupra făcătorilor de rele, încît nicĭ o execuție de moarte n-a decretat în tot cursul domnieĭ, osîndind pe vinovațĭ numaĭ la pedepse trupeștĭ, din care pricină talhariĭ să înmulțiseră într-un chip îngrozitor [1]).

Domnia luĭ Callimachi are însă și o altă însemnătate. Ia are și un caracter reformator, în care personalitatea luĭ Callimachi intervine într-un chip deosebit și care caracterizază maĭ desăvîrșit înălțimea țintelor luĭ. Maĭ întîĭ el dădu o luare aminte deosebită învățămîntuluĭ, sporind veniturile școaleĭ domneștĭ din Iașĭ, precum și acel al școaleĭ de catehezie de la Socola [2]). Această din urmă școală, menită a deveni unul din centrele de propagare a cultureĭ naționale, face progrese în destul de însemnate pe timpul luĭ Callimachi.

Mitropolitul Veniamin, întemeetorul eĭ, care fusesă nevoit să să retragă din scaun la venirea Rușilor, fiind reinstalat în arhipăstoria Moldoveĭ, puțin timp după întronarea luĭ Callimachi, cum iea iarășĭ în mînĭ frînele ocîrmuireĭ biserіceștĭ, să gîndește la creațiunea luĭ, școala de catehezie de la Socola, o reorganizază pe maĭ solide temeliĭ, îĭ îmbogățește programul cu gramatică, aritmetică, istoria lumiĭ, filosofia și limba latină, după cum să vede aceasta din o cuvîntare rostită de eleviĭ seminaruluĭ la anul 1815 în fața

1) Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ*, II, p. 106.
2) Hrisov și anafora din 25 Martie 1813 și altul din 20 Iunie 1814, *Uricarul* IV, p. 177 și III, p. 46.

mitropolituluĭ Veniamin [1]). La 1813 să ţine o ispitire (examen), la care staŭ de faţă atît mitropolitul cît şi domnitorul Scarlat Callimachi, cu care prilej dascăliĭ rostesc maĭ multe cuvîntărĭ în limba romînă. La Crăciun dascăliĭ rostesc iarăşĭ o cuvîntare în romîneşte care, într-o limbă greoae şi întortochetă, serbează totuşĭ faptul că s-aŭ învrednicit ca şi «un Moldovan să-şĭ poată deschide gura în limba sa, să grăiască de figurĭ siloghismiticeştĭ, să îndrăznească a să dispolăluĭ saŭ a vorbi în a sa limbă de a sa credinţă.» Intr-o altă cuvîntare rostită de elevĭ către mitropolit la serbarea Inviereĭ, eĭ adaogă, pe lîngă mulţumirile profesorilor, pe ale lor, spunînd că: «noĭ uceniciĭ nu avem altă gătire răsplătitoare decît cîntăm vredniciile măritreĭ voastre şi bunele scoposurĭ, lăsînd în aducerea aminte şi fiilor noştri că nimenea altul încă nu aŭ fost pînă în viacul nostru carele să fi poleit maĭ mult neamul romînesc cu folosul ştiinţelor [2]).» Atare necontenită sporire a conştiinţeĭ naţionale întărită tocmaĭ prin învăţămîntul în limba ţăreĭ, merse curînd maĭ departe. Ia întoarse gîndirea cătră începuturile neamuluĭ romînesc, cătră Romanĭ, pe care cu falǎ îĭ amintea, punînd decĭ mintea poporuluĭ moldovenesc pe pîrtia cea roditoare pe care umblase în vremurĭ maĭ vechĭ scriitoriĭ săĭ din viacul al XVII-lea, iar în cele maĭ nouă, mariĭ apostolĭ aĭ romînizmuluĭ în ţara de peste munţĭ. Un şcolar spune într-o cuvîntare: «pentru că măcar să să fi dezghinat această ramură Romîniĭ, din Romul cel maĭ slăvit al neamuluĭ romînesc,

1) C. Erbiceanu, *Istoricul seminaruluĭ Veniamin din mănăstirea Socola.* Iaşĭ, 1883, p. 37.

2) Toate aceste cuvîntărĭ în Erbiceanu, *l. c.*, p. 40 şi urm.

măcar că rătăcirea sa îl povățui a ajunge la această țară a Dachilor, însă după cum să zice că vița de vie are să învie, în acelea ce să ating de a lor voinicie, eĭ aŭ fost spaima și groaza stăpînirilor mejieșite în a să apăra pre sine. Pre Polojenĭ, nu plugarĭ ci tîrîtorĭ pluguluĭ, de a ara, să samene ghindă spre pomenire i-aŭ supus; și pînă astăzĭ să văd copacĭ în Bucovina, Dumbrava Roșă să cheamă» [1]). In acest limbagiŭ greoiŭ și nedestoinic, dascălul Enachi rostea prin gura elevuluĭ săŭ o mare ideie: îmbinarea origineĭ romane cu vitejia propriilor noștri străbunĭ. In anul 1813 era să vină, mitropolituluĭ Veniamin și domnitoruluĭ Scarlat Callimachi care lucraŭ într-un gînd spre înălțarea conștiințeĭ poporuluĭ romîn, un ajutor însemnat, în persoana luĭ Gheorghe Asachi. Acest bărbat să întoarce în acest an de la învățăturile pe care le făcuse în țărĭ streine. El era fiul luĭ Leon saŭ Lazăr Asachi, preot cărturar, învățat după cît să vede în școalele greceștĭ și deprins a prețui binefacerile învățătureĭ. Vroind să deie fiuluĭ săŭ o cultură încă maĭ temeinică de cît acea ce o dobîndise el, să strămută la Lemberg pentru a așeza pe fiul săŭ la învățătură în școalele de acolo. Tînărul Asachi începu studiile sale la vrîsta de noue anĭ și le duse cu atîta izbîndă, în cît la acea de șapte spre zece anĭ el dobîndise titlul mult rîvnit de doctor în filosofie. El se aplicase cu deosebire la studiul matematicelor teoretice și practice, la arta ingineriеĭ și arhitectureĭ. Să spune că el ridică planul Lemberguluĭ și că zidi o mare casă în suburbiul Haliciŭ. La 1804 Gheorghe Asachi se întoarse în Iașĭ și făcu un

---

1) *Ibidem.*

plan după care se zidiră casele principeseĭ Elena Sturza Păstrăvanul, lîngă S-tu Neculaĭ cel Sărac[1]). Imbolnăvindu-să curînd dupa aceia, să duse iar în streinătate, după sfaturile unuĭ medic german, Walter, pentru a schimba clima, unde însă el să apucă din noŭ de învățătură. In 1805, el studia matematicele la Viena și să ocupa și cu pictura. In 1806 intrînd Rușiĭ in principate, tatăl săŭ îĭ scrie să revină în țară, unde i să oferea un post în corpul de inginer al armateĭ rusești cu gradul de locotenent. Tînărul Asachi nu primește însă propunerea, deși era ademinătoare, și să apucă de studiĭ clasice, iar în 1809 să hotăraște a merge la Roma[2]). Aicĭ scrie el prima luĭ poezie în limba română: *oda la Tibru*, care se sfirșește cu frumoasele versurĭ:

Un Romîn al Dachieĭ vine la strămoșĭ, ca să sărute
Țârna de pe-al lor morminte și să-nvețe a lor virtute.

Iarășĭ ideia origineĭ romane care în orĭce parte poporul romîn săpa ogorul cultureĭ, răsarea ca o plîntă plină de rodire! Intorcîndu-să în țara în 1813 găsește aicĭ domn pe Scarlat Callimachi, de la care cere învoirea a deschide în scoala domnească din Iașĭ un curs de inginerie și hotărnicie *în limba romînă*, așa ca să poată forma oamenĭ specialĭ în această ramură. Propunerea luĭ Asachi răspunzînd la o trebuință reală—întru cît era neapărată nevoe de ingínerĭ hotarnicĭ romînĭ, care să unească pe lîngă știința trebuitoare și putința cetireĭ documentelor vechĭ—fu primită

1) Azı proprietatea D-luĭ V. Sculi.
2) *Notița auto-biografică* a luĭ Gheorghe Asaki, Iașı 1863, reeditată în 1890, de frați Șaraga, cu prilejul desvălireĭ statueĭ luĭ Asaki.

de domn, şi astfeliŭ, în 1814, să începe acest curs romînesc pe lîngă scoala grecească, care tocmaĭ pe atuncĭ era în deplină înflorire. Relaţia istorică asupra scoalelor naţionale înfaţoşată la examenul din 1838, spune asupra infiinţăreĭ acestuĭ curs: nevoia de a avea ingínerĭ pămînteni pentru necontenitele hotărîturi ale moşiilor, a fost îndemnat pe domnitorul Scarlat Callimachi, de fericită aducere aminte, de a aşeza pe lîngă scoala elinească o catedră de învăţătura acestuĭ ram şi domnul Gheorghe Asachi întîia oară a paradosit în limba naţională, la 1814, un curs de matematică teoretică şi aplicaţie practică, geodezie şi arhitectură, din care în 1819 aŭ eşit cîţĭ-va tinerĭ, care şi acum plinesc lucrărĭ de inginerie» [1]). Eleviĭ luĭ Asachi eraŭ maĭ toţĭ fiĭ de boerĭ, între alţiĭ şi principele Alexandru Callimachi, fiul domnitoruluĭ. Din clasa maĭ de jos eraŭ numaĭ Petru Asachi, nepotul profesoruluĭ, un german Osvald Scarlat şi Daniil Scavinski [2]), poetul care-şĭ caracterizează el însuşĭ chipul prin următoarele două nostime versurĭ:

Daniil Scavinschi cel mititel la făptură,
Pe care-ĭ plăcu natureĭ a-l lucra miniatură.

Asachi, pentru a-şĭ putea face cursul, alcătui în romîneşte un manual complect de matematică: aritmetică, algebră, geometrie, trigonometrie şi geodezie, din care s-aŭ tipărit maĭ tîrziŭ numaĭ cele treĭ dintâĭ. In urma unuĭ examen public făcut în limba romînă în 1818, maĭ mulţĭ tinerĭ că-

---

1) *Buletinul foaeĭ oficiale a Moldoveĭ* pe anul 1838, No. 55.
2) *Revista învăţătureĭ publice*, p. 11, nota, da numele tuturor elevilor luĭ Asachi.

pătase învoirea de a practica arta inginerieĭ. Scoala luĭ Asachi ajungînd rezultatul dorit, să desfiinţă, necrezîndu-să că ar fi de nevoe a să înmulţi pe fiecare an numărul inginerilor hotarnicĭ. Pe lîngă rezultatul practic dat de dînsa, ia contribui a depărta prejudeţul, cel atît de dăunător limbeĭ romîneştĭ, că nu ar fi destoinică pentru predarea înaltelor învăţăturĭ. Tot Asachi face şi prima încercare de a reprezenta o piesă de teatru în limba romînă, prin persoane din înalta societate, care-şĭ găsiaŭ pînă atuncea o petrecere în reprezentarea tragediilor în limba greacă. El alcătueşte un fel de idilă după Florian, *Mirtil* şi *Hloe*, jucată de Elena Şubin născută Ghica, prinţul Ghica şi Constantin Sturza în anul 1817, dîndu-să reprezentaţia în salonul luĭ Constantin Ghica [1]).

Este de netăgăduit că Scarlat Callimachi, deşi era grecizat prin creşterea luĭ şi să interesa, bine înţeles, de cultura grecească, a luat o parte activă la mişcarea de regenerare a poporuluĭ romîn. Dacă luĭ Callimachi nu i să poate atribui iniţiativa în mişcarea culturală romînească— pe care o datorim maĭ mult spirituluĭ timpuluĭ decît voinţeĭ stăpînitorilor din scaunile Ţărilor Romîne,—cel puţin, domnitorul cunoscînd originea luĭ moldovenească şi mîndrindu-se cu ea, [2]) îĭ dădu sprijinul şi nu combătu deslănţuirea cugetăreĭ romînescĭ, cea atîta timp încătuşată. Astfeliŭ constatăm o atitudine îndestul de stranie în persoana luĭ Scarlat Vodă, atitudine datorită dorinţeĭ luĭ de a împăca

1) T. T. Burada, *Studiĭ asupra conservatoruluĭ filarmonic-dramatic*, p. 4.
2) Vezĭ maĭ sus, capitolul I, p. 5.

cultura romînească cu civilisația grecească: se bucura de ispitirile ținute în limba națională la scoala de la Socola și el, care ținea cuventărĭ greceștĭ la așezarea boerilor în dregătoriile lor, asculta cu plăcere chiar cuvîntările romîneștĭ rostite luĭ de dascăliĭ de la aceiașĭ scoală.

Reformele cele maĭ însemnate ale luĭ Scarlat Callimachi privesc însă la legile țăriĭ, și cea maĭ de samă din toate este întocmirea nouluĭ codice care a purtat numele luĭ și sub care Moldova a trăit aproape cincĭ zecĭ de anĭ, adecă de la 1817 pînă la 1865.

Pînă la Scarlat Callimachi să maĭ făcuse unele încercărĭ de legiuire obștească în Moldova. Lăsînd la o parte întroducerea *Vasilicalelor* pe timpul luĭ Alexandru cel Bun, care nu poate fi prin nimic dovedită decît prin spusele luĭ Cantemir [1]), cel cu patru secole posterior organizatoruluĭ Moldoveĭ, o legiuire pozitivă de caracter maĭ mult penal este întocmită de Vasile Lupu, care legiuire nu atinge decît prin foarte puține articole daraverile civile, și este apoĭ în totalitatea eĭ, chiar și în dispozițiile relative la plugarĭ tradusă din legiuirile greceștĭ, maĭ ales din extractul luĭ Harmenopulo și nu conține nicĭ cea maĭ mică orînduire împrumutată din obiceiul pămîntuluĭ. De aceia și legiuirea luĭ Vasile Lupu găsi foarte puțină aplicare în Moldova, și cu deosebire în pricinile civile să recurgea necontenit tot la obiceiul pămîntuluĭ [2]).

O altă încercare de a regula unele daraverĭ prin norme

1) *Descriptio Moldaviæ,* p. 100.
2) A. D. Xenopol, *Istoria Romînilor,* IV, p. 172 și urm.

legiuitoare este *Sobornicescul hrisov* a luĭ Alexandru Mavrocordat. Deşi el nu are întinderea şi însemnătatea legiuireĭ paralele şi aproape contimpurane din Muntenia, *Condica Pravilnicească* a luĭ Alexandru Ipsilanti, totuşĭ nu este nicĭ un hrisov asupra uneĭ daraverĭ individuale, precum eraŭ în de comun asemenea acte, ci o dispoziţie obstească dată asupra două anaforale ale divanuluĭ din anul 1785, din care una oprea daniile făcute de persoanele sărace celor bogate, pe temeiŭ că asemenea acte nefireştĭ nu ar fi de cît nişte vînzărĭ ascunse care ar înlătura dreptul de protimis pe care rudele şi răzeşiĭ l-ar putea avea în caz de vînzare pe faţă. De asemenea oprea stipulaţia prin care obiectul zălogit trebuia să rămîe în proprietatea creditoruluĭ la caz de neplata datorieĭ, fără intervenirea uneĭ hotărîrĭ judecătoreştĭ. Maĭ dispune ca schimburile de moşiĭ să nu să poată face fără o prealabilă cercetare a valoareĭ lor respective, tot în scopul de a înlătura trecerea pe ascuns a proprietăţilor de la o mînă la alta. A doua anafora era privitoare la Ţiganĭ, orînduind maĭ multe regule maĭ omenoase în privinţa stăpînireĭ lor, precum ca să nu să facă despărţire copiilor de părinţĭ; apoĭ oprea cu desăvîrşire căsătoriile între Ţiganĭ şi Moldovenĭ, ascuţind această oprire într'un chip nu prea înţelept, prin aceia că copiĭ născuţĭ din atare căsătoriĭ «să rămînă în partea ţigănească».

Astfeliŭ de legiuire însă fiind cu totul neîndestulătoare pentru trebuinţele practice, judecătoriĭ daraverilor civile să ajutaŭ cum puteaŭ şi după cunoştinţele lor personale în hotărîrea pricinilor. Hrisovul de introducere a *Codiceluĭ Callimachi* ne spune asupra stăreĭ în care să afla dreptul civil al

Moldoveĭ înainte de a luĭ promulgare următoarele: «şi după Vasile Lupu, a căruĭ condică cuprindea numaĭ dispoziţiĭ penale, domnitoriĭ să slujiaŭ de nevoe şi de izvorul din care legile luĭ fusesă extrase, adică de *Vasilicale*, de *Nuvelele* luĭ Iustinian[1]), Leon şi a celor după dînşiĭ împăraţĭ, de *Introducerea Legilor* a luĭ Antechipsor Theofil, de legea Greco-Romană şi în sfîrşit de manualul luĭ Harmenopulo[2]), din care împrejurare adauge hrisovul şi codul luĭ Vasile Voevod, ca unul ce era necomplect, a rămas de maĭ mulţĭ anĭ în nelucrare şi a devenit cu totul rar[3]).»

Alexandru Moruzi Voevod întreprinsese el tămăduirea acesteĭ stărĭ de lucrurĭ, însărcinînd pe paharnicul Toma Cara a traduce în limba moldovenească *Hexabiblonul* luĭ Harmenopulo, traducere săvîrşită de el în 1804[4]). Tot sub domnia luĭ Alexandru Moruzi, acelaş învăţat grec, maĭ alcătueşte un extract din *Vasilicale*, pe care-l numeşte

---

1) Numite *Nearale*, în romîneşte, de la grecescul νεαραί=novele. Aşa spun boeriĭ în anaforaua pe care o fac pentru arătarea pravililor după care să ocîrmuia pămîntul Moldoveĭ din vechime: Aŭ întrebuinţat pravilele împărăteştĭ împreună cu *legiuirile Nearale* ale luĭ Iustinian şi Leon. Vezĭ anaforaua în *Uricarul* VI, p, 235.

2) In un hrisov al luĭ Alexandru Callimachi din 1796 să vede aplicat capitolul 3, § 5, din Harmenopulo. C. Erbiceanu, *Istoria Mitropolieĭ Moldoveĭ*, p. 42.

3) Vezĭ traducerea acestuĭ hrisov de pe originalul grecesc în *Uricarul* IV, p. 303.

4) Manuscriptul original, curat scris, gata de a fi tipărit al acestei traducerĭ, formînd un mare volum de 756 de paginĭ, mare în quarto, să afla în biblioteca d-luĭ T. T. Burada sub titlul de: Indămînoasa adunare a pravililor ce să numeşte Ἑξάβιβλοι, adunata din toate pravilele cu alegere si în scurt şi aşa alcătuită de preo cinstitul păzitor al pravililor şi judecător al Tesalonicului, Constantin Harmenopulo, cel maĭ întîĭ între judecătorı, care

Pandecte, care însă este redactat în grecește, în anul 1806[1]). Să vede că această a doua lucrare a luĭ Cara a fost făcută de el ca o încercare în limba grecească înainte de a pune pe romînește, de oarece Alexandru Moruzi să răsgîndise și găsise că *Hexabiblonul* luĭ Harmenopulo nu ar putea constitui o carte de legĭ, precum era de trebuință pentru Moldova. Tocmaĭ însă cînd Toma Cara sfîrșise noua luĭ însărcinare, Moruzi era destituit împreună cu Constantin Ipsilanti al Munteniеĭ, după stăruințele împăratuluĭ Napoleon și curînd după aceia Rușiĭ intraŭ în țară.

Incercarea, rămasă nesăvîrșită, a luĭ Alexandru Moruzi, fu scoasă la capăt cu deplină izbîndă de Scarlat Callimachi. Domnitorul spune în hrisovul săŭ că: «Maĭ întăĭ împărtășind hotărîrea noastră țintind la obștescul folos, prea sfințituluĭ Mitropolit, iubitorilor de Dumnezeŭ episcopĭ și boerilor noștri, nu numaĭ că eĭ aŭ fost de o părere cu noĭ,

---

acum întîĭ din luminata poruncă prea înălțatuluĭ și mult milostivuluĭ nostru stăpîn și domn a toată Moldavia, Măria Sa Alexandru Constantin Moruzi Voevod, s-aŭ tîlmăcit din limba elinească pre aceasta moldovenească de către Toma Cara paharnicul, dînduĭ ajutor la limba moldovenească Ioan Duca Sărdarul, Toma Duca și slugerul Constantin Negri, iar scriitor Neculaĭ Diac la anul de la Hristos 1804, Maĭ în 10.» In întroducere, traducătoriĭ întrebuințează frumoasa rostire *că aŭ răsădit* condica luĭ Harmenopulo din limba elinească în cea moldovenească.

1) Manuscriptul este păstrat în biblioteca universitățiĭ din Iașĭ, numărînd 560, de fețe, osebit prefața. Titlul luĭ este: «Πανδέχτη ἤ σὺνταγμα συνοπτικὸν τε καὶ μεθοδικὸν πασῶν τῶν ἐν τοῖς Βασιλικοῖς διατάξων. Ἐπιτατῇ τοῦ ὑψηλοτάτου ἐυγενεστάτου καὶ σοφοτάτου Ἀυθέντου καὶ Ἡγεμόνος μεγαλοπρεπεστάτου πάσης Μολδαβίας Κυρίου Κυρίου Ἰωαννου Ἀλεξάνδρου Κωνσταντίνου Μορούξη βοεβόδα συναρισθέν ὑπὸ θῶμα Κάῤῥα τοῦ παχαρνίκου. Καὶ εἰς τρία μέρη διαιρεθέν. Ἔν Ἰασίῳ τῆς Μολδαβίας 1806 κατὰ μήνα Απρίλίον.»

ci prin anaforaua lor ne aŭ făcut plecată rugăminte a pune în lucrare a noastră hotărîre» [1]).

Callimachi a fost ajutat în lucrarea *Codicelui* săŭ de o pleiadă de bărbaţĭ eminenţĭ, maĭ mulţĭ din eĭ jurisconsulţĭ învăţaţĭ, alţiĭ adîncĭ cunoscătorĭ aĭ obiceiurilor ţăriĭ, care cu toţiĭ aduseră sub conducerea şi inspirarea domnitoruluĭ concursul lor la anevoioasa lucrare a primeĭ legiuirĭ într-adevăr sistematice din Ţările Romîne. Oameniĭ de legĭ eraŭ : Christian saŭ Christea Flechtenmacher, Andronachi Donicĭ, Anania Cuzanul zis şi Pravilistul şi Constantin Scheleti. Dintre boeriĭ ce luară parte la alcătuirea coduluĭ însemnăm pe Mitropolitul Veniamin, Costachi Conachi, Vistiernicul Petrachi Negri, tatăl luĭ Costache Negri, logofătul Grigoraş Sturza, logofătul Iordache Ghica şi alţiĭ [2]).

Dintre ceĭ patru juriscunsulţĭ cel maĭ însemnat şi care a contribuit maĭ ales cu întinsele luĭ cunoştinţĭ la redactarea codiceluĭ este Christian Flechtenmacher, Sas din Transilvania, adus la 1811 ca învăţător la copiĭ boerilor Lascarachi şi Grigoraş Sturza [3]), tatăl luĭ Mihail Sturza, viitorul domn al Moldoveĭ. După ce Flechtenmacher conlucră la întocmirea Coduluĭ luĭ Callimachi, îl găsim maĭ tîrziŭ pe la 1819 în postul de jurisconsult saŭ pravilist al Moldoveĭ, dregătorie creată de Scarlat Callimachi ca un corolar neapărat al legislaţieĭ

---

1) Hrisovul luĭ Callimachi în *Uricarul*, IV, p. 307.

2) Alexandru Papadopol-Calimah în articolul citat din *Arhiva* din Iaşĭ, an. VII, 1896, p. 151.

3) Notiţă publicată în *Albina Romînească*, în 1853, p. 245. D-l Alexandru Papadopol arată — fără a ne spune de unde îşĭ iea arătarea,—că Flechtenmacher fusese adus la 1812 de Scarlat Callimachi el însuşĭ, din Transilvania. *Arhiva* l. c., p. 152.

sale, care precum spune el însuşĭ, cu mare dreptate, «ca toate lucrările omeneştĭ este supusă imperfecţiuneĭ şi are neapărat greşelĭ proprii pe care deşi îndelungatul timp ni le face cunoscute şi ni le descopere, el însă nu le ındreaptă, în cît acestea scăpînd multă vreme din vederea ocîrmuireĭ ocupată cu alte treburĭ, năcăjesc poporul şi abia tîrziŭ fac pe ocîrmuire să înţeleagă cîte răle poporul a suferit» [1]). Dregătoria de *Nomofilax* era menită tocmaĭ a preveni acest neajuns, pe lıngă că el trebuia să deie tîlcuirĭ autentice paragrafelor codiceluĭ luĭ Callimachi în cazurile îndoelnice. Despre adîncile cunoştinţĭ juridice ale luĭ Flechtenmacher precum şi despre faptul că el cunoştea limbile germană, latină, elină, francesă şi romînă, fac dovadă maĭ multe lucrărĭ rămase pînă acuma nepublicate şi care să află în biblioteca Academieĭ Romîne. Aceste lucrărĭ sînt: 1⁰ *Condica* d-sale căminaruluĭ Flechtenmacher, jurisconsultul statuluĭ, pe anul 1819 — 1820, care condică conţine studiĭ şi note scrise greceşte, latineşte, franţuzeşte şi nemţeşte de însuşĭ mîna luĭ; 2⁰ *Condica* d-sale căminaruluĭ Flechtenmacher, jurisconsult al statuluĭ pe anul 1835 şi pe alţĭ anĭ următorĭ cu acelaş conţinut; 3⁰ *Portativ*, o condică voluminoasă cu feliŭ de feliŭ de memoriĭ şi de

1) Ţidulă pentru înfiinţarea postuluĭ de pravilist, din 1 Ianuarie 1818, *Uricarul* V, p. 397. Greşeşte deci d-l Alexandru Papadopol, art. cit. din *Arhiva* VII, p. 152 cînd spune că Flechtenmacher a fost pravilist al Moldoveĭ de la 1812 pînă la 1840. Postul s-a înfiinţat abia în 1818, după promulgarea codiceluĭ Callimachi, şi cel întăĭ pravilist rînduit prin ordinul de înfiinţare a fost Constantin Scheleti. Flechtenmacher n-a putut deveni pravilist decît în 1819, de cînd datează şi prima luĭ condică.

explicări ale paragrafelor codului Callimachi în franțuzește, grecește, nemțește și latinește. In Arhivele Academieĭ Române maĭ există și întrebarea vornicieĭ obștie din Iașĭ cătră «cinstit d-luĭ pravilistul Flechtenmacher» cu răspunsul acestuia asupra uneĭ chestiunĭ de drept, ambele în original, din anul 1820 Aprilie, în 10 [1]).

Andronachi Donicĭ era cunoscut ca om varsat în legĭ pe vremile acelea. Așa-ĭ mersese vestea, că umbla asupra luĭ o glumeață poezie relativă la cunoștința paragrafelor legilor. El făcuse studiile sale în limba elină și latină și scrie o carte teoretică practică de legĭ, care mult timp a fost ca un oracol legal în Moldova. Titlul eĭ era: *Adunarea cuprindătoare în scurt d'n cărțile împărăteștilor pravilĭ spre înlesnirea celor ce să îndeletnicesc întru învățătura lor, cu trimeterea către cartea, tilu, capul și paragraful împărăteștilor pravilĭ, acum întîĭ tipărită cu posvolenia Prea Inălțatuluĭ Domn și Stăpînitor Moldoveĭ Scarlat Alexandru Callimachi Voevod și cu blagoslovenia o sfințituluĭ Mitropolit al Moldavia Kirio Kirio Veniamin, alcătuită cu osteneală și osîrdie de boiarul Moldoveĭ Andronachi Donicĭ. Iașĭ 1814 în tipografia Sfinteĭ Mitropoliĭ.*

Anania Cuzanul era și el bărbat învățat, profesor la Academia Domnească din Iașĭ, cum să vede subscris în lista de prenumerație la cartea grecească Σύνοψις, tipărită în Iașĭ la 1813. Pe un exemplar al condiceĭ Callimachi care se

1) A. Papadopol-Calimah, art. cit. din *Arkiva*, VII, p. 152—153.

află în posesiunea d-luĭ Alexandru Papadopol-Calimah să vede adeverirea luĭ Cuzanu că aŭ cercetat acea condică[1]).

Dăspre Constantin Scheleti să ştie numaĭ atîta că el a fost numit cel întîĭ în postul de pravilist al Moldoveĭ şi că însă zice, în ordinul de înfiinţarea aceluĭ post, «bărbat erudit şi experient în legĭ»[2]).

Un studiu maĭ amănunţit al condiceĭ luĭ Callimachi arată că ia a fost lucrată cu cunoştinţă şi înţelepciune. Să crede în deobştie că ia este o simplă traducere a condiceĭ civile austriace, promulgată la 1818 sub titlu de *Bürgerliches Gesetzbuch* şi că traducerea s'a făcut de cunoscătorul în limba germană Christian Flechtenmacher, iar redacţia grecească s-a săvîrşit cu deosebire de legistul grec Anania Cuzanul. O comparaţie amănunţită făcută cu codul austriac ne-a dovedit că nu s-a procedat astfeliŭ. Este adevărat că mare parte din paragrafele coduluĭ Callimachi sunt traduse din codul austriac; dar ele sînt maĭ totdeauna reproduse maĭ pe larg cu fraze maĭ pe încunjur, pentru a lămuri maĭ bine înţelesul lor. Apoĭ codul Callimachi conţine şi o parte teoretică, de nevoe într-o ţară, unde cunoştinţa legilor şi a termenilor juridicĭ era aşa de puţin răspîndită. Aşa bunăoară, pe cînd codul austriac nu defineşte nicĭ ce este legea, nicĭ ce însamnă drept personal saŭ real, condica luĭ Callimachi găseşte de cuviinţă a defini aceste noţiunĭ în paragrafe deosebite. Multe articole ale coduluĭ austriac sînt, spre maĭ bună înţelegere, despărţite în două saŭ treĭ

---

1) Alex. Papadopol, idem p. 153.
2) Vezĭ maĭ sus nota 1, p. 118.

paragrafe în condica luĭ Callimachi. Apoĭ obiceiul pămîntuluĭ este reprodus în o sumă de paragrafe care să abat cu totul de la normele dreptuluĭ austriac, precum bunăoara la sinisfora (raport) şi în altele multe. Cînd domnul spune în hrisovul săŭ de promulgare că «începînd lucrul l-am şi săvîrşit cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ, avînd de temeiŭ *Vasilicalele*», aceasta nu poate să fie exact decît întrucît codul austriac el însuşĭ este un extract din *Vasilicale*. Nu să văd în *Codul Callimachi* articole traduse deadreptul din legile greceştĭ, pe cînd paragrafe reproduse *ad literam* din codul austriac să întîlnesc la tot pasul. Lucrarea luĭ Callimachi a avut de bază legiuirea austriacă, modificînd-o după trebuinţele ţăreĭ, ţinînd samă de instituţiile eĭ, de obiceiurile eĭ şi punînd-o la nivelul inteligenţeĭ juridice a timpuluĭ. Ia este din acest punct de vedere cu mult superioară prelucrăreĭ *Coduluĭ Napoleon* din 1865, care introduce, fără nicĭ o cercetare, principiĭ absolut noue şi reprobate de conştiinţa romînă, precum împedicarea cercetăreĭ paternităţiĭ şi altele de acelaş feliŭ.

Pentru timpul în care a fost alcătuită şi cu puterile de care dispunea pe atuncĭ ţara Moldoveĭ, condica luĭ Callimachi este o legiuire exemplară, şi meritul cel maĭ mare în alcătuirea eĭ să cuvine domnuluĭ ce aŭ conceput-o, a priveghiat întocmirea eĭ şi a inspirat-o cu înaltul săŭ cuget.

Originalul *Coduluĭ Callimachi* s-a redactat în limba grecească; dar domnul dispune ca el să fie tradus şi în limba romînă, traducere cu care fu însărcinat Flechtenmacher, dar pe care nu apucă să o săvîrşească, întrerupînd lucrarea luĭ la jumătate. Ea a fost apoĭ îndeplinită maĭ

tîrziŭ, la 1833, de acelaş jurisconsult, căruia i s-a dat ca ajutor alt bărbat cunoscător în legĭ, Damaschin Bojinca, pe timpul ocîrmuiriĭ provizorie ruseştĭ a comiteluĭ Pavel de Kiselleff.

Ediţia originală grecească a *Coduluĭ Callimachi* fu tipărită cu multă îngrijire în Iaşĭ, în tipografia mînăstireĭ Treĭ Erarhĭ, cu litere noue, aduse în 1813 din Italia, spre înzestrarea acesteĭ tipografiĭ romîneştĭ, de vestitul profesor din Academia domnească din Iaşĭ, Manoil Bernard. «Acest Manoil Bernard», spune d-l A. Papadopol-Calimah, «venit în Moldova de la insula Creta, a fost un bărbat foarte erudit, cunoscător de maĭ multe limbĭ; îşĭ făcuse studiile luĭ în universităţile din Germania şi de la Roma şi a fost profesor la Academia domnească din Iaşĭ. Cele întăĭ cărţĭ greceştĭ scoase din această tipografie de Bernard a fost: 1⁰ la 1813, Σύνοψις, adecă Ceaslov, în—16, foarte elegant, de 420 pagine; la sfîrşitul cărţiĭ el subscrie: Μανοήλ Βερνάρδος κρὴς ἐνεργὸς καὶ ἐπίτροπος τῆς τυπογραφίας ταύτης, adecă Manoil Bernard Creteanul, organizator şi epitrop al acesteĭ tipografiĭ; 2⁰ la 1814, Θηκάρι, adecă o colecţie de imnurĭ şi de rugăciunĭ la Sfînta Treime, tipărită după comanda şi cu cheltuiala mînăstireĭ Rusicon de la Muntele Atos [1]); 3⁰ la 1814, Aprilie 23, o mică broşură, în—16, de 18 paginĭ, sub titlu: Ἠθικὰ τινᾶ ποιημάτια, adecă cîteva micĭ poeme

1) «Pe turnul mînăstireĭ Rusicon, în care staŭ clopotele, se află capul de zimbru şi anul 1814, iar maĭ sus anul 1819, data începereĭ şi săvîrşireĭ luĭ de Scarlat Callimachi Voevod, care a înoit şi biserica mare şi a făcut case împrejurul eĭ.» Dr. Athanasie Mironescu Craioveanu. *O călătorie în Orient.* Bucurescĭ, 1896, p. 193.

morale. Această broşură, Manoil Bernard o închină luĭ beizadea Alexandru Callimachi, care-şĭ făcea studiile în Academia domnească din Iaşĭ, fiul luĭ Vodă Scarlat Callimachi. Broşura coprinde următoarele poeme scrise cu eleganţă: *Oda contra invidieĭ* (ᾠδὴ κατὰ τοῦ φθόνου), compusă de beizadea Scarlat Ghica, eforul acesteĭ tipografiĭ; *Despre răbdare* (περί ὑπομονῆς), compusă tot de acesta; o idilă, *Noroc* saŭ *Inţelepciune* (τύχη ἤ σοφίας κτῆσις), compusă de savantul Dimitrie Gobdela, doctor în litere şi în filosofie, profesor la Academia domnească din Iaşĭ, reposat aicĭ la 1831; *Despre prietenie* (περί φιλίας), compusă de Manoil Bernard. Această broşură autorul o oferi luĭ beizadea Alexandru Callimachi de ziua de 1 Maĭ 1814, cum să vede însemnat pe exemplarul oferit, pe care-l posed. In sfîrşit, în 1816, eşi din teascurile acesteĭ tipografiĭ codicele luĭ Scarlat Callimachi sub titlul săŭ grecesc: Κώδηξ πολιτικός τοῦ πριγκιπάτου τῆς Μολδαβίας, adică *Codicele civil al principatuluĭ Moldoveĭ.* Bernard a fost un profesor luminat şi un tipograf foarte iscusit. Ediţia grecească a *Coduluĭ Callimachi*, din 1816, e foarte frumoasă. Armele Moldoveĭ de pe pagina cu titlul cărţiĭ şi spiţa de neam sînt litografiate de Dimitrie Contoleos, iar portretul luĭ Vodă Scarlat Callimachi din fruntea cărţeĭ şi marca ţinuturilor Moldoveĭ sînt scoase de pictorul şi litograf I. Bero Ludovicus Kreüchely de Schwerdtberg [1]) şi gravate de Blasius Höfel. Tipografia acésta, înfiinţată de Bernard în Iaşĭ avea de efor pe beizadea Alecu Ghica şi pe doctorul în medi-

1) Acest pictor este probabil fratele consuluhuĭ prusian de acelaş nume din Iaşĭ, din aceste timpurĭ.

cină, Eustatie Rolla, obicinuit zis doctorul Eustatie, tatăl neuitatuluĭ Costache Rolla, iar de epitrop pe însușĭ Bernard și pe doĭ negustorĭ din Iașĭ, Anastasie Mihail Ghiță și Panaiot Dioghenide» [1]).

Inainte de a promulga codicele său, Vodă Callimachi îl supuse obșteșteĭ adunărĭ și-l comunică maĭ multor învățațĭ streinĭ, spre a avea asupră-ĭ părerea lor. Era pe atuncĭ consul general al Angliei în Moldova și în Muntenia, cu reședința în Bucurescĭ, W. Wilkinson, cunoscut de aprópe cu Vodă Callimachi, care trimise prin el un exemplar din codicele său universitățeĭ din Oxford [2]).

S-ar părea, după Wilkinson, că Vodă Callimachi trimisese acesteĭ universitățĭ o copie manuscriptă a codiceluĭ. Cuvîntul de copie întrebuințat de consul general nu este însă exact. Domnul trimisese un exemplar tipărit, după cum ne-o spune călătorul englez, Mak-Mihael, care arată în amintirile sale de călătorie, că: «la sosirea noastră în Bucureștĭ, văzurăm în stăpînirea fostuluĭ consul general englez, Wilkinson, o carte elegant lucrată pe care gospodarul Moldoveĭ o hotărîse ca prezent literar pentru universitatea din Oxford. Era condica politică a principatuluĭ, compilată de domn și tipărită la Iașĭ în limba grecească modernă. Cartea era întovărășită de o scrisóre fórte măgulitoare către acea vestită universitate, scrisă în cea maĭ curată limbă grecească a Fanaruluĭ, de mîna gospodaruluĭ însușĭ. Adresa

---

1) A. Papadopol-Calimah, articolul citat din *Arhiva*, VII, p. 154—155.

2) Wilkinson, *Tableau historique géographique et politique de la Moldavie et de la Valachie*, Paris, 1821, p. 44.

era în latinește, precum urmează: *Magn. Brit. Celeb. Universitatis Oxon. Magnifico Rectori—Oxonium*[1]).»

Scarlat Callimachi însă adaogă și alte legiuirĭ maĭ mărunte la condica obștească civilă a Moldoveĭ. Așa el luînd în privire dărăpănarea ce să aducea în averile orfanicești, institue așezămîntul comisiilor epitropiceștĭ, ca niște organe de priveghere asupra averilor celor orbĭ de părințĭ[2]). Tot el maĭ înființază, cum am văzut, postul de jurisconsult. Apoĭ maĭ iea măsurĭ administrative spre înălțarea buneĭ stărĭ a poporuluĭ. Astfeliŭ afară de acele rînduite pentru stîrpirea ciumeĭ, în care să văd, poate pentru prima oară, întrebuințate mijloace de apărare contra lățireĭ acesteĭ bolĭ[3]), el maĭ îngrijește de reînoirea și întreținerea podurilor de lemn, care alcătuiaŭ pe atuncĭ paveluirea capitaleĭ Moldoveĭ[4]); regulează modul întrebuințăriĭ în comun a moșieĭ încunjurătoare a Bîrladuluĭ, cumpărată de orășenĭ[5]); sporește veniturile epitropieĭ Hușilor, dîndu-ĭ dreptul, pe lîngă dijma din viĭ și livezĭ, și la oarecare taxe asupra locuitorilor din vatra tîrguluĭ[6]); restatornicește întinderea imașuluĭ din jurul Ia-

---

1) *Journey from Moscow to Constautinopol in the years 1817—1818*, by William Mac-Mihael, London, 1819, rezumat de N. Iorga în articolul: *Un călător englez în țările romîne înainte de eterie* în *Arhiva* din Iașĭ, VII, p. 23.

2) Hrisovul grecesc din 1817, Iunie, reprodus în traducere, de *Uricarul*, V, p. 25.

3) Țidulă domnească către clucerul Alexandru Popovicĭ Ureche, din 1818, Noemvrie 13, *Uricarul* V, p. 191.

4) Hrisovul și anaforaua din 1815, Septemvrie 2. *Ibidem* V, p. 434.

5) Hrisovul din 1817, August în 20. *Ibidem*, V, p. 299.

6) Hrisovul din 1813, Iunie 13. *Ibidem*, V, p. 1.

şilor după semnele vechĭ de hotare, desfiinţînd asupririle ce să făceaŭ locuitorilor din pricina păşunatuluĭ vitelor lor[1]); în sfîrşit, lucru ce poate părea maĭ afară din cale în acele timpurĭ, orîndueşte ca dreptul la ceĭ doĭ leĭ despăgubire de scutelnicĭ, să fie păstrat numaĭ boerilor pămîntenĭ, cu excluderea Grecilor[2]). Domnul însă, fiind nu de mult venit în scaun, şi boeriĭ, strîmtoraţĭ prin răpirea Basarabieĭ, cerînd de la domn această favoare, el crezu de cuviinţă a nu le respinge cererea, cu toate că era tocmaĭ îndreptată împotriva elementuluĭ în care puterea împrejurărilor îl împinsese şi pe el.

Scarlat Voevod maĭ făcu pentru Moldova ceea ce făcuse celebrul filantrop şi agronom francez, Parmentier în ţara luĭ, introducînd cultura cartofilor, acest vegetal preţios, transportat din Peru în Europa la începutul secoluluĭ al XVI-lea. In Franţa, prevenţiunile publice contra vegetaluluĭ de mult răspîndit în Germania, Elveţia şi Irlanda, fură biruite numaĭ graţie protecţiuneĭ luĭ Ludovic al XVI-lea. Asemenea în Moldova, «cartofele aduse din Transilvania, fiind visternic logofătul Grigoraş Sturdza, s-aŭ întrebuinţat mare silinţe din partea guvernuluĭ pînă aŭ înduplecat pe sătenĭ de a să da la această muncă, ce aŭ ajuns în sfîrşit la perfecţie şi a fi cultura lor trebuitoare ca şi păpuşoiĭ»[3]).

Callimachi este mazilit în 24 Iunie 1819[4]). Depoziţia luĭ nu era decît o urmare a tratatuluĭ de Bucureştĭ, împli-

---

1) Hrisovul din 1816, Maiŭ 4. *Ibidem*, II, p. 22.
2) Hrisov şi anafora din 1814, August 9. *Uricarul* IV, p. 183.
3) Drăghicĭ. *Istoria Moldoveĭ*, II, p. 107.
4) Vezĭ maĭ sus p. 102.

nirea domnieĭ de şapte anĭ, şi de loc o dizgraţie. Că Turciĭ l-ar fi păstrat pe Callimachi maĭ departe în tronul Moldoveĭ, atît eraŭ de mulţumiţĭ cu el, aceasta să vede din împrejurarea că, cu prilegiul noueĭ orînduirĭ pentru numirea de domnĭ în Ţările Romîne, Poarta dispune printr-un hatişerif că de acum înainte numaĭ patru familiĭ din Constantinopole să vor maĭ bucura de această favoare, enumerînd în aceste familiĭ, în primul rînd, pe acea a Callimachilor, fără deosebire de ram, a Moruzeştilor, cu excludere ramuluĭ luĭ Dimitrie, decapitat în 1812, a luĭ Alexandru Şuţu şi a luĭ Mihail Şuţu[1]). Dar Turciĭ nu vroiaŭ să piardă faţă cu Rusia dreptul lor de a să amesteca în domniile romîne, drept ce fusese acum mărginit la şapte anĭ prin tratatul de la Bucureştĭ. Eĭ retrăsese decĭ domnia luĭ Callimachi, numaĭ spre a nu părea că să leapădă de dreptul lor de a schimba domniĭ. Dar de aicĭ să şi explică modul cu totul deosebit cum fu tratat Scarlat Callimachi, după depunerea luĭ din scaun. Asupra acestor împrejurărĭ avem un raport interesant al ambasadoruluĭ prusian cătră regele, din 10 Septemvrie 1819, în care Von Schladen spune că: «ordinul de depoziţie este de obiceiŭ notificat gospodarilor prin un firman împodobit cu un hatişerif carele prescrie imperios şi în termenĭ foarte puţinĭ măgulitorĭ de a lăsa frînele

---

1) Regulamentul privitor la eligibilitatea la principatul Moldoveĭ şi Munteniei şi la locul de mare dragoman al Porţeĭ şi al Amiralităţiĭ, din 28 Ianuarie, 1819, în Nec. Iorga, *Acte şi fragmente*, II, p. 545 şi urm. Von Schladen cătră rege, din 10 Februarie 1819. *Ibidem*, p. 550. Incă Th. Codrescu tipărise în *Uricarul*, anul 1852, p. 107 o traducere de pe actul grecesc ce reproducea această orînduire a sultanuluĭ.

ocîrmuireĭ, pentru a le remite în mînele urmaşuluĭ lor, şi de a veni îndată în capitală, spre a cunoaşte voinţa supremă. Această voinţă este uneorĭ surgunul, adesea orĭ chiar moartea, şi nicĭ odată fostul gospodar nu să poate arăta fără pedeapsă în public, nicĭ a să privi ca afară din primejdie, decît numaĭ după ce a plătit sultanuluĭ şi miniştrilor nişte sumĭ în proporţie cu părerea ce Poarta şi-a format despre bogăţiile luĭ. Un demers cu totul de altfeliŭ a fost adoptat faţă cu principele Callimachi. Un firman împodobit cu hatişerif i-a vestit, nu depunerea luĭ, ci sfîrşitul domnieĭ. Sultanul îĭ arată prin el înalta sa mulţumire, pentru slujbele aduse după pilda tătăluĭ săŭ[1]), şi-l pofteşte să vină la Constantinopole, pentru a primi dovezĭ noue de favoarea împărătească. Această înoire măgulitoare făcu ca şi principele să-şĭ permită o alta, anume de a trimite sultanuluĭ o scrisoare de recunoştinţă, pe care sultanul o primi cu bunăvoinţă. A treia zi după sosirea luĭ Callimachi, marele vizir căpătă ordinul de a chema pe principe la Poartă, spre a-l îmbrăca cu blană de sobol şi a-ĭ reînoi, în termeniĭ ceĭ maĭ măgulitorĭ mărturia înalteĭ aprobărĭ a sultanuluĭ. Ceremonia avu loc în dimineaţa zileĭ de 30 August. Muhurdarul — păstrătorul pecetiĭ — luĭ reis-efendi să dusă la principe pentru a-ĭ aduce poftirea viziruluĭ, căreia principele dădu imediat ascultare, punînd să-l întovărăşască vre-o treĭ zecĭ de persoane din casa luĭ. Ajutorul maistruluĭ de ceremoniĭ veni să-l primiască în josul mareĭ scărĭ a intrăreĭ divanuluĭ. Indată ce pătrunse la vizir, fu îm-

---

2) Alexandru Callimachi Voevod.

brăcat cu o minunată blană și stătu o jumătate de oară de vorbă cu acest ministru, după care el să dusă la chehaia-beĭ, la ceauș-bașa—marele mareșal—și la reis-efendi. După ce stătu lung timp de vorbă cu acest din urmă, el părăsi Poarta cu aceiașĭ ceremonie ca și la sosire. Această distincție, fără pildă în istoria otomană, a produs cea maĭ mare sensație și a dat naștere la presupunerĭ foarte favorabile actualuluĭ dragoman al divanuluĭ, fratele principeluĭ[1]), care presupunerĭ ar putea să să îndeplinească, pentru că dușmănia cea strașnică care desparte pe ceĭ doĭ Șuțu și insinuările urîcioase răspîndite la Poartă asupra lor, aŭ atins un așa grad de violență, încît este probabil că unul saŭ altul saŭ poate chiar amîndoĭ vor cădea într-un chip oare-care, înainte de termenul fixat prin tractat»[2]).

In ordinul autograf al sultanuluĭ cătră marele vizir, privitor la distincțiile fără pildă, încuviințate gospodaruluĭ, să spunea că: «Sublima Poartă a fost totdeauna mulțumită de slujbele făcute de familia Callimachi și că ia rămîne foarte mulțumită de credința cu care ultimul prinț al Moldoveĭ și-a îndeplinit datoria. Pentru a-l distinge printre asemeniĭ săĭ, sultanul a vrut a-ĭ încuviința mărturisirile înalteĭ buneĭ sale voințĭ»[3]).

Ca o urmare a acesteĭ favorĭ cu totul excepționale de

---

1) Principele Ioan Callimachi.

2) Von Schladen cătră rege, 10 Septembre 1819. Neculaĭ Iorga, *Acte și fragmente*, II, p. 555.

3) Von Schladen cătră rege, 25 Septemvrie 1896. *Ibid.* II, p. 567.

care Scarlat Callimachi să bucura la Poartă, el este numit împuternicit din partea eĭ la negocierile ce să urmăreaŭ pentru executarea tratatuluĭ de Bucureştĭ, şi care negocierĭ reîncepuse cu maĭ multă stăruinţă în anul 1819[1]). Ambasadorul rusesc să bucură de numirea luĭ Callimachi, precum am văzut maĭ sus, pentru-că acesta ştiind franţuzeşte, va putea dezbate direct cu el daraverile ce-ĭ eraŭ încrĕdinţate, fără mijlocirea îngreuietoare a talmacilor[2]). Callimachi însă să temea să nu-şĭ compromită bunul renume în o negociare atît de spinoasă, şi-şĭ dă toate silinţele spre a fi scutit de această primejdioasă însărcinare. Cu atît maĭ greŭ îĭ venea luĭ Callimachi a lua parte la aceste dezbaterĭ, cu cît era să să trateze în ele şi o chestiune care-l atingea personal, anume acea a sumelor enorme pe care Ruşiĭ pretindeaŭ că atît el cît şi colegul săŭ din Muntenia, Ioan Caragea, le luase din Ţările Romîne în timpul celor şapte anĭ de domnie, şi care sumĭ să evaluaŭ la nu maĭ puţin de 60.000.000 de leĭ, din care 33.000.000 ar fi intrat în caseta sultanuluĭ[3]). Callimachi fu însă nevoit să primească numaĭ decît misiunea cu care Poarta îl însărcinase. Pe cînd începuse negocierile cu Ruşiĭ şi pe cînd lumea orientală să cutremura întreagă din causa eterieĭ, deodată vine vestea că Alexandru Şuţu, domnitorul Moldoveĭ şi al Munteniei, a murit[4]). De îndată Greciĭ, aceĭ care să uitaŭ maĭ

---

1) Iacovachi Rizou Neroulos, *Histoire moderne de la Grèce,* p. 253.

2) Vezĭ maĭ sus p. 88.

3) Von Schladen cătră regele, 18 Iunie 1820; 25 Iulie 1820. Miltitz cătră rege, 10 Ianuarie 1821; N. Iorga, *Acte şi fragmente,* II, p. 560—562.

4) Von Miltitz cătră regele, 10 Aprilie 1821: «Il paraît hors de doute maintenant que feu le prince Aleco Soutzo ayant décliné les propositions

mult la foloasele lor personale decît la soarta poporuluĭ lor, se pun pe intrigĭ pentru a dobîndi moştenirea Şuţuluĭ, de şi timpurile nu prea eraŭ potrivite pentru rîvnirea tronurilor Ţărilor Romîne. Poarta însă, ţinînd samă de hotărîrea eĭ de a restrînge numirea în posturile de domnĭ şi de dragomanĭ numaĭ la reprezentanţiĭ celor patru familiĭ credincioase amintite maĭ sus, considera de candidaţĭ serioşĭ numaĭ pe treĭ, anume pe Scarlat Callimachi, cel însărcinat cu negocierile, pe Ioan Callimachi, fratele săŭ, pe atuncĭ mare dragoman, şi pe fiul reposatuluĭ principe Şuţu[1]). Candidatura acestuĭ din urmă este însă înlăturată, maĭ ales după stăruinţele pline de energie ale mareluĭ ban Grigore Brancovanu. Inlăturarea luĭ Şuţu lasă ca competitorĭ la tronul Munteniei pe ceĭ doĭ fraţĭ Callimachi. Ambiĭ însă eraŭ însărcinaţĭ din partea Porţiĭ cu daraverĭ în care eraŭ greŭ de înlocuit: Scarlat Callimachi cu negocierile cu Ruşiĭ, iar Ioan cu trebile dragomănieĭ. Poarta nu găsia pe nimenea cărora să poată încredinţa îngrijirea de nişte daraverĭ atît de delicate. Sultanul însă crezînd că negocierile vor fi în curînd terminate, să hotăreşte a rîndui, la 25 Aprilie 1821, *în domnia ambelor Ţărĭ Romîne*— întru cît şi Mihail Şuţul, domnul Moldoveĭ, părăsise scaunul şi să retrăsese în Rusia, compromis prin eterie— pe Scarlat Callimachi[2]). Numirea este considerată de

---

qui lui furent faites par les conspirateurs et ceux-ci le soupçonnant d'en avoir instruit la Sublime Porte, a été empoisonné par ordre de son cousin, Michel Soutzo.» *Ibidem*, p. 574.

1) Niculae Şuţu, nepot de soră al principilor Scarlat şi Ioan Callimachi.

2) Vezĭ firmanul Porţeĭ în *Istoria Mitropolieĭ Moldoveĭ*, de Erbiceanu, p. 377.

ambasadorul prusian ca favorabilă interesuluĭ provinciilor, «căcĭ de şi domnia sa anterioară a dovedit că el nu posedă toată energia necesară pentru a reforma abuzurile, nu i să poate refuza recunoaşterea că este însufleţit de cele maĭ bune scopurĭ şi că neinteresarea, cinstea şi iubirea sa de dreptate, îĭ însemnase un loc foarte deosebit printre Greciĭ de astăzĭ, care aŭ toate viciile strămoşilor lor, fără a le poseda şi virtuţile. Din nenorocire», adaogă ambasadorul, «noul gospodar—care nu putea pleca încă, nefiind sfîrşite negocierile cu Ruşiĭ — a numit de caimacamĭ în marea şi în mica Valachie (acesta din urmă însamnă Moldova), pe doĭ oamenĭ ipocriţĭ şi înşelătorĭ, Negri şi Vogoride, care spre mirarea tutulor a păstrat pînă acum încrederea luĭ, cu toată nesăturata lor lăcomie, ce aŭ lăsat, pretutindenea pe unde-aŭ trecut, urme pustietoare[1])». Callimachi trebuia însă curînd să plece în Muntenia în capul unor trupe otomane[2]).

Dar în Turcia, şi maĭ ales în momente atît de turburate ca acelea în care o pusese revoluţia grecească, înălţările cele maĭ marĭ aduc adesea orĭ căderile cele maĭ prăpăstioase. Deodată şi înainte ca să fi apucat Scarlat Callimachi a pleca spre Ţările Romîne, el este ridicat cu toţĭ aĭ luĭ şi internat într-o casă din mahalaua Sulimanié, mahala renumită pentru netoleranţa eĭ şi în care nicĭ odată nu locuise vre-un creştin. Lumea contimporană însăşĭ

---

1) Von Miltitz cătră rege, 25 Fevruarie 1821. N. Iorga, *Acte şi fragmente*, II, p. 564.

2) Von Miltitz cătră rege, 24 Martie 1821. *Ibidem*, II, p. 568.

nu-şĭ putea lămuri înţelesul acesteĭ măsurĭ. In deobştie fiind date antecedentele luĭ Callimachi, să vedea în ia un scop bine-voitor al Porţeĭ faţă cu el. Ia era interpretată în sensul că Poarta vroia să ferească pe Scarlat Callimachi de nişte pericole ce l-ar fi amenințat. In curînd însă să văzu că lucrurile stăteaŭ alt-feliŭ, anume atuncĭ cînd nepotul luĭ Callimachi, Teodor Negri, numit ambasador la Paris fugi la Hydra [1]). Cîteva zile după aceia Scarlat Callimachi cu familia luĭ este surgunit la Boli în Anatolia. Chiar şi atuncĭ însă mulţĭ nu vroiaŭ să creadă în disgraţia luĭ Callimachi[2]). In curînd însă lumina să făcu. Poarta pretindea că a dobîndit în mînă dovezĭ de hainirea fraţilor Callimachi, implicaţĭ în răscoala Grecilor. De şi aceste dovezĭ nu aŭ fost nicĭodată produse, totuşĭ nefiind nicĭ un alt motiv care să explice dizgraţia unor oamenĭ aşa de bine văzuţĭ de Turcĭ, să poate admite că eĭ vor fi întins o mînă de ajutor coreligionarilor lor. Singurul indiciŭ în contra luĭ Scarlat Callimachi este subvenţia de o sută de leĭ pe an, pe care o dădea jurnaluluĭ eterist din Viena Λόγιος ἑρμῆς, redactat de Teocrit Farmachide şi Constantin Cochinachis[3]).

Luĭ Ioan Callimachi i să tae capul[4]). Scarlat moare şi el, după uniĭ asasinat şi anume otrăvit, după cum arată unele izvoare, saŭ decapitat după cum arată altele, la 26 Octom-

1) Von Miltitz cătră rege, 25 Iunie 1821. *Ibidem,* II, p. 583.

2) Von Miltitz cătră rege, 10 Iulie 1821. *Ibidem,* II, p. 586.

3) Vezĭ documentul care constată această danie reprodus în Stamatiadi *l. c.* p. 179.

4) Von Schöler c. rege, 14 Noembre 1821; Von Militz c. rege, 21 Nov. 1821; Nesselrode c. Miltitz, 22 Dec. 1821. N. Iorga, *Acte şi fragmente*, II, p. 605, 610.

vrie 1821, în vîrstă de 48 anĭ.[1]) In orĭce caz el nu a murit de moarte naturală, cu toate că medicul săŭ Assany arată, la interogatorul oficial ce i s-a luat, că principele ar fi murit de apoplexie, către care era aplecat și în contra căreia nu voia să urmeze nicĭ o prescriere, fiind lovit de un atac la auzul morțeĭ frateluĭ săŭ. La o arătare confidențială, acelaș medic spune că nu ar îndrăzni să asigure că principele Callimachi să nu fi fost zugrumat, de și nicĭ un semn al aceleĭ violențĭ nu i-a găsit pe corpul săŭ; dar părerea luĭ se întemeiază pe duplicitatea caracteruluĭ turcesc și pe ghibăcia indivizilor însărcinațĭ cu asemenea fapte. Este învederat că mărturisirea confidențială a mediculuĭ Assany dovedește fără nicĭ o îndoială moartea prin violență a luĭ Scarlat Callimachi, jertfă ca atîța alțiĭ a răsbunăriĭ prepuelnice a Turcilor[2]).

1) D-l Papadopol-Calimah, în *Amintirĭ despre curtea domnească din Iașĭ*, *Convorbirĭ literare*, anul XVIII, p. 401, ne dă data de 26 Octomvrie. Vezĭ și T. Blancard, *Les Mavrojeni*, cap. XVII, p. 387.

2) Asupra morțeĭ luĭ Scarlat Callimachi, vezĭ declarația oficială a luĭ Assany, 10 Ianuarie 1821, și mărturisirea luĭ confidențială în raportul luĭ Von Miltitz către rege, din aceeașĭ zi: Neculae Iorga, *Acte și fragmente*, II, p. 618, 619; *Mémoires sur la Grèce pour servir à l'histoire de la guerre de l'Indépendance par* Maxime Raibaud, Paris I, p. 224; Ubicini, *Lettres sur la Turquie*, Paris 1854, p. 107. Ordin către consulul prusian din Iașĭ Cruchely din 29 Decemvrie 1821, *Documente privitoare la Istoria Romînilor*. (Colecțiunea Iorga).

CAPITOLUL VI

GAVRIIL CALLIMACHI

MITROPOLITUL MOLDOVEI

ratele maĭ mare a luĭ Ioan Callimachi Voevod era Gheorghe, care călugărindu-să, capătă numele de Gavriil. El apare în istorie, pentru întăia oară, ca mitropolit al Tesaloniculuĭ, demnitate în care-l amintesc îmbiĭ cronicarĭ aĭ Moldoveĭ, Ioniță Canta și Ienachi Cogălniceanu[1]) și pe care o dobîndise, fără îndoială, prin stăruințele frateluĭ săŭ, după ce, ajungînd mare dragoman, începe a juca la Poartă un rol însemnat.

Am arătat maĭ sus, la domnia luĭ Ioan Teodor Vodă, cum ajunse fratele luĭ mitropolit al Moldoveĭ și cum, cu toate că fusese adus de domnitor în scaun, maĭ ales în interesul de a deslega slujba văcărituluĭ, Gavriil nu corespunsese în totul dorințelor domnitoruluĭ, deși îl ajută într'un

---

1) *Letopisețele*, III, p. 185 și 247.

chip destul de efectiv, scoţînd darea ajutorinţeĭ în locul aceleĭ legate a văcărituluĭ [1]).

Mitropolitul Gavriil s-a urcat în scaunul arhipăstoresc, în timpul domnieĭ luĭ Ioan Teodor Voevod şi anume în anul 1760, după cum să vede din actul săŭ de alegere, subsemnat de Ioanichie, episcopul Romanuluĭ, Dositeiu al Rădăuţilor şi Inochentie al Huşilor [2]). Arhipăstoria luĭ Gavriil fu una din cele maĭ lungĭ ale Moldaveĭ, de oarece el moare tocmaĭ în 1786 [3]), după două zecĭ şi şase de anĭ de păzirea turmeĭ creştineştĭ. Observăm cu acest prilej un fenomen interesant, anume stabilitatea bisericeĭ din acele timpurĭ, faţă cu nestatornicia domnieĭ politice. Biserica nu era lipită de vîrtejul schimbărilor domnieĭ, şi un mitropolit ales rămînea de obiceiŭ în scaun, pînă ce moartea venea să-ĭ curme zilele, pe cînd din potrivă mazilirile aşteptate saŭ neaşteptate nu îngăduiaŭ maĭ nicĭ unuĭ domn să-şĭ sfîrşască zilele pe tron. Demisionarea luĭ Iacob pentru a face loc luĭ Gavriil, a fost una din rarele excepţiĭ la neamestecul politiceĭ în trebile bisericeştĭ. Biserica era considerată ca un aşezămînt neutral, care nu participa la frămîntările statuluĭ şi de aceia domniĭ care răsturnaŭ pe rivalul lor, să văd tot atît de bine dispuşĭ cătră aceiaşĭ membri aĭ cleruluĭ. Chiar calamităţile

---

1) Veḑĭ maĭ sus, p. 45.

2) Melhisedek, *Hronica Huşilor,* p. 269 şi Apendice, p. 138.

3) Vezĭ Arzul către împărăţie la alegerea mitropolituluĭ Leon Gheuca, urmaşul luĭ Gavriil, din 15 Martie 1786 în C. Erbiceanu, *Istoria Mitropolieĭ Moldoveĭ,* p. 39 : «ci întîmplîndu-se acum de curînd moarte Arhiereuluĭ nostru Kir Gavriil». Un alt document citat de d. C. Erbiceanu. *Ibid.* p. XLVIII, dă dată preciză morţeĭ: 20 Februarie 1786.

cele marĭ ale războaelor, dintre Turcĭ şi puterile de la nordul împărăţieĭ lor, nu aduc totdeauna schimbărĭ în scaunul mitropolitan, şi dacă mitropolitul Anton să haini cătră Ruşĭ şi apoĭ să duse cu eĭ, la eşirea lor din ţară în 1739, mitropolitul Gavriil Callimachi rămase la postul săŭ, în timpul mareluĭ răsboĭ dintre aniĭ 1769—1774.

La alegerea de mitropolit al Moldoveĭ a luĭ Gavriil Callimachi, care era mitropolit într'o eparhie grecească, domnitorul, fratele luĭ, trebui să ceară voe de la patriarh, ca să primească dimisia luĭ din scaunul Tesaloniculuĭ şi să învoiască să să facă mitropolit Moldoveĭ. Patriarhatul constantinopolitan, care stătea totdeauna la pîndă spre a pune mîna pe biserica Moldoveĭ, să folosi de acest precedent, spre a nu recunoaşte la moartea luĭ Gavriil, alegerea succesoruluĭ săŭ, Leon Gheuca, ca unul ce nu ceruse *de maĭ înainte* învoirea de a candida la scaunul mitropolieĭ moldovene, de la Patriarch. Soborul ţăreĭ protestează imediat, după alegerea luĭ Leon, la Poartă, contra nedreptuluĭ amestec al patriarchieĭ în trebile bisericeĭ moldovene, arătînd că: «nicĭ odată aicĭ în pămîntul nostru, la atîţa mitropoliţĭ ce s'aŭ făcut, după cum ştim şi am apucat de la părinţiĭ şi strămoşiĭ noştri, nu s'aŭ întîmplat să să aştepte voe de la patriarh ca să poată domnul şi pămîntul alege şi aşeza mitropolit» [1]. Soborul lămureşte apoĭ în sensul arătat maĭ sus, pentru ce la alegerea luĭ Gavriil a trebuit să să facă abatere de la acéstă normă.

Mitropolitul Gavriil începe archipăstoria sa în Moldova

---

1) Arzul citat în nota precedentă.

prin înființarea uneĭ tipografiĭ, în care tipărește maĭ multe cărțĭ. Cea întâĭ tipăritură eșită din teascurile acesteĭ tipografiĭ și anume în 1762, pare a fi fost o Evangelie în limba romînă, din care să află și azĭ un exemplar la biserica Răducanĭ din Tîrgu-Ocna. Inscripția pusă pe această Evanghelie spune: «*Sfînta și Dumnezeiasca Evanghelie care acum întăĭ s-aŭ tipărit în acest chip în zilele prea înălțatuluĭ domn Io Grigore Ioan Voevod*—Grigore Callimachi, fiul luĭ Ioan Callimachi—*cu osîrdia și toată cheltuiala prea sfîntuluĭ mitropolit al Moldovei chir Gavriil în a sa tipografiie în Iașĭ, anul de la zidirea lumeĭ 7270* (1762) *de Grigore tipograful*» [1]. Această Evanghelie, după cum spune mitropolitul, fusese tipărită cu banĭ împrumutațĭ. Gavriil trimite, în 1763, episcopuluĭ de Hușĭ o sută cincĭ spre zece exemplare cu prețul de șapte leĭ unul, pe care cere a-ĭ le vinde și a-ĭ trimite baniĭ, ca să plătească în grabă neguțitorilor, spre a nu maĭ spori dobînda [2].

Enumărăm tot aicĭ și celelalte cărțĭ cunoscute nouă ca eșite din tipografia înființată de Gavriil Callimachi în timpul arhipăstorieĭ sale: «*un Catihis saŭ scurtă pravoslavnică mărturisire a legeĭ creștineștĭ, care acum s-a tipărit cu blagoslovenia prea sfințituluĭ mitropolit chir Gavriil în sfînta mitropolie în Iașĭ, la anul 1777, fiind ostenitor și chivernisitor protoereul Mihail Streblinchi exarh mitropolieĭ din Eșĭ*»—o mică broșură în—16⁰; *un Ceaslov* în 1772; *un*

---

1) T. T. Burada, *Știrĭ relative la cîte-va bisericĭ din Tîrgul-Ocna, Arhiva* VI, pag. 341.

2) Melchisedek, *Hronica Hușilor*, p. 278.

Enhologion în 1780 *și un Molifteľnic* în 1785 [1]. Nu vom uita un fapt însemnat în istoria nóstră culturală, spre cea maĭ mare laudă a mitropolituluĭ Gavriil: după îndemnul luĭ, arhimandritul Macarie pregătise spre tipărire o gramatică românească [2].

Mitropolitul Gavriil a rîdicat din temelie catedrala din Iașĭ cu hramul S-tuluĭ Gheorghe, care a servit în această însușire pînă la restaurarea mareĭ mitropoliĭ, zidite de mitropolitul Veniamin Costache, a căreia boltă prăbușindu-să, a fost reîntocmită tocmaĭ în zilele noastre. Cu privigherea zidireĭ bisericeĭ fu însărcinat de mitropolit, un călugăr pe care 'l chemase la Iașĭ de la monăstirea Neamțuluĭ, unde ajunsese economu al monăstireĭ, făcîndu'șĭ nume de bun administrator. Acest călugăr, numit Iacob, fu făcut protosinghel de Mitropolitul Gavriil și după ce va fi episcop de Hușĭ va deveni însușĭ mitropolitul cel mult cunoscut: Iacob Stamati [3].

---

1) Xenopol și Erbiceanu, *Sărbarea școlară de la Iașĭ,* Iașĭ, 1885, p. 333—334.

2) Iată titlul acestuĭ manuscript, care să află în biblioteca Academieĭ (Ced. No. 102, 1 vol. fol.):

Gramatica Română a Părinteluĭ Macarie Arhimandritul.

«In ḑilele prea luminateĭ și de Dumneḑeŭ încoronateĭ nóstre Ecaterina Alexievna a tótă Rusia și a naslednaculuĭ eĭ, a mareluĭ cneză Țesarevicĭ Pavel Petrovicĭ, acum cu mila Domnuluĭ Dumneḑeŭ și a tóteĭ Moldoveĭ împărățitoare fiind și s'a tipărit în sfînta și Dumnezeiască Mitropolie Iașilor, cu blagoslovenia a Prea sfințituluĭ arhiepiscopuluĭ și mitropolituluĭ a toateĭ Moldoveĭ, Kirio Kir Gavriil și cu toată cheltuiala a Preablagorodniculuĭ și pravoslavniculuĭ mareluĭ cneză al Moldoveĭ Ioan Cantacuzino Deleanu, a mareluĭ Vistier......... (anul lipsesce).» Maĭ veche de cît această gramatică este numaĭ acea a luĭ Eustatie Brașovanul, 1746.

3) M. Kogălniceanu. *Mitropolitul Iacob Stamati* în *Ateneul Român* din Iașĭ, Iulie—August 1861.

Gavriil zidi biserica S-tuluĭ Gheorghe pe locul vecheĭ mitropoliĭ a Iaşuluĭ, cu hramul Stratenia, numită şi Biserica Albă şi care să dărămase de vechime. Locul mitropolieĭ să întindea, ca şi astăzĭ, pe marele patrat cuprins între strada Mare, strada Baston, strada Feredeuluĭ Turcesc şi casele Sturzeştilor—azĭ Seminarul central. Lîngă Mitropolie să zidi o şcoală; locul însă fiind prea strîmt, mitropolitul Gavriil, în solicitudinea ce avea împreună cu domnitorul Ghica pentru şcoale, cumpără alăturea un loc de la Catrina, nepoata Popeĭ Ursuluĭ. In zapisul de vînzare din 1767 să spune că «acest loc fiind trebuitor şcoalelor ce s'aŭ făcut acum, dînd şi alţĭ megieşĭ locurile ce aŭ fost prin prejurul nostru» [1]).

Pentru a mări veniturile mitropolieĭ, Gavriil, concedâ locurĭ cu bezmăne în faţa Straziĭ Marĭ, maĭ multor obraze jidoveştĭ şi anume luĭ Pascal Kiva zis şi Ursul 9 stînjenĭ; luĭ Aiber barbatul şlicăriţeĭ 4 stînjenĭ; luĭ Leiba iar 4 stînjenĭ, loc pe care Leiba îl vinde altuĭ jidov Isac; luĭ Vigder ceprezarul 2½ stînjenĭ; luĭ Iosif argintarul 2 stînjenĭ şi în fine un al şaselea loc unuĭ bărbier romîn Teodor. Este curioz de constatat de la ce proprietarĭ fusese cumpărat locul sfinteĭ mitropoliĭ cu o sută de anĭ în urmă, la 1695, de către doamna Anastasia, din familia Buhuş, soţia luĭ Gheorghe Duca. Ia alcătuisă acel mare patrat al loculuĭ mitropolitan prin cumpărăturĭ: de la Aniţa soţia luĭ Solomon Bîrlădeanul; de la Roşca vistiernicul; de la Todiraşcu nepotul Iorgăĭ—pe uliţa Feredeuluĭ; de la Drosoaia, care-l cumpărase de la Aniţa, soţia vorniculuĭ Sturza; de la Alexandra

---

1) Erbiceanu. *Istoria Mitropolieĭ Moldoveĭ*, p. 33.

Spătăroaia; apoĭ locul propriŭ al Anastasieĭ doamneĭ, moștenit de la părintele eĭ Dimitrie Buhuș. Nicĭ pomeneală nu-ĭ de vre-un Evreŭ care ar fi posedat vre-un loc în jurul mitropolieĭ. Și acuma, toate bezmănurile să încuviințaŭ unor reprezentanțĭ aĭ acestuĭ neam. Să făcuse o mare transformare în elementul etnic al Iașilor, în secolul al XVIII-lea, și Evreiĭ devenisă unul din factoriĭ principalĭ aĭ poporațieĭ luĭ [1]). Aceste locurĭ concedate Evreilor sus amintițĭ, fură însă luate în dărăt sub domnia luĭ Alexandru Callimachi, pe motivul că «nu să maĭ putea suferi să să vadă o sfîntă biserică ca aceia încunjurată de multe necuviincioase spurcăciunĭ, întinzîndu-să locurile Jidovilor pînă aproape de altarul eĭ.» Argumentul juridic pentru reziliarea contractelor de embatic fu aflat în Harmenopol, cap. III, titlu 5, care zice că «ereticiĭ lucru bisericesc nemișcat să nu agonisască, nicĭ cu răsădire nicĭ cu plată, și care eretic va face una ca aceasta, ceia ce a dat hotărît pentru aceasta pierde». Totușĭ fiind că Evreiĭ rîdicase clădirĭ pe acele locurĭ, în bună credință, apoĭ divanul și domnitorul hotărăsc că «spre a nu rămînea Jidoviĭ păgubașĭ de binalele ce aŭ făcut, să facă o prețeluire a binalelor și să li să deie despăgubirea cuvenită» [2]).

Curînd însă mitropolitul Gavriil trebuia să intre într-o perioadă maĭ viforoasă a ocîrmuireĭ luĭ arhipăstoreștĭ. Anume

---

1) Compară cele două acte din Erbiceanu, *Istoria mitropolieĭ Moldoveĭ*: acel al Anastasieĭ doamneĭ din 1695 (p. XLV) și hrisovul cu anaforaua de pe timpul luĭ Alexandru Callimachi Voevod, 1796 (p. 41).

2) Hrisovul și anaforaua de la Vodă Alexandru Callimachi, citațĭ în nota precedentă.

în 1769, să naşte cumplitul războiŭ între Ruşĭ şi Turcĭ care trebuia să aducă în o mare cumpănă Ţările Romîne. Vijelia să apropia iarăşĭ asupra. lor, straşnică şi amenințătoare. Domnitorul Grigore Callimachi vedea cum să nămoleşte din ce în ce maĭ mult în dizgrația Turcilor. El cerea în zadar mazilirea luĭ şi în curînd trebuia să părăsească tronul pentru a fi aruncat în fiere, în temniță şi în mormînt. Ruşiĭ însă înaintaŭ mereŭ şi trupele lor trecuse Nistrul, cînd Turciĭ nicĭ nu ajunsese la Dunăre.

Incă înainte ca Ruşiĭ să ocupe Iaşul, mitropolitul Gavriil trimesese, prin dragomanul rusesc Cruta, «o hiritisire» principeluĭ Alexandru Galitzin, capul oştirilor ruseştĭ. In 21 Iulie 1769, principele mulțumeşte mitropolituluĭ pentru felicitarea primită şi pentru ajutorul ce dăduse omuluĭ săŭ spre a să putea întoarce în lagărul rusesc. Să maĭ roagă principele de mitropolit, ca şi de acolo înainte să-ĭ deie «toate cele trebuincioase înştiințăriĭ prin mijloc încredințat». In August, Galitzin trimite o altă scrisóre mitropolituluĭ în care cere iertare, că nu poate încă veni efectiv în ajutorul Moldovenilor (Ruşiĭ fusese aruncațĭ de Turcĭ dincolo de Nistru) ; dar asigură pe mitropolit că «îndată ce să va arăta înlesnire, va alerga întru ajutorul pravoslavniculuĭ norod al Moldovenilor.» După lupta din 18 Septemvrie, în care un corp de Turcĭ este cu desăvîrşire zdrobit, Ruşiĭ ocupă Moldova şi intră în Iaşĭ în ziua de 26 Septemvrie 1769. Mitropolitul Gavriil preşidează ceremonia săvîrşireĭ jurămîntuluĭ de supunere a tuturor stărilor Moldoveĭ către împărăteasa Caterina şi pleacă în capul uneĭ delegațiĭ de deputațĭ din Moldova şi Muntenia — printre carĭ se aflaŭ

un Cantacuzen şi un Brâncovanu — la Petersburg unde fură primiţî în audienţa solemnă de Majestatea eĭ Imperială la 8 Aprilie 1770, asigurînd'o de supunerea provincilor lor sub sceptrul liberator al Rusieĭ[1]). Generalul Prozorowski care ocupase capitala Moldoveĭ, trebuind să să ducă la Botoşanĭ, în interese militare, însărcinează pe mitropolit şi pe doĭ boerĭ, anume Ioan Sturza vornicul şi Alexandru Neculcea paharnicul, cu adunarea proviziilor, sub privigherea colonelului Rezewschi, pe care-l lasă în Iaşĭ în locul luĭ. Maĭ iaŭ Ruşiĭ şi straşnice măsurĭ de poliţie contra spionagiuluĭ[2]).

Deşi mitropolitul iscăleşte alăturea cu boeriĭ Moldoveĭ cartea de umilită supunere către împărăteasa Rusieĭ, el protestează la generalul von Stoffel contra trecereĭ peste poruncile împărăteştĭ în privirea încasăriĭ birurilor de la neguţitoriĭ din Iaşĭ. Impărăteasa anume făgăduise, că afară de vamă, de venitul ocneĭ, precum şi de nevoile aprovizionăriĭ oştireĭ, locuitoriĭ Moldoveĭ nu vor fi supăraţĭ cu nicĭ un feliŭ de dare. Această făgăduinţă rămase însă numaĭ pe hîrtie. In realitate să urma înainte cu încasarea tuturor contribuţiunilor, după sistemul vechiŭ, atîta numaĭ că încasările intraŭ în punga Ruşilor. Mitropolitul Gavriil cere de la Stoffel ca să respecte făgăduinţele imperiale, arătînd că «nu ar fi cu cale a să cere cele ce sînt peste porunca împărătească, adică păhărnicie, căminărie, branişte, cupărie, părcălăbie, mortasipie, şi baniĭ juguluĭ; căcĭ de vreme ce aŭ lipsit stă-

---

1) Von Solms, ambasador prusian la Petersburg către rege, 10 Aprilie 1770, N. Iorga, *Acte şi fragmente,* II, p. 27.

2) *Corespondenţa cu Rusia* în *Archiva Românească* a luĭ Mihail Cogălniceanu. Ediţia II, Iaşĭ 1860, I. p. 129, 130, 131 şi 137.

pînirea cea silnică a păgînuluĭ este bine să lipsască şi aceste dărĭ asupritoare» [1]). Dacă însă mitropolitul apăra interesele materiale ale locuitorilor, în cele sufleteştĭ el trebuia să primiască supunerea bisericeĭ moldovene celeĭ ruseştĭ, precum decretase a tot puternica împărăteasă; şi tot clirosul cu mitropolitul în frunte «să fericea că s-aŭ învrednicit prin dumnezeiasca miloserdică bună voinţă, a să număra împreună cu aceia ce să află sub a voastră arhierească apărare şi sinodalnică prea dreaptă ocîrmuire» [2]). Cîtă deosebire de protestarea maĭ sus amintită contra amesteculuĭ patriarhieĭ de Constantinopole în alegerea mitropoliţilor Moldoveĭ ! Nu eraŭ însă oameniĭ alţiĭ, maĭ vrednicĭ saŭ maĭ slabĭ, ci împrejurările. Patriarhul de Constantinopole era o simplă autoritate bisericească, fără de nicĭ un mijloc de a constrînge ascultarea de el. Supremaţia bisericeĭ ruseştĭ venea împărechetă cu covîrşitoarea putere militară, care trebuia să îngheţe de frică şi pe cel maĭ inimos. Unde era dar locul pentru protestărĭ saŭ nesupunere?

In toată purtarea mitropolituluĭ Gavriil, care nu era de cît ecoul claseĭ politice a Moldoveĭ, boerimea, în timpul cît ţinu ocupaţia rusească, să constată două părţĭ. El este foarte supus cătră ordinele imperiale şi nicĭ că să putea să fie altfeliŭ. Faţă însă cu autorităţile militare, el apără precît îĭ stă prin putinţă, interesul compatrioţilor săĭ, sprijinindu-şĭ adesea orĭ protestările tocmaĭ pe ordinele împă-

---

1) Protestare din 1769, Iaşĭ, fără dată lunară. *Ibidem.* I, p. 149. Cartea de închinare subsemnată de Mitropolit, p. 152—158.

2) Adresa mitropolituluĭ Gavriil şi a întreg soboruluĭ către sinodul bisericiĭ ruseştĭ din 10 Decembre 1769, *Ibidem.* I. p. 163.

rătești, precum l-am văzut făcînd mai sus, cînd cu întîmpinările lui contra ridicărei dărilor. De aceia să nu credem că mitropolitul șovăește în purtarea lui, cînd arătîndu-să energic, cînd supus cu orbire. Purtarea lui deosebită față cu Rușii, se explică din îndoitul izvor de unde veneaŭ poroncile de îndeplinit. Așa într-un act nedatat îndreptat cătră feldmareșalul Romantzoff, mitropolitul îl încredințază că «Moldovenii, ca niște robi prea plecați ai împărăteștii măririi, după credința lor cea de jurămînt sînt supuși poroncilor împărătești pînă la cea de pe urmă picătură a singelui și prea gata spre a da din cele ce sînt în putința lor, pentru trebuința oștirei împărătești; numai că această luare să să facă cu știință și cu oareși care cuviincioasă rînduială, pentru că o samă de oameni ce sînt trecători prin Moldova, iaŭ fără de nici o rînduială cele ce întîmpină pre cale, atît dobitoace cît și altele, mai mult decît le este trebuință și spre risipă și mai ales volintirii fac multe supărări și jafuri săracilor creștini și-i rîsipesc prin locuri pustii și prin păduri. Să roagă deci ca cele ce vor fi de trebuință oștirei împărătești să să deie după putința țărei, cu orînduială și prin știrea rînduiților dregători»[1]. Curînd însă după aceasta vine un ordin de la împărăteasa «cătră prea cinstiții mitropolit și episcopi mitropoliei Moldovei», ordin datat din 16 Decemvrie 1769, însă sosit în Iași prin Ianuarie 1770 în care Caterina, arătînd rîvna sa pentru cauza creștină, cere de la fețele bisericești cătră care se adresa, ca «să facă și să isprăvească ca tot norodul Moldovei de la mic

---

1) *Ibidem*, I, p. 168.

pînă la mare, toţĭ împreună de obşte şi fiecare osebit să să înfierbînteze şi să fie cu silinţă înspre a să arăta vrednicĭ uneĭ facerĭ de bine atît de marĭ, plinind cu dinadinsul şi cu bună inimă desăvîrşit acea datorie a legeĭ şi a creştinesculuĭ jurămînt, prin carele s-aŭ îndatorit către noĭ. Ca o mulţămită pentru ast-feliŭ de purtare, împărăteasa făgădueşte că după măsura credinţeĭ voastre şi a rîvneĭ ce veţĭ arăta pentru slujba noastră ce este aşa de strîns unită cu slujba bisericeĭ luĭ Hristos, vroim şi noĭ ca să împărtăşim către voĭ a noastră milă şi a noastră bunăvoinţă» [1]). Cuvintele împărătescĭ eraŭ cam acoperite. Mitropolitul Gavriil să însărcinează să spue lucrurile maĭ pe faţă, printr-o carte pastorală din 5 Ianuarie 1770, în care el arată, fără încunjur, datoriile pe care noiĭ supuşĭ aĭ împărăteseĭ Rusieĭ, Moldoveniĭ, sunt datorĭ către ia: «al doilea să vă veseliţĭ de bună voe şi cu întrecere la slujba cea împărătească, fieşte care după starea şi puterea sa, şi maĭ vîrtos pentru proviantul împărăteştilor oştĭ ce aŭ venit spre apărarea voastră» [2]). In curînd trebuia însă să să deschidă ochiĭ Moldovenilor şi aĭ acelor ce-ĭ reprezentaŭ, în fruntea lor a mitropolituluĭ Gavriil, cînd feldmareşalul Romantzoff dă o cu totul altă interpretare întăiul manifest al Caterineĭ, în care împărăteasa făgădueşte locuitorilor scutirea de orĭce dare, afară de vămĭ şi de ocne. Anume generalul rus, într-o misivă «către prea cinstitele părţĭ bisericeştĭ şi politiceştĭ ale divanuluĭ Moldoveĭ» din aceiaşĭ lună Ianuarie 1770, stărueşte şi el a-

---

1) *Ibidem*, I, p. 188.
2) *Ibidem*, I, p. 192.

supra nevoeĭ de a se îngriji despre aprovizionarea armateĭ; apoĭ venind la dărĭ, el spune: «ca toţĭ să deie după obiceiul cel vechiŭ, întrucît din bună socotinţă puteţĭ să cunoaşteţĭ că nu este cu putinţă pămîntul acesta a fi fără cheltuială, pentru care să cade să să stringă veniturile obişnuite, nu pentru alt ceva, ci pentru trebuinţa ţăreĭ şi pentru plata oştirilor» [1]). Cu toate aceste greutăţĭ materiale, ţara, cel puţin cea oficială, divanul şi boeriĭ cu mitropolitul în frunte, să bucura de izbînda armatelor ruseştĭ şi să fericea «că patria noastră nu va fi părăsită nicĭ într'un chip de sub miluirea şi apărarea monarhieĭ sale cele autocraticeştĭ, ci de apururea cu nestrămutare ne vom socoti ca nişte robĭ credincioşĭ şi supuşĭ aĭ împărăţieĭ Rosieĭ» [2]). Idealul claseĭ maĭ de samă din acel timp a Ţărilor Romîne pare a fi fost supunerea sub creştineasca oblăduire a colosuluĭ moscovit. Dar această dorinţă era maĭ la urmă impusă de împrejurărĭ, şi Romîniĭ trebuiaŭ s-o rostească, chiar dacă nu ar fi eşit din adevăratul lor cuget, şi nouă ne pare evident că bucuria pentru schimbarea stăpînuluĭ era maĭ mult făţărită decât sinceră, pentru că sub autocrata Rusie boeriĭ eraŭ să fie mult maĭ mărginiţĭ în împlinirea poftelor lor, decît cum fusese sub apăsarea turcească. Cît despre mitropolit, cum să poate admite ca el să să fi bucurat de pierderea neatîrnăriĭ sale şi căderea luĭ sub sinodul rusesc, când am văzut maĭ sus cum soborul ţăreĭ protestase în contra încălcăreĭ de supremaţie a bisericeĭ constantinopolitane? Dar ar fi fost o nebunie de a

---

1) *Ibidem,* I, p. 192—193.
2) *Ibidem,* I, p. 220.

să opune puterei covîrşitoare ce să revărsase asupra ţărei, în starea de destrăbălare şi de lipsă de orĭ-ce mijloc de împrotivire în care să afla Moldova în acele timpurĭ. Dacă pe timpul luĭ Cantemir partida anti-rusească îşĭ găsise rostirea în Neculaĭ Costin, cronicarul, şi în aceĭ ce împărtăşiaŭ părerile luĭ[1]), pe timpul Caterineĭ, cînd Ruşiĭ cuprinsese cu mult maĭ mare putere Ţările Romîne, nu să vede nicĭ o manifestare a uneĭ atare tendinţĭ de nesupunere contra autorităţiĭ ruseştĭ. Ce e drept, teama de cumplita răzbunare a Turcilor, în cazul cînd Ţările Romîne ar fi rămas sub eĭ, poate pînă la un punct să fi dat un caracter de sinceritate silită protestărilor de iubire şi devotament către împărăteasa Rusieĭ, de oarece frica de moarte este încă o maĭ puternică îmboldire, decît dorinţa de cîştig. Aceste părerĭ care se cam contrazic, credem că exprimă foarte bine starea cugetelor romîneştĭ din acele timpurĭ şi că ele reproduc ideile contrazicătoare ce-şĭ împărţeaŭ pe atuncĭ stăpînirea asupra lor. Numaĭ într-un asemenea caz se pot înţelege osanalele nesfîrşite cu care boerĭ, divan şi mitropolit să apropiaŭ de scaunul împărăteseĭ.

Şi într-adevăr mare trebue să fi fost teama de Rusia, pentru ca un caracter ca acel al mitropolituluĭ Gavriil să să plece sub călcăiul eĭ. Mitropolitul Gavriil era o fire hotărîtă, şi lucru s-a văzut maĭ sus cînd el, de şi numit de fratele său în scaunul mitropolitan, cu condiţiĭ de a deslega văcăritul, refuză de a face acel act călcător de religie.

---

1) A. D. Xenopol, *Istoria Romînilor*, IV, p. 526.

Cînd din porunca împărătesei Caterinei, feldmarşalul contele de Romantzoff trebuia să înzestreze Moldova cu o nouă legislaţiune, Gavriil Mitropolit arată o dată mai mult frumosul său caracter. Instrucţiunile date de împărăteasa comisiunei însărcinată în Rusia cu alcătuirea noului codice şi publicate la Petersburg în Aprilie 1768, aŭ fost traduse în româneşte prin îngrijirea şi cheltuiala mitropolitului Gavriil, după îndemnu lui Romantzoff, de logofătul al II-lea, Thoma, la 16 August 1773. Scrisoarea adresată lui Romantzoff, pusă de mitropolitul Gavriil ca prefaţă ediţiunei româneşti, conţine aceste cuvinte: «Patrioţii mei vor numera aceasta între alte bune lucrări a slăvirei tale cea mai întăiŭ şi mai covîrşitoare. Fiind bine încredinţaţi, că de vor vieţui sub aceste folositoare pravile, *întru starea cea neclătită a pronomiilor vechi*, se vor face foarte norociţi la politiceasca împărtăşire.» «*Intru starea cea neclătită a pronomiilor vechi!*» scrie d-l V. A. Urechiă «minunată şi patriotică reservă era aceasta. Este aci un adevărat *luminiş*, unde istoricul respiră fericit, eşind din desişul simţirilor rele şi antinaţionale ale claselor dirigente din mai tot secolul al XVIII-lea. Frumoasă, curagioasă faptă era a aminti Rusiei de *vechile drepturi ale patriei*» [1]).

Alt exemplu de purtarea lui energică este raportat, din nenorocire prea pe scurt, de medicul său, Andreas Wolf. După pacea de Cainargi, fu înălţat pe scaunul Moldovei, domnitorul Grigore Ghica. Acest principe favoriza foarte mult pe un curtean jăcaş şi dăunător statului, aşa că nime-

---

1) V. A. Urechiă. *Memoriŭ asupra periodei din Istoria Romînilor, 1774—1786*, Bucureştĭ, 1893, p. 126, 127, 777, 778, 779.

nea nu îndrăznea a rîdica vocea contra nedreptăţilor luĭ. Mitropolitul, făcîndu-să organul suferinţelor obşteştĭ, făcu domnuluĭ serioaze şi puternice observaţiĭ; dar acestea rămînînd şi ele fără efect, mitropolitul recurse la un mijloc maĭ energic. El pusă să tragă clopotul cel mare şi, adunîndu-să la mitropolie o mulţime de popor care tocmaĭ pe atuncea să adunase în Iaşĭ la un iarmaroc, luînd cîrja în mînă, merse la palat în fruntea lor şi dădu principeluĭ astfeliŭ de spaimă încît îl sili de îndată să îndepărteze pe favorit [1]).

Andreas Wolf, Sas din Transilvania, care raportează acest fapt într'o carte des citată de noĭ,—tipărită într'un mic numĕr de exemplare — a petrecut în Moldova de la 1780 încoace, în curs de vro douĕzecĭ de anĭ, aflîndu-se în calitate de medic pe lângă doĭ mitropoliţĭ: Gavriil Callimachi şi Iacob Stamati. «Medicul nostru» scrie d-l B. P. Hăsdeu «era tot odată şi *om al mitropolituluĭ,* cum se zicea pe atuncĭ; şi, în această însuşire, el avea căile deschise pentru studiul tuturor instituţiunilor clericale al Moldoveĭ; ba chiar, prin patronajul mitropoliţilor, carĭ nu ajunseră încă la rolul de păpuşĭ, el lesne putea căpăta cunoştinţĭ oficiale şi despre deosebitele ramurĭ ale administraţiuneĭ laice. Incă în 1781, din îndemnul mitropolituluĭ Gavriil şi cu ajutorul faimosuluĭ logofăt al mitropolieĭ, Gligoraş, Wolf confecţionă o listă a archipăstorilor Moldoveĭ, ce o comunică spre publicare luĭ Sulzer, şi pe care Engel o numeşte apoĭ: foarte meritorie şi utilă chiar pentru istoria politică a ţăreĭ» [2]).

---

1) A. Wolf, *Fürstenthum Moldau*, I, p. 144.

2) B. P. Hasdeŭ. *Cîte-va analize literare* extrase din *Studiĭ critice asupra Istorieĭ Romîne*. 1864,

Ingrijirea mitropolituluĭ Gavriil, ce am constatat-o pentru tipărirea de cărţĭ de religie romîneştĭ, are un corolar în interesul săŭ pentru cultura care se manifestează tocmaĭ în timpul cînd armatele ruseştĭ ocupaŭ Moldova. Ocupaţia avusese de urmare închiderea Academiilor din Iaşĭ şi din Bucureştĭ. Mitropolitul să foloseşte anume de împrejurarea că între ştirile cerute de feldmareşalul Romantzoff asupra stăreĭ Moldoveĭ, se aflaŭ şi de acelea privitoare la şcolĭ. Mitropolitul răspunde la acest punct cu maĭ multe amănunţimĭ, arătînd cum fusese organizate şcolile sub Grigore Ghica, precum şi pricina desfacereĭ lor pe timpul luĭ Constantin Mavrocordat. Aminteşte apoĭ restabilirea lor în timpul celeĭ de a doua domnie a luĭ Grigore Ghica care orînduise ca să să întreţină şcolile din darea de patru leĭ pe an impusă preoţilor ce eraŭ scutiţĭ de alte dărĭ. «In anul trecut însă,» urmează mitropolitul «din întîmplarea vremilor şi din boala ciumeĭ, împrăştiindu-să atît dascăliĭ cît şi uceniciĭ, aŭ rămas şcolile fără de lucrare, neputînd nicĭ scoate baniĭ de la preoţĭ, tot pentru aceste pricinĭ.» Acum însă cînd Moldova încăpu sub oblăduirea putemiceĭ împărăţiĭ, era firesc lucru ca şcolile să să redeschidă, şi mitropolitul cere voe felmareşaluluĭ spre a face acest pas, reînfiinţînd birul preoţesc şi cerîndu-ĭ şi un sprijin bănesc pentru primele cheltuelĭ [1]). Maĭ cere mitropolitul ca să fie deşartată casa Academieĭ de autorităţile ce locuiaŭ de la ocupaţie încoace şi să să deschidă iarăşĭ cursurile, de oare-ce atît uceniciĭ cât

1) Din Aprilie 1771, *Arhiva Romînească,* 1860, I, p. 231.

și dascălii s-ar fi întors îndărăt. «Sînt case boerești deșerte destule pentru adunarea Divanuluĭ» adaugă mitropolitul [1]).

Preoții însă se grăbesc a protesta la feldmareșalul, arătînd că sînt în neputință de a răspunde birul, și că copiii lor nu ar învăța nimic în școlile întreținute din banii lor. Mareșalul lasă lucrurile cam îngăimate, în răspunsul său; pare a aproba tînguirea preoților și «lasă toată această afacere în buna socotință și orînduială a mitropolitului și a celorlalți ce sînt parte bisericească, precum și a boerilor ce sînt judecători în divanul cnejiei Moldovei» [2]).

Mitropolitul Gavriil ce-a trăit mult timp în părțile grecești, era fără îndoială plecat către cultura grecească, deși este de observat din anaforaua luĭ din Aprilie 1771, — în care cum am văzut expune feldmareșalului Romantzoff, starea din trecut a școlilor din Moldova, închise din pricina ocupațiunei oștirilor rusești și a isbucnirei ciumei,—că critică pe domnitorul Grigore Ghica «care a adaos de prisosit leafă dascălului elinesc.» Dovadă că nu este exagerată iubirea lui de Greci. Feldmareșalul Romantzoff în Aprilie același an. 1771, răspunde mitropolitului că nu este de părere să să suprime limba grecească, fiind cea mai mare parte a cărților bisericești, scrise în această limbă, și fiind că dînsa este și la alte academii, și mai ales la acelea unde există o facultate de teologie. Mareșalul nu admite deci scăderea lefilor dascălilor eleni. «Istoricul e dator» scrie d-l V. A. Urechiă, «să înre-

---

1) Fără dată. *Ibidem*, I, p. 235.
2) Din 22 Aprilie 1771. *Ibidem*. I, p. 233.

gistreze această încercare cu laudă din punctul de vedere al romînismuluĭ, de şi nu ar putea-o justifica din punctul de vedere al cultureĭ şi al şcoaleĭ, cît priveşte invăţămîntul limbeĭ elene, ca limbă clasică, ce nu lipsia şi în alte şcoale din Europa. Adevărat că pe acolo limba elenă nu să împunea ca vehicul de predare al sciinţelor; dar în locul limbeĭ elene, în cîte universităţĭ nu făcea această funcţiune limba latină» [1])?

Necontenitele izbînzĭ ale Ruşilor contra Otomanilor înrădăcinaŭ tot maĭ mult în Romînĭ credinţa, că de acolo înainte vor trece sub oblăduirea rusască, cînd intervenirea Austrieĭ schimbâ cu totul poziţia părţilor războitoare, scăpâ pe Turcĭ de ruină şi maĭ ales avu de efect de a face să rămînă tot sub eĭ Ţările Romîne. Despre aceasta din urmă imprejurare încunoştiinţează feldmareşalul pe mitropolit, într-o scrisoare din 28 Iulie 1774, prin care-ĭ comunică articolele păceĭ încheiate la Cuciuc-Cainargi care făgăduiaŭ locuitorilor Moldoveĭ, între altele, deplina ertare a tuturor faptelor săvîrşite de eĭ, în timpul ocupaţiuneĭ ruseştĭ, contra potereĭ otomane[2]).

După încheerea păceĭ de Cainargi începe altă daraveră periculoasă pentru Moldova: rîpirea Bucovineĭ. Mitropolitul Gavriil Callimachi lucrâ din răsputerĭ, alăturea cu boeriĭ divanuluĭ şi cu domnitorul Grigore Ghica, contra acesteĭ răşluirĭ, de şi nu să poate determina rolul special

---

1) V. A. Urechiă, *Memoriŭ asupra perioadeĭ din Istoria Romînilor, 1774—1786*. Bucurescĭ, 1893, p. 826—827.
2) *Arhiva romînească*, 1860, I, p. 239.

pe care el l-a avut în această pornire obştească. Ca preşedinte al divanuluĭ, fără îndoială, că el sub-semna în frunte toate protestele ce curgeaŭ la Poartă, în tot timpul cît Austria lucrâ la desmădularea Moldoveĭ[1]).

Mitropolitul Gavriil maĭ ia parte la chibzuirea măsurilor spirituale cerute de domnitorul Moruzi a să lua contra luxuluĭ ce să întroduse în societatea moldovenească, şi împreună cu ceĭlalţĭ ierarhĭ el subscrise cartea pastorală prin care să arunca anatema asupra femeilor moldovene care în viitor vor maĭ purta haine împodobite cu aur şi cu argint[2]).

Unsprezece anĭ maĭ arhipăstoreşte Gavriil asupra Moldoveĭ, ocupîndu-să în acest răstimp cu daraverile obişnuite ale scaunuluĭ săŭ, de şi vîrsta bătrîneţilor îl copleşia tot maĭ mult. Ultimul act maĭ însemnat la care ia parte sînt nişte dispoziţiĭ privitoare la căsătoriile Ţiganilor în anul 1784[3]). El să stînge în 20 Februarie 1786, chiar în ajunul cînd un noŭ războiŭ şi o nouă ocupaţie ameninţa să pună iar la încercare puterile luĭ slăbite. Vrîsta la care ajunsese este acea de aproape o sută de anĭ[4]).

---

1) In rapoartele luĭ Thugut c. Kaunitz să aminteşte de maĭ multe orĭ despre proteste ale divanuluĭ la Poartă. Aşa în raportul din 18 Ianuarie 1775, *Documente privitoare la Istoria Romînilor*, VII, p. 122; 21 Februarie 1775, *Ibid.* p. 140; 4 Martie 1775, *Ibid.* p. 142.

2) A. Wolf, *Fürstenthum Moldau*, II, p. 199.

3) Melchisedec, *Hronica Romanuluĭ*, II, p. 112.

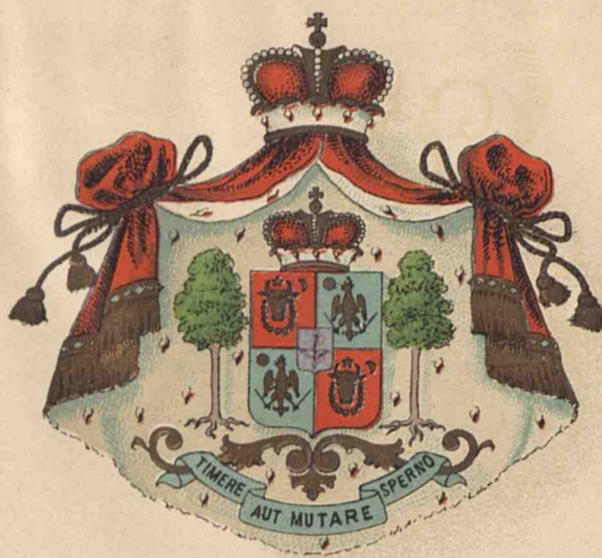
4) In o scrisoare a luĭ Wolf c. Sulzer din 9 Decemvrie 1781 în *Geschichte des transalpinischen Dakien*, III, p. 502, nota, în care dă lista mitropoliţilor Moldoveĭ, Wolf numără pe Gavriil al 52-lea şi spune despre el: «Gavril Callimachi annoch regierender Mitropolit, ein Greis von beinahe

Moartea Mitropolitului Gavriil va fi cauza unuĭ conflict în biserică între doĭ candidațĭ la scaunul Mitropolitan: Leon, episcopul de Roman, cirac al repausatuluĭ Gavriil și un archimandrit grec, Iacob de la monastirea Barnovski din Iașĭ «care pornindu-să din iubirea de cinste, încă la boala reposatuluĭ mitropolit a umblat cu chipurile ce a putut să să facă el mitropolit» [1]). Cu tot ajutorul domnitoruluĭ Alexandru Ioan Mavrocordat și al patriarhieĭ de la Constantinopole, Iacob nu putu ajunge la scopul luĭ, în contra voințeĭ boerimeĭ și episcopilor, și astfeliŭ Leon, episcopul de Roman, veni la tronul mitropolitan al Moldoveĭ și Suceveĭ. Totușĭ acel strein ajunge episcop de Roman, în locul lăsat vacant de Leon; dar păstoria luĭ nu ținu decît opt lunĭ, din pricina uneĭ grabnice morțĭ, a luĭ în care poporul văzu pedeapsa luĭ Dumnezeŭ contra celuĭ care desprețuise cartea de blăstem a sinoduluĭ țăreĭ ce oprea rîdicarea vre-unuĭ strein pe tron de mitropolit și episcop în Moldova.

90 Jahren, Bruder des nur im vorigen Jahre zu Konstantinopel verstorbenen abgesetzten Fürsten Iohann, und Oheim des im Anfang des letzten russisch-türkischen Krieges enthaupteten damals moldauischen Fürsten Gregor Callimachi.» Mitropolitul Gavriil trebuia să aibă maĭ mult de 90 de anĭ, de oare ce știm că era maĭ în vîrstă de cît fratele luĭ, Ioan Voevod. Comp. maĭ sus p. 19 nota, 2; 37, 53.

1) Melchisedec, *Hronica Romanului*, Bucurescĭ, 1875, II, p. 123 și urm.

Arborele Genealogic al Casei Callimachi.

1 **Vasile** *(1640–?)*
Căsătorit cu Arvunia.

2 **Teodor** *(1660–1740).*
Vornic de Câmpulung (1729).
Căsătorit cu Ruxandra, fiica lui
Grigore Ghica Voevod (1628-1675).

3 **Neculae,**
trăia in 1689.

4 **Maria** *(1702–1779).*
Căs. cu Gheorghe Cananău,
Mare Jitnicer.

5 **Paraschiva** *(1700–1772).*
Căs. cu Andronachi, Vel-Ban.

6 **Gavriil** *(1689–1786).*
Mitropolit al:
1° Tessalonicului (1740–1758);
2° Moldovei (1758–1786).

7 **Ioan Voevod** *(1690–1780).*
Domnul Moldovei (1758–1760).
Căs. cu Ralița.

8 **Sevastița** *(1736–?)*
Căs. cu: 1° Gligorașcu Vlasto;
2° Mihail Const. Suțu Voevod.

9 **Maria** *(1740–?)*
Căs. cu Alexandru Mavrocordat,
Voevod (Delibei).

10 **Grigore Voevod** *(1735–1769).*
Domnul Moldovei (1760-1764; 1766-1769).
Căs. cu Ileana, fiica lui Alexandru,
fiul lui Neculae Mavrocordat Voevod.

11 **Ioan.**
(1756–1766)

12 **Maria.**
Căs. cu Grigore, tatăl lui
Mihail Sturza Voevod.

13 **Ralu.**
Căs. cu Matei Cantacuzen-
Deleanu.

14 **Smaranda.**
Căs. cu Alexandru Hangerli
Voevod.

15 **Alexandru Voevod** *(1737–1821).*
Domnul Moldovei (1795–1799).
Căs cu Elena, fiica lui
Grigore Ghica Voevod (1724–1777).

16 **Ralu** *(1769–1787).*
Căs. cu Constantin Ipsilanti
Voevod.

17 **Eufrosina.**
Căs. cu Alexandru Suțu
Voevod.

18 **Scarlat Voevod** *(1773–1821).*
Domnul Moldovei (1806; 1812–1819).
Domnul Moldovei și Munteniei (1821).
Căs. cu Smaranda, fiica lui
Neculae Mavrogheni Voevod.

19 **Alexandru** *(1802–1879).*
Principe de Samos,
Sol al imparației turcești.
Căs. cu Eufrosina, fiica lui
Constantin Cantacuzen-Pașcanu.

20 **Scarlat,**
(1836–1838).

21 **Ralu** *(1803–1821).*
Căsătorită cu Hatmanul
Constantin Paladi.

22 **Eufrosina** *(1810–1878).*
Căs. cu Nikifor Papadopol.

23 **Ioan** *(1781–1821).*
Vel-Terziman la Inaltă Portă.
Căs cu Ruxandra, fiica lui
Constantin Muruzi Voevod.

24 **Sevastia** *(1809–?).*
Căs. cu Fetala.

25 **Eufrosina** *(1810–?).*
Căs. cu Hatmanul Constantin Suțu.

26 **Smaranda** *(1814–1888).*
Căs. cu Ioan Persiani,
sol rusesc.

27 **Ralu** *(1816–1891).*
Căs. cu Egor Balș din Bassarabia.

28 **Alexandru** *(1817–1874).*
Ofițer in armata rusească.
Căs. cu fata lui Russanoff.

29 **Grigore** *(1818–1875).*
General in armata rusească,
Căs. cu fata lui de Breuil.

30 **Dumitrașcu** *Vel-Ban.*
(1705–1758).
Căs. cu Maria, fiica lui
Alexandru Sturza.

31 **Ancuța** *(1749–?)*
Căs. cu Alexandru Hrisoverghi.

32 **Safta** *(1748–?)*
Căs. cu Constantin Greceanu,
Vel-Comis.

33 **Ioan** *(1750–1786).*
Căs. cu: 1° Joița, fiica lui Ioan Sturza;
2° Ruxandra, fiica lui
Constantin Catargi, Vel-Logofăt.

34 **Maria** *(1783–1856).*
(din a doua căsătorie).
Căs. cu Boldur Costache.

35 **Alexandru** *(1781–1837).*
(din a doua căsătorie)
Vel-Vornic de țara de jos. – Căs. cu:
1° Ileana, fiica Vornicului Gavriil Conachi;
2° Maria, fiica Postelnicului Ioan Cuza.

36 **Xenofon** *(1801–1820).*
(din prima căsătorie).

37 **Ruxandra** *(1808–1892).*
(din prima căsătorie)... Căs. cu:
1° Stefan Catargi Logofăt;
2° Hatmanul Alexandru Rosnovanu.

38 **Smaranda** *(1838).*
(din a două căsătorie).
Căs. cu Alexandru V. Beldiman.

39 **Teodor** *(1836–1894).*
(din a doua căsătorie).
Căs. cu Zenaida, fiica lui
Alexandru Constantin Muruzi.

40 **Ralu** *(1867).*
Căs. cu Alexandru
Cantacuzen Pașcanu.

41 **Zenaida** *(1870).*
Căs. cu Contele Dimitrie de Roma.

42 **Smaranda,**
născută la Viena
in 14 August 1871.

43 **Ioan,**
născut la Geneva
in 13 Maiu 1880.

44 **Alexandru** *(1866).*
Căs. cu Maria, fiica Ministrului
Gheorghe Vernescu.

45 **Teodora,**
născută la București
in 13 Aprilie 1895.

46 **Scarlat,**
născut la București
in 20 Septembrie 1896

NOTIŢI

ASUPRA

ARBORELUI GENEALOGIC

Arborele genealogic al caseĭ Callimachi ne arată, ca începătorul cunoscut al caseĭ, pe Vasile Calmăşul, părintele luĭ Teodor Calmăşul care a lăsat treĭ fiĭ: Mitropolitul Gavriil, Ioan Voevod şi Dumitraşcu Vel ban.

Din aceştia, Gavriil pare a fi îmbrăţişat din tinereţe schima monahicească; n-a fost decĭ nicĭ odată însurat şi n-a lăsat urmaşĭ. Fraţiĭ luĭ, Ion Voevod şi Dumitraşcu Vel ban s-aŭ căsătorit şi ambiĭ aŭ lăsat copiĭ de sex bărbătesc.

Aceĭ născuţĭ din Ioan Voevod, să sting, în linia bărbătească, în a patra generaţie. Anume: Ioan Voevod are doĭ băeţĭ: Grigore Voevod şi Alexandru Voevod. Linia luĭ Grigore Voevod să stînge cu el nelăsînd decît treĭ fete. Alexandru Voevod are doĭ fiĭ: Scarlat Voevod, reformatorul legiuireĭ moldovene, şi Ioan ce ajunge dragoman. Scarlat la rîndul săŭ are un singur fiŭ, Alexandru, principe de Samos şi sol al împărăţieĭ turceştĭ, care să stînge fără moştenitorĭ; iar Ioan are doĭ fiĭ, Alexandru şi Grigore, ofiţerĭ în armata rusească, morţĭ iarăşĭ fără

moștenitori de sex bărbătesc. Cu ei să stinge spița neamului lui Ioan Voevod.

Dumitrașcu Vel ban, cel mai mic din copiii lui Teodor Calmășul, are un singur fiŭ: Ioan, tatăl Vornicului Alexandru. Iar Vornicul Alexandru are de fiŭ pe Xenofon și Teodor, din care numai acest din urmă lasă urmași de sex bărbătesc, representanții de azi ai neamului Callimachesc în persoanele lui Alexandru Callimachi, șeful actual al casei Callimachi și fratele săŭ mai mic Ioan Callimachi. Observăm că această din urmă ramură a Callimachilor reprezintă spița negrecizată a familiei, cea care nici odată n-a eșit din țară și a condus mai departe firea neaoșă romînească a întemeitorului ei.

Urmează notiți biografice asupra tutulor membrilor familiei Callimachi și stabilirea filiațiunilor, pe baze documentale.

1) **Vasile,** *părintele lui Teodor, născut pe la 1640, căsătorit cu Arvunia* [1]).

2) **Teodor,** *Vornic de Cîmpulung* [2]), *fiul lui Vasile și al Arvuniei, născut pe la 1660, fu căsătorit cu o femee pe care Atanase Comnen Ipsilanti o dă ca originară din Cernăuți*[3]). *Stamatiadi spune că mama lui Ioan Calmășul, terzimanul, adică soția tatălui săŭ Teodor era Ruxandra din familia Ghica*[4]). *Această aserțiune e întărită de ambasadorul german lîngă Poartă, Penkler, care într-un raport vorbește de înrudirea ce ar lega pe terzimanul Ioan Calimachi cu Grigore Ghica Vodă*[5]). *Arborele genealogic al Ghiculeștilor ne arată că Ruxandra*

---

1) Pomelnicul bisericei Sf. Neculae din Cimpulung, la *Documente* sub No. XV.
2) *Documente* II și III.
3) Vezi capitolul I, p. 15.
4) Σταματίαδης *l. c.* p. 124.
5) Vezi capitolul II, p. 27.

soția luĭ Teodor, era fata domnitoruluĭ Grigore Ghica care a domnit în Valachia de două orĭ (1660—1664 și 1672—1674) cînd moare la Constantinopole, însurat fiind cu Maria Sturza[1]) *In pomelnicul bisericeĭ Sf. Neculae din Cîmpulung, zidită de Teodor Calmăș și reparată de fiul săŭ Ioan Voevod*[2]) *să dă ca femeia luĭ Teodor, Nastasia. In pomelnicul capeleĭ din Stăncești să află scris: „Teodor, Nastasia, Ruxandra“ și îndată după eĭ urmează fiĭ luĭ Teodor anume: «Ioan Voevod, Gavriil Mitropolit, Dumitrașcu». Prin urmare reiesă că Teodor a avut două soțiĭ:* 1⁰ *Nastasia, care poate să fie femeia originară din Cernăuțĭ de care ne vorbește Atanase Comnen Ipsilanti;* 2⁰ *Ruxandra Ghica. Insă Nastasia a fost stearpă de vreme ce pomelnicul bisericeĭ Sf. Neculae din Cîmpulung care arată tatăl, mama, soția și fratele luĭ Toader, ctitor aceșteĭ bisericĭ, nu spune nimic de copiĭ luĭ. Cu Ruxandra Ghica, Teodor Calmășul a avut cincĭ copiĭ, două fete: Maria, căsătorită cu Gheorghe Cananăŭ și Paraschiva, căsătorită cu banul Andronachi de la Botoșanĭ, și treĭ băețĭ: Gavriil, mitropolitul de maĭ tîrziŭ (numit din botez Gheorghe), Ioan ce a fost vel terziman apoĭ domn al Moldoveĭ și Dumitrașcu care ajunge mare ban*[3]). *Putem pune data aproximativă a nascereĭ luĭ Teodor pe la 1660, de oare ce, mitropolitul Gavriil, fiul luĭ cel maĭ mare, s-a născut pe la 1689. In acest an Teodor era de 29 de anĭ și*

---

1) Un extract din tabloul genealogic al familieĭ Ghica să află la *Documente* sub No. XXXVIII. Conf. arborele genealogic al Sturzeștilor. Vom observa că din fata cea mare a domnitoruluĭ Grigore Ghica bătrînul, Maria, însoțită cu Dimitrie Sturza să naște Grigore Sturza — însurat cu domnița Maria Callimachi — tatăl luĭ Mihail Sturza Voevod; din cea mică Ruxandra să nasce Ioan Teodor Voevod, întîiul domn din casa Callimachi.

2) Vezĭ capitolul I, p. 12 și 13.

3) Paharnicul Sion în *Arhondologia Moldoveĭ*, p. 137, greșește deci cînd spune că unul din frațiĭ luĭ Ioan să numea Teodor. Dovedirea filiațiuneĭ acestor cincĭ copiĭ aĭ luĭ Teodor Calmășul să va face la schița biografică a fie-căruia din eĭ.

recăsătorit de curînd. Soţia luĭ, Ruxandra, fiica cea maĭ mică a luĭ Grigore Ghica Voevod era născută cel tîrziŭ în 1675, de oare ce tatăl eĭ murĭ în 1674. Dacă ĭi dăm 20 anĭ la epoca nasceriĭ fiuluĭ eĭ Gavriil (1689) dînsa era născută în 1669. Maĭ ştim că Mateĭ Ghica, fratele maĭ mare al Ruxandreĭ să căsători cu Ruxandra Mavrocodat tot pe la acea vreme, la anul 1693[1]. *Teodor trăia încă la 1740 de oare ce Ioan, fiul săŭ, în scrisorile luĭ din Constantinopole către fratele săŭ Dumitraşcu, trimite închinăciunĭ şi sărutărĭ de mînĭ «neneĭ» care nu poate însemna altă persoană de cît pe tatăl săŭ*[2].

3) **Neculae,** *arătat de pomelnicul bisericeĭ Sf. Neculae din Cîmpulung ca fratele luĭ Teodor, trăia în 1689*[3].

4) **Maria,** *fata luĭ Teodor Calmăşul. Intr-o scrisoare fără dată (probabil din 1752), a luĭ Ioan Teodor din Constantinopole către fratele săŭ Dumitraşcu, Ioan vorbeşte de sora noastră Maria*[4]. *Ea a fost măritată după Gheorghe Cananăŭ, mare jitnicer, pentru care în treĭ documente din aniĭ 1760, 1775 şi 1783 este numită jitniceroiea*[5]. *Fratele*

---

1) *Généalogie des Mavrocordato* par Emile Legrand, Paris, 1896, p. 3.

2) Scrisoarea luĭ Ioan Callimachi din Constantinopole cătră fratele săŭ Dumitraşcu, din 27 Fevruarie şi 10 Maiŭ 1740. *Documente* No IV şi V.

3) *Document* No. XV: pomelnicul bisericeĭ Sf. Neculae din Cimpulung.

Am maĭ aflat numele de Calmăş—fără a putea stabili un grad de rudenie cu ceĭ lalţĭ membriĭ aĭ familieĭ—în două documente. Anume într-un inventar al lucrurilor dăruite monastireĭ Sf. Spiridon sub data 1760, pe cînd Ioan Callimachi, fiul luĭ Teodor era domn în Moldova, să indică un paharnic Ioniţă Calmăşul ca mort: «două covoare, unul pe mormintul luĭ Goroveĭ şi altul pe mormintul *paharniculuĭ Ioniţă Calmăşul*». *Document* No, XVIII. Nu să poate confunda pe acest Ioniţă Paharnicul cu Ioan, fiul luĭ Dumitraşcu, de oare ce vom vedea maĭ departe că Ioan, fiul luĭ Dumitraşcu, moare pe la 1786.

Intre notiţele unuĭ boer necunoscut asupra merţelor de griŭ date de jicnicerul săŭ lună cu lună să află scris: «5 merţ griŭ de la *Calmăş* s-aŭ mincat in casă.» Acest document din 9 Martie, fără dată de an, publicat de T. Codrescu in vol. XXIII, p. 288, al *Uricaruluĭ* pare a fi din secolul al XVII-lea.

4) *Docum.* sub No. V, VII.

5) Documente din 1760 in Wickenhauser, *Geschichte der Klöster Woronetz und Putna*, p. 114: «unserer geliebten Schwester Maria der Speicherwardin,» în *Do*-

ei, Ioan Teodor Voevod o dăruește cu o parte din via de familie ce o stăpînea în ținutul Putnei[1]) ; *iar nepotul ei, Grigore Callimachi, Domnul Moldovei, îi dă mai mulți munți din ținutul Cîmpulungului* [2]), *munți pe care ea îi schimbă parte cu călugării de la Voroneț, parte cu cei de la Solca, pentru moșiile Vlădenii și Costeștii* [3]). *Maria avu un fiŭ, marele spătar Șerban Cananăŭ*[4])—*căsătorit cu o Sturza—care avu ca fiŭ pe armașul Ioan Cananăŭ. Să constată în niște documente foarte interesante privitoare la acest tînăr, cînd își făcea studiile la Berlin, că era rudă cu domnitorul Scarlat Callimachi*[5]).

5) **Paraschiva,** *fata lui Teodor Calmășul. Aceasta a doua soră a lui Ioan Teodor Voevod, este arătată în atare însușire într-o scrisoare a lui Ioan Voevod din Constantinopole, cînd nu ajunsese încă tărziman, în care scrie că trimete «o pereche de cercei de aur cu mărgăritare surorei Paraschiva*[6])»; *într-o altă scrisoare nedatată a lui Ioan din Constantinopole* (*care este de sigur din anul 1740*) *să vede tot odată indicarea că bărbatul ei ar fi unul Andronachi*[7]). *Ioan Canta conține și el arătarea, pe timpul Domniei lui Ioan Callimachi, a unui Andronachi, despre care cronicarul adaogă, că era mare ban de la Botoșani și ținea pe o soră a Dom-*

---

cumente sub No. XIX. Din 1775, *Ibidem.* p. 116: «Maria, Ehefrau Georgs Kanano, des Speicherwarts.» *Docum.* sub No. XXIV. Intr'un document din 1783, Wickenhauser avu nemerita idee de a adăogi după traducerea lui germană a titlului de boer și cuvintul rominesc. *Ibidem.* p. 129: «Maria der Speicherwartin (Schinitzeroja).»

1) Doc. lui Ioan Callimachi Voevod din 1760. *Ibidem.* p. 114; *Docum.* No. XIX.

2) Doc. lui Grigore Callimachi Voevod din 1761. *Ibidem.* p. 115. *Docum.* No. XX.

3) Vezi documentele din 1775, Ianuarie 20 și 10 Martie la *Docum.* sub No. XXIV. Vezi și în *Uricarul,* XXII, p. 242—245, două documente de danie către Maria ale lui Grigore Callimachi Voevod.

4) Vezi *Docum.* No. XIXV.

5) N. Iorga. *Acte și fragmente,* II, p. 363, nota 3, 371, 374—5, 377—80.

6) *Docum.* sub No. IV.

7) *Documente* sub No. IV. Comp. *Docum.* sub No. V.

nuluĭ[1]). *Din aceste două indicaţiunĭ conchidem, că la 1740, Paraschiva, sora luĭ Ioan Callimachi, era măritată după marele ban Andronachi, originar din Botoşanĭ. Indicarea cronicaruluĭ, că această legătură ţinea încă pe timpul domnieĭ luĭ Ioan Callimachi, este adeverită de un document din 1759, carĭ dă pe Andronachi ca în viaţa în acel an, de oare ce în el sub-seamnă ca Andronachi Vel Ban*[2]). *In 1768 Andronachi murise, după ce să înălţase din bănie la vornicie. Intr-o mărturie din acest an a soţieĭ sale Paraschiva, ia să intitulează văduva răposatuluĭ Andronachi mare vornic*[3]). *In această documentare a relaţiilor matrimoniale ale Paraschiveĭ, alte documente vin să arunce o încurcătură. Anume în 1760 — anul pentru care cronicarul dă pe Andronachi ca mare ban şi decĭ pe femeia luĭ ca băneasă—găsim, în documentul de danie al luĭ Ioan Callimachi a părţeĭ rămasă din via de la Putna (după dania către Maria) către Paraschiva, că ia este numită pităreasă*[4]). *Incurcătura este cu atît maĭ mare cu cît ştim că în 1759, Andronachi era vel ban şi că el ajunge după aceia mare vornic, cel maĭ de vreme în 1760, anul în care documentul de danie o numeşte pităreasă. Apoĭ la 1768 ea ia titlu de vorniceasă. Cum să putea decĭ să fie pităreasă,—boerie mică — în 1760, cînd în 1759 era băneasă,—boerie maĭ mare—şi în 1768 este vorniceasă, — boerie mare?*

Altă ghicitoare ne maĭ daŭ documentele privitoare la Paraschiva. Intr-un document din 1770, Noemvrie,

1) *Letopiseţele*, III, p. 244.

2) *Documente* sub No. XVI.

3) Wickenhauser. *Urkunden des Klosters Moldavitza.* Wien, 1862, p. 175. *Documente* sub No. XXII.

4) Wickenhauser. *Kloster Voronetz und Putna*, p. 114: «der Paraschiva der Beckermeisterin» *Docum.* sub No. XIX.

Paraschiva dărueşte călugărilor de la Voroneţ via dobîndită în 1760 de la fratele ei Ioan Voevod. In acest document ea zice că dărueşte mînăstirei Voroneţului cele patru pogoane, trei firte şi patru şi jumătate stj. de vie ce le dobîndise de la fratele ei Voevodul Ioan, pentru sufletele răposatului ei soţ şi a ficei sale, şi arată că, la întocmirea acestui act, aŭ fost faţă ginerele ei şi fetele ei Maria Ismenain (sic) şătrarească şi Bălaşa. Ea subseamnă acest act: Parasca Pităreasa; iar fiul ei Gheorghe adaogă la numele săŭ: «fiul lui Neculae Pătraşcu. am rugat pe fratele meŭ Vasile să mă iscălească, pentru că . . . . (restul lipseşte)» [1].)

Din acest document ar rezulta că Paraschiva era pitărească în 1770, pe cînd în 1768 am văzut-o subsemnînd ca văduva unui mare vornic. Ar trebui să admitem, că ea s-a căsătorit după 1768 cu un pitar, coborîre în rang, care ar fi cam greŭ de înţeles. Dar nu numai atîta: în 1770 de abia măritată ea este iar văduvă, de oare-ce ea dărueşte via de la Putna pentru sufletul soţului ei. Pentru a cărui soţ, a vornicului saŭ a pitarului? Ea numeşte în actul din 1770 ca fiŭ al ei pe Gheorghe, care arată însă în act că este şi fiul lui Neculai Pătraşcu. Acest Neculai Pătraşcu ar urma să fi fost soţul ei d-al doilea, pitarul. Dar întru cît ia trăise numai un an cu acest din urmă, nu putea să aibă la 1770 un fiŭ în vîrstă, precum să vede a fi fost Gheorghe. Am putea admite că Gheorghe să fi fost fiul din altă căsătorie a lui Neculai Pitarul, dar că ia care făcuse pentru acesta jertfa rangului ei, numea pe fiul bărbatului ei şi fiŭ al ei.

S-ar putea împăca deci toate aceste greutăţi, dacă

---

1) Doc. din 1770, Noembrie 15. Wickenhauser, *Geschichte der Kloster Woronetz und Putna*, p. 116. *Doc.* sub No. XXIII.

am admite o pasiune mare a Parascăĭ pentru al doilea al eĭ bărbăt, care o făcu să lepede și rang și nume și să-l ia în căsătorie, recunoscînd ca copiĭ aĭ eĭ pe copiĭ acestuia. O singură greutate maĭ rămîne, documentul din 1760, care numește pe Paraschiva pităreasa. Dar documentul fiind publicat în traducere germană și nu în text original, nu avem nicĭ o garanție că el nu a fost răŭ citit saŭ răŭ tradus.

Despre Neculaĭ Pătrașcu, al doilea soț al Paraschiveĭ să știe că la 1761 el era vornic de Cîmpulung și fost pitar[1]. *Faptul că Neculaĭ Pătrașcu încă la 1761 era ex-pitar nu împedică că femeia luĭ, care să căsătorește cu el între 1769 și 1770 să poarte titlul de pităreasă, întru cît este cunoscut că titlurile eraŭ păstrate și după eșirea din funcție.*

6) **Gavriil, Mitropolitul Moldoveĭ.** *Fiul cel mare al luĭ Teodor Calmășul*[2], *născut pe la 1689, să chema înainte de a să călugări Gheorghe*[3], *mort la 20 Februarie 1786*[4] *la vîrsta de aproape 100 anĭ*[5]. *Vezĭ și capitolul VI.*

7) **Ioan Voevod.** *Fiul luĭ Teodor Calmășul, născut pe la 1690, mort la Constantinopole în 1780*[6] *la vîrsta de 90 anĭ în casa luĭ din Constantinopole la Curucesme*[7]. *Ioan fu însurat cu Ralița*[8]; *neamul eĭ nu e cunoscut cu siguranță. Intr o carte recentă să ḑice că Ralița era din familia Chrysoscoleo*[9]. *Nu știm*

---

1) Wickenhauser. *Urkunden des Klosters Moldavitza*, p. 162.

2) A Wolf. *Fürstenthum Moldau*, II, Theil, p. 183, nota h.

3) C. Sion. *Arhondologia Moldoveĭ*, p. 138.

4) Erbiceanu. *Istoria Mitropolieĭ Moldoveĭ*, p. XLVIII.

5) Sulzer. *Geschichte der transalynischen Dakien*, III, p. 502, nota, reprodusă maĭ sus p. 154, nota 4.

6) Sulzer. *Geschichte der transalphinischen Dakien*, III, p, 502, nota,

7) *Catalogul istoric* de Dapontes în *Cronicariĭ Grecĭ* de Erbiceanu, p. 193.

8) Scrisorile din Constantinopole ale luĭ Ioan Tărziman către fratele luĭ Dumitrașcu. *Doc.* sub No. V, VII, IX, XIII, XIV.

9) «Son épouse appartenait à l'ancienne famille des Chrysoscoleos.» *Livre d'or de*

însă unde autorul lucrăreĭ a luat acest detaliŭ. Ea este amintită în toate scrisorile luĭ Ioan din Constantinopole către fratele săŭ Dumitrașcu și este dată ca fiica unuĭ paharnic. Ioan vorbește în maĭ multe rînduri de «paharnicul socrul meŭ». El a trebuit să să însoțească cu ea înainte de 1735, de oare ce fiul săŭ cel maĭ mare Grigore s-a născut cel maĭ tîrziŭ în acest an. Nu este nicĭ o îndoială că Ralița era moldovancă, tatăl eĭ fiind paharnic și Ioan spunînd într-o scrisoare către fratele săŭ Dumitrașcu: «cercetează de la țară la socrul meŭ cîte cu ceva unt, brînză proaspătă, găinĭ ca de acele că așa să cade»[1]. Ralița, după moartea soțuluĭ eĭ, să călugări sub numele de Pelagia și se duse în monastirea Ciurul din ținutul Orheiuluĭ unde murĭ și fu îngropată[2]. Ioan Voevod lăsă în urma luĭ patru copiĭ: doĭ băețĭ, anume Grigore și Alexandru, care amîndoĭ aŭ domnit în Moldova și două fete anume Sevastița și Maria. Asupra timpuluĭ nascereĭ acestor copiĭ avem oare care indicațiunĭ. Stamatiadi ne spune că Alexandru Voevod moare în 1821 în vîrstă de 84 de anĭ, era decĭ născut la 1737[3]. Baronul de Tott pe de altă parte arată că la vizita ce a făcut dragomanuluĭ Callimachi la Constantinopole în 1755, acesta avea pe toțĭ patru aĭ luĭ copiĭ. El vorbește de fiul luĭ cel maĭ mare și de cel maĭ mic, apoĭ de fata luĭ cea maĭ mare și de cea maĭ mică, arătînd acest raport între băețĭ de o parte și între fete de alta, fără a ne spune despre

la Noblesse Phanariote par un Phanariote, Athènes, 1892. Această carte e plină de inexactitățĭ și trebue consultată cu mare băgare de seamă. O cităm numaĭ ca să punem pe cititor pe cale de a descoperi documente care poate vor corobora aserțiunile autoruluĭ. Altmintrelea în acea vreme găsim maĭ mulțĭ membrĭ din familia Chrysoscoleo ca boerĭ marĭ în Moldova.

1) Scrisoare din 10 Maiŭ 1740. *Doc.* sub No. V.

2) Vezĭ capitolul I, p. 16.

3) Stamatiadi *l. c.* p. 150.

toţì copiĭ de la o laltă care era maì mare şi care era maì mic. Intru cît el spune însă de fata cea maì mare că era o văduvă de 19 anĭ la 1755, ea fusese decì născută la 1736 şi era decì maì mare cu un an de cît Alexandru Voevod născut la 1737. Grigore în acest caz trebue să fi fost numaì decît maì mare şi de cît dînsa. Istoricul Drăghicĭ spune că la investitura luì, adică în anul 1761, Grigore Voevod era de 24 anĭ[1]*, ceea ce ar pune nascerea luì Grigore în anul 1737. Dar vîrsta dată de Drăghicì nu poate să fie de cît aproximativă şi dacă dăm luì Grigore doì anì maĭ mult, adică 26 anĭ, anul nascereì luì ar fi 1735 şi s-ar potrivi de minune cu spusele luĭ de Tott şi Stamatiadi. Maria decì cea maĭ mică din fete nu poate veni de cît după Alexandru. De Tott spune că Maria era logodită; trebue să fie avut cel puţin cincì spre zece anì şi era născută atuncea pe la 1740*[2]*. Vezì şi capitolul I şi II.*

8) **Sevastiţa.** *Fiica luì Ioan Teodor Voevod. Dintre fete, Sevastiţa era cea maì mare. Ea avea 19 anì la 1755, când o vede De Tott la Constantinopole în casa tătăluì eì, Ioan Teodor Callimachi, pe atuncì dragoman: era decì născută pe la 1736. La acel timp era văduvă. O ţinuse în căsătorie fiul luĭ Arapachi Vlasto, după cum să vede aceasta din arătarea luì Cogălniceanu, care spune într-un loc despre ea că fusese soţia fiuluì luì Arapachi care a murit; iar acest Arapachi este arătat maĭ jos de acelaşì cronicar ca din familia Vlasto*[3]*. Fiul luì Arapachi se numea Grigore dupe cum să vede aceasta dintr-o scrisoare nedatată a luĭ Ioan Callimachi către fratele său Dumitraşcu în care îì scrie:*

---

1) Drăghicĭ. *Istoria Moldoveĭ*, II, p. 28.
2) De Tott. *Mémoires sur les Turcs et les Tartares,* I, p. 58.
3) *Letopiseţele,* III, p. 211 şi 258.

«Ralița și fiĭ noștri și ginerile Grigorașcu să închină toțĭ Domniilor Vóstre cu bună sănătate și Dumisale bănesei»[1]*. Acest loc din scrisoare ne dă putința de a-ì găsi aproximativ data: ea trebue să fie anterioară anuluĭ 1755 de oare ce în acel an Sevastița era văduvă cum am vădut că spune Baronul de Tott. Ne maì spune De Tott despre Sevastița că «era o fată maĭ rumenă de cît roza dimineței, de o talie subțire; nu era naltă, dar întrunea nuriĭ ceì maĭ drăgălașì cu o modestie o blîndeță și un aer visător de o atracțiune neoprită*[2]*». După ce Ioan Callimachi să sui pe tronul Moldoveì el căsătorește pe Sevastița cu Mihail Șuțu, fratele maĭ mare al Drăceștilor, «cununîndu-ì Măria Sa făcînd și masă boerilor de s-aŭ veselit»*[3]*. Acest Mihail Șuțu, născut la Constantinopole pe la 1730, mare dragoman al Inalteì Porțì în 1782, domn al Valahieĭ (1783—1785 și 1791—1792); domn al Moldoveĭ (1793—95); la 1801 numit din noŭ domn al Munteniei, fu nevoit de a fugi în Transilvania unde muri la 1802. Nu se știe unde și cînd să fi murit Sevastița Doamna. Poate că e îngropată la monastirea Ciurul din ținutul Orheiuluĭ*[4]*. (Vezì și notița No. 7).*

9) **Maria.** *Fata cea maĭ mică a luì Ioan Voevod, născută pe la 1740—cum am arătat la notița No. 7, relativă la Ioan Teodor Voevod — în vîrstă de a fi măritată la 1755, cînd De Tott, care o vede în Constantinopole spune că era logodită cu un tînăr Grec. O fi fost acest obraz, bărbatul cu care să căsătorește maĭ tîrziŭ în Moldova, după ce tată-său ajunge Domn, și care*

---

1) *Documente* sub No. VII.
2) De Tott. *Mémoires sur les Turcs et les Tartares*, I, p. 58.
3) *Letopisețele*, l. c.
4) Vezĭ capitolul I, p. 16.

era Alexandru Mavrocordat Delibeĭ Voevod, fiul cel maĭ mic a luĭ Constantin Mavrocordat[1])? *In acest caz ar fi stat șase anĭ logodită, de oare ce Ioan Teodor Callimachi căsătorește pe fiica sa Maria în Moldova, în 1761, cu Alexandru Mavrocordat, fiul cel maĭ mic al luĭ Constantin Mavrocordat. Asupra acesteĭ căsătoriĭ ne spune Enache Cogălniceanu că*: «*Domnul cel bătrîn—Ioan Teodor Callimachi — s-aŭ gătit cu toată casa Măriei Sale de toate cele trebuincioase pentru nuntă și aŭ trimes în Țara Romînească la Constantin Vodă Mavrocordat, căcĭ el era Domn, de au adus pe beizadeaua Măriei Sale, cel maĭ mic, pe Alexandru de l-aŭ făcut ginere, cu fiica Măriei Sale cea maĭ mică Domnița Marioara, făcînd nuntă Domnească, puind pe Grigore Vodă cu Doamna Ileana de i-aŭ cununat*»[2]). *Cununia să vede că să făcu îndată după înlocuirea luĭ Ioan Teodor Voevod cu fiul săŭ Grigore în 1761, înainte de a pleca bătrînul Domn către Constantinopole. Asupra aceste fete a luĭ Callimachi ne povestește De Tott o interesantă împrejurare la care a luat și el o parte lucrătoare și care să referă la relațiile eĭ cu tînărul Grec cu care era logodită în Constantinopole. El spune*: «*cea maĭ mică, maĭ puțin frumoasă dar vioae și interesantă, fusese legodită cu un tînăr Grec din vecinătate. Viitorul soț fu fără îndoială curios de a face cunoștința*

1) «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, ἡγεμών, ο Δελημπεης υιὸς τοῦ ἡγεμόνος Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου καὶ τῆς πρώτης αὐτοῦ συζυγοῦ Σμαράγδας Καντακοζηνῆς, ἐγεννήθη τῶ 1742· συνεζευχθη Μαρια, τῇ τοῦ ἡγεμόνος Μολδάβίας Ἰωάννου Καλλιμάχου, καί απέθανεν κατὰ τὸ 1812 ετος. Οὗτος ἡγεμονευσε τῆς Μολδαβιας ἀπὸ μαιου του 1782 μεχρι δεκεμβριου του 1785 ετους.» *Généalogie des Mavrocordato*, par Emile Legrand, Paris, 1886. p. 6, No. 23. Data naștereĭ (1742) luĭ Alexandru Mavrocordat Delibey e greșită. Alexandru Mavrocordat fiind născut din prima căsătorie luĭ Const. Mavrocordat cu Smaranda Cantacuzen, trebue să fie născut inainte de 1732, cînd tatăl luĭ Constantin se insoară pentru a doua oară cu Catinca Rosetti. *Ibid.* p. 4, No. 14.

2) *Letopisețele*, III, p. 254.

noastră [1]. *De abia intrasem la Callimachi, că două saŭ treĭ roabe veniră să-l anunțe, intrînd grabnic în salon, unde familia era întrunită. Ele se aruncă pe logodnică, o acoper cu rochile lor și o înhață zbierînd ca niște turbate: fugĭ, iată-l. Văzurăm într-adevăr intrînd tînărul, care, de și desmerdat de toată familia, nu putea arunca ochiĭ de cît prin surprindere pe obiectul dorințelor luĭ. El fu reținut la cină, iar tînăra fată fu ascunsă pînă la plecarea luĭ.» A doua zi, după ce De Tott și cu soția luĭ petrecură noaptea în casa luĭ Callimachi, să făcu o partidă de preumblare peste canal în Asia, pe care o descrie de Tott în toate amănunțimile. Cînd să întorcea, ne spune: «mă pusesem într-un mic caic cu viitorul soț al Marieĭ, a căruia figură și veselie mă interesa. Tînărul văzu în curînd că el îmĭ plăcea și-mĭ încredința în taină necazul ce-l avea de a nu-șĭ putea vedea iubita. Fuĭ atins de durerea luĭ și-ĭ spuseĭ oara la care va putea-o vedea a doua zi. El fu tot atît de exact la întîlnire, pe cît luasem și eŭ măsurile de a o mijloci; dar o afurisită de roabă care-l pîndea era cît pe ce să răstoarne toate planurile mele, aruncînd țipetul de alarmă. Fata văzînd în același timp pe proteguitul meŭ, o rupe la fugă spre o săliță, la intrarea căreia însă puseĭ mîna pe dînsa, chemînd pe tînărul Grec care veni în fugă; totuși roaba adusese ajutor pe alte două păsărĭ de felul eĭ, care țipaŭ cu toatele ca gîștele din Capitol. Dar ele nu putură veni așa de iute pentru a împedica o sărutare a viitoruluĭ soț. Mulțămit că am putut să franțuzesc pe tineriĭ meĭ, dăduĭ fata în prada dușmanilor care veneaŭ s-o eie. Cu toate acestea tatăl și cu mama aprobară jucăria mea și lo-*

---

1) De Tott și femeia luĭ.

godnicii noștri obținură din acea zi dreptul de a să vedea în libertate»[1]).

Nu scim unde și cînd a murit Maria.

10) **Grigore Voevod.** *Cel maĭ maĭ mare dintre copiĭ luĭ Ioan Voevod e născut pe la 1735, cum am arătat la notița No. 7, privitoare la Ioan Voevod. Grigore fu căsătorit cu Ileana*[2])*—fiica luĭ Alexandru, fiul luĭ Neculae Mavrocordat Voevod*[3])*—cu care avu un fiŭ, Ioan, mort în copilărie și treĭ fete: Marghioala, Ralu și Smaranda. Grigore Vodă Callimachi fu dus la Constantinopole și tăiat în ḑiua de 28 August 1769 pentru cauzele expuse la capitolul III, care tratează despre rolul istoric al luĭ Grigore Voevod. Detaliurĭ maĭ familiare relative la acest domn ne sunt date de învățatul italian, abatele Boscowich, care trecu prin Iașĭ, sub domnia luĭ Grigore Voevod, venind din Constantinopole, unde însoțise pe ambasadorul Veneției, spre a merge în Polonia. Intr-un mod foarte interesant Boscowich ne zugrăvește pe Grigore Voevod și pe fratele luĭ maĭ mic Alexandru pe care îĭ văzu la Iașĭ*[4]).

11) **Ioan.** *Fiul luĭ Grigore Voevod și al Ileneĭ Mavrocordat e menționat într-un hrisov al părinteluĭ luĭ, Grigore Voevod, din anul 1762, Octomvrie 19, care să află în arhiva monastireĭ Sf. Sava din Iașĭ și să termină astfel: «. . . . . . . Și spre aceasta este credința domnieĭ mele, noĭ Grigore Ioan Voevod, și credința a prea iubit fiuluĭ domnieĭ mele Ioan Voevod, și*

---

1) De Tott, *Mémoires sur les Turcs et les Tartares*, I, p. 58 și 63—64.

2) *Letopisețele*, III, p. 254.

3) Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ*, II, p. 29: «Grigore care era ginerele luĭ Alexandru Mavrocordat».

4) *Giornale di un viaggio da Constantinopoli in Polonia* dell abate Ruggiero Giuseppe Boscovich. Bassano, MDCCLXXXIV, a spese remondini di Venezia. Această carte a fost tradusă și în limba franceză.

credința a cinstiți și credincioși boerii cei mari ai divanului domniei mele D-lor Manolaki Kostaki vel Logofăt, i Mihalaki Sturza, vel Vornic de țara de jos, i Lupul Balș, vel Vornic de țara de sus, i Vasili Razu Hatman i Pîrcălab Sucevei, i Petrachi Gieraki vel Post., i Ioniță Paladi vel Vist., i Alexandru Moruz vel Spat., i Vasili Kostaki vel Ban, i Costachi Conachi vel Pah., i Gheorghie Sturza vel Stolnic, i Scarlat Caragea vel Comis, i Grigoraș Hrisoscoleo vel Caminar.

Și s-aŭ scris hrisovul acesta de George Vitori Logofăt, la anii 7271 (1762) Octomvrie 19 (L. P.)

(*Iscălit*) *Noi Grigore Ioan Voevoda* »[1])

De oare ce Grigore Voevod, născut în anul 1735, nu avea la 1762 de cît 27 ani, fiul lui, Ioan, nu putea să fie în acest an de cît un copil de 6 ani cel mult. El a trebuit de sigur să înceteze din viață înainte de a fi ajuns la vîrsta de 12 ani. Proba e că într-un hrisov din anul 1767[2]) *Grigore Voevod, într-a doua sa domnie, nu mai pomenesce pe fiul lui, înaintea boerilor divanului cum făceaŭ toți domnitorii în hrisoavele lor.*

12) 13) 14) **Marghioala, Ralu, Smaranda,** *eraŭ fetele lui Grigore Callimachi Voevod — al căruia sfîrșit pe cît de tragic pe atît și de nedrept l-am expus în istoria domniei lui—și ale Ilenei Mavrocordat. După moartea lui Grigore Vodă, marele vistier Ioniță Cantacuzen-Deleanu, care păstrase o mustrare de cuget pentru că să credea părtaș prin pîrile sale la soarta domnitorului, concepu îndată proectul de a să face tată acelor copii. El îi aduse în Moldova și mărită pe tata cea mai mare,*

1) T. Codrescu, *Uricarul*, III, p. 59.
2) Melhisedec, *Hronica Hușilor*, p. 303.

Marghioala, cu Grigore Sturza[1]), *tatăl viitoruluì domn al Moldovei, Mihail Sturza*[2]); *pe a doua, Ralu, o mărită cu însușì fiul săŭ Matei Cantacuzen-Deleanu*[3]) *și înzestrâ pe a treia, cînd să mărită cu Alexandru Hangerli care deveni Domn în Muntenia*[4]). *Nunțile luì Grigore Sturza și luĭ Mateĭ Cantacuzen să celebrară amîndouă în monastirea Precista din Galați, monastire pe care bătrînul Iordache Cantacuzen o fundase și o dotase cu cincì moșiĭ, în memoria fiuluì săŭ Constantin, mort în floarea vîrsteì și care să înmormîntase acolo. Alexandru Callimachi, fratele luì Grigore Vodă, voi cu toate aceste să-șĭ înzestreze nepoatele; dar atît Cantacu-*

---

1) Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ,* II, p. 95: «soția vistierniculuĭ Grigoraș Sturza, Domnița Marghioala era Callimachească» și p. 118: «Domnița Marghioala scapà pe soțul eĭ din ghiarele Grecilor in vremea Eterieĭ la Iașĭ » A. Wolf, *Fürstenthum Moldau,* I Theil, p. 268: «Gregor Sturza befindet sich noch zu Iassy, und ist gleichfals mit einer Prinzessin von Callimachi verehlicht, die sich durch ihre vortrefliche Kindererziehung auszeichnet, und daher gewisz den Glanz ihrer Vorfahren bis in die spätesten Zeiten erhalten wird.» Să știc că fiul acestuĭ Grigore Sturza a fost Mihail Sturza, Domnul Moldoveĭ (1834—1849), și prin urmare bine a proorocit istoricul Wolf.

2) «Iar din Dimitrie Logofăt, fiul Sanduluĭ Sturza Logofăt, s-aŭ născut cincĭ copiĭ, și anume: Joița ce aŭ ținut-o banul Manolachi Brăncovanul; Smaranda ce aŭ ținut-o Neculae Filipescu; Generalul Scarlataki ce aŭ ținut pe Domnița Sultana, fiica luĭ Constantin Moruzi Voevod; Maria, soția luĭ beizadea Dimitrie Mavrocordat; Grigore Logofăt, ce aŭ avut soție pe Domnița Maria, fiica luĭ Grigore Callimachi Voevod. . . . . iar din logofătul Grigore Sturza, părintele nostru, fiul logofătuluĭ Dimitrie Sturza s-aŭ născut treĭ copiĭ anume: Noĭ Mihail Sturza Voevod. . .» *Hrisov al luĭ Mihail Grigore Sturza Voevod,* din 5 Martie 1842, in *Genealogia familieĭ Sturza.* Domnul D. Sturza-Șcheianu a bine-voit a ne comunica prețiosul săŭ exemplar care conține in original toate documentele.

3) Mateĭ Cantacuzen-Deleanu era fiul luĭ Ioniță Cantacuzen-Deleanu, mare logofăt, căsătorit cu Zoe, fata luĭ Alexandru Ghica, mare dragoman la Poartă; bunul luĭ era Gheorghe Cantacuzen-Deleanu, căsătorit cu fata Domnitoruluĭ Racoviță. In anul 1791, Mateĭ fugi in Rusia, unde coborîtoriĭ luĭ să stabiliră in urmă.

4) Nu cu Constantin Hangerli Voevod—cum spune din eroare A. Cantacuzen în *Epistola adresată luĭ Edgard Quinet*—care ținea pe Ruxandra, fata luĭ Alexandru Ghica domn în Valahia (1766—68) și a Marieĭ, fata luĭ Iacob Rizo-Rangabé; dar cu fiul Domnitoruluĭ Constantin Hangerli, Alexandru care fugi la Odesa la 5 Martie 1821, în vremea revoluțieĭ greceștĭ. Dînsul a lăsat un dicționar turc-francez.

zen-Deleanu cît și Sturza refuzară de a primi, zicînd că nu voiaŭ să pună preț pe sentimentele de părere de răŭ și pe remușcarea care-ĭ făceaŭ să să poarte ast-fel[1]. *Adăogim că domnița Marghioala, soția luĭ Grigore Sturza, și muma viitoruluĭ domn al Moldoveĭ, Mihail Sturza, fu nașa luĭ Mihail Cogălniceanu și proteguitoarea luĭ, recomandîndu-l fiuluĭ eĭ pe patul de moarte*[2]. *Cogălniceanu, crescut la Lunéville și pe urmă la Berlin împreună cu fiĭ luĭ Vodă Sturza, a fost numit de dînsul adiotant domnesc și, cu toate că maĭ pe urmă s-a declarat în contra luĭ, bătrînul domn i-a păstrat tot deauna o deosebită simpatie*[3].

Despre Domnița Ralu, soția luì Mateĭ Cautacuzen-Deleanu, aflăm din scrisoarea adresată luĭ Edgard Quinet de nepotul eĭ, A. Cantacuzen «că pe la 1797, înaintea sosireĭ luĭ Constantin Vodă Ipsilanti, o urdie de Ieniceri fusese trimisă la Iașĭ ca să pună mîna pe toată familia eì. Sultanul pusese preț de 2000 pungĭ pe capul luì Mateĭ, de 1000 pungì pe acela al femeeĭ luĭ, domnița Ralu, și 800 de pungì pe capul fie-căruia din copiĭ săĭ. Inalta Poartă voea să extermineze familia aceasta, care cutezase tot deauna să pună drepturile patrieĭ sale, maĭ presus de propriele sale interese»[4].

15) **Alexandru Voevod,** *cel maĭ mic fiŭ al luì Ioan Voevod — cum s-a arătat la notița No. 7, privitoare la*

---

1) *Epistola adresată luì Edgard Quinet,* în 1856, de A. Cantacuzen, fost ministru și membru la Curtea de Casațiune, în *Convorbirì Literare,* XVIII, p. 453. Această scrisoare conține multe inexactitățĭ.

2) Xenopol, *Mihail Cogălniceanu. Cuvîntare de primire în Academia Romînă,* Bucurescĭ, 1895.

3) Logofătul Costachi Konaki, *Poesiĭ,* Ediția II, Iașĭ, 1888. Prefața de Vogoride-Konaki, p. 72,

4) Vezĭ în *Epistola* luĭ Cantacuzen *catre Edgard Quinet, l. c.* diferite amănunte relative la Mateĭ Cantacuzen-Deleanu și la familia luĭ

Ioan Voevod—e născut la 1737[1]. *El fu căsătorit cu Elena*[2],—*fata luĭ Grigore Ghica Voevod (1724—1777) și a Ecaterineĭ, fata luĭ Iacovachi Rizo-Rangabe*[3]) — *cu care a avut patru copiĭ, anume doĭ băețĭ și două fete: domnița Ralu, soția luĭ Constantin Ipsilanti Voevod; Scarlat Voevod; domnița Eufrosina, soția luĭ Alexandru Șuțu Voevod; și Ioan, dragoman. Alexandru Voevod moare la Constantinopole la vîrsta de 84 de anĭ în 24 Decemvrie 1821*[4]). *Vezĭ și capitolul IV.*

16) **Ralu.** *Fata luĭ Alexandru Voevod și a Eleneĭ, fiica luĭ Grigore Ghica Voevod (1724—1777), născută pe la 1769, fu căsătorită cu Constantin Ipsilanti Voevod*[5]). *Văcărescu scrie că «la velétul 1781, August, Alexandru Ipsilanti Voevod logodise pe fiul săŭ cel maĭ mare, beizade Constantin»*[6]). *In 17 Decembrie, acel an, să întîmplă fuga celor doĭ fiĭ aĭ domnitoruluĭ muntean de la Bucurescĭ la Brașov și apoĭ la Viena.*[7]) *Atanase Comnen Ipsilanti explică în modul următor această fugă: «Domnitorul Alexandru Ipsilanti voește să însoare pe beizade Constantin, fiul săŭ, cu o foarte frumoasă*

---

1) Stamatiadi, *op. cit.*, p. 150.

2) O pictură care să află la castelul din Stănceștĭ arată pe Elena Doamna ca o femee de o frumuseță rară.

3) Vezĭ un extract din tabloul genealogic al familieĭ Ghica la *Documente* sub No. XXXVIII.

4) Stamatiadi, *op. cit.*, p. 150.

5) Constantin Ipsilanti era fiul luĭ Alexandru Ipsilanti Voevod și al Catherineĭ Muruzi. Conf. *Généalogie des Mavrocordato* par Emile Legrand, p. 5, No. 19, unde să poate vedea că o fată a luĭ Neculae Mavrocordat Voevod, Sultana, măritată după marele postelnic Dimitrie Muruzi, avu ca copiĭ pe Constantin Muruzi Voevod și pe Catinca, soția luĭ Alexandru Ipsilanti Voevod.

6) Văcărescu, *Istoria Impăraților Otomanĭ*, în Papiu Ilarian, *Tesaur de Monumente Istorice*, II, p. 287. Comp. Doc. din 28 Oct. 1781, în V. A. Urechie, *Memoriu asupra perioadeĭ din Istoria Romînilor, 1774—1786,* Bucurescĭ, 1893, p. 189.

7) Văcărescu, *l. c.*

fata de la Fanar. La această însoțire consimțise și mama beizadelei, Doamna Ecaterina. Dar la această căsătorie să opunea bunica junelui principe, care voise ca el să facă un maritagiu politic, luînd în căsătorie pe fiica luĭ beizade Alexandru Callimachi. Aceasta era o copilă de abia de șapte anĭ. Atuncĭ beizade Constantin să înțelege cu frate săŭ maĭ mic, Dimitrie, și ambiĭ fug la Brașov» [1]. *Beizade Constantin era atuncea de 18 anĭ, cu părul blond, un frumos tînăr. Dimitrie avea numaĭ 16 anĭ dar era nalt și robust* [2]. *Numaĭ pe la finele luĭ Aprilie 1783, reuși Alexandru Ipsilanti Voevod să-șĭ recapete beizadelele*[3]. *Sub data de 7 Maiŭ 1788, Atanase Comnen Ipsilanti spune că «prin ordinile vizirului s-aŭ sigilat toate casele luĭ Alexandru Ipsilanti Voevod, și s-aŭ aruncat într-una din închisorile cele maĭ grozave și maĭ periculoase, adecă în turnul luĭ Bostangi-Pașa, maĭ întîĭ fiul luĭ Ipsilanti, Constantin»*[4]. *La 31 August, acelaș an, s-a liberat din închisoare beizade Constantin* [5]. *Un document din colecția Hurmuzaki confirmînd spusele luĭ Atanase Comnen Ipsilanti ne și arată că Constantin Ipsilanti era văduv atuncea: «le fils unique du prince Alexandre Ipsilanti* [6]) *homme d'esprit et qui pleurait encore la perte récente de sa femme a été emprisonné séparément et on l'a présenté à*

---

1) Atanase Comnen Ipsilanti, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν, p. 627. Asupra vîrsteĭ Domniței Ralu, Atanase Comnen Ipsilanti greșește: ea trebuia să fie de cel puțin 12 anĭ.

2) V. A. Ureche, *Memoriŭ asupra periodeĭ din Istoria Romînilor, 1774—1786*, p. 191.

3) V. A. Ureche, *Ibid.* p. 194.

4) Atanase Comnen Ipsilanti, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν, despre anul 1788.

5) *Ibidem.*

6) Fiul maĭ mic beizade Dimitrie murise la Constantinopole. N. Iorga, *Acte și Fragmente*, II, p. 355: Von Knobelsdorf către rege, 10 Noembrie 1796.

la question pour savoir où sont les trésors de son père.»

Resultă dar din rîndurile precedente că beizade Constantin să căsători curînd după reîntoarcerea luĭ din Viena, cu domnița Ralu Callimachi, cu care fusese logodit în anul 1781 și care muri în vîrsta de 18 anĭ la 1787. Putem să cităm încă un raport al ambasadoruluĭ prusian, Von Knobelsdorf, din Constantinopole, 18 Martie 1799, către regele, unde scrie: «Le prince Constantin Ipsilanti vient d'être nommé hospodar de Moldavie et a été remplacé par son beau-frère, le prince Alexandre Soutzo, dans le poste de grand-interprète de la Porte» [1]*. Constantin Ipsilanti era cumnat cu Alexandru Suțu, fiind că amîndoĭ luaseră de soțiĭ două fete ale luĭ Alexandru Callimachi Voevod. Constantin Ipsilanti născut la 1760, fost mare dragoman al Inalteĭ Porțĭ în 1796; domn al Moldoveĭ 1797—1801; domn al Munteniеĭ 1802 pînă la fuga luĭ în Rusia 1806; reinstalat pe tronul Valachieĭ de împăratul Rusieĭ și tot odată pe tronul Moldoveĭ, unde domni șapte lunĭ prin un caimacam, Constantin Negri, să stabili pe urmă la Kiew, unde muri în anul 1820 de dambla. Constantin Ipsilanti Voevod a ținut în prima căsătorie pe domnița Ralu Callimachi cu care avu o fată: domnița Elena Ipsilanti, căsătorită cu Alexandru Negri, consilier de stat în Rusia, mort în 1856; în a doua căsătorie Constantin Vodă a ținut pe Elisabeta Văcărescu, care arăta un entusiasm mare pentru revoluția grecească și pentru expedițiunea comandată de fiul eĭ Alexandru la 1821.*

---

1) N. Iorga, *Acte și Fragmente*, II, p. 361.

17) **Eufrosina.** *Fata luĭ Alexandru Voevod și a Eleneĭ, fiica luĭ Grigore Ghica Voevod (1724—1777), fu căsătorită cu Alexandru Suțu Voevod* [1]) *născut pe la 1750, domn în Moldova (1801); simultaneu în Moldova și Valachia (1801—1802) și mort la 18 Ianuarie 1821.* [2]) *Știm dintr-un raport al ambasadoruluĭ prusian, Von Miltitz către rege, că domnița Eufrosina după moartea bărbatuluĭ eĭ, lucră mult la Poartă pentru a înălța pe fiul eĭ, beizade Neculae, pe tronul principatelor.* [3])

18) **Scarlat Voevod.** *Fiul luĭ Alexandru Voevod și al Eleneĭ, fata luĭ Grigore Ghica Voevod (1724—1777), născut la 1773*[4]) *fu căsătorit înaintea suireĭ luĭ dintîĭ pe tronul Moldoveĭ (1804) cu Smaranda, fata cea maĭ mare a luĭ Neculae Mavroieni Voevod și a Marioareĭ, născută Scanavi* [5]) *Scarlat Voevod avu treĭ copiĭ, un fiŭ și două fete. Smaranda doamna urmă în exilul luĭ pe domnitorul Scarlat care a fost omorît la 26 Octombrie 1821,*

---

1) Verninac către Republică, I Thermidor, an IV: «Constantin Stamaty a vu le Prince Alexandre Soutzo, neveu du dernier prince de la famille Soutzo et gendre du prince actuel Callimachi». Hurmuzachi. *Documente,* II *Supl.* I, p. 148. Vezĭ și Hurmuzachi, *Documente*, II, *Supl.* I, p. 132.

2) N. Iorga, *Acte și Fragmente,* II, p. 563, nota 1, și p. 574.

3) Von Miltitz c. rege, 25 Maiŭ 1822, N. Iorga, *Acte și Fragmente,* II, p. 645.

4) «Il fut décapité le 6 Avril 1821, âgé de quarante huit ans.» *Le Moniteur universel,* No. du 19 Avril 1821, citat după Blancard, *Les Mavrojeni.* R. Walsch spune cincĭ zecĭ de anĭ, în *Voyage en Turquie et à Constantinople,* Paris, 1828, p. 219. Noĭ am admis data de 26 Octombrie 1821, în capitolul V, p 134, care să potrivește bine cu data raporturilor ambasadorilor streinĭ, relatînd moartea domnitoruluĭ Scarlat Callimachi ca un fapt recent. Conf. N. Iorga, *Acte* și *Fragmente,* II, p. 605—610. Dar ne pare curios că *Le Moniteur Universel,* din 19 Aprilie 1821, relată deja moartea luĭ Scarlat Voevod, care pare cunoscută numaĭ la sfîrșitul luneĭ Noembrie ambasadorilor streinĭ. E adevărat că nu să putea afirma nimic cu siguranță, de oare ce vedem că ambasadorul Von Miltitz, într-un raport către rege, din 10 Decembrie 1821, spune despre Iancu Callimachi că ar fi fugit în Persia, cînd cu o lună înainte spunea că a fost omorît. Vezĭ N. Iorga, *Acte și Fragmente,* II, p. 605, 609.

5) Theodore Blancard, *Les Mavrojeni.* Paris. Cap. XVII. Vezĭ în această carte portretul Doamneĭ Smaranda Callimachi.

—cum am vězut la capitolul V—și să întoarce în anul 1825 în Moldova[1]) *unde muri 16 anĭ după soțul eĭ, îngropată fiind la Iași, în interiorul bisericeĭ Golia. Mormîntul este de marmoră albă, pe care să poate citi cu ușurință următoarea inscripție în limba grecească:*

ΤΑΦΟΣ ΚΑΛΥΠΤΕΙ ΣΜΑΡΑΓΔΑΝ ΜΑΥΡΟΓΕΝΟΥΣ,
ΣΥΖΥΓΟΝ ΔΟΜΝΑΝ ΣΚΑΡΛΑΤΟΥ ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΥ,
ΤΟΥ ΗΓΕΜΟΝΕΥΣΑΝΤΟΣ ΕΤΗ ΕΠΤΑ ΕΝ ΠΑΣΗ ΕΥΣΕΒΙᾼ,
ΕΥΞΑΣΘΕ ΠΑΝΤΕΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΤΕ ΚΑΙ ΦΙΛΟΙ
ΕΥΡΕΙΝ ΕΛΕΟΣ ΕΝ Τῌ ΜΕΛΛΟΥΣῌ ΚΡΙΣΕΙ
ΤΗΝ ΚΟΙΜΗΘΕΙΣΑΝ ΕΝ ΤΑΥΤῌ ΠΑΤΡΙΔΙ,
Τῼ ΧΙΛΙΟΣΤῼ ΟΚΤΑΚΟΣΙΟΣΤῼ ΕΤΕΙ ΕΠΤΑ,
ΣΥΝ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ ΜΗΝΙ ΜΑΡΤΙῼ ΕΝ ΚΥΡΙΑΚΗ
ΤΗ ΕΙΚΟΣΤῌ ΕΒΔΟΜῌ,
ΚΕΙΤΑΙ ΠΛΗΣΙΟΝ ΚΑΙ Ο ΕΓΓΟΝΟΣ ΤΑΥΤΗΣ
ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ, ΥΙΟΣ ΑΛΕΚΟΥ ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΥ.

«*Acest mormînt acoperă trupul Smarandeĭ Mavroieni, Doamna și soția luĭ Scarlat Callimachi, care domni șapte anĭ cu toată pietatea. Rugați-vă toțĭ, rude și prietenĭ, pentru ca aceasta care muri în această patrie, Dumineca, 27 Martie 1837, să găsească misericordie la ultima judecată. Aice, lîngă ea, zace nepotul eĭ, Scarlat, fiul luĭ Alecu Callimachi.*»

19) **Alexandru,** *născut pe la 1802, era fiul luĭ Scarlat Voevod și al Smarandeĭ, fata luĭ Neculae Mavroieni Voevod. Pe la 1814, sub domnia părinteluĭ săŭ Scarlat Voevod, fiul Domnitoruluĭ urma în Iașĭ la școala luĭ Asachi*[2]). *El fu exilat timp de cîțĭ-va anĭ după uciderea luĭ Scarlat Voevod, împreună cu familia luĭ și cu familia unchiuluĭ săŭ Ioan. Acolo, cu cîte-va persoane*

1) Von Miltitz catre rege, 24 Decembrie 1824: N. Iorga, *Acte și Fragmente* II, p. 709.
2) Vezĭ Cap. V, p. 111.

foarte învățate, internate ca și dînsul, învăța limbele vechi și moderne: arabă, persană, turcească; pe urmă istoria, matematicile, filosofia, economia politică[1]). *După ce a scăpat din surgun, el și-a terminat studiile în Rusia, la universitatea din Kiew, făcu diferite călătorii în Europa și la întoarcerea sa în Constantinopole, obținu de la sultanul Mahmud restituirea bunurilor și titlurilor familiei sale. Alexandru fu candidat la tronul Moldovei în anul 1822. Intr'un raport din Constantinopole, cu data de 10 Iulie 1822, Von Miltitz, ambasadorul prusian scrie regelui: «Il paraîtrait qu'on a entièrement abandonné l'idée de porter à la dignité de prince les boiards appelés à la Capitale après avoir reconnu leur incapacité absolue de remplir des fonctions d'une aussi haute importance..... On ajoute que le fils ainé, du prince Charles Callimaki a été proposé au divan comme étant le plus digne de la confiance publique*[2])». *La 1830, Alexandru Callimachi care rîvnea tronul Țărilor Romîne, nu „să ținea liniștit" la Constantinopole, după expresia ambasadorului francez, de Royer. Pe atuncea el era susținut de boerii pămînteni din Valahia și Moldova.*[3]) *Atașat pe lîngă ambasada lui Rechid-Pașa la Paris ca consilier, el deveni succesiv ambasador la Londra (1848) și la Paris (1849) unde negociâ primul împrumut otoman. In Ianuarie 1853 fu făcut principe de Samos*[4]), *dar să retrase puțin în urmă la Versailles. In 1855, Rechid-Pașa obținu pentru el am-*

---

1) V. Fontanier, *Voyage en Orient,* Paris, 1829, p. 93. Să poate citi în această carte viața ce duceau exilații în Asia Mică. Comp: *Voyage en Turquie et à Constantinople* par R. Walsch, Paris, 1828, p. 219; T. Blancard, *Les Mavrojeni*; N. Iorga, *Acte și Fragmente,* II, p. 586.

2) N. Iorga, *Acte și Fragmente*, II, p. 649.

3) De Royer către rege, 27 Martie 1830, N. Iorga, *Acte și Fragmente*, II, p. 730

4) Ion Ghica către Alexandri în *Convorbiri Literare*, XVIII, p. 19.

basada din Viena, pe care o părăsi cîţi-va anĭ maĭ tîrziŭ, ca să reintre în viaţa privată, locuind în Franţa, unde stăpînea maĭ multe imobile[1]). *Principele Alexandru Callimachi ocupa un rang distins în corpul diplomatic otoman. El fu cel d'înteiu supus creştin al Sultanuluĭ, rădicat la demnitatea de bala, cea maĭ înaltă în ierarhia după cea de muşir* [2]). *Alexandru fu căsătorit la 1836, cu Eufrosina, fata luĭ Constantin Cantacuzen-Paşcanu, născută în anul 1817 şi moartă în Paris la 15 August 1875 la vîrsta de 58 anĭ. Ea fu îngropată în interiorul bisericeĭ Golia din Iaşĭ, unde eraŭ îngropaţĭ soacra sa, Smaranda Doamna, şi fiul eĭ Scarlat mort în pruncie* [3]). *In josul inscripţieĭ, ce să află pe mormîntui doamneĭ Smaranda şi al nepotuluĭ eĭ Scarlat, fiul luĭ bezade Alexandru Callimachi şi al Eufrosineĭ, să citeşte:*

AICE ODIHNEŞTE LINGĂ FIU EI ŞI PRINCESA EUFROSINA CALLIMACHI, NASCUTA CANTACUSINO, SAVARŞITA IN PARIS LA 15 AUGUST 1875 DE ANI 58.

Alexandru muri pe la 1879, în castelul săŭ de Mennecy, lîngă Paris, unde e îngropat.

20) **Scarlat,** *fiul luĭ Alexandru şi al Eufrosineĭ, fata luĭ Constantin Cantacuzen-Paşcanu, a murit de pojar la Iaşĭ, în casa Constantin Cantacuzen-Paşcanu, din strada Alexandri, în anul 1838, la vîrsta de 17 lunĭ şi e îngropat în biserica Golia (vezĭ No. 18, 19).*

21) **Ralu,** *al doilea copil al luĭ Scarlat Voevod, a fost*

---

1) In Paris era proprietar pe casa cea frumoasă cu terasă care să află în colţul pieţeĭ Concordieĭ şi al străziĭ Boissy-d'Anglas, astăzĭ ocupată de Cercul Uniuneĭ Artistice. Primirile — după jurnalele de atuncĭ—care să dedeau in palatul Callimachi eraŭ întrunirĭ strălucite de tot ce era maĭ distins la Paris. El maĭ poseda castelul de Mennecy, (Seine-et-Oise) şi o vilă la Nisa.

2) Vapereau, *Dictionnaire des Contemporains.*

3) Vezĭ Notiţa No. 18 p. 177.

căsătorită cu hatmanul Constantin Paladi. Iacă ce spune postelnicul Manolaki Draghicĭ despre nunta domniţeĭ Ralu Callimachi: «Doue nunţĭ aŭ urmat în cursul aceleĭ Domniĭ (a doua domnie a luĭ Scarlat Callimachi) adevărat domneştĭ şi frumoase a numituluĭ boer (tînerul Mihail Sturza, viitorul Domn, abia eşit din şcoală, numit de Scarlat Voevod logofăt al 2-lea şi pe urmă vornic de aprozĭ, în al 2-lea an a Domnieĭ, când s'a căsătorit cu fiica logofătuluĭ Vasile Roset) şi a hatmanuluĭ Costantinică Paladi, născut Bogdan, ce s'aŭ însurat cu domniţa Ralu, fiica luĭ Scarlat Voevod, făcîndu-l hatman la acea căsătorie; al cărora pomenirĭ s'aŭ ţinut multă vreme ca nişte rarităţĭ din acel timp, pentru că lucrul ce s'aŭ văzut atuncĭ şi cheltuelile făcute de acele case marĭ, numaĭ la nunta visterniculuĭ Rosnovanu, cununat de senatorul Milasievitch au urmat în ţară [1])». Acest Paladi, candidat la Domnie în 1834, era din familia Bogdan. El a luat numele de Paladi în urma adopţiuneĭ unuĭ unchiu, care'ĭ lăsase o imensă avere teritorială, care ar da astăzĭ un venit de un milion cel puţin[2]). O parte din această avere aparţine astăzĭ prinţeseĭ Lucia de Schönburg-Waldenburg, strănepoata sa de fiică[3]); parte s'a înstreinat de către fiica sa Lucia Paladi, decedată la Napole, 24 Februarie 1860, căsătorită: 1⁰ cu Neculae Cantacuzen-Paşcanu, cu care a avut o fiică, Pulşeria, născută la 9 Februarie 1840, măritată, la 15 Iunie 1856, cu prinţul de Sayn-Wittgenstein-Berlebourg şi moartă la 19 Aprilie 1865; 2⁰ (anul 1842, 11 Nov.) cu D. Emanuel Antoine Gaetan Joseph d'Acuna, marchiz de Bedmar y Escalova, Conte de Obedos y Prado y Casafuerte, grande

1) Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ*, II, p. 95.
2) Logofătul Costaki Konaki, *Poeziĭ*, ediţia II, p. 65 din Prefaţa luĭ Vogoride-Konaki.
3) Născută Sayn-Wittgenstein.

de Spania de Clasa I, cu care a avut un fiu: Rodrigue, născut la 24 August 1843 și mort la 19 Oct. 1863[1].

Domnița Ralu muri pe la 1821, abia după treĭ anĭ de comună viețuire cu hatmanul Paladi, care fusese exilat și el ca ginere al luĭ Scarlat Callimachi în Asia Mică, de unde scăpâ, grație uneĭ sume de 100.000 de leĭ[2]. *La 27 Ianuarie 1825, ginerele decedatuluĭ domnitor Scarlat Callimachi, obținu permisiunea de a să reîntoarce la Iașĭ, dar cu interdicția expresă de a trece prin Constantinopole*[3]. *El moare în timpul ocupațieĭ ruseștĭ dintre 1828—34* [4].

22) **Eufrosina,** *cel din urmă copil al luĭ Scarlat Voevod și a Doamneĭ Smaranda, fu exilată cu familia eĭ în Asia Mică. Domnița Eufrosina, să întoarce în Moldova împreună cu mama eĭ, Doamna Smaranda, pe la 1825. Pe vaporul care o aduce în țară, să logodește cu căpitanul vaporuluĭ, Nikifor Papadopulo, cu care să căsătorește maĭ tîrziŭ în contra voințeĭ Doamneĭ. Acest Papadopulo muri la Kichenev pe la 1862, exilat din Moldova de Mihail Sturza Vodă. Eufrosina*[5] *e mama d-luĭ Alexandru Papadopol-Calimah, eruditul scriitor și istoric, membru al Academieĭ romîne. Eufrosina a murit la 1878, în etate de*

---

1) In actul de botez al luĭ Rodrigue de Bedmar, pe care l'am văzut din întîmplare, este zis că Lucia este fiica hatmanuluĭ Paladi și a *principeseĭ Ralu, născută Callimachi*. Acest act a fost depus la grefa tribunaluluĭ de Suceava, cu ocazia procesuluĭ Bedmar, în 1896.

2) N. Iorga, *Acte și Fragmente,* II, p. 700: Pisani către Dașcov, 14 Iulie 1824.

3) Von Miltitz c. rege, 10 Febr. 1825. N. Iorga. *Acte și Fragmente*, II, p. 711.

4) Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ,* II, p. 192.

5) Eufrosina este sora maĭ mică a Ralucăĭ Paladi, despre care ne-am ocupat în notița No. 21. Probele înrudireĭ să găsesc în: testamentul publicat în *Monitorul Oficial,* No. 181, din 18 Maiŭ 1860; testamentul, publicat în *Monitorul Oficial,* No. 197 din 8 Iunie 1860; chitanțe publicate în *Monitorul Oficial,* No. 40 din 19 Noemvrie 1860.

aproape 60 de anĭ la Bîrlad, unde e îngropată în biserica Sf. Spiridon.

23) **Ioan,** *născut la 1781, era fiul luĭ Alexandru Voevod și al Eleneĭ, născută Ghica, și fratele maĭ mic* [1]) *al luĭ Scarlat Voevod*[2]) *Era de maĭ nainte dragoman al amiralităţi și ajunge mare dragoman al Porţiĭ Otomane, maĭ întîĭ în 1807 în locul decapitatuluĭ Șuţu, atuncĭ pe cînd fratele săŭ Scarlat fu prins la Rasgrad de oștirile rusești* [3]). *Dupe cîţĭ-va anĭ el esă din acest post și devine maĭ tîrziu capu-chehaia al fratelui săŭ pînă în 1819, când este restituit în marea dragomanie, în momentul ce fratele săŭ este nevoit să părăsească domnia Moldoveĭ la expirarea celor șapte anĭ de domnie* [4]). *Distincţiunile cele neauzite încuviinţate luĭ Scarlat-Vodă Callimachi, făceaŭ pe oamenii timpuluĭ să aștepte curînd o numire a frateluĭ sĕŭ Ioan în un scaun Romînesc.*[5]) *In 1821, după moartea luĭ Alexandru Șuţu Voevod, Ioan Callimachi, cumnatul luĭ, era unul din competitoriĭ la tronul Munteniei, alăturea cu fratele săŭ Scarlat și cu fiul luĭ Alexandru Șuţu*[6]). *Poarta, considerînd ca de maĭ mare interés urmarea negocierilor cu Rușiĭ, ia să gîndi un moment să deie tronul luĭ Ioan Callimachi, dacă «neputinţa de a găsi printre cele patru familiĭ, cărora era păstrată funcţia dragomanatuluĭ, o individualıtate capàbilă de a'l înlocui, nu ar fi ridicat*

---

1) «Janco Callimachi, frère cadet du ci-devant prince de Moldavie, Scarlat Callimachi». N. Iorga. *Acte și Fragmente,* II, p. 553: Von Schladen către Rege, 25 Iunie 1819.

2) Despre creșterea și invăţătura dată luĭ Ioan Callimachi, vezĭ maĭ sus, p 88.

3) Von Bielfeld către rege, 24 Sept. 1807: Neculae Iorga, *Acte și Fragmente,* II, p. 431.

4) Von Schladen către rege, 25 Iunie 1819, *Ibidem,* II, p. 553.

5) Von Schladen către rege, 10 Septembre 1819, *Ibidem,* II, p. 557

6) Neculae Suţu, nepot de soră al principilor Scarlat și Ioan Callimachi.

o piedică neînvinsă înaintării sale [1])». *Să vede însă că nicĭ Ioan Callimachi nu prea stăruia ca să fie trimis Domn în principate, față cu nesiguranța pozițieĭ tuturor acelor ce ocupaŭ pe atuncĭ acele tronurĭ. Raportul ambasadoruluĭ prusian, privitor la această împrejurare, ne spune că «Ioan Callimachi era înzestrat cu o judecată foarte sănătoasă și cu multă pătrundere; că el avea bună pricepere de a prefera onorurilor primejdioase ale principatuluĭ, dulceața vieții casnice, bucurîndu-să de o foarte frumoasă avere, pe care o întrebuința maĭ cu seamă în ajutarea nenorociților și în protegiuirea științelor și artelor. El dădu singur un sprijin fratelui săŭ* [2])». *In 1821, cu prilegiul turburărilor Eterieĭ, Ioan Callimachi, la început denunță complotul Eteriștilor către Halet-Efendi* [3]); *dar să vede că știind, că nu va putea duce maĭ mult timp acest rol contra Grecilor, dă dimisia din postul de dragoman. Sultanul refuză să i-o încuviințeze, asigurîndu-l chiar că ar fi mulțumit de slujbele sale. Ioan Callimachi comite însă greșala de a stărui în a luĭ hotărîre. Sultanul primește atuncĭ retragerea luĭ; dar să supĕră pe el și îl surgunește la Boli, primul semn al peireĭ ce-l aștepta. Curînd după această surgunire, Sultanul ordonă printr-un hati-șerif, rechemarea principeluĭ Ioan Callimachi, ca să înlocuiască pe Mihail Sutzu, pe tronul Moldoveĭ* [4]). *Insă Poarta întărindu-șĭ în urmă bănuelile contra fra-*

---

1) Von Miltitz către rege, 25 Februarie 1821, *Ibidem*, II, p. 564.
2) Von Miltitz către rege, 25 Februarie 1821, *Ibidem*, II, p. 564.
3) Ubicini, *Lettres sur la Turquie*, p. 185.
4) Von Miltitz către rege, 24 Martie 1821, N. Iorga, *Acte și Fragmente* p. II, 567. Nu este de admis versiunea dată de Maxime Reybaud, *Mémoires sur la Grèce*, I, p. 224, că Ioan Callimachi fusese surgunit din cauză că uneltise contra frateluĭ săŭ spre a-ĭ lua domnia.

ţilor Callimachi relative la Eterie [1]*, îî surguneşte în Asia-Mică şi ordonă decapitarea luĭ Ioan Callimachi, acuzat de a rescula provincia unde să afla. El fu executat, puţin timp înaintea fratelui luĭ maĭ mare, Scarlat Voevodă, mort la 26 Octombrie 1821* [2]*. Capul luĭ Ioan fu trimes la Constantinopole şi expus în Serail. Dînsul era de patru-ḑecĭ de anĭ şi avea un mare numĕr de copiĭ care fură închişĭ cu copii fratelui său şi reduşĭ la aceaşĭ lipsă de tot ce le trebuia. Ioan era cunoscut pentru splendoarea locuinţeĭ ce poseda pe malul Bosforuluĭ, şi care fu distrusă prin ordinul Sultanuluĭ. Cînd emisariĭ Sultanuluĭ intrară în palatul luĭ Ioan Callimachi, eĭ rĕmaseră surprinşĭ de minunăţia luĭ. Perdelele ferestrelor eraŭ făcute din şalurĭ de Caşemir şi podoaba era de aceeaşĭ bogăţie. Intre decoraţiile apartamentelor să aflaŭ armele imperiuluĭ Orientuluĭ şi să credea că Ioan Callimachi să gîndea la restabilirea împărăţieĭ în folosul luĭ* [3]*.*

Ioan Callimachi fu căsătorit cu Ruxandra, fiica luĭ Constantin Moruzi Voevod [4]*, cu care avu şase copiĭ: patru fete şi doĭ băeţĭ, născuţĭ între 1808 şi 1818.*

---

1) In raportul luĭ Miltitz către rege din 10 Noembrie 1821. (N. Iorga, *Acte şi Fragmente*, II, p. 604) ambasadorul spune că Poarta pretinde că posedă dovezile de trădare ale fraţilor Callimachi. In ce vor fi consistând acele doveză nu să ştie!

2) Von Schöler către rege, 14 Noembre 1821; Von Miltitz către rege, 21 Noembrie 1821, *Ibidem*, II, p. 605. Asupra luĭ Ioan Callimachi, fratele luĭ Scarlat, vezĭ şi Stamatiadi, *op. c.* p. 172.

3) *Voyage en Turquie et à Constantinople* par R. Walsch, Paris, 1828, p. 220.

4) Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ*, II, p. 46: «Acest domnitor a avut patru fiĭ şi cincĭ fete: 1° Alexandru Voevod Moruzi, ce aŭ domnit în Moldova în două rindurĭ; 2 pe beizade Dimitraki, care fiind dragoman mare al Porţeĭ, l-aŭ tăiat Turciĭ în Şumla, mergînd din Iaşĭ la Ţarigrad, după darea Basarabieĭ, la pacea din 1812, sub cuvînt că a fost trădător devletuluĭ către Ruşĭ, după împuternicirea ce avea de la Sultanul, prin uneltirea Franţuzilor; 3° beizade Iorgu ce l-aŭ omorit tainic la surgun în Kipru, trimes fiind acolo de Sultanul după căderea familieĭ Moruzi sub urgie pentru însemnata pricină a Basarabieĭ; 4° beizade Panaiotachi carĭ l-aŭ tăiat chiar

24) **Sevastia,** *fata lui Ioan dragomanul și a Ruxandrei— fata lui Constantin Moruzi Voevod*, — *e născută pe la 1809, și fu căsătorită cu Fetala* [1]) *de la Odesa.*

25) **Eufrosina,** *fata lui Ioan dragomanul și a Ruxandreĭ— fata luĭ Constantin Moruzi Voevod,—e născută pe la 1811 și fu măritată cu hatmanul Constantin Suțu, mort la 1871. Postelnicul Drăghicĭ ne arată pe acest Suțu nemulțumind lumea la Iașĭ în timpul ciumeĭ și cauzînd o revoluție:* «*In ace vreme (1819) să afla agă Alecu Mavrocordat, pe urmă Logofăt, și hatman unul Suțaki, ginerile luĭ Ianku Callimachi, frate Domnitoruluĭ*[2]).» *Eufrosina a avut o fată, Lucia, căsătorită cu Dimitrie Rizo-Neroulo.*

26) **Smaranda,** *fata luĭ Ioan și a Ruxandreĭ,—fiica luĭ Constantin Moruzi Voevod—e născută la 1814, și fu căsătorită după Ioan Persiani, sol rusesc, născut la 1794. Ambiĭ soțĭ muriră în anul 1888.*

27) **Ralu,** *fata luĭ Ioan dragomanul și a Ruxandreĭ,—fiica luĭ Constantin Moruzi Voevod,—născută pe la 1816 și*

---

sub ferestrile seraiuluĭ împărătesc din porunca Sultanuluĭ tot într-o vreme cu beizade Dimitraki. Iar Domnițele luĭ a fost: Sultana ce aŭ ținut-o Vistiernicul Stamataki Sturza, un boer din ceĭ maĭ bogațĭ și cu nume mare la Moldova; Catinca, soția visterniculuĭ Sandulaki Sturza, tata logofătuluĭ Costaki Sturza; soția postelniculuĭ Argiropoulo, boer fanariot trăitor în Țarigrad; *Ruxandra, soția luĭ beizade Iancu Callimachi,* frate cu Scarlat Voevod Callimachi ce aŭ domnit în Moldova; Ralu, soția postelniculuĭ Caliarhi, cel maĭ galantom și zarif din boeriĭ Fanaruluĭ. Acest boer ajungînd a viețui la Petersburg, maĭ în urmă după o împrejurare politică, unde aŭ și murit în vremea luĭ Alexandru I, Impăratul Rusieĭ, Monarhul nu să îndestula a-ĭ privi îmbrăcămintea luĭ cea frumoasă și scumpă care purta în toate zilele, în cît de multe orĭ întîlnindu-l la preumblare îl oprea și-ĭ admira hainele zileĭ aceĭ, numărînd și blănile cele frumoase ce purta.»

1) Din familia Fetala era Meletius, arhiepiscop mitropolitan de Nicomedia (pe la începutul veaculuĭ), fiul mareluĭ Logofăt Gavriil Fetala. *Le livre d'Or de la noblese Phanariote,* Athènes, 1892, p. 123. In T. Codrescu, *Uricarul,* I, p, 305, să află un hrisov al luĭ Alexandru Suțu Voevod, din 20 Iunie 1802, unde e trecut între boeriĭ divanuluĭ: Iordache Fetala Vel Camăraș.

2) Drăghicĭ, *Istoria Moldoveĭ,* II, p. 100 și maĭ sus Cap. V, p. 103.

căsătorită cu Egor Balș din Basarabia, muri la 1891 în Iașĭ unde e îngropată.

28) **Alexandru,** *ofițer în armata rusească, fiul luĭ Ioan dragomanul și al Ruxandreĭ,—fiica luĭ Constantin Moruzi Voevod—e născut pe la 1817 și mort la 1874. Alexandru fu căsătorit cu domnișoara Russanoff cu care avu treĭ copiĭ: un fiŭ, mort în copilărie și două fete măritate una cu Dobrovolsky (moartă în 1873) și cea-altă cu Rokafud.*

29) **Grigore,** *general în armata rusească, fiul luĭ Ioan dragomanul și al Ruxandreĭ—fiica luĭ Constantin Moruzi Voevod,—e născut pe la 1818 și mort la 1875. Grigore fu căsătorit cu domnișoara de Breuil cu care avu opt copiĭ: doĭ fiĭ morțĭ în copilărie și șase fete dintre care treĭ aŭ murit și treĭ trăesc, anume: doamnele Santkowoy, Paschkoff și Kolowrat-Tscherwinsky.*

30) **Dumitrașcu,** *fiul luĭ Teodor, era fratele*[1] *maĭ mic al luĭ Ioan Voevod și al Mitropolituluĭ Gavriil Callimachi. El a rămas totdeauna în țară și este capul ramureĭ curat romîneștĭ a familieĭ Callimachi și singura care a lăsat odrasle pînă astăzĭ, pe cînd cele-alte, maĭ mult saŭ maĭ puțin grecizate, s'aŭ stins. Pe la 1740, data celor întîĭ scrisorĭ ale luĭ Ioan din Constantinopole către fratele săŭ Dumitrașcu, acesta nu era încă însurat, de oare ce în scrisórea din 10 Maĭ 1740 Ioan îĭ spune: «decĭ frate să te chibzueștĭ cu bună dreptate la toate, să poțĭ eși cu cinste la altă dregătorie maĭ mare, și pentru negutătorie acolo, cîmpiile și apele foarte daŭ mîna, și fiind singur fără soție, socotesc că-țĭ va fi îndămînă.»*[2] *Să vede din acest loc că Dumitrașcu era într-o boerie, nu știm însă ce rang avea. La 1747, Dumitrașcu este ridicat de Grigore Vodă Ghica la rangul*

---

1) Hrisov din 5 Februarie 1759, în *Documente* sub No. XVI. Comp. și XXXIII.
2) Scrisoare din 10 Maiŭ 1740 în *Documente* sub No. V.

de ban mare, în care stă pînă la 1754 [1]. *Un hrisov al lui Grigore Ghica Voevod, din August 1747, conţine darul ce-l face acest domnitor lui Dumitraşcu, vel ban, «cu o bucată de loc din locul gospod a tîrgului Botoşeni, ce este alăture cu moşia Dumisale Stănceşti* [2]*.» Acest dar să explică prin rudenia lui Grigore Ghica Voevod cu Dumitraşcu care era vărul lui primar.* [3] *Domnitorii făceaŭ adesea ori asemenea daruri rudelor lor şi am văzut pe Ioan şi Grigore Callimachi, domnitorii Moldovii făcînd asemenea cu sora şi nepoata lor.* [4] *Marele ban Dumitraşcu Calmăşul era între boerii care făceaŭ parte din sfatul domnesc sub Constantin Neculae Mavrocordat, cînd cu desrobirea ţăranilor în Moldova* (*1749*). *La 1753, probabil cu prilejul schimbăre domniei —Mateĭ Ghica în loc de Constantin Racoviţă—Dumitraşcu fŭ scos din bănie. Un document din 1754 dă ca ban pe Ioniţă Paladi.* [5] *Concordant cu această arătare indicată în document, găsim în o scrisoare a lui Ioan Voevod din Constantinopole, către fratele săŭ Dumitraşcu anul 1757: «am auzit schimbarea Dumitale din bănie şi m-am cam oţărît, dar socotesc că Măria Sa Vodă în alt chip te va mîngîia»* [6]. *Ne pune în mirare lungul răstimp ce a trebuit lui Ioan spre a afla de*

---

1) Dumitraşcu este amintit ca ban în următoarele izvoare: Document din 25 Decembrie 1747 în *Condica 91 a Academiei*, p. 24; docum. 75 din 1747, *Academia, Pachet* 12; 1749, En. Cogălniceanu, *Letopiseţile* III, p. 219; 1753, *Ibidem* III, p. 227; 1752, Doc. moşii Potungenilor al lui L. Gatovschi (după indicarea D-lui Ioan Tanoviceanu).

2) *Documente* sub No. VI.

3) Vezi notiţa genealogică No. 2, p. 158.

4) *Documente* sub No. XIX şi XX.

5) Document din Arhiva Sf. Spiridon, al moşiei Tîrgul-Frumos. Plic I, Doc. 6.— (După indicarea D-lui Ioan Tanoviceanu).

6) Scrisoare din 9 Martie 1757, în *Documente* sub No. XIII.

mazîlirea fratelui săŭ din dregătoria de ban saŭ poate atuncĭ Ioniţă Palade era ban numaĭ cu titlul. La 1759, Dumitraşcu Banul murise, de oare-ce fratele săŭ Ioan, pe atuncĭ Domn în Moldova, hărăzeşte maĭ multe foloase «caseĭ răposatuluĭ prea iubit frate al domnieĭ mele Dumitraşcu biv vel ban.» [1])

Am spus maĭ sus că Dumitraşcu reprezintă ramura negrecizată a caseĭ Callimachi. Să vede că Dumitraşcu nu fusese atins de influenţa grecească cîtă era în Ţările Romîne, de oare ce, lucru îndestul în afară din cale pentru un boer din acele timpurĭ, el nu ştia greceşte. Ioan Callimachi, în o scrisoare către el din 24 Decemvrie 1752, îĭ spune că: «izvodul de cumpărătoarea acelor măruntişurĭ a dumitale este grecesc cu slova gramaticuluĭ meŭ, şi pune să ţi-l prefacă ca să înţelegĭ cîţĭ banĭ aŭ trecut de la mine daţĭ»[2]). *Dumitraşcu fu căsătorit cu Maria, fiica luĭ Alexandru Sturza*[3]), *cu care avu treĭ copiĭ: pe Ancuţa, cea maĭ mare, pe Safta*[4]) *şi pe cel maĭ mic Ioan saŭ Ienachi*[5]).

31) **Ancuţa,** *fiica a luĭ Dumitraşcu banul* [6]) *şi a Marieĭ — fata luĭ Alexandru Sturza — e născută cam pe la*

---

1) Hrisov din 5 Februarie 1759, în *Documente* sub No. XVI.

2) *Documente* sub No. IX.

3) «Iar din Alexandru, fiul Sanduluĭ Sturza Cupariŭ, s-aŭ născut treĭ copiĭ şi anume: Paraschiva, Sandul stolnicul ce aŭ ţinut pe Catrina luĭ Grigori Argiri şi *Maria ce a ţinut-o Callimachi.* Toţĭ aceştia adeveriţĭ de fraţĭ prin acturile din 1768 Genarie 29 şi 1771 Aprilie 23.» *Hrisov domnesc al luĭ Mihail Grigore Sturza Voevod* în *Genealogia familieĭ Sturza.* Acturile sus citate reproduse în *Documente* sub No. XXI şi XXV, comunicate în original de D-l D. Sturza-Scheianu.

4) In scrisoarea din Constantinopole luĭ Ioan Callimachi către fratele săŭ Dumitraşcu cu data de 17 Martie 1753 e zis: «Cu argălăcul Domnesc peste cincĭ saŭ şase zile voĭ trimite un . . . . cu fir pentru nepoatele noastre fiicele D-tale.» *Documente* sub No. X.

5) Testamentul băneseĭ Maria din 1794, Martie 5. *Documente* sub No. XXVI şi al doilea testament al aceiaşĭ din 1795 Iunie 5. *Documente* sub No. XXVII.

6) Testamentele citate din 1794 şi 1795 *Documente* sub No. XXVI şi XXVII.

1748, cum o vom dovedì la notița No. 33, privitoare la Ioan Callimachi, și fu căsătorită cu Alexandru Hrisoverghi. Testamentul din 1794 a bănesei Maria, muma Ancuței, arată ce s-a cheltuit la nunta Ancuței și zestrea ce i s-a dat. Spune însă acel testament că băneasa Maria, soția luĭ Dumitrașcu banul, maĭ făcuse un testament cu 26 de anĭ în urmă la 1768, arătînd și în acel testament zestrele ce le dăduse fiicelor sale, ceea ce învederează că fiicele sale, Ancuța și Safta, eraŭ măritate înainte încă de 1768 și că ia era văduvă încă la acea vreme, ceia ce concordă cu cele aflate maĭ sus din hrisovul din 1759, care constată că bărbatul Marieĭ, Dumitrașcu banul, răposase chiar înainte de acest an.

32) **Safta,** *a doua fiica luĭ Dumitrașcu banul și a Marieĭ—fata luĭ Alexandru Sturza—e născută cam pe la 1749, cum o vom dovedi la notița No. 33, privitoare la Ioan Callimachi. Despre Safta știm atîta că a fost căsătorită cu Constantin Greceanu vel vornic*[1]). *Testamentul din 5 Martie 1794, a mumeĭ Safteĭ, Maria băneasa, văduva banuluĭ Dumitrașcu Callimachi, spune de cheltuelile nunțeĭ eĭ și enumără zestrea ce i s-a dat*[2]).

33) **Ioan,** *copilul cel maĭ mic al luĭ Dumitrașcu banul, trebue să fie născut cam pe la 1750, cum să va arăta maĭ departe și fu căsătorit întîiŭ cu Joița, fiica logofătuluĭ Ioan Sturza. Intr-un hrisov domnesc al luĭ Mihail Grigore Sturza Voevod, din 5 Martie 1842, în care să face genealogia Sturzeștilor să citește : «.....iar din Ioan logofăt, fiul Sanduluĭ Sturza logofăt, s-aŭ născut cincĭ copiĭ și anume : Iordaki logăfăt ce aŭ ținut pe Ilinca, fiica luĭ Roset; Sandul spătar în schima*

1) Testamentul băneseĭ Marieĭ din 1795: «Vornicul Constantin Greceanu soțul fiiceĭ mele Safta.» *Documente* sub No. XXVII.

2) Testamentul băneseĭ Marieĭ din 1794, *Documente* sub No. XXVI.

monahicească, numindu-să Sava; Joița ce aŭ ținut-o paharnicul Enache Callimachi; Catrina ce aŭ ținut-o Dumitrașcu Sturza; Dimitrie logofăt ce a ținut pe fiica postelnicului Ventura cu întîia cununie, și astăzi ține pe Elenca fiica logofătului Toderașcu Balș prin a doua cununie»[1]. *In diata eĭ din anul 1813, Ruxandra, a doua soție a paharnicului Ioan Callimachi, socotește în împărțeala averei sale o sumă dc 15 miĭ leĭ drept «juvaerurile mele și vitele de zestre care s-aŭ dat cu acest preț pentru plata datoriilor încă în viață aflîndu-să reposatul soțul meŭ în lipsa zestreĭ ceĭ dintiiŭ soție a D-luĭ i în alte »*[2] *A doua soție a luĭ Ioan fu Ruxandra, fiica vel logofătuluĭ Constantin Catargi*[3] *cu care Ioan trăește numaĭ șase anĭ murind chiar înaintea mumeĭ sale, băneasa Maria, soția luĭ Dumitrașcu banul și înainte de 1794, data testamentuluĭ în care ea pomenește de moartea fiuluĭ eĭ.*[4] *Ruxandra rămîne văduvă în floarea vîrsteĭ tinerețelor și fără nicĭ o mîngîere alta de cît doĭ nevîrstnicĭ copiĭ în casă, anume: Alecu și Maria. Pentru a plati datoriile răposatuluĭ eĭ soț, în sumă de 30,000 de leĭ și a-și crește copiĭ ca pe niște copiĭ de boer, Ruxandra să hotărăște a-și jerfi tinerețile de cît a maĭ veni la o a doua cununie. La 1813, cînd își face testamentul ia spune că ar fi o femeie ajunsă la vîrsta de bătrînețe.*[5]

Pentru a restabili măcar aproximativ datele nastereĭ acestor diverse persoane, observăm că la 1759, Dumi-

---

1) *Hrisov domnesc al luĭ Mihail Grigore Sturza Voevod* în *Genealogia familieĭ Sturza.* D-l D. Sturza-Scheianu a bine-voit a ne comunica prețiosul săŭ exemplarul care conține în original toate documentele.

2) Diata paharniceseĭ Ruxandra din 1813, *Documente* sub No. XXIX.

3) Diata paharniceseĭ Ruxandreĭ din 1813, *Documente* sub No. XXIX.

4) Testamentul băneseĭ Maria din 1794, *Documente* sub No. XXVI.

5) Diata paharniceseĭ Ruxandreĭ din 1813. *Documente* sub No. XXIX.

trașcu banul murise și că la 1768 fiicele luĭ, Ancuța și Safta, eraŭ măritate. Decì ele trebue să fi născut cu 20 de anì în urmă cam pe la 1748—49, iar Ioan al treilea fiŭ trebue să să fi născut pe la 1750. Pentru ca Ruxandra, soția luĭ Ioan, să poate spune la 1813 că e femee ajunsă la bătrînețe, ia trebue să fi fost cel puțin de 60 de anĭ și decĭ născută pe la 1753. Căsătoria luĭ Ioan cu Ruxandra a trebuit să aibă loc pe la 1780 și la 1786 Ioan moare, lăsînd pe văduva luĭ cu doĭ copiĭ, Maria și Alecu, care acest din urmă la 1813 era ajuns la vîrsta de 30 pînă la 32 de anĭ, era însurat și avea ca fată Ruxandra,[1] *și pe un fiŭ Xenofon cu cîțĭ-va anĭ maĭ mare de cît Ruxandra.*

Dintr'un hrisov al luĭ Scarlat Callimachi Voevod, din 3 Iunie 1813, să dovedește că paharnicul Ioan Callimachi, tatăl vorniculuĭ Alecu, era văr primar al lui Alexandru Callimachi Voevod, tatăl luĭ Scarlat Voevod[2]. *In întăritura dieteĭ paharniceseĭ Ruxandra, soția luĭ Ioan, domnitorul Scarlat Callimachi să exprimă ca șeful caseĭ Callimachi astfel: «și ca un Domn și ca unu ce avem drept asupra familieĭ acesteia.»*[3].

34) **Maria,** *fata luĭ Ioan e născută pe la 1783, din însoțirea luĭ cu Ruxandra,—fiica luĭ Constantin Catargiu biv-vel logofăt,—fu măritată după Boldur-Costache și despărțită; ea muri, nelăsînd copiĭ, în anul 1856, la vîrsta de maĭ bine de 70 anĭ*[4].

35) **Alexandru**[5]**,** *fiul maĭ mare al luĭ Ioan e născut pe la 1781, din însoțirea luĭ cu Ruxandra,—fiica luĭ Constantin*

---

1) Diata paharniceseĭ Ruxandreĭ din 1813. *Documente* sub No. XXIX.

2) Hrisovul din 3 Iunie 1813. *Documente* sub No. XXX.

3) Diata paharniceseĭ Ruxandreĭ. *Documente.* sub No. XXIX.

4) *Documente* sub No. XXIX.

5) Alexandru e menționat în T. Codrescu, *Uricarul,* I, p, 390; II, 210; VI 174; VII, 100, 137, 381; VIII, 309. 312, 317; IX, 260; XIV, 275.

Catargi biv-vel logofăt.—Tatăl său murind pe la 1786, numaĭ după șase anĭ de împreună viețuire cu mama luĭ, el rămîne de mic în îngrijirea acesteia, care să hotărăște a trăi în văduvie pentru a-șĭ crește copiĭ maĭ bine.[1] *La 1819, vedem pe Alexandru rînduit agă de domnitorul Scarlat Callimachi, vărul luĭ*[2]*, spre a potoli revoluția de la Iașĭ.*[3] *Alexandru, ajunge maĭ tîrziŭ vornic mare. El fu căsătorit pe la 1801, la două-zecĭ de anĭ cu Ileana, fiica Vorniculuĭ Gavriil Conachĭ,*[4] *din care căsătorie i se naște doĭ copiĭ: Xenofon și Ruxandra. Soția luĭ muri înainte de 1813*[5] *și fiul său Xenofon pe la 1820. Vornicul Alexandru Callimachi să însură de al doilea cu Maria, fiica postelniculuĭ Ioan Cuza, nepotul luĭ Ioniță Cuza pe care l-a tăiat împreună cu Emanuel Bogdan, Constantin Moruzi Voevod.*[6] *Din a doua căsătorie să născură doĭ copiĭ: Teodor și Smaranda. Vornicul Alexandru muri la moșia sa Stăncești,*

---

1) *Documente* sub No XXIX.

2) Hrisovul luĭ Scarlat Voevod, din 3 Iunie 1813. *Documente* sub No. XXX.

3) Vezĭ capitolul V, p. 106.

4) «Din două fiice ce le-a avut Vornicul Gavriil, cea d'intiiŭ Anastasia, luă pe Spătarul pe urmă Logofăt și bașboer al Moldoveĭ, Teodor Balș; ea muri tînără și fără copiĭ. A doua Ileana să căsători cu Postelnicul, pe urmă Vornic, Alexandru Callimachi din Stănceștĭ.» Logofătul Costachi Conaki. *Poesiĭ.* Ediția II, Iașĭ 1888. Prefața de Vogoride-Conaki, p. 27.

5) *Documente* sub No. XXXI.

6) Vezĭ genealogia Postelniculuĭ Ioan Cuza in *Arhondologia Moldoveĭ* de paharnicul Constantin Sion, Iașĭ, 1892, p. 131. Asupra tăereĭ boerilor Emanuel Bogdan și Ioan Cuza, in anul 1779, A. Wolf să exprimă astfel· «Konstantin Mourousi führte eine sehr strenge Regierung. Zwei Bojaren zu Iassy, den Emanuel Bogdan und Ioan Kusa liesz er enthaupten, und ihre Köpfe in zwei flachen Schüsseln an den Eingang zum Fürstenhofe hinstellen, um jedem seiner Untherthanen Furcht und Schreken einzujagen. Diese unglücklichen Bojaren sollen sich eines Hochverraths gegen ihn schuldig gemacht haben, davon aber die übrigen Bojaren, und selbst der damalige Metropolit, Gabriel Callimachi, nichts wissen wollten, und sie noch vor der Enthauptung, im Divan immer für unschuldig erklärt hatten. Alle redlichen Moldauer bedauerten mit bittern Thränen die Hinrichtung dieser guten Männer.» A. Wolf, *Fürstenthum Moldau*, Theil II, p. 198.

în anul 1837, la vîrsta de 56 anĭ; iar văduva luĭ trăi pînă la anul 1843.

36) **Xenofon,** *fiul Vorniculuĭ Alexandru*[1]*), născut pe la 1801, din însoțirea luĭ cu Ileana,—fiica Vorniculuĭ Gavriil Conachi,—fusese învățat în casa părintelui săŭ« care ținea pentru învățătura luĭ dascălĭ în casă și franțuz și grec.»*[2]*) Maĭ tîrziŭ Xenofon fu trimis la Viena spre a-șĭ dăsăvîrși învățătura, dar muri acolo de tifos, în anul 1820, la vîrsta de nouă-spre-zece anĭ. Tatal săŭ aflînd fatala veste, albi într-o singură noapte.*

37) **Ruxandra,** *fata Vorniculuĭ Alexandru, născută pe la 1808, din însoțirea luĭ cu Ileana,—fiica Vorniculuĭ Gavriil Conachi.—Ea fu botezată cu numele de Ruxandra de bunica eĭ, Ruxandra, fiica vel logofătuluĭ Constantin Catargi și soția luĭ Ioan Callimachi.*[3]*) Ruxandra fu măritată : întîĭ, la 1824, după Logofătul Stefan Catargi și despărțită; al doilea, la 1833, după hatmanul Alexandru Ruset-Rosnovanu, mort în anul 1853. Din prima căsătorie Ruxandra avu doĭ copiĭ: Alexandru Catargi, născut pe la 1826, mort în martie 1897 și Neculae Callimachi-Catargi, născut pe la 1831, mort pe la 1882, fost ministru al afacerilor streine*[4]*) și ministru plenipotențiar al Romînieĭ la Paris și la Londra. Iĭ dăduse acestuĭ din urmă și numele de Callimachi, adăogat la numele de Catargi, fiind că prin moartea luĭ Xenofon, — fiul vorniculuĭ Alexandru,— să credea stinsă familia luĭ, cînd însurîndu-să a doua oară, Vornicul Alexandru cu Maria Cuza, să născu Teodor care duce neamul maĭ departe. Din a doua căsătorie*

1) *Documente* sub No. XXXIV.
2) Paharnicul Sion, *Arhondologia Moldoveĭ*, p. 82.
3) *Documente* sub No. XXIX.
4) «29 Novembre (11 Décembre) 1869. — Callimachi-Catargi est nommé ministre. C'est un Moldave appartenant à une des premières familles du pays, partisan politique de Kogalniceanu, un esprit très cultivé et un homme d'une grande distinction.» *Notes sur la Vie du Roi Charles de Roumanie* par un Témoin oculaire, Bucarest, 1894, I, 216.

a Ruxandrei cu hatmanul Alexandru Ruset-Rosnovanu să născură: Colonelul Gheorghe Rosnovanu, (1 Martie 1834) proprietar al moșiei Rosnov, din județul Neamțu, și Adela Rosnovanu, moartă la 23 Decembrie 1894, măritată cu prințul Alexandru Ghica, fiul luĭ Grigore Ghica Voevod care a domnit în Moldova de la 1849—1856. Ruxandra muri la Cernăuțĭ, la 1 Maiŭ 1892, în etate de 84 anĭ și fu îngropată în cavoul bisericeĭ monumentale pe care Colonelul Rosnovanu a zidit-o la moșia sa Rosnov în amintirea fiuluĭ săŭ unic, Alexandru, mort în anul 1884, la vîrsta de 25 anĭ.

38) **Smaranda,** *fiica Vorniculuĭ Alexandru, și al Marieĭ—fata postelniculuĭ Ioan Cuza—născută la moșia Stăncești din județul Botoșanĭ, în 1838*[1]*, din însoțirea luĭ cu Maria Cuza, fu măritată la 6 Iunie 1854 după Alexandru Beldiman, născut la 31 Decembrie 1832, nepotul Vorniculuĭ Alexandru Beldiman, cunoscutul autor al «Tragedieĭ» și fiul luĭ Vasile Beldiman, însoțit cu Maria, fiica logofătuluĭ Alexandru Mavrocordat.*[2]

39 **Teodor,** *fiul vorniculuĭ Alexandru și al Marieĭ—fata postelniculuĭ Ioan Cuza — e născut la moșia Stăncești din județul Botoșanĭ, în anul 1836, la 4 Ianuarie*[3]*. La moartea părinteluĭ săŭ era abia de doĭ anĭ și fu crescut împreună cu sora sa, Smaranda, sub îngrijirea soreĭ lor maĭ mare, Ruxandra. Teodor și-a făcut studiile la Paris,*

---

1) Invoiala din *20 Februarie 1838*: «dacă s'ar întîmpla, ferească Dumnezeŭ să moară copiĭ aceĭ doĭ maĭ sus pomenițĭ, Teodor și *cel nenăscut.*» *Documente* sub No. XXXIV.

2) «Vornicul Alexandru Beldiman cunoscutul autor al *Tragedieĭ* avu treĭ soțiĭ: 1° O Rosetoae, cu care a avut numaĭ o fată, Profira, soția luĭ Dumitrașcu Cantacuzen-Pașcanu, care împreună cu bărbatul săŭ, neavînd copiĭ, a fundat spitalul Pașcanu, din Iașĭ; 2° Ileana Conaki, cu care a avut un fiŭ, Vasile Beldiman, însoțit cu Maria, fiica logofătuluĭ Alexandru Mavrocordat și sora Dómneĭ Zoe Brancovanu, soția luĭ Gheorghe Vodă Bibescu; 3° O Greceancă, care neavînd copiĭ a fundat spitalul Beldiman din Bîrlad. Beldimăneștiĭ sunt o familie veche și însemnată în Moldova; la 1615, Logofătul Nikifor Beldiman răsculîndu-să în contra luĭ Stefan Tomșa Voevod a fost prins și tăiat de Domn pe Siret lîngă Focșanĭ.» Logofătul Costaki Konaki. *Poesiĭ.* Ediția II, *Prefața* de Vogoride-Konaki, p. 36.

3) *Documente* sub No. XXXV.

cele secundare la liceul Sainte-Barbe *și cele superioare la facultatea de drept. Reîntors în țară a ocupat posturi importante sub domnia lui Grigore Ghica «căruia i-a dat și dînsul tributul său de muncă pentru complectarea organisațiunei interne a țărei și dotarea ei cu legi folositoare, împreună cu Negri, Kogălniceanu, Panu și alți mari patrioți. Să știe că acest vrednic Domnitor ș-a sacrificat tronul numai ca să să poată realiza Unirea. Văr, de pe mama lui, al Domnitorului Cuza, de fericită amintire, care l-a trimis la Constantinopole împreună cu neuitatul Negri, a fost însărcinat de a încunoștiința Porței îndoita alegere a Domnitorului și Unirea Principatelor. Misiune foarte grea, cînd ne amintim în ce situațiune critică să găsea pe atunci țara noastră, hărțuită continuu înăuntru și în afară de puternici inamici și necontînd de cît pe unicul sprijin al valoroșilor săi fii. Acești doi bărbați înfruntînd greutățile diplomatice, încoronează misiunea lor cu succes și izbutesc a căpăta din partea Sultanului firmanul de recunoaștere al alegerei Domnitorului Cuza pe care Callimachi îl aduce în țară.*

In urmă a fost numit tot de către Cuza representant al țărei la Belgrad, misiune pe care a împlinit-o pînă la detronarea acestui Domnitor.

Teodor Callimachi era un bărbat de valoare și un patriot distins, care un moment n'a încetat de a lupta pentru binele obștesc. De și luptele întreprinse de dînsul pe terenul politic îl desemnaseră de mai nainte la cele mai înalte demnități în Stat, el însă le-a refuzat pe toate ori de cîte ori i s'aŭ oferit, preferind a rămînea în mijlocul simplilor luptători, aducînd continuu prinosul său de muncă și de lumină pe altarul țărei sale.

Dimitrie Brătianu, patriotul de fericită amintire, acela care nu transigea nici o dată cu principiile, acel a

căruia voință nestrămutată în luptele uriașe pe care le-a condus pentru regenerarea țărei, admirînd virtuțile lui Callimachi și tăria caracterului său, adresîndu-se amicilor săi în Parlament, le-a zis: «Iată floarea Moldovei!»

Om de mare curaj, nimic nu l-a putut abate din calea luptelor ce întreprinsese pentru a forța pe cei abătuți ca să revină la dreptate și legalitate. Disprețuind și persecuțiunea și închisoarea, Teodor Callimachi, totdauna gata a să sacrifica pe sine, insufla prin prezența sa în momentele cele mai critice curaj tuturora, și ast-fel izbuti a fi ales în oposiție pe timpul guvernului liberal din 1876. Dar T. Callimachi era el însuși liberal convins, și cu toate că făcea parte din clasa aristocratică, lupta alături cu marii bărbați ai țărei la stabilirea adevăratelor principii democratice și egalitare. Amic sincer al sătenilor, trăind în mijlocul lor, în tot momentul ei aŭ găsit într-însul un puternic sprijinitor.

Toți își aduc aminte lupta întreprinsă de acest bărbat, în 1879, în contra revisuirei art. 7 din Constituțiune, și cum, ales în Parlament în opoziție, a contribuit a să aduce îmbunătățiri reale proiectului de revizuire, impunînd celor mai mulți ca să cedeze unei voințe de fer. Condus de iubirea patriei sale, Teodor Callimachi a căutat în tot timpul vieței sale să adune cu mare muncă și deosebită iscusință un însemnat material care să servească la întocmirea istoriei țărei. Bogata colecțiune de cărți de mare valoare, de documente și de monezi rare ce să află în castelul săŭ din Stăncești, va servi odinioară acelora care vor căuta fără pornire și fără interes să aducă lumină asupra istoriei patriei.

Acest bărbat în tot timpul vieței sale a dat exemplul

adevăratelor virtuţĭ cetăţeneştĭ, luptînd şi făcînd binele în orĭ-ce împrejurărĭ s-a aflat.[1])»

Teodor să însură la 9 Maiŭ 1865[2]) *cu Zenaida, fata luĭ Alexandru Moruzi Zvoreşteanu,*[3]) *născută la 16 Iulie 1840*[4]) *şi avu cincĭ copiĭ: doĭ băeţĭ şi treĭ fete. Teodor muri la moşia sa Stănceştĭ în 7 Aprilie 1894.*

40) **Ralu,** *fiica luĭ Teodor şi a Zenaideĭ,—fata luĭ Alexandru Moruzi,—e născută la Nisa în 22 Septembrie 1867 şi căsătorită cu Alexandru Cantacuzen-Paşcanu, în 9 Maiŭ 1895.*

41) **Zenaida,** *fiica luĭ Teodor şi a Zenaideĭ,—fata luĭ Alexandru Moruzi—e născută la Neapole în 15 Aprilie 1870 şi căsătorită cu contele Dimitrie de Roma în anul 1897.*

42) **Smaranda,** *fiica luĭ Teodor şi a Zenaideĭ,—fata luĭ Alexandru Moruzi—e născută la Viena în 14 August 1871.*

43) **Ioan,** *fiul luĭ Teodor şi al Zenaideĭ,—fata luĭ Alexandru Moruzi—e născut la Geneva în 13 Maiŭ 1880.*

44) **Alexandru,** *fiul luĭ Teodor şi al Zenaideĭ,—fata luĭ Alexandru Moruzi—e născut la moşia Zvoroştea din judeţul Dorohoiŭ, în 12 Iuniŭ 1866 şi căsătorit cu Maria,*

---

1) *Discursul pronunţat la înmormîntarea luĭ Teodor Callimachi* de D-l advocat Gheorghe Burghelea, actual primar al urbeĭ Dorohoĭ, fost deputat.

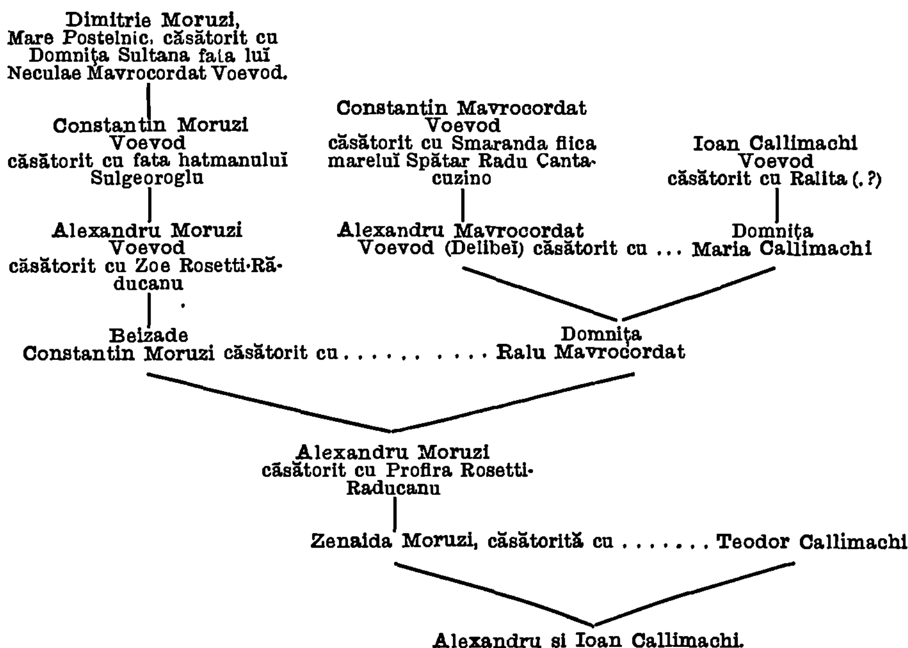
2) *Documente* sub No. XXXVII.

3) Alexandru Moruzi, fost ministru de finanţe şi preşedinte al consiliuluĭ în Moldova sub Cuza, născut în 1803 mort în Italia la 1873, şi îngropat la moşia sa Zvoreştea din judeţul Dorohoĭ, fu căsătorit cu Pulşeria Rosetti-Răducanu, moartă la 1842, cu care avu treĭ fete: 1° Elisa, măritată cu Thrasybule Zaïmis, om de stat grec; 2° Aspasia, măritată cu Contele Spiro de Roma, din Zanta; 3° Zenaida, măritată cu Teodor Callimachi. Alexandru Moruzi era fiul beizadeleĭ Constantin Moruzi, mare dragoman la Poartă, măcelărit la 24 Aprilie 1821, care era însoţit cu Ralu—fata luĭ Alexandru Mavrocordat Voevod (Delibei) şi a Marieĭ Callimachi,—Constantin era fiul luĭ Alexandru Moruzi Voevod care avea de tată pe Constantin Moruzi Voevod.

4) *Documente* sub No. XXXVI.

fata luĭ Gheorghe Vernescu[1]) *la 1 Iulie 1890. Doĭ copiĭ s-aŭ născut din această căsătorie: o fată și un băiet.*

Alexandru și fratele săŭ maĭ mic Ioan sunt actualmente singuriĭ representanțĭ ai neamuluĭ Callimachi și e de observat că eĭ să trag și in linia femeiască tot din neamul Callimachi, anume din Ioan Callimachi Voevod, cum arată următorul tabloŭ:

45) **Teodora,** *fata luĭ Alexandru și a Marieĭ — fata luĭ Gheorghe Vernescu—e născută la Bucurescĭ în 13 Aprilie 1895.*

46) **Scarlat,** *fiul luĭ Alexandru și al Marieĭ — fata luĭ Gheorghe Vernescu— e născut la Bucurescĭ în 20 Septembrie 1896.*

---

1) Gheorghe Vernescu, om de stat romîn, născut la 1829, fost consilier de stat, și în această calitate a contribuit la alcătuirea codiceluĭ civil, fost ministru în maĭ multe rîndurĭ, e o ilustrație a barouluĭ și a tribuneĭ politice.

AMANUNTE

DESPRE

MOŞIA STĂNCEŞTI

Moşia Stănceştiĭ este singura rămăşiţă din averea originară a familieĭ Callimachi ce s'a păstrat pînă astăzĭ la urmaşiĭ eĭ, şi din acest punct de vedere o notiţă asupra eĭ poate prezinta oare care interes.

Această moşie a fost alcătuită ca trup mare şi unic din maĭ multe cumpărăturĭ făcute de la răzăşiĭ ce o stăpîneaŭ la început, avînd decĭ şi ea, ca multe alte moşiĭ marĭ din Ţările Romîne, origina eĭ în stingerea treptată a proprietăţeĭ micĭ.

Un izvod de documente, scris în întregimea luĭ de Vornicul Alexandru Callimachi [1]), ne dă oare care lămurirĭ despre aceasta a eĭ constituire. Cel întăĭ care începe a întruni în mînile sale răzăşiile de pe Stănceştĭ este unul Toader Aprodul, căruia Ieremia Movilă în 1602 şi 1603, Simion Movilă în 1607, şi Constantin Movilă în 1609, întăresc stăpînirea pe maĭ mult de a 5-a parte din jumătatea satuluĭ Stănceştĭ. Alte părţĭ ale aceluiaşĭ sat să văd pe atuncĭ

1) Vezĭ Inventarul documentelor moşieĭ Stănceştĭ de după 1818, la *Documente* sub No. XXXII.

încă în stăpînirea luĭ Ionaşcu Potlog şi a unuia Toader Paharnicul care era altul decît Toader Aprodul. Aceste deosebite părţĭ sunt apoĭ întrunite, de sigur prin cumpărăturĭ de la proprietariĭ lor, de familia Stroicĭ.

Dumitraşcu Stroicĭ, spătarul, care poseda satul Stănceşti de la părinţiĭ săĭ, îl zălogeşte luĭ Teodor Calmăşul, vornic de Cîmpulung, drept 100 de leĭ banĭ gata. Neputîndu-ĭ plăti baniĭ, Dumitraşcu Stroicĭ este apucat de Teodor Calmăşul, care pretindea că aceĭ banĭ i-a fost împrumutat el însuş de la un Turc neguţitor, cu dobînzĭ foarte marĭ. Să vede că zălogirea moşieĭ către Calmăşul cuprindea clauzula ca să stăpînească creditorul moşia pentru plata procentelor şi că deci exista o anticreză, de oare ce în tînguirea luĭ Calmăşul către Grigore Ghica din 1729, el spune că Stroicĭ trebuia să-ĭ răspundă şi camăta de una sută leĭ, în totul două sute de leĭ; căcĭ din venitul moşieĭ nu luase, nimic, fiind o moşie fără venit. Judecata hotărăşte însă să rabde Calmăşul de dobînda banilor şi Stroicĭ de venitul moşieĭ şi să deie Stroicĭ luĭ Calmăşul numaĭ capitalul de o sută de leĭ. Stroicĭ însă neavînd de unde da nicĭ capitalul, i să scoate satul Stănceştĭ în vînzare şi este cumpărat de vel vistiernicul Sandu Sturza, drept o sută cincĭzecĭ de leĭ, din care să dă vorniculuĭ Calmăşul datoria luĭ de 100 de leĭ. «Numaĭ vornicul Calmăşul plîngîndu-să de marea pagubă ce a tras din pricina luĭ Stroicĭ, că este păgubaş de 100 de leĭ, dobînda banilor şi ar fi maĭ cu dreptate să rămînă tot la dînsul acest sat cu preţul ce s-a vîndut, i-aŭ învoit şi dumnealuĭ vel vistiernicul şi aŭ primit de i-aŭ întors baniĭ vornicul Calmăşul, aceĭ 150 de leĭ ce aŭ fost dat dumnealuĭ, şi aŭ rămas satul Stănceşti dreaptă cumpărătură la Toader Calmăşul vornicul» [1]).

Cam ce valoare în moneda actuală reprezentaŭ aceĭ 150 de leĭ daţĭ de Teodor Calmăşul, pe satul Stănceşti? După un re-

1) Document din 1729, Septemvrie 28, *Documente*, sub No. III.

gulament al monezilor făcut în Constantinopole, puţin timp după data documentuluĭ de cumpărătură, anume în 1734, galbănul unguresc era socotit ca valorînd treĭ leĭ vechĭ de atuncĭ [1]). Galbănul fiind socotit azĭ ca 12 leĭ noĭ, ar urma că leul vechiŭ de atuncĭ să fie egal cu 4 leĭ noĭ. Dar dacă vroim să avem valoarea reală a monedelor de atuncĭ faţă cu valoarea lucrurilor, nu trebue ţinut în samă numaĭ raportul de valoare a monedelor între ele, ci trebue cercetat ce să putea cumpăra pe atuncĭ cu monedele, ale căror echivalent îl posedăm şi astăzĭ. Chila de grîŭ a costat maĭ totdeauna în Ţările Romîne un galbăn, fără privire la numărul de leĭ ce conţinea galbănul în diversele timpurĭ: pe timpul luĭ Mihaĭ Viteazul 1 leŭ; pe al luĭ Brâncovanu 1 ½; pe timpul luĭ Grigore Ghica din 1777, 6 leĭ [2]). Admiţînd că şi pe timpul luĭ Grigore Ghica din 1729 chila de grîŭ costa tot un galbăn, adecă 3 leĭ, şi luînd în privire că astăzĭ o aşa cîtime de bucate costă 50 de francĭ, urmează că 3 leĭ vechĭ de la 1729 eraŭ egalĭ în valoare cu 50 de francĭ moneda actuală; decĭ leul vechiŭ egal cu ceva maĭ mult de 16 leĭ noĭ. Dar fiind că acest calcul este cu totul aproximativ, apoĭ spre a nu greşi, putem fixa valoarea leuluĭ vechiŭ la 1729, la cel puţin 10 leĭ noĭ de astăzĭ. Moşia Stănceşti ce aŭ fost cumpărată, la 1729, cu suma de 150 de leĭ, valora decĭ 1500 de leĭ în monedă actuală şi să spunea despre ia — deşi cu oarecare exagerare— că nu are nicĭ un venit, lucru desigur neexact, deoarece vedem pe Calmăşul dînd pe moşie maĭ mult decît datoria; dar nu exagerat în mult, deoarece pe de altă parte vel vistiernicul Sturza consimte aşa de uşor a-ĭ ceda luĭ Calmăşul moşia pentru numĕrarea preţuluĭ dat de el de 150 de leĭ.

Teoder Calmăşul avea cincĭ copiĭ: Georghe (Gavriil), Ioan, Dumitraşcu, Parasca şi Maria. Intru cît pe acestea din urmă le măritase înainte de a muri, ele eşise înzestrate din casa părin-

1) Raportul luĭ Talman din 3 Iunie 1734, Hurmuzachi, *Fragmente*, V, p. 5.
2) Xenopol, *Istoria Romînilor*, III, p. 404, nota; IV, p. 568, nota, şi V, p. 561.

tească, [1]) și deci după dreptul vechiŭ al Țărilor Române nu mai puteaŭ încăpea la moștenire [2]).

La moartea lui Teodor, întîmplată cum am văzut după 1740 [3]) rămăsese a să împărți averea lui între cei trei fii ai săi: Gavriil mitropolitul, Ioan terzimanul și Dumitrașcu.

Nu să știe cum s-a făcut împărțala averei lui Teodor Calmășul, nici anume ce avere avea el. Să știe atâta că afară de moșia Stăncești, el mai poseda moșia Epureni din județul Botoșani, o moșie anume Fîntîna, niște munți la Cîmpulung anume: Cucoșul, Găina, Valea Porcescu, Botoșul, Fundul Moldovei, Mestecănișul, Petrosul, Fața Cîmpulungului și Muncelul Strajei și o vie de 12 pogoane, 3 firte și 4 1/2 prăjini în ținutul Putnei[4]). De va mai fi fost avînd și alta nu putem ști. Vom vedea însă că este probabil că averea lui nu să încheia numai la acea enumerată.[5]) Din acéstă avere găsim că munții de la Cîmpulung și via de la Putna aŭ trecut în proprietatea fratelui de al doilea Ioan, de oarece găsim via dăruită de acesta, pe cînd era domn, surorilor sale Parasca și Maria [6]); iar munții trec prin moștenire la fiul săŭ Grigore, care-i dăruește mătușei sale Maria [7]), Nu știm dacă Ioan s-a mai împărtășit și cu vre-o altă avere de la tatăl săŭ. De asemenea nu știm nimic despre partea ce a venit lui Gavriil mitropolitul, și tocmai de aceia bănuim că Teoder Calmășul trebue să mai fi avut vre-o avere care să vină în partea mitropolitului Gavriil.

1) Intr'o mărturie a Paraschivei, fata Vornicului Teodor Calmășul, din 1768, e zis că ia a stăpânit *moșia rămasă de la tatăl ei* din trupul Băiei, anume Fîntîna: *Documente* sub No. XXII.

2) Xenopol, *Istoria Romînilor*, V, p. 428.

3) Vezi mai sus notița genealogică No. 2, pag. 160.

4) Vezi documentele din 25 August 1760; 29 Iunie 1761; 6 August 1768; 15 Noemvrie 1770; 20 Ianuarie și 10 Martie 1775 la *Documente* sub No. XIX, XX, XXII, XXIII și XXIV.

5) Intr'o scrisoare din Constantinopole, cu data de 10 Maiŭ 1740, a lui Ioan Callimachi către fratele săŭ Dumitrașcu e zis: «și caută de avem acolo la Nistru nescarva moșii.» *Documente* sub No. V.

6) Document din 1760 August 25 și 1770 Noemvrie 15 la *Documente* sub No. XIX și XXIII.

7) Document din 1761 Iunie 29; 1775 Ianuarie 20 și Martie 10, la *Documente* sub No. XX și XXIV.

Un lucru este sigur: moşia Stănceşti vine prin moştenire fiuluĭ celuĭ maĭ mic al luĭ Teoder Calmăşul, Dumitraşcu, cu toate că la început această moşie fusesă stăpînită în comun de îmbiĭ fraţĭ, Ioan şi Dumitraşcu. Aceasta să vede din două documente foarte apropiete prin data lor, care constată că moşia Stănceşti era şi a unuia şi a altuia din ceĭ doĭ fraţĭ. Un document din 1747 August în 18, arată că Grigore Ghica dărueşte, cum făceaŭ domnitoriĭ cu rudele lor [1]), luĭ Dumitraşcu o bucată de loc din trupul gospod al Tîrguluĭ Botoşanĭ «care loc este alăturea cu moşia dumisale Stănceştiĭ» [2]). Acest dar va fi cauza maĭ terziu unuí lung proces [3]). Alt document- din 1751, de la Constantin Racoviţă Voevod spune: «de vreme ce dumnealuĭ Enache Callimachi ce aŭ fost mare Terziman, a slujit ţăriĭ cu credinţă, avînd dumnealuĭ la ţara aceasta siliştea Stănceştiĭ şi Iepureniĭ de la ţinutul Botoşenii» domnul îĭ dărueşte maĭ multe scutirĭ de dărĭ [4]). Două «testamenturĭ» încă, unul al luĭ Mateĭ Ghica Voevod din 1754 [5]) şi altul al luĭ Constantin Racoviţă Voevod din 1756 [6]) (a doua domnie) reînoesc testamentul de la 1751. Intr'o scrisoare a luĭ din Constantinopole, vel terzimanul Ioan scrie frateluĭ săŭ Dumitraşcu: «Testamenturile *bucatelor mele* şi a suroreĭ Maria sor înoi de nu s'aŭ înoit pînă acum» [7]). E vorba aci de testamenturile sus citate.

Dreptul de coproprietate avut de Ioan Voevod alăturea cu Dumitraşcu în Stănceşti, l-aŭ trecut întreg asupra frateluĭ săŭ, care-l ajuta în negoţul de vite [8]), în urma suireĭ sale pe tronul

1) Pentru înrudirea arătată că ar lega pe domnitorul Grigore Ghica cu Dumitraşcu să ştie că mama luĭ Dumitraşcu era domniţa Ruxandra Ghica. Vedĭ notiţa genealogică, No. 2, p. 158.

2) *Documente* sub No. VI.

3) *Documente* sub No. XXXIII.

4) Hrisov din 1751 Iulie 28, la *Documente* sub No. VIII.

5) Hrisov din 1754, Septembrie, la *Documente* sub No. XI.

6) Hrisov din 1756, Iunie 11, la *Documente* sub No. XII.

7) *Documente* sub No. VII.

8) Scrisorile luĭ Ioan din Constantinopole, cu data 1749 Februarie 27 şi Maĭ 10 la *Documente* sub No. IV şi V.

Moldoveĭ. Moşia Stănceşti, devine proprietate exclusivă a luĭ Dumitraşcu, în familia căruia s-a păstrat pînă în zilele noastre.

Toate documentele maĭ nouă constată acest fapt. Aşa Maria, soţia banuluĭ Dumitraşcu, prin testamentul eĭ din 1794 Martie în 5 spune: «iar fiuluĭ meŭ Ienacachi i-am dat moşia Stănceşti, baştina tătî-ne-săŭ; iar casele, dintîiŭ aŭ fost făcute cu osteneala şi cheltuiala mea, iar pe urmă le-aŭ făcut Ienacachi cu cheltuiala şi osteneala sa»[1]).

Murind apoĭ Ienacachi, care moştenise această moşie de la tatăl săŭ Dumitraşcu, soţia luĭ Ienacachi, Ruxandra [2]), prin testamentul eĭ din 1813 Maĭ, lasă moşia Stănceşti «a reposatuluĭ soţuluĭ meŭ» fiuluĭ eĭ Alecu, iar propria eĭ moşie Roscia, din ţinutul Fălciuluĭ, fiiceĭ sale Maria. Ruxandra maĭ îndatoreşte pe fiul eĭ Alecu prin testamentul eĭ, ca «tot din venitul acelor părţĭ spre pomenirea mea şi a reposatuluĭ soţuluĭ meŭ şi a tot neamul nostru ce sînt din vechĭ adormiţĭ părinţĭ şi fraţiĭ noştri, să zidească de piatră biserică în satul Stănceşti, unde să prăznueşte hramul Adormireĭ Maiceĭ Domnuluĭ şi unde sînt îngropaţĭ reposaţiĭ tatăl săŭ şi bunul săŭ» [3]).

Alexandru Callimachi Vornicul ascultă de ultima voinţă a mumeĭ sale; dar el, schimbînd aşezarea caseĭ de la sudul satuluĭ pe marginea pădureĭ, pentru a o zidi pe înălţimea unde să află astăzĭ, ridică biserica nu pe locul celeĭ vechĭ, ci lîngă noua luĭ locuinţă şi pune deasupra uşeĭ întrăreĭ următoarea inscripţie ce să citeşte şi astăzĭ:

«Anul 1837 de la naşterea Domnuluĭ nostru Isus Hristos, s-a făcut acest sfînt locaş cu toată cheltuiala mareluĭ vornic de Ţara de Jos, Alexandru Callimachi, avînd de epistat pe polcovnicul Ilie Dobranicĭ şi lucrătorĭ cu mînile pe locuitoriĭ acestuĭ sat Stăn-

1) Testamentul Marieĭ Băneseĭ, din 1794 Mart 5, *Documente* sub No. XXVI.

2) In *Condica Liuḑilor pe 1803* sunt trecute moşiile Stănceşti şi Epureni ale paharniceseĭ Ruxandra Callimachi şi liuḑiĭ luĭ Alecu Callimachi şi aĭ paharniceseĭ Ruxandra Callimachi; *Uricarul,* VII, p. 381; VIII, p. 309, 312, 317.

3) Diata Ruxandreĭ Paharniceseĭ, din 1813 Maĭ. *Documente* sub No. XXIX.

cești și anume după neam: Chiselițenĭ, Chibăcenĭ, Cercelenĭ, Țărănenĭ, Talăbenĭ, Spenenĭ, Ciubotărenĭ, Ciuntenĭ, Murărenĭ și Bompenĭ.»

Intr'o învoială din 1838 [1]) să spune că reposatul Alexandru Callimachi vornicul, dăruisă printr-un act, al căruĭ dată este necunoscută, moșia sa Stănceștĭ fiiceĭ sale Ruxandra, soția hatmanuluĭ Alexandru Ruset-Roznovanu; aceasta din cauză că fiul săŭ Xenofon, fratele Ruxandreĭ—făcuțĭ ambiĭ cu femeia luĭ cea dintîiŭ, Elena Conachi, — murise, și el nu maĭ avêa nicĭ un moștenitor bărbătesc. Dar vornicul Alexandru însurîndu-să a doua oară cu Maria Cuza, dobîndi de fiu pe Teodor Callimachi și atuncĭ dania rămasă răsuflată din causa supraveniriĭ de copiĭ; așa că moșia Stăncești trecu la fiul săŭ Teodor Callimachi, care a restaurat casele, punîndu-le în starea lor actuală [2]) iar de la acesta la copiiĭ săĭ.

1) *Documente* sub No. XXXIV.
2) Vezĭ vigneta ce să află în capul Precuvîntăreĭ.

DOCUMENTE

I

1720

De la Mihaĭ Racoviță Voevod.[1])

Reproducem din importantul document care conține apărarea cronicaruluĭ Ioan Neculcea, înaintea divanuluĭ, în procesul prin care cerea înapoĭ de la Lupu Costache moșia Boiana—ce-ĭ fusese confiscată de Neculaĭ Mavrocordat pentru trecerea luĭ în Rusia împreună cu Cantemir—următorul loc în care să amintește un tînăr cu numele *Calmășul* (Ioan Teodor Callimachi Voevod).

. . . .

. . . .

S-aŭ adus un vrav de cărţĭ a boiarilor ce aŭ fost trimis la Impăratul Mosculuĭ a Sfinţieĭ Sale Părinteluĭ Mitropolituluĭ Kir Ghedeon și a luĭ Antiohie Hatman și a luĭ Savin Banul și altora mulţĭ; scriind eu felurĭ de felurĭ de îmbunăturĭ deșerte zicînd că sunt 10,000 oaste gata făr nicĭ un ban să slujască și 500 feciorĭ de boierĭ cu caĭ cerchezeștĭ și turceștĭ cu rafturĭ, cu săĭdacĭ ferecate, înzăoaţĭ și îmbrăcaţĭ cu haine de cinste și amu înainte dintr'aceli 500 aŭ venit 50 la Banul în ţara Leșască și poftește ţara cum maĭ în grabă să trimet împărăţie Mosculuĭ vr-o 10 – 15,000 de Muscalĭ să loyască Eșiĭ să prindă pe domn, să treacă să strice podul la Oblucița, să ferme (sic) Bugeacul. Și cu aceștĭ 50 feciorĭ de boerĭ și cu aceste cărţĭ ce scrie aŭ fost

---

1) Documentul întreg, foarte lung și interesant, a fost publicat de D-l Ioan Tanoviceanu în *Arhiva* din Iașĭ, IV, 1893, p. 335 pînă la 350, sub titul: *Un document istoric.*

dumnealuĭ Lazul Sulger fecior Enoia, Patrule, Moţoc, *Calmăşul* şi alţiĭ maĭ de gios, care mărturisind dumnealuĭ Ion Hat. şi Luca Vist. înainte divanuluĭ nu aŭ putut tăgădui Părintele Mitropolitul înainte divanuluĭ nostru etc.

II

1729

Zapis[1])

Adecă eŭ Iacob feciorul luĭ Bălan mărturisesc cu acest zapis al meŭ precum nămind eŭ doĭ boĭ de la Chirilă feciorul Piticariuluĭ ş-am trimis în gios la vin şintorcîndu-să boiĭ din gios cu vinul aŭ tîmpinat carul cu boiĭ un Pavel Porcescul aŭ luat boiĭ Chiriliĭ pentru o datorie a tătănemieu luĭ Balan şi saŭ prăpădit boiĭ Chirilii pîn astăz şi apuĭ apucăndumă pe mene Chirila pentru boĭ mau tras la giudecată fiind atuncĭ vornicĭ la Cîmpulung dumnealor *Solomon Botez şi Toader Calmăşul* şi m-au dat giudecata să plătesc boiĭ Chirili şi eŭ fiind om sărac n-am avut cu alta cu ce plăti ce am dat Chirili un loc ce să zice moşie a tătănemieu pentru că şi pentru datoria tătănemieu aŭ luat acel Pavel Porcescul boiĭ Chirili şi acel loc este aice aproape de sat şi să chiamă Muncelele şi iam dat acel loc să-ĭ fie moşie în vecĭ, iar cine din ficioriĭ luĭ Bălan saŭ măcar şi din nepoţiĭ luĭ Bălan s-ar scula să le trebuiască acel loc să de boiĭ Chirili precum a fost a luĭ saŭ banĭ preţul boilor atunce să ie locul iar întralt chip nicĭ cum pentru căcĭ că locul este dreptu a tătănemieu şi boiĭ Chirili încă saŭ prăpădit pentru dătorie tătănemieu şi *acest zapis lam*

---

1) Reprodus după articolul publicat de D-l T. V. Stephanelli, preşedintele tribunaluluĭ de Cîmpulung şi membru în dieta bucovineană, în *Arhiva*, anul VII, p. 648.

făcut denainte dumilorsale vornicilor de Cîmpulung și denaintea mulţĭ oamenĭ bunĭ care sau tîmplat la acest zapis și şau pus și degetele.

(1729, ianuar 17).

+ Iacob.
+ Giorgi Simionescul martur.
+ Vasile zet Iacob Tărîță martur.
+ Procop Faraon.
+ Lazăr zet Călbăzoae.

Gavril dascal iscal.

și plineala încă au dat un leu cine a vre să de banĭ și să ia locul să de și plineala loculuĭ.

Neculai Piticar aceĭ boĭ aŭ fost a nesali cu a Chirili amîndurora depreun.

Din cuprinsul naiv al acestuĭ zapis aflăm că Teodor Călmașul a fost vornic de Cîmpulung, împreună cu Solomon Botez, că eĭ l-aŭ judecat pe Iacob feciorul luĭ Bălan, și că, în urma judecățiĭ aceștia, a fost silit Iacob Bălan să facă acest zapis luĭ Chirilă și să-ĭ dea pentru boiĭ pierduțĭ într-un mod foarte patriarhal, dar orĭ și cum foarte just, locul tătâne-săŭ *„pentru că și pentru datorie tătînămieu aŭ luat acel Pavăl Porcescul boiĭ Chirili.“*

Noțiunea de posesiune și proprietate era așa dar pe atuncĭ foarte patriarhală. Iacob, fără multă șovăire, dă luĭ Chirilă zapis pe moșia tătîne-săŭ, nebătîndu-șĭ capul câ nu este el proprietarul moșieĭ; este însă așa de prevăzător că stipulează pentru feciorii și nepoțiĭ luĭ Bălan să scoată moșia, dacă vor plăti boiĭ luĭ Chirilă.

Din împrejurarea că Iacob Bălan a făcut acest zapis *dinaintea dumilorsale vornicilor de Cîmpulung* să vede că Teodor Calmășul și Solomon Botez la anul 1729 (data zapisuluĭ) eraŭ vornicĭ de Cîmpulung și că ființa lor de față daŭ zapisuluĭ autoritatea trebuincioasă ca să fie urmat întocmaĭ.

T. V. STEPHANELLI.

III.

1729

Hrisovul luĭ Grigore Ghica[1])

Io Grigore Ghica Voevod Bojiiu Milostiŭ Gospodar Zemli Moldavskoi, facem ştire cu această carte a Domniĭ mele tuturor cuĭ se cade a şti, pentru satul Stănceştiĭ de la ocolul Botoşenilor, care sat aŭ fost a luĭ Dumitraşcu Stroici Spătariu de la părinţiĭ săĭ; şi Stroicĭ Spăt. maĭ în trecuţiĭ anĭ aŭ fost zălogit acel sat la *boierul nostru Teodor Calmăşul* (Калмѫшꙋл) *Vornicul de Cîmpulung*, drept 100 leĭ banĭ gată, apucîndu-să cu zapis pînă într-un an ca să dea baniĭ şi să-şĭ scoată satul, şi trecînd cîţĭ-va anĭ, el baniĭ n-aŭ maĭ dat. Iară acum, în Domnia noastră, apucînd Teodor Calmăşul Vornicul pe Stroicĭ Spăt., cerut-aŭ ca să-ĭ dea baniĭ cu dobînda lor, jăluind Toader Călmaşul cum aceĭ banĭ 100 de leĭ ĭ-aŭ fost luat de la un Turc neguţătoriŭ, şi neputînd Stroicĭ ca să maĭ dea baniĭ, s-aŭ suit camăta întocma cu capetele, şi aŭ dat 200 leĭ la neguţătoriŭ de unde luase aceĭ banĭ, şi din venitul moşieĭ încă nimica n-aŭ luat, fiind o moşie fără venit. Decĭ stînd eĭ la giudecată la Dumealor boeriĭ ceĭ marĭ, aşa li s-aŭ curmat giudecata ca să rebde Calmăşul de dobînda banilor şi Stroicĭ de venitul moşieĭ, şi să dea Stroicĭ banĭ dreptĭ 100 de leĭ luĭ Toader Calmăşul; ce ne avînd Stroicĭ baniĭ să dea, aŭ scos acel sat la vîndare şi l-aŭ vîndut acel sat boieruluĭ nostru cinstit şi credincios Dumisale Sanduluĭ Sturza Vel. Vist. drept 150 de leĭ, ş-aŭ plătit baniĭ Vorniculuĭ Calmăşuluĭ aceĭ 100 de leĭ ce aŭ fost dator. Numaĭ Vornicul Calmăşul plîngîndu-să de mare pagubă ce au tras din pricina luĭ Stroicĭ, că este păgubaş de 100 leĭ dobînda banilor, ş-ar hi maĭ cu dreptate să rămîe tot la dînsu acest sat cu

1) Documentul original aparţine D-luĭ Alexandru Callimachi.

prețul ce s-aŭ vîndut, i-aŭ învoit și Dumnealuĭ Vel Vist. și aŭ primit de i-aŭ întors banii Vornicul Calmășul aceĭ 150 de leĭ ce aŭ fost dat Dumnealuĭ, și aŭ rămas satul Stănceștiĭ dreaptă cumpărătură la Toader Calmășul Vornicul, precum am văzut și zapisul luĭ Stroicĭ care l-aŭ dat Dumnealuĭ Vel Vist. și semnat din dos și cu slova Dumisale Visterniculuĭ, scriind cumcă și-aŭ luat banii deplin de la Vornicul Calmășul și-aŭ dat satul, care zapis dacă l-am văzut, și Domnia mea am crezut; și am dat și am întărit de maĭ sus numituluĭ boeruluĭ nostru luĭ Toader Calmășul Vornicul pre acel de maĭ sus pomenit satul Stănceștiĭ, cu veciniĭ cîțĭ s-or afla de baștină aceluĭ sat, precum scrie zapisul luĭ Stroicĭ, ca să-ĭ fie luĭ și de la Domnia mea dreaptă ocină și cumpărătură și uric de întăritură și tot hotarul și cu tot venitul neclintit și nerușiit stătător în vecĭ, și nime altuĭ să nu se amestece piste această carte a Domniĭ mele.

(Sigiliŭ)

Létu 1729 Septemvrie 28.

Io Grigorie Ghica Voevod.

IV.

1740

Scrisoarea luĭ Ioan Callimachi din Constantinopole către fratele săŭ Dumitrașcu.[1])

Iubite frate cu bună sănătate mă închin Dumitale și-țĭ poftesc de la milostivul Dumnezeŭ fericită sănătate.

Alaltă-erĭ cu calarașĭ răspunzînd la toate cîte mi-aĭ însămnat,

---

1) Scrisoarea, de și nedatată cu anul, să cunoaște a fi din acelașĭ an 1740 ca cea următoare, de pe conținut. Originalul aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

ţ-am scris pentru banii di treaba cumpărăturei di boi, cum-că voi trimite cu sotnicul gospod o mie de lei, şi iată dar că purcegînd de aici împreună cu sotnicul, un prietin al meŭ Gelep a lui Casabba şi anume Vasilachi Saigiul care vine în ţară pentru cumpărătura de oi împărăteşti, şi mergînd drept la Ieşi la Măria Sa Voda, fiind mai de ispravă de cît sotnicul, i-am dat pecetluiţi ugi ungureşti şi făndugi de o mie de lei şi mai bine şi pentru ce zic: şi mai bine, pentru căc igalbenii ungureşti şi fănducii umblă acolea şi mai şi aice cîte patru lei. Iar eŭ viiam trimes galbănul cîte trei lei şi opt-zeci de bani. Adică fără un Tulz patru lei, şi aceasta am făcut pentru ca să nu să facă cît de puţină sminteală şi mai bine să prisosească de cît să lipsească banii. De care Dumneata să socoteşti galbenul cîte patru lei prea cum umblă şi cîţi bani ori prisosi peste două pungi cu bună credinţă mii face răspuns ca să ştiŭ cîţi bani cuprind galbinii şi la vreme să-ţi poţi da sama cu izvod curat şi lămurit, şi îndată acum să-mi faci ştire. Şi iam dat învăţătură banii şi scrisoarea mea aceasta să dea la mîna Dumisale Paharnicul socrului meŭ şi Dumnealui îi va da în mîna Dumnitale saŭ în mîna cumnatului Andronachi şi unul din Domniavoastră trebue să vă aflaţi la Ieş cu bună samă ca să luaţi amanetul cu banii şi îndată să-mi faceţi răspuns cu călăraş de la Ieş cum c-aŭ venit banii, şi după cum umblă acolo galbenii, cîţi bani prisosesc peste două pungi? Aicea luîndu-mă la voroava boilor de negoţ, cu care ştiŭ rîndul, îmi ḑiseră cum că boii de negoţ dacă nu şăd toată iarna la iarnatic nu pot fi boi buni de negoţ, nici neguţătorul nu-i cumpără şi de-i şi cumpără, cu scădere şi cu pagubă este, negoţul boilor. Şi la aceasta, frate, trebue foarte să te svătueşti aşa este cu amintirea. Şi aşa să te apuci de cumpărătură, iar de este precum îmi zici să te fereşti, frate, să nu dai cu banii în primejdie de pagubă. Şi zic că estimp nime n-ar face cirezi. Ci şi la acest pont să-mi răspunzi în grabă, ca eŭ pînă nu-mi

va veni răspunsul Dumitale la cîte-ţĭ scriŭ, alţĭ banĭ n-oĭ trimite cu bună samă. Cu acestaş Kiriţă Vasilachi iată trimit şi două legăturĭ în două trăiste cu haine pentru trebuinţa neaneĭ după cum însemnez în acest izvod şi basmale Dumitale şi o pereche de cerceĭ de aur cu mărgăritar Suroreĭ Paraschiveĭ, după cum mi s-a rugat, şi de toate aceste să aib răspuns îndată şi de la nenea, şi Dumneata frate să facĭ contaşul neaneĭ din postav ce am trimes şi în grabă mă rog de răspuns deplin şi de la Dumneata şi de la cumnatul şi de la nenea deplin, şi iarăşĭ fiĭ Dumneata sănătos.

Februarie 27.

Fratele Dumitale
Ioan

Frate, cu bună socoteală să-mĭ răspunzĭ în grabă şi deplin.

(In marginea fileĭ a 4-a)

Frate acel rus cazac ce aĭ acolo rob, trimetimil aicĭ la mine cînd a veni Dumnealuĭ Vel postelnic şi Dumnealuĭ pentru voea mea îĭ va purta de grijă, şi cea cheltui cu dînsul cu mulţămită îĭ voĭ plăti, aşa să zicĭ Dumisale şi să mi-l trămiţĭ cu bună samă.

V.

1740

Scrisoarea luĭ Ioan Callimachi din Constantinopole către fratele săŭ Dumitraşcu[1])

Iubite frate, cu fräţească sănătate mă închin Dumitale şi-ţi poftesc de la milostivul Dumnezeŭ întreaga şi fericita sănătate;

---

1) Scrisoarea originală aparţine D-luĭ Alexandru Callimachi.

frăţasca scrisoare a Dumitale am luat şi de sănătatea Dumitale m-am bucurat. — Am înţeles si cît însemnează dirîndul Dumitale şi a negoţuluĭ de boĭ, pentru care eŭ maĭ mult aţĭ scrie n-am, fără cît tot lucrul şi chiverniseàla rămîne în sama Dumitale, ca să te porţĭ înţelepţeşte şi cu bună chibzuială, ca să cunosc şi eŭ şi Dumneata sporul neguţătorieĭ din osteneala Dumitale. Iată dar pe cuvîntul Dumitale osebit de 1 mie de leĭ ce ţĭ-am trimes cu D-luĭ Vasilachi Saegiul ţe-am maĭ adaos şi alţĭ 500 leĭ care fac 3 pungĭ de banĭ, ca să poţĭ cumpăra şi stupĭ şi cîrdul boilor deplin. Orînduit-am şi cumnatuluĭ Andronachi 2 pungĭ de banĭ care banĭ veţĭ lua de la Dumnealuĭ vel Vameş, cumnatul Ianacachi, de vreme c-am scris la Măria Sa Vodă să i să dea Dumisale acele 3 pungĭ de banĭ, adică una în sama Dumitale şi 2 pungĭ în datorie cumnatuluĭ Andronachi, şi îndată să mi să trămită zapisul în şase lunĭ vadeaoa, pe pungă de lună cîte 5 leĭ dobîndă, face peste tot 5 pungĭ de banĭ. Decĭ socotiţĭ pentru Dumnezeŭ să vă fie lucrul cu cinste şi curat lămurit, fără de nicĭ un cuvînt şi fără de nicĭ o sminteală. Dumneata trebue de aceasta dată să te alcătueştĭ binişor, cu bună socoteală şi cu osîrdie la slujbele Mărieĭ Sale luĭ Vodă, acolo la acea căpitenie, de vreme că şi tîrgul Siretuluĭ, precum ne-aŭ scris Măria Sa Vodă în sama Dumitale va fi, şi veĭ fi slujbaşĭ tot deauna acolo la ţinutul Suceaveĭ. Deci să te foarte chibzueştĭ cu bună dreptate la toate ca să poţĭ eşi cu cinste la altă dregătorie maĭ mare, şi pentru neguţătorie acolo cîmpul şi apele foarte daŭ mîna, şi fiind singur fără soţie socotesc că-ţĭ va fi îndămînă, şi iarăşĭ pe urmă să maĭ socoţĭ pentru chiverniseală Dumitale. Am scris Măriei Sale Vodă şi pentru moşie să-ţĭ cauţĭ giudecata după dreptatea ce îĭ avea, şi Dumnisale luĭ Vel Logofăt am scris pentru voia Dumitale şi două basmale ce am trimes peşcheş maĭ dăunăḑĭ şi nădăjduesc că îĭ avea dreptate. Oameniĭ care aĭ la slujbă să nu fie furĭ şi ciocotniţĭ beţivĭ şi la neguţătorie să-ţĭ

cauţĭ oamenĭ puţinĭ şi bunĭ. Aceste toate ţi le aduc aminte fărtate, ca să fiĭ pururea la toate cu ochiĭ prea deschişĭ cu bună dreptate şi cu frica luĭ Dumnezeŭ. Cumnatul Andronachi să pue şi chezaşĭ pe cine-ţĭ socoti în zapis şi să aib răspuns la toate deplin, şi Dumisale neneĭ cu plecăciune mă închin şi sărut mîna Dumisale şi de cîte am trimes Dumisale să aĭ răspuns deplin de la Dumnealuĭ pe izvod, şi mila luĭ Dumnezeŭ fie pururea cu Dumnea voastră; pentru cumnatul Ursuleţi încă mi să adivereştĭ Măria sa Vodă pre bine.

Fratele Dumitale
Ioan Teodor
Uţarigrad Maĭ 10. (1740).

(Pe marginea scrisoriĭ fila cea de pe urmă gios)

Frate, veĭ şti că cu cumpăratul roabelor de slujba casiĭ nu ne putem nevoi, ce am socotit să-ţĭ scriŭ, doar mi aĭ pute însemna 2 copile sărace ca de zece, doisprece anĭ di vîrstă, însă fie curăţele; de nu sor pute afla sarace, fie şi cu mame, şi aicĭ le ţinem prea bine şi îmbrăcate şi podobite, apoĭ le şi mărităm. Ştiŭ că dacaĭ sili leĭ afla şi-ţĭ va fi cu mare mulţămită despre Raliţa. Vorbeşte şi cu cumnaţiĭ şi cu Paraschiva şi cu Maria pentru aceasta.

(Pe marginea scrisoriĭ fila 1-a)

Carĭ cu lesne nu le daŭ părinţiĭ păn pe aice la Ţarigrad; dar Ţarigradul iatălăĭ o palmă di loc di la Galaţĭ, cu corabia în treĭ zile or sosi aice. Giurueşte şi ceva bacşis ca să le poţĭ îndemna şi cu vreme veĭ ave mulţămire şi de la dînşiĭ, şi mie miĭ face prea bună slujbă; şi să aib răspuns ca să scriu la Vamişul di Galaţĭ seĭ fie aminte cînd miĭ trimite, să le poarte de grijă şi se mi le trimiţĭ.

(Pe marginea scrisoriĭ fila a 4-a)

Alta, frate îmĭ trebuesc 100 de jderĭ şi să îţĭ fie aminte semĭ scriĭ cîte cît' mi pute cumpăra acolo la ţară la munte şi ţoĭ orîndui baniĭ deĭ veĭ plăti.

(Pe marginea scrisorii fila a 3-a)

Frate, cîte vro dată cercetează de la țară la socru meŭ cîte cu ceva unt, brînză proaspătă, găinĭ ca de acele, că așa să cade.

Copilili țigancĭ să nu fiĭ, ci moldovencĭ, saŭ corcite. Să îmĭ scriĭ pentru 100 jderĭ să ți trimițĭ baniĭ; de veĭ plăti înainte îĭ lua eftin.

(Pe marginea scrisorii fila a 2-a)

Alta, veĭ ști că cu mila luĭ Dumnezeu ținutul Hotinuluĭ laŭ dat stăpîniĭ în sama Măriĭ Sale luĭ Vodă[1]) și caută de avem acolo la Nistru nescarva moșiĭ saŭ despre (munțĭ)? să le cercĭ.

VI

1747

Hrisov de la Grigore Ghica[2])

Io Grigore Ghica Voevod Boziio Milosteio Gospod Zemli Moldavscoi. Facem știre cu această carte a Domniĭ mele tuturor cuĭ să cade a ști. Că iată acest adevărat al nostru cinstit și

1) Această înștiințare este acea dată de Neculcea, *(Letopisețile*, ediția I, p. 454.) Iată cele povestite de Neculcea: «Oameniĭ de la Mosc și a Craiuluĭ Franțuzesc tot umblă la Poartă și de la Poartă la Mosc pînă de la o vreme a venit poroncă, de aŭ eșit Moscaliĭ din Hotin și saŭ dus și aŭ dat cetatea pe mîna Pașiĭ. Eară dupa aceea în treĭ săptămînĭ aŭ venit poroncă de la Poartă la Grigore Vodă, cum că iaŭ dat ținutul Hotinuluĭ în sama luĭ; și în cetatea Hotinuluĭ ședea Pașa; eară denafară n-avea treabă măcar o palmă Și aŭ trimes Grigore Vodă pe Lupul Sărdarul Pîrcălab la Hotin.»

In nota acest adaos dintr-un alt manuscript al luĭ Neculcea:

«Și aŭ ținut Grigore Vodă vre un an ținutul Hotinuluĭ de l-au stăpînit, iar apoĭ schimbîndu-să Vezirul aŭ găsit vreme Lipcanieĭ și aŭ grăit la Poartă și aŭ luat iarășĭ ținutul Hotinuluĭ în sama lor să fie supt ascultarea lor, să fie iarășĭ Raia precum fusese și maĭ înainte vreme pînă a nu veni Moscaliĭ, Raia turcească.»

Intîmplarea este de la 1740. Scrisoarea este tot de la acea vreme și Ioan nu ajunsese încă terziman și trebue să maĭ rămîie pînă la anul viitor vechil la terzimănie, adică pînă la anul 1741.

2) Documentul original aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

credincios boear Dumnealuĭ, Dumitrașcu Calmășul Vel Ban, slujit aŭ Domniĭ meale cu dreptate și cu credință. Drept acea și Domnia mea văzînd a Dumisale credință și dreptate, l'am miluit pe Dumnealuĭ cu o bucată de loc, din locul Gospod a tîrguluĭ Botoșeniĭ, ce este alăture cu moșie Dumisale Stăncești. Care bucată de loc să numeşte Livada și pe din sus, precum zicem, să hotărăşte cu hotarul Stăncești. Iar pe dinspre codrul, să hotărăşte cu hotarul Mănăstiriĭ Doamniĭ. Și pe din jios, pînă în drumul, ce merge drum mare pe la Curteștĭ. Și dispre tîrgul Botoșeniĭ, pînă în apa Drisliuciĭ. Această bucată de loc, ca săĭ fie Dumisale, de maĭ sus numituluĭ, Dumitrașcu Vel Ban, dreaptă ocină și moșie, și iarășĭ de miluire, stătători în veaci. Și poftim, și pe alțĭ luminați Domniĭ, ce vor fi în urma Noastră, la acest de Dumnezeŭ păzit scaun a Domniĭ Moldoviĭ, orĭ din fiĭ noștri, orĭ din neamul Nostru, orĭ dintr'alt neam străin, ca să nu strice dania Noastră, precum nicĭ Noĭ, n'am stricat daniile și miluirile, altor Domnĭ. Ce maĭ vîrtos, să aibă a da, și a o întăriĭ, pentru a lor cinste, și vecnică pomenire. Ș'am scris ispisocul, eŭ Tanasie Petrache Iavic Măcărescul, Cămărașul de Izvoade.

Io Grigorie Ghica Voevod (L. S.) leatu 7255 (1747) August 18.

VII

1750

Scrisoarea luĭ Ioan Callimachi din Constantinopole către fratele săŭ Dumitrașcu [1])

Iubit frate Domneta Vel Ban multă și fericită sănătate poftesc Dumitale de la mila luĭ Dumnezeŭ. Două frățeștĭ scrisorĭ a

1) Scrisoarea originală aparține D-luĭ Alexandru Callimachi. Această scrisoare trebue să fie anterioară anuluĭ 1751 pentru că conține cuvintele: „Testamenturile bucatelor mele și a suroreĭ Maria sor înoi de nu s'aŭ înoit pînă acum." Iar testamentul pentru bucatele luĭ Ioan e din anul 1751. *Documente* sub No. VIII.

Dumnitale cu venirea Măriei Sale Domnului am primit şi foarte ne am bucurat cu toţiĭ de buna şi poftita sănătate Domniilor voastre. Am înţeles toate şi amanetul adică făclii şi pînză ne aŭ venit, aşteptăm şi ceilaltă zahare cu corabie care până astăzĭ nu ne au venit. Toată poveştea rămăşiţeĭ cu care te aŭ năpăstuit Anania am înţeles din scrisorile Dumnitale. Ce aceasta fiind o năpaste, iată mi s aŭ adeverit Dumneluĭ Paharnicul Necolachi să ţi să rădice, să aibĭ pace, aşa nădăjduesc, de vreme că şi Măriei Sale luĭ Vodă cu rugăminte am scris. Decĭ Dumneata frate şi pentru rămăşiţa aceasta şi pentru alalte trebuinţĭ toate nu numaĭ a Dumnetale ce şi a surorilor noastre veĭ năzui la Dumnealuĭ Paharnicul şi Dumnealuĭ Vel Postelnic şi ţi sor isprăvi toate. Şi frate să te sileştĭ şi pentru chivernisala cumnatuluĭ Andronic să să pue la o cale cu Dumnealuĭ Paharnicul la toate şi pentru tóte mi s'aŭ adeverit cu bună samă. Un copil ce mi aŭ scris soara noastră Maria să sileştĭ săl curteneştĭ la Măria sa Vodă prin mijlocirea Domnielor sale. Testamenturile bucatelor mele şi a suroreĭ Mariea sor înnoi de nu s'aŭ înoit până acum. — Te poftesc frate şi pentru Mariea, să rămîe odihnită, precum la toate isprăvile aceste am luat deplină adeverinţă şi după isprăvile aceste să aibu în ştiinţe iarăş prin mijlocul acestor boerĭ.

Frate, cu scrisoarea Dumnitale şi cîte bucate şi cîţĭ stupĭ veĭ să puĭ est timp în iarnatic.

Raliţa şi fiiĭ noştri şi ginerele Gligoraşcu să nchină toţĭ Dumnilor voastre cu bună sănătate şi Dumnisaleĭ cumnateĭ băneseĭ. Acele ce mĭ însemnezĭ pentru sverturĭ, baniĭ Dumnitale ce ţiaŭ luat Iordachi Postelnicul, voi cerca şi iarăş te voĭ înştinţa şi mila luĭ Dumnezeŭ cu Dumnea voastră cu toţiĭ.

Fratele Dumnitale
Ioan Vel Terziman

VIII

1751

Hrisovul luĭ Constantin Racoviță Voevod [1])

De vreme ce dumnéluĭ *Ianachie Calimache* (Калїмаке) *ce au fostŭ marele Tărziman*, fiind că aŭ slujitŭ maĭ înainte vreme la Pré-înălțata Pórtă la multe trebuințe și folosul țăreĭ, iată darŭ avîndŭ Dumnéluĭ la țară acésta săliștea Stăncestĭ și Epurenĭ de la ținutul Botoșanĭ, 150 vite și 500 oĭ și 1000 stupĭ cu baniĭ dumisale cumpĕrate, să aibă pace vitele de cuniță când s-ar întêmpla să fie, oile de goștină și stupiĭ de deseatină, cu nici un fel de dare să nu să supere. Așijderea și pentru 20 ómenĭ streinĭ, dintralte părțĭ de loc ce va ave, acei ómenĭ încă să fie ertațĭ de birŭ și de tóte dările și angariile, orĭ-câte ar fi pre altă țară, nimĕruĭ nimică să nu dea; și să fie în pace de conace, de potvezĭ, de cherestea, de caĭ de olacŭ și de alte beilicurĭ de tóte, cu nemică să nu să supere; și pentru ca să fie eĭ cunoscuți de într-altă țară, li să vor da și pecetluiturĭ roșiĭ scrise pe fețele lor; și pe drepte bucatele lor, ce vor avea aceștĭ ómenĭ, oĭ, vor da goștina de óie câte 4 parale, și la cuniță încă vor scuti de om câte 3 vite, nicĭ unŭ banŭ cuniță nu vor da. Dreptŭ aceea poruncim Domnia-mea Dumilor-vóstre boiearĭ și vouĕ slujitorĭ cariĭ vețĭ umbla orĭ cu ce felĭu de slujbe a Domnieĭ mele, la acel ținut, văzînd testamentul domnieĭ mele, toțĭ să urmațĭ după cum poruncimŭ maĭ sus, întru nimică nicĭ un felĭu de supĕrare să nu dea la nicĭ unele de cîte poruncimŭ maĭ sus. Că cine s-ar ispiti a face maĭ multŭ supărŭ peste acest testament a Domnieĭ mele, uniĭ ca aceĭa cu grea certare să vor pedepsi. Intr-alt chip nu va fi. Și poftimŭ și

1) Documentul original aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

pre alţĭ, luminaţĭ Domnĭ, pre care Dumneḑeŭ va alege în urma noastră a fi Domniĭ şi stăpânitorĭ ţăreĭ Moldoveĭ, că maĭ vîrtos să întărească pentru a lor vecinică pomenire.

Constantin Voevoda (L. P.) Létu 7259 (1751) Iulie 28.

IX

1752

Scrisoarea luĭ Ioan Callimachi în Constantinopole către fratele săŭ Dumitraşcu [1])

Iubite frate vel Ban sănatate fericită poftesc Dumnitale împreună cu cinstita casă ţĭ de la mila luĭ Dumnezeŭ, şi noĭ cu toţiĭ lăudăm numele Sfinţii sale ne aflăm sănătoşĭ.— Facem ştire Dumnitale pentru Vasilică sluga Dumitale că erĭ în 21 acestiĭ lunĭ ţi l'am trimes cu carăle gospod să vie pe la Bucureştĭ, că intralt chip nu să putea. Cu carăle ţam ţrimes intrun sepet cît am cumpărat pentru trebuinţa Dumnitale şi alt nau lipsit, din cît scrii în izvod, făr cît herestea care ţi loĭ trimite pe mare cu un Anton Sakatleul negustoraş care va purcede zice după Bobotéză. Vasilică mi aŭ zis şi de o şea turcească ceş aciie (ce-s aicĭ) şi de oĭ pute şi vrun zembil de orez. Am scris la Vel Post. muntenesc pentru Vasilică sosind la Bucureştĭ săl trimită la Focşanĭ. Am scris şi Dumnisale Vel Post. Antiochi să scrie Staroseluĭ de Focşanĭ săĭ deie căruţ de olac să vie făr cheltueală la Eş şi acolo il veĭ cerca Dumneta. Iam' dat şi de cheltuială de agiuns şi iam cumpărat şi blană şi Iapînge şi altă ce iaŭ maĭ trebuit şi nu poate să să jăluiască de raiat ce i am făcut; eŭ trebue să mă jăluesc

---

1) Scrisoarea originală aparţine D-luĭ Alexandru Callimachi.

că mi aŭ ţinut putinile, toată putina cîte 20 di leĭ decĭ foarte scumpă ţăĭ zahareasa maĭ scumpă de cât iecinița luĭ Svete Gheorghi; ce de om fi cu viață de primavara ţoĭ trimite maĭ lămurit izvod anume şi te veĭ chivernisi ca să să plătească navlonul corăbiĭ acolo din venitul acela. Că dacă este să o plătesc ieŭ, nu mĭ trebue nicĭ o zaharea, maĭ cu folos mi a fi să o vinzĭ acolo şi să mĭ vie baniĭ.

Izvodul de cumpărătură acelor măruntuşurĭ a Dumnitale estę grecesc cu slova gramaticuluĭ mieŭ şi pune să ţil prefacă ca să înţelegĭ cîţĭ banĭ aŭ trecut de la mine datĭ. Ralița vi să închină cu sănătate şaŭ trimis D-sale cumnateĭ Baneaseĭ o părechi de nafremĭ de obraz şi zece soponurĭ de mosc; aŭ trimis şi surorilor cîte o deghermea de ieminie şi pofteşte să le trimiţĭ peşcheşul. Pînza lepovinescă pofteşte de trebuința roabelor de primăvara. Până acum teĭ fi mîntuit şi D-ta di slujba cuniţiĭ şi să mĭ scriĭ ce aĭ maĭ cumpărat pentru trebuința seleştiĭ şi vorbeşte cu D-luĭ vel Post. să ţi facă carte pentru dobitoacele oamenilor streinĭ după obiceiul preacum şi ieŭ iam scris.

Aceasta frate şi fiţĭ Dumnea voastră sănătoşĭ.

Decembrie 24
1752

Fratele D-tale
Ion vel Terziman

Sfântul crăciun şi la anul cu sănătate şi voe bună.

. . . . . am dat maĭ mult precum arată în izvod.

Pe fața l-a a acesteĭ scrisorĭ, să află scris într-un colț:

Un brîŭ ce mi aŭ zis Vaselică de matasă, încă am trimes D-tale, tot pus în sepet.

X

1753

Scrisoarea luĭ Ioan Callimachi din Constantinopole către fratele săŭ Dumitraşcu. [1])

Iubit frate cu frăţască sănătate mă închin Dumitale şi jupănesei D-tale cumnateĭ bănesei. Frăţasca scrisoare D-tale am luat şi foarte m am bucurat de sănătatea Dumnealor voastre cît în însemnare am înţeles. Pe cuvîntul Dumnitale, iată am orânduit cu poliţă la D-luĭ Vel Post. să ţĭ dee o pungă de banĭ, patru sute leĭ să ţĭ fie de cumpărătura 2 plugurĭ de boĭ şi zeci saŭ dousprece vacĭ cu viţeĭ, eftine fiind vitele acum la această vreme a văcărituluĭ, pentru care nicĭ eŭ nu ţ am întărziet cu baniĭ. Şi pre cum aĭ socotit acole, la acele moşiĭ a monastireĭ să aşăzĭ odae acum în grabă, ca să nu treacă vremea a sămănătureĭ, grîu, orz şi cevaş malaiu pentru păsărĭ, şi eu îmĭ voĭ isprăvi de la Măria sa Vodă o carte de scutelnicie de 20 argaţĭ. Fă D-ta şi o prisacă de 50 stupĭ, nu maĭ mulţĭ de această dată şi orîndueşte, un om harnic şi cu dreptate. Iar cea sută de leĭ ce prisoseşte, să o ţiĭ bine, că este săţĭ trimit una din cele 2 copile ce mi aĭ trimes în aniĭ trecuţĭ, anume Ileana care aŭ dorit maĭ mult de măritat de cît de pămîntul patrieĭ, că acolo nu ştiŭ la ce să vor grăbi să vie, ce noĭ i am făcut voie şi venind după (sic) şi acole la D-tră fiind din Cinov ciracul D-tale, pofftim pe Dumneiĭ cumnata să ĭ afle un voinicel ca cu ochiĭ deschişĭ săĭ deĭ cîte odată şi peste ochĭ, că i . . . . . Copila şi cu acea sută de leĭ să o căsătoriţi ciracului. Cu argalăcul Domnesc peste cincĭ saŭ şesă zile voĭ trimite un. . . . cu fir pentru nepoatele noastre fiicele D-tale. Care îl veĭ lua D-ta de la cucoana Zoiţa Comisoaea, care foarte să laudă cu D-tră. Pentru

---

1) Scrisoarea originală aparţine D-luĭ Alexandru Callimachi.

vorova logodneĭ cu D-luĭ Paharnicul Vasilachi foarte bine mi a părut, şi mi e cam peste mînă a lua în casă cuconul D-sale, nu pentru cheltuială, ci pentru primejdia ciumeĭ care nu lipseşte aice maĭ în toţĭ aniĭ, şi Dumnezeŭ ştie cu cîtă frică petrecim pentru aĭ noştri, ci pentru voia D-tale şi a D-sale Paharnicul om primi această poftă. Atîta acum şi mila luĭ Dumnezeŭ fie cu D-voastră pururea.

Martie 17.

Fratele Dum-tale
Ioan Vel Terziman

Ce cu numele D-tale să fie ace odae pentru şi cea de apoĭ, adica . . . . . trăesce Dumnezeŭ în viaţă bine, iar după viaţă, frate, de m'a milui svinţia sa cu năsleaduire din fiĭ mieĭ, prea bine, iar întîmplîndusă altul, a vroi să pue măna pe odaea ce aŭ fost a Terzimanuluĭ, — deci aceasta socotind, frate, nu numaĭ D-tale să rămăe şi cu socoteală fără sunet şi fără de nume mare.

(In colţu fileĭ de pe urmă)

Iubit frate, pentru trebuinţa aceasta al odăi te vei vorovi şi cu D-luĭ Vel Post. ca să aibă D-luĭ grija cărţilor Domneştĭ de scuteală, după cum meaĭ însemnat Dumneata însuşĭ. Frate, nu face sunet mare, ca să nu paie că voĭ să rîdic vro coslă şi oĭ face pagubă ţăreĭ.

XI

1754

Hrisovul luĭ Mateĭ Ghica Voevod[1])

Cu mila luĭ Dumnezeŭ noĭ Mateĭ Ghica Voevod Domn Țăriĭ Moldoveĭ.

De vreme ce Dumnealuĭ Ianachi Kalimache marele Tărziman de a pururea să află slujind prea puternicilor stăpînilor noștri, la prea Inălțata Poartă, cu multă silință și cu osîrdie la multe trebuințe și folos a țăreĭ.

Iată dar avînd Dumnealuĭ la Țara aceasta săliște . . . . . . de la ținutul . . . . . . 150 vite și 500 oĭ și 1000 stupĭ cu baniĭ dumisale cumpărate și arătîndu-ne Dumnealuĭ testament și de la Domnia Sa Constantin Vodă Racoviță, prin carele hotărăște ca să nu să supere aceste bucate cu nicĭ un feliŭ de dare.

Asemine i am învoit și i am întărit Dumisale și cu acest Testament a Domnieĭ mele, ca să aibă pace vitele de coniță cînd s'ar întîmpla să fie, și oile de gostină, și stupiĭ de desetină, cu nicĭ un feliŭ de dare să nu să supere.

Așijderea și pentru 20 oamenĭ străinĭ dintralte părțĭ de loc ce va avea. Aceĭ oamenĭ încă să fie ertațĭ de bir și de toate dările și angariile ori cîte ar fi pre altă Țară nimăruĭ nimic să nu dea.

Și să fie în pace de conace, de podvezĭ, de cherestea, de caĭ de olac și de alte beilicurĭ, de toate cu nimica să nu să supere și pentru ca să fie eĭ cunoscuțĭ dentraltă țară, li să vor da și pecetluiturĭ roșie scrisă pe fețele lor și pe dreapte bucatele lor ce vor avea, aceștĭ oamenĭ pe oĭ vor da goștină, de

1) Documentul original aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

oaie cîte cinci parale, și de la coniță încă vor scuti de om cîte 3 vite, nici un ban coniță nu vor da.

Drept aceia poruncim Domnia mea Dumilor voastre Boierĭ și vouĕ slujitorĭ, care vețĭ umbla orĭ cu ce feliŭ de slujbe a Domniĭ mele, la acel ținut, vĕzînd testamentul domnieĭ mele, toțĭ să urmațĭ după cum poruncim maĭ sus, întru nimica nicĭ un feliŭ de supărare să nu dea la nicĭ unele de cîte poruncim maĭ sus.

Că cine s-ar ispiti a face maĭ mult supăr peste acest testament al Domniĭ mele, uniĭ ca aceia cu grea pedeapsă să vor pedepsi, în tralt chip nu va fi.

Și poftim și pre alțĭ luminațĭ pre careĭ Dumnezeŭ va alege în urma noastră a fi Domn și stăpînitoriŭ Țăriĭ Moldoviĭ ca maĭ vîrtos să întărească pentru a lor vecinică pomenire.

Noĭ Mateĭ Ghica Voevod.

Anul 7262 (1754) Septemvrie.

XII

1756

Hrisovul luĭ Constantin Racoviță Voevod [1])

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Noĭ Costantin Mihaĭ Cehan Racoviță V. Vodă Domn Țăriĭ Moldoveĭ.

De vreme ce Dumnealuĭ Ianachi Calimache marele Terziman de apururea să află slujind prea putêrnicilor stăpînilor noștri la prea înălțata Poartă cu multă silință și osîrdie la multă trebuință și folos ale Țĕrăĭ.

Iată dar avênd Dumnialuĭ la Țară aceasta siliștea . . . . .

1) Documentul original aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

la ținutul . . . . . . 150 vite și 500 oĭ și 1000 stupi, cu baniĭ Dumisale cumpărațĭ. Și avînd Dumnealuĭ testament și din Domnia Domnieĭ mele d'întîĭ prin carele hotărăște ca să nu să supere acestę bucate nicĭ cu un fel de dare. Aseminea i am înnoit și i'am întărit Dumisale cu acest Testament a Domniĭ meale, ca să aibă pace vitele de coniță cîtă s'ar întâmpla să fie, și oile de goștină, și stupiĭ de desiatină cu nicĭ un feliu dare să nu să supere. Așijderea pentru 20 oamenĭ străinĭ din tr'alte părțĭ de loc ce va avea, aceĭ oamenĭ încă să fie ertațĭ de bir, și de toate dările și angariile câte or fi pre alțĭ, nimăruĭ nimic să nu dea; și să fie în pace de conac, de potvezĭ, de cherestea, de caĭ de olac și de alte beilicurĭ de toate cu nimică să nu să supere; și pentru ca să fie eĭ cunoscuțĭ din tr'altă Țéră, li se vor da și pecetluiturĭ roșiĭ scrise pe fețile lor și pe drepte bucatele lor ce vor avea aceștĭ oamenĭ. Pe oĭ vor da goștină de oaie câte cincĭ parale și la coniță vor scuti de om câte 3 vite, nicĭ un ban conița nu vor da.

Drept aceia poruncim Domniea mea Domniilor voastre boiarĭ și voao slujitorĭ cariĭ vețĭ umbla orĭ cu ce feliu de slujbe a Domniĭ meale la acel Ținut văzînd testamentul Domniĭ meale toțĭ să urmațĭ, după cum poruncim maĭ sus întru nimică nicĭ un feliu de supărare să nu dea la nicĭ unile de câte poruncim maĭ sus, că cine s'ar ispiti a face maĭ mult supăr piste acest testament a Domniĭ mele, uniĭ ca aceia cu grea pedeasă să vor pedepsi. Și poftim și pre alțĭ luminațĭ Domni pre care Dumnezeŭ îĭ va alege în urma noastră a fi Domn și stăpânitor Țăriĭ Moldoveĭ, ca maĭ vîrtos să întărească pentru a lor vecinică pomenire.

Noĭ Constantin Voevoda

La Iașĭ anul 7264 (1756) Iunie 11

XIII

1757

Şcrisoarea luĭ Ioan Callimachi din Constantinopole către fratele său Dumitraşcu [1])

Cinstit şi iubit frate, multă şi fericită sănătate poftesc D-tale de la mila luĭ Dumnezeŭ: să te păzească milostivul D-zeŭ cu toată frăţeasca casa d-tale; noĭ toţiĭ încă ne aflăm sănătoşĭ.

Zahareaoa aŭ venit bine cu Oprişanu, însă pre tărzíu, adică după ci am intrat în postu, şi la căşlegi; brînza şi untul pintru trebuinţa casiĭ am cumpărat cu banĭ; inul laĭ uitat, aşijderea şi sarea; slanina, pastrama, orzul pisat aşijderea; ce aceste de primăvară săleşte să le trimeţĭ, că amintere nuĭ pot întra în voie Raliţeĭ.

Din 2 Scrisorĭ a Dumitale ce mi aĭ trimes, una pe uscat cu un neguţitor şi alta cu Oprişanu, am înţeles de rîndul Dumnilor voastre, apoĭ pe urmă la Genari am auzit schimbarea Dumitale din Bănie şi m am cam oţărît, dar socotind că Măria sa Vodă cu altŭ chip te va mîngăi, nu te mîhni, voios să fiĭ rugînd Dumnezeu pentru bună starea Măriĭ sale, că despre mine iubite frate, nicĭ ca cum uitat nu veĭ fi. Şi de nu sa putea de această dată altă boerie, voĭ sili cu rugăminte să ţi să dee un ţinut cu isprăvnicie, cea socoti Mariea sa, să ţi fie de folosul caseĭ.

Alta iubite frate, scriindumĭ Dumneta cum că aĭ însămnat o samă de oĭ, iată că am însamnat şi eŭ de aice un om de treabă gelep, om drept şi cu chezăş care ştie rîndul acestiĭ neguţitoriĭ prea bine; se cheamă Iovan Silistrele cu care ne am insoţit cu zapis, ca venind acolo la Dumneta cu oile ce a găsi gata la Dumneta şi oile ce a cumpara, să facă şasă miĭ de

---

1) Scrisoarea originală aparţine D-luĭ Alexandru Callimachi.

oĭ bune aleasă, harge de stambol, căruie eam dat acmu o mie de leĭ; au pus şi el o mie de leĭ aĭ săĭ, sermeieua şi osteneala ce o face, să fie părtaş la dobîndă întocmaĭ cu noĭ, aşa ni tocmeala cu dînsul. I'am dat pe mînă şi scrisorĭ la maria sa Vodă de la boeriĭ de aice, ca să i să facă agiutor la toate trebuinţele luĭ, şi trebuinduĭ vro mie de leĭ să i să dei de la Domnie, şi veninduĭ ravaşul aice, oĭ da baniĭ aice, la boierii capchehaiale Marieĭ sale; osăbit de aceştĭ, trebuinduĭ şi alţĭ banĭ aflaţĭ acolo, cu mijlocirea Dumni Tale, şi trimeţindumi să şi aceie poliţă, eu aice oĭ da baniĭ ca să să plinească şăsă miĭ de leĭ, şi venind cu sănatate la sîntul Dumitru să să vînză de a vrea Dumnezeu cu bun preţ şi cea fi partea Dumnitale ţa veni la mână cu bună şi curată socoteală. Decĭ venind la Dumneata, veţĭ vorbi şi teĭ nevoĭ frate la treaba aceasta, că el îşĭ va alege care oĭ va socoti a fi di trebuinţă de aice, şi să vă feriţĭ de vro sminteală, că la acesta cu cheltuială va fi, că el vine acole cu ciobaniĭ sĕĭ şi cu chehaielile, şi de a miluĭ Dumnezeu să sporim cu dobîndă bună estimp, la anuĭ cu sănatate li om face îndoite. Dumneata pentru toate veĭ vorbi cu dînsul şi cu mijlocirea Dumnetale să să facă cumpărătura eftină, şi la vreme să purceagă cu turmile către Dunăre. Deci frate să fiţĭ foarte cu ochiĭ deschişĭ mă rog, că eŭ pe zisa dumitale mam apucat de această treabă. Cînd a vra să mĭ scrie, să îşĭ dea cartea în plicul gospod la mîna Dumisale luĭ Vel postelnic şi mea veni fără greşi. Dumneata nu trebue să mi scriĭ, iar el precum va sluji trebuinţa să mi să scrie, însĕ sunet nu voĭ să să facă cu numele meŭ, ci să numiască el cumpărătorĭ şi neguţătorĭ turmelor. Pentru Ioniţă armaşul mi saŭ giuruit o boerie aşijdere, şĭ pentru cumnatul Şătrariul Andronachi, Vornicia Cîmpul-lunguluĭ cu buna samă. Am luat şi a Dumnisale carte şi a suroriĭ şi Dumnezeŭ să le trimeaţă sănatate. Pe Oprişanu îl voĭ trimete acmu la Mart earăş cu corabie să vie, şi am găsit pentru Dumnea voastră una şi alta de trebuinţa

casiĭ; nişte pecetluiturĭ a rămăşiţeĭ ce me a trimes, le am trimes şi eŭ la Bucureştĭ ca să să ărate Marii sale luĭ Constantin Vodă, şi aştept răspunsul; nişte zapise a venituluĭ bănie ţi loi trimite cu Oprişanu. Raliţa şi toţĭ fiiĭ noştri vi să închină cu sănatate şi Dumnisale cumnate şi surorilor şi mila luĭ Dumnezeu pururea cu Dumnea voastră.

Fratele Dumnetale 9 Mart. 1757.

Ioan Vel Terziman

Frate am trebuinţă de o mie şi cincĭ sute de ocă de lână spălată, opărită, şi de primavară să să pue fără greşi în corabie să mĭ vie la vreme.

XIV

1757

Scrisoarea luĭ Ioan Callimachi din Constantinopole către fratele săŭ Dumitraşcu [1])

Cinstit şi iubit frate, multă şi fericită sănătate poftesc D-tale de la mila luĭ Dumnezeŭ cu toată frăţeasca casa D-tale. Noĭ toţĭ încă ne aflăm sănătoşĭ. Zahareaoa aŭ venit bine iarăşĭ tot cu Oprişanu; dar mi saŭ jăluit că nui pre cruţăm bătrîneţele, că şi an tot el au venit. L'am mîngăet însă că să va face Capitan la Ropce. Sîleşte dar şi D-ta, frate, ca să să facă la locul luĭ ca să 'şi odehnească bătrîneţile. Te am scăpat şi de sila

1) Scrisoarea originală aparţine D-luĭ Alexandru Callimachi.

luĭ Constantin Voevod şi am luat scrisorile di la părinţiĭ esfiumeniţĭ precum şi zapisul de danie cu iscălitura D-tale care l-aŭ rupt însuşĭ părintele Thesalonic căruĭ trebui săĭ mulţămeştĭ, trimeţinduĭ macar o putină de miere de Vasluĭ şi cîţva caşcavali de munte. Stăpîneşti de acuma în pace levada şi naĭ nicĭ o grijă, căcĭ şi la Patriarchie cunosc pe Constantin Voevod că aŭ vrut să facă pomană cu colacĭ streinĭ. Dar cu toate aceste la mănăstire tot am maĭ dat una sută cincĭ zecĭ leĭ şi neşte vesminte care le am trimes cu părinţăĭ esfiumeniţĭ ca să nu le maĭ rămîe cuvînt. [1]) Pentru D-ta am purtare de grijă, că ţaşĭ fi scris maĭ mult, dară să grăbe călăraşul, dar ţoĭ scrie cu al doile călăraş Inştiinţazimă şi D-ta pentru odaea noastră cum merge. Raliţa şi toţĭ fii noştri vi să închină cu sănătate şi surorilor şi D-sale cumnateĭ, şi mila luĭ Dumnezeŭ împreună cu D-voastre.

Oct. 10.

Fratele D-tale
Ioan Vel Terziman

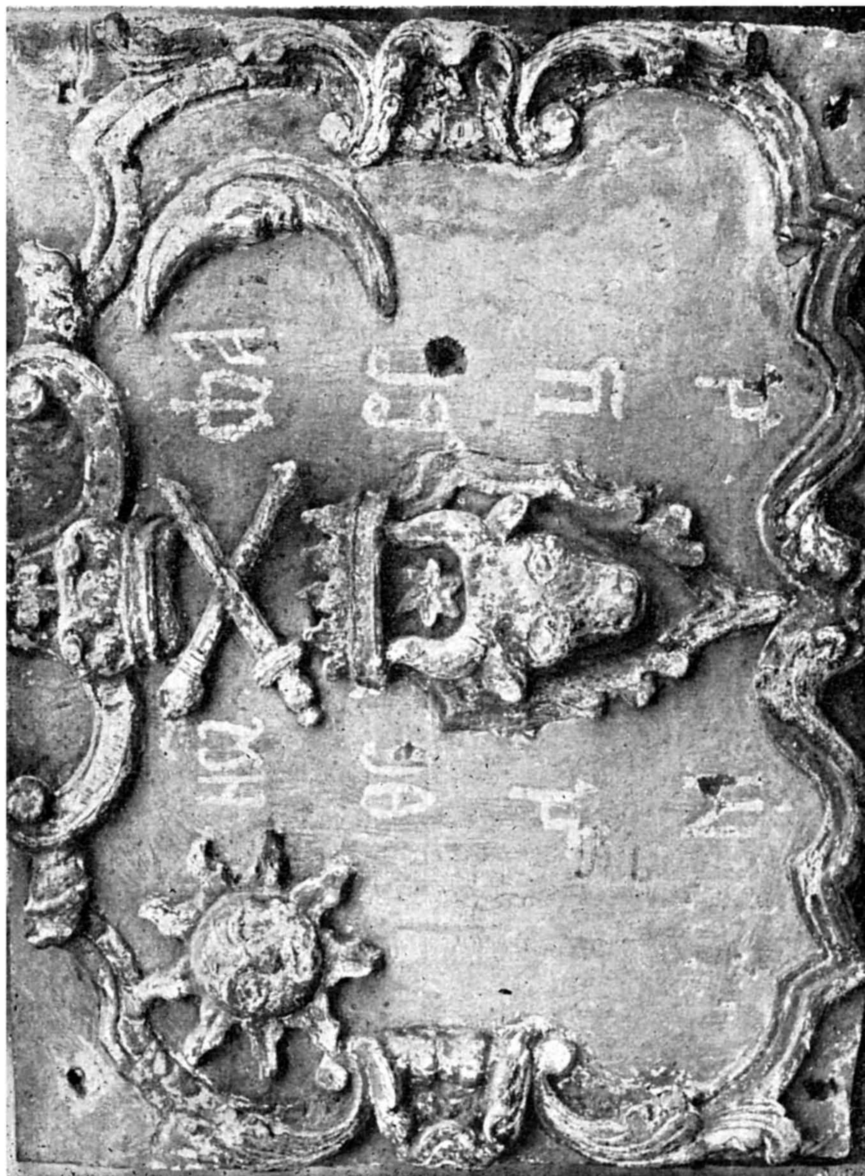
---

1) E vorba aice de livada lingă moşia Stănceşti, dată de Grigore Ghica Voevod, cu hrisovu din 7255 (1747) August 18 luĭ Dumitraşcu Calmăşul vel ban: *Documente* sub No. VI. La 7259 (1751) Maiŭ 25, a dat Constantin Racoviţă tot acel loc Mănăstireĭ Doamneĭ: *Documente* sub No. XXXIII. Reiese după scrisoare de faţă că Ioan Terzimanul ar fi aplanat în favoarea frateluĭ d-sale, Dumitraşcu, diferentul ivit între ceĭ doĭ donatari aĭ aceluiaş loc.

XV

1758—61

Inscripţiunea bisericeĭ de lemn din Cîmpulung şi pomelnicul de la acea biserică. [1])

1) Comunicate de D-l T. V. Stephanelli, preşedintele tribunaluluĭ de Cimpulung şi membru în dieta bucovineană.

ПОМЄН	НИКЪ
ТИТОР ЄИ	ЖИВИЙ И МРЪТ
ПОМѢНИГИ:	ДШИ РА СВОИ:
ТОАДЄР И ПОДРꙊ ЄГО НА	ЩЄФАН И ПОДРꙊ ЄГО
СТАСЇА: ѾЦЪ ЄГО ВАСИ ЛЄ	КИЦА: ꙊСОПШИ ЇЄРЄ
И МАТЄР ЄГО АРВАСЇА	МЇА И ПОП АНТЄМЇА
И БРА ЄГО НЄКОЛАЮ	МОНА. ПЄТРОНИЙ. И
ИРМОНА МАДАРЇЄ	ПОП. ВАВАРА. НАСТАСЇА
	ПОМЄНИ ГИ ДШ
	РАБА СВОЄГО ЩОДЄРЄ
ꙟчепере бісерічї саѹ ꙟнчепѹть ꙟ лѹни маи ві днѣї ши саѹ съвръшить а дойле а .... маи ıє днї.	И ВНѢ ГИНЄ ЄГО ГИ
	ИНЦА НЅЄД И ИѠН
	ВЪ ЦЄАСКО НЄБЄНОЇИ
Влѣть [illegible]	ВЄ ЖИЗН ВЄЧНИЄЇ.

POMELNICUL TITORILOR VII ȘI MORȚI

Pomenește Doamne sufletele robilor tăĭ

Toader și femeia luĭ Nastasia, tatăl luĭ Vasile și muma luĭ Arvunia și fratele luĭ Niculae, Ieromonah Mardarie, Stefan și

soţia luĭ Kiţa şi răposaţiĭ Ieremia şi soţia luĭ Antemia monaha Petroni şi soţia Varvara şi pe Nastasia.

Pomeneşte doamne sufletul robuluĭ tăŭ Toader şi pe Kneghina luĭ Ghiinţa şi pe copilul lor Ioan în împărăţia cerurilor în viaţă vecĭnică.

Inceperea bisericiĭ s'aŭ început în luna Maiŭ 12 zile şi s'a săvîrşit al doilea an Maĭ 15 zile veleat 7197 (1689).

XVI

1759

Hrisovul luĭ Ioan Callimachi Voevod [1]

Cu mila luĭ Dumnezeŭ noĭ Ion Teodorŭ Voevod Domn Ţăreĭ Moldoveĭ. Facem ştire cu acest hrisov a Domnieĭ mele, pentru casa Dumisale reposatuluĭ pre iubit *frateluĭ nostru Dumitraşcu* biv vel Ban. Carile în viaţa sa ca un *boiar pâmîntian* s'aŭ aflat în slujbile Ţăriĭ cu dreptate şi cu credinţă, şi maĭ ales întru întîmpinările şi petrecăniile măriilor sali Paşilor, mergea la Hotin cu cheltuiala sa. Şi după sfîrşitul vieţeĭ sale rămîindu a sa jupăneasă cu feţiĭ şi fete micĭ. Şi fiind fată de boiar şi a noastră iubită cumnată, iată că din osebita milă noastră i am maĭ întărit cu acest hrisov a Domnieĭ mele, prin care hotărîm ca fieşte cînd să aibă a scuti dăsătina pre cincĭ sute stupĭ, şi goştina pre cincĭ sute oĭ, şi vadraritul pe cincĭ sute vedri vin ce va face din viile sale saŭ va cumpăra. Şi pre o sută cincĭ zecĭ vite, caĭ, epĭ, de văcărit saŭ coniţă de s-a întîmpla să fie vreodată. Pre aceste lucrurĭ nicĭ un ban

---

1) **Documentul original aparţine D-luĭ Alexandru Callimachi.**

nimăruĭ să nu de nicĭ să să supere, ca să fie pentru chivernisala caseĭ Dumisali. Așijderĭ și pentru zăci oamenĭ străinĭ fără de bir în visterie, ce va ave la casa Dumisali, iarăși să fie aceștĭ oamenĭ în pace nesupăratĭ de birul visteriĭ și de toate dările și angăriile orĭ cîte ar fi pre altă țară, iar aceștĭ oamenĭ întru nimica suparațĭ să nu fie, ca să fie numaĭ de posluşanie şi slujba caseĭ Dumisale. Drept aceasta dar poruncim Domnia mea tuturor boerilor și altor slujbașĭ ce vițĭ afla cu aceste slujbe aratate maĭ sus. Văzînd acest hrisov al Domniĭ meli, toțĭ să avețĭ a urma și a da bună pace la toate cum arătam maĭ sus, întru nimica să nu supărațĭ. Și poftim Domnia me și pre alțĭ luminațĭ Domnĭ, ce Dumnezeŭ va rîndui pe urma noastră cu Domnia acesteĭ țări, ca să nu strămute această puțină milă ce arată maĭ sus, după cum nicĭ noĭ n-am stricat miluirile altor Domni ci au fost maĭ înainte de noĭ. Ce maĭ vîrtos să întărească, pentru a lor vecinică pomenire. Și spre aceasta este credința însumĭ Domnii mele Noĭ Ioan Teoder V-Vod și credința a pre iubițĭ fii Domnii mele Grigori V-Vod și Alexandru V-Vod. Și credința a cinstițĭ și credincioșĭ boieriĭ Domniĭ mele Dumnealor Ioan Bogdan Vel Logofăt, Lupu Balş Vel Vornic de Țara de gios, Dumitrașcu Paladi Vel Vornic de Țara de sus, Stefan Ruset Hatman i Parcalab Suceveĭ (nedescifrabil)ĭ Vel Vist. Ioniță Cantacuzino Vel Spatar, Andronachi Vel Ban, Mihălachi Vel Postelnic, Ioniță Vel paharnic, Constantin Cogălniceanu Vel Stolnic, Filip Catargiu Vel Căminar, Ianachi Vel Comis și credința a tuturor boerilor marĭ și micĭ.

Noĭ Ioan Voevodă

Anul 7267 (1759) Fev. 5.

XVII

1759

Document de la Ioan Teodor Callimachi Voevod [1]).

Io Ioan Teodor Voevod, Boj. Milost. Gospodar Zeml. Moldavscoĭ. Rău lucru este neştiinţa, şi multă stricăciune pricinueşte la oamenĭ, şi pentru aceasta socotind domnia Mea folosul tuturor, vĕ înştiinţăm cu această carte a domniĭ Mele, că de la o vreme încoacĭ, îmulţindu-să partea boerească, şi din zi în zi fiişte-care silindu-să uniĭ pentru cîştigul lor, alţiĭ pentru ca să să maĭ înalţe întru cinstea boerieĭ, întrat-au în mijlocul lor o mare şi nemărginită zavistiă, din care făcîndu-să cete de apururea să zavistiaŭ uniĭ pre alţiĭ şi cînd domnia Mea ce era maĭ înainte, trăgea pe o parte a-ĭ metahirisi, întru ale domniĭ trebĭ, ceĭ alaltă parte să trăgea în lăturĭ şi cu neîncetate zavistiĭ purtîndu-să, aduce multe priciniĭ de tulburărĭ uniĭ asupra altora, şi nu era îndestul că cu pricinile ce era între dînşiĭ, să arăta împotrivitorĭ la cele domneştĭ poruncĭ, ci încă şi la strîngere viniturilor maĭlimeriĭ (?) împărăteştĭ cu multe chipurĭ să silea a le împĭedeca, care lucru întemiindu-să întru cugetul lor şi după ce ne au miluit Dumnezeu cu domnia ţăriĭ aceştia s'au ispitit a le cerca şi prin Ţarigrad o samă au început a nu ne da odihnă cu zavistiile lor prin cărţile ce ne scria, cu carele zavistindu-să uniĭ pre alţiĭ ne arăta aevea, într'aceştaşĭ chip: că de vom trage domnia Mea pe uniĭ din boeriĭ ce ni-ĭ arăta ca să-ĭ mestecăm în trebile noastre eĭ toţĭ să vor trage de la slujba şi trebile noastre, şi întru aceasta aflîndu-să de-apurure prin cea rea cheverniseala lor, adus-au lucrul pîn'într'atâta cît şi ticăloasa ţară au căzut în primejdia cea rea a Tătarilor, care

---

[1]) Acest document să află în original la biblioteca Academieĭ romîne, în *Condica de manuscripte*, No. 5, p. 1—3.

după ce cu ajutorul luĭ Dumnezeu am venit domnia Mea şi ne-am aşezat la scaun, văzînd toate aceste ce aŭ cursu din pricina lor, şi că iarăşĭ neîncetat lucrează zavistia între dînşiĭ, şi de purure, vrînd a să mînca uniĭ pre alţiĭ, ne silea şi pe noĭ în spre stricăciunĭ şi vătămare a o sumă de boerĭ la care domnia Mea nedîndu-le ascultare, nu ne-am lunecat a vătăma pe nim' prin ce ra îndemnarea lor, ce trecîndule toate cu auzul şi cu viderea pre toţĭ ca un părinte cu milă ĭ-am cuprins şi nicĭ la unele din zavistile lor cele multe şi rele nu ni-am lunecat nicĭ am dat credinţa, care văzînd că nu pot isprăvi nimică cu cîtă silinţă au pus a vătăma pe o samă către noĭ, s'aŭ întors a-ĭ mesteca către dumnealuĭ Capegi-Başa lângă care şi pe noĭ ne atinge, şi neputîndu-să îndestula de stricăciune spurcatele şi cele plini de toată rĕutatea inimilor lor, nu numaĭ că di'nceput cu a lor fapte răle au adus o primejdie ca aceasta peste ticăloasa ţară, pre cari păcatele lor şi judecata ce dreaptă a luĭ Dumnezeu, *gonindu-să din porunca împărătească acuma s'aŭ făcut surgunĭ* ci încă şi prin lăcomia şi multă răutate lor, adaos-aŭ şi cu acestaşĭ chip a să arăta fiind poruncă împărătească după întîmplarea ca să facă izvoade de pagubele lăcuitorilor ce au avut de spre Tătarĭ, s'aŭ silit a să arăta între dînşiĭ ceĭ maĭ păgubaşĭ de cît alţiĭ, arătînd somĭ marĭ ca cele de pagube, cum *Logofetu Manolachi Costachi* şi-au arătat paguba sa că ar fi fost de 52 de pungĭ de banĭ, aşişdere şi *Bogdan Logofătu* de 50 pungĭ de banĭ şi *Costantin Balş* vornicu de 36 pungĭ şi *Dumitraşcu Paladi* vornicu de 32 pungĭ şi *Scărlătachi-Ban* de 22 pungĭ şi alţii asemine, carile cunoscut fiind de toţĭ că sunt aeve minciunĭ şi năpăştĭ, au adus lucru deci pré puterniciĭ stăpînĭ s'aŭ înştiinţat şi pre Măria Sa Hanul l-aŭ măhnit, cu carele au dat pricină de pagubă la mulţĭ ticăloşĭ pământenĭ, şi încă pe lângă toate aceste fiind din poruncă rânduiţĭ şi trămişĭ către Mărie Sa Hanul. De faţă şi întru aevea s'aŭ descoperit spurcatele lor fapte printr'alor

scrisorĭ, de însușĭ mînele lor scris, carele vederat arată hainlâcul lor, și nu s'aŭ îndestulat cu atîta răutățĭ, ci aŭ făcut și au voit a face, ce încă și de acolo de unde să află vrînd ș poftind a aduce ticăloasa țară la cea maĭ desăvîrșit stricăcĭune trimite oamenii lor prin țară și dă spaimă ticăloșilor locuitorĭ precum că iarășĭ vor să vie și vin Tătariĭ în țară ca să-ĭ calce și să-ĭ robască, și o blăstămățiĭ ca aceasta și faptă rea fiind cu adevěrat făcută spre dînșiĭ, pi leșne s'au descoperit și s'au adeverit cum și cea maĭ cumplită rĕutate, sîlindu-să a o săvîrși ca niște dușmanĭ ce sunt pămîntuluĭ și patrieĭ sale, din oamenii lor adese și foc s'au ispitit a da orașuluĭ acestuĭa, și n'au maĭ rĕmas rĕutate care să nu o fi arătat cu toată silința asupra ticăloaseĭ țărĭ, care lucrurĭ precum am maĭ zis și maĭ în trecutele zile am scris cătră toțĭ fiind cunoscut că sunt toate din faptele și firile lor cele rele vă zicem și acuma creștinilor odihniți-vĕ și nu vĕ potrivițĭ la niște vorbe deșerte ca aceste, că nicĭ unile din cele ce auzițĭ nu sunt, toate sunt minciunĭ, toate sunt vorbe rĕsuflate, toate sunt scorniturĭ de la aceĭ oamenĭ plinĭ de răutate, cari numaĭ pentru folosul lor caută și stricăcĭune altora, șidețĭ de vĕ odihnițĭ pe la casele voastre căutîndu-ve de trebile voastre fără de nicĭ o grij', și nu umblațĭ strămutîndu-vĕ și răsăpindu-ve de vă pricinuițĭ atîta stricăciunĭ și sărăcie din faptele unor oamenĭ răĭ și netemătorĭ de Dumnezeŭ, și pentru aceasta poruncim domnia Mea și dumitale Ispravnicule al ținutuluĭ Tecucĭuluĭ foarte să aibĭ purtare de grijĭ și orĭ pe carele veĭ prinde dintre aceĭ ce scornesc lucrurĭ netrebnice ca aceste, carele daŭ atîtea stricăciunĭ lăcuitorilor, îndată să'ĭ prinzĭ pe unul ca acela, și să-l trimițĭ la domnia Mea ca să să pedepsească cu căzuta pedeapsă ca un hain, și pricinuitoriĭ a tot răul, aceasta poruncim.

Leat 7267 (1759) Ghenarie 31

Sigiliul Domnesc cu chinovar

XVIII

1760

Avintarion (Inventar) de toate lucrurile măstireĭ (sic) a sfîntuluĭ ierarh Spiridon și cine a dat [1]).

1 Candelă de argint de la *paharnicul Ioniță Calmășul.*

2 Covoare, unul pe mormîntul luĭ Goroveĭ și altul pe mormîntul *paharniculuĭ Ioniță Calmășul.*

1 Săcrieș cu herele spitaluluĭ de la M. S. *Ioan Teodor Voevod.*

XIX

1760

Hrisov de la Ioan Callimachi Voevod[2])

Noĭ Ioan Teodor Callimachi domn țăriĭ Moldoveĭ, mărturisim prin acest hrisov al domnieĭ noastre pentru o vie aflătoare la Crucea de sus din județul Putna în întindere de 12 pogoane 3 firte și 4 $^1/_2$ prăjinĭ, că afară de cele 5 pogoane pe care le-am răscumpărat de la sfinția sa episcopul ca vecin maĭ de aproape și le-am dăruit ***iubiteĭ noastre surorĭ, jitniceroaia Maria,*** din aceste 12 pogoane, 3 firte și 4 $^1/_2$ prăjinĭ, am maĭ dat 4 pogoane, 3 firte și 4 $^1/_2$ prăjinĭ ***Paraschiveĭ pităreseĭ*** pentru că această milă și dăruire să fie nestrămutată eĭ, copiilor, nepoților și strănepoților eĭ. Pe credința noastră Ioan Teodor Voevod

---

1) Arhiva Sf. Spiridon, lada V, pachetul 38; Doc. No. 3.

2) Retradus în romînește din traducerea germană a luĭ Wickenhauser, *Geschichte der Klöster Woronetz und Putna*, Czernovitz, 1888, p. 114.

și a iubiților noștri fiĭ voivozĭ Grigore și Alexandru, credința cinstiților și credincioșilor boerĭ aĭ divanuluĭ nostru: Manoil Konaki mare logofât . . . . . . Sturza mare vornic al țăriĭ de jos, Dimitrie Palade mare vornic al țăriĭ de sus, Vasile Ruset hatman și pîrcălab de Suceava, Alexandru Ipsilanti postelnic, Filip Catargiu vistiernic, Andronic spătar, Stefan Sturza mare ban . . . . . și pe credința tutulor boerilor noștri marĭ și micĭ. Acest uric de danie a fost scris în Iașĭ de către Simion Gherghel.

7268 (1760) August 25.

XX

1761

Hrisov de la Grigore Callimachi Voevod [1])

Noĭ Grigore Ioan Voevod domn țăriĭ Moldoviĭ. Acela care face fapte bune și plăcute luĭ Dumnezeŭ cîștigă pe această lume nu numaĭ laudă și slavă ci după moartea luĭ îĭ rămîne și numele nemuritor, iar sufletul săŭ să duce între sfințĭ. Sînt multe fapte bune care întrec pe altele; milă însă și darurĭ a face acolo unde să cuvine întrec pe toate celelalte pentru că deschid cerul și vestea lor să împrăștie în lume; de aceià am găsit cuviincios de a face și noĭ ca alțiĭ întru Domnul odihnițĭ voevozĭ, înaintașiĭ noștri, care Domnĭ aŭ binevoit a înzestra cu veniturĭ din cele Domneștĭ saŭ cu moșiĭ pe unele persoane. De aceia și Domnia Mea am găsit de cuviință a dărui pe *jupîneasa Maria jitniceroaia* care să află în sărăcie cu următoarele pămînturĭ domneștĭ aflătoare în ținutul moldovenesc al Cîmpulunguluĭ, anume:

---

1) Retradus în romînește din traducerea germană a luĭ Wickenhauser, *Geschichte der Klöster Woronetz und Putna*, Czernowitz, 1888, p. 115.

Cucoşul, Găina, Valea Porcescu, Pietrişul, Meştecănişul, moşia Boteş, Fundul Moldoveĭ, Faţa Cîmpulunguluĭ şi Muncelul de Straĭă care toate aŭ fost pămînturĭ domneştĭ, aşa că acestea să rămîe de acum pe vecie eĭ, fiuluĭ eĭ, nepoţilor şi strănepoţilor eĭ şi să le stăpînească nerăşluit. Rugăm decĭ şi pe alţĭ domnĭ moldovenĭ, pe care Dumnezeŭ îĭ va da acesteĭ ţărĭ ca să nu răstoarne dania noastră, după cum n-am resturnat daniile altor străluciţĭ domnitorĭ, ci din potrivă spre a lor slavă s-o întărească.

In oraşul nostru Iaşĭ, 7269 (1761) Iunie 29.

(L. P.) Grigore Ioan Voevod

Acest hrisov l-aŭ scris Isbaşa piser.
Ioan Cantacuzino tretilogofăt procit.
Trecut în condica divanuluĭ.

XXI

1768

Hrisovul luĭ Grigore Callimachi Voevod cu anaforaua[1]).

Noĭ Grigore Ioan Kalimah VVD Bozio Milosteio Gospd. Zemli Moldovsçoĭ.

După cercetarea şi judecata Prea Sfinţieĭ Sale Părinteluĭ Mitropolituluĭ, i a Dumilor Sale Veliţilor Boiarĭ poruncim Domniea mea, la toţĭ aşa să să urmèze, iar neodihnindu-să vre-o parte, şi s'ar ceari la Divan, uşa Divanuluĭ Domniĭ meali este deschisă

(L. P.) 7276 (1768) Genarie 29.

---

1) Acest document aparţine D-luĭ D. Sturza-Scheianu.

Prea Inălţate Doamne,

Din luminata Porunca Inălţimei tale am luat seama între D-ei Băneasa Maria şi între Conu Mihai fiul Dumisale Sulgearului Ilie Sturza pentru o moşie anume Boscotenii de la ţinutul Romanul şi pentru un loc de casă di aicea din Iaşi. La cercetarea ce sau făcut pricina între Dum. într'acestaş chip sau aflat, *Dumi Băneasa Maria*, cere să intre cu a treia parte la împărţeala acestei moşii Boscotenii, zicînd că aceşti Boscoteni *aŭ fost a răposatului Ioniţ Sturz (lipseşte un cuvînt) fiului lui şi Iordachi Sturz ce iaste frate cu Sulger Ilie Sturz şi cu răposaţii Vasili Sturz stolnic şi cu Alexandru Sturz, tatăl dumisale Băneseĭ Maria*, şi acest arătat mai sus Ioniţ Sturz a căruia aŭ fost Boscotenii, murind făr de ficiori, şi rămîind s ăl clironomisească fraţii, adică Ilie Sturz, i fii răposatului Vasile Sturz şi D-ei *Băneasa Maria depreună cu sora D-ei Paraschiva fiicele răposatului Alexandru Sturz*. Pentru aceasta zice D-ei că cere ca să intre cu a treia parte la împărţeala acestei moşii Boscotenii, pentru care pricină au arătat D-ei Băneasa şi o scrisoare în care s aŭ văzut iscăliţi D-lui Sulger Ilie şi D-lui Stolnic Constantin Sturz fiul răposatului Vasile Sturz ce arată că s aŭ învoit între D-lor pentru învoitul acestei numite mai sus moşii, ca să împartă în 3 părţi, adică ori-ce venit ar fi, din moară, din arendă, din ţarină din fîneaţ, din păşcuit şi de boerescul lipovenilor ce sînt şezătorii pe acea moşie împărţindu-să toate în trei părţi, o parte să ia D-lui Sulgeriul Ilie Sturz, şi o parte D-lui Stolnic Constantin Sturz cu fraţii D-lui şi o parte D-lui iarăşi cu sora D-lui, şi zice D-ei Băneasa că odihnindu-să pe acest învoial şi aşăzare, aŭ trimes la numita moşie atîta ca să ş strîngă Dijma ce i sa veni-a treia parte cît şi pentru ca să caute de boerescul lipovenilor, şi cum Mihai fiul D-lui Sulgerului neţinîndu-să de această învoială şi aşăzare arătată mai sus n aŭ îngăduit pe trei moşii Dumisali Bănesi, nici să ia dijma ce i s'ar fi venit a treia parte,

nicĭ aŭ lăsat pe lipovenĭ să lucreze boerescul. Faţă fiind şi Conu Mihaĭ fiul Sulgeruluĭ Ilie Sturz, n aŭ tăgăduit că n aŭ îngăduit pe treĭ moşiĭ D-eĭ Băneseĭ ca să ia dijma, zicînd că pentru această moşie Boscoteniĭ ar fi plătit cîţi-va banĭ datorie a răposatuluĭ Ioniţă Sturz a căruia aŭ fost moşia aceasta, maĭ adăogînd a zice şi aceasta că maĭ sunt moşiĭ Sturzeştĭ şi pe la alte locurĭ să ia D-eĭ Băneasa dijmă şi venit de pe acolo. Iar nu să intre cu împărţeală la acea moşie, ce este aproape de casa Dumisale Sulg. In protiva acestor zise a conuluĭ Mihaĭ iarăşĭ aŭ răspuns D-eĭ Băneasa zicînd că de maĭ sînt alte moşiĭ, acelea sînt părinteştĭ, şi la acelea iarăşĭ după ce vor sta fraţiĭ la împărţeală cu partea ce i sa cuveni şi D-luĭ îşĭ va lua partea. Iar această moşie Boscoteniĭ este a unuĭ frate care murind făr de clironomĭ după cum arată maĭ sus i să vine ca să-şĭ ia a treia parte. Iar pentru datoria ce zice Conu Mihaĭ că aŭ plătit iarăşĭ aŭ răspuns D-neĭ Băneasa că de a fi plătit niscaĭ datoriĭ, s aŭ scos banĭ din venitul aceĭ moşiĭ în 3—4 anĭ de cînd o stăpîneşte.

Noĭ Doamne după cercetarea ce am făcut, aşa am socotit în vremĭ ce moşia Boscoteniĭ aŭ fost a răposatuluĭ Ioniţ Sturz ce este văr primar cu D-eĭ Băneasa şi cu fiul Sulgeruluĭ Ilie Sturz şi cu fiĭ Stolniculuĭ Vasile Sturz, căruia nerămîindu-ĭ feciorĭ, cu dreptate iaste ca să moştenească veriĭ săĭ după hotărîrea sfintelor pravilĭ. Şi moşia Boscoteniĭ să să împartă în treĭ părţĭ, adică o parte să ia Sulgerul Ilie Sturz cu fiul Dumnealuĭ, şi o parte să ia fiĭ răposatuluĭ Stolnic Vasile Sturz, şi o parte să ia D-eĭ Băneasa Maria şi cu sora D-eĭ Paraschiva, iar pentru datoriile răposatuluĭ Ioniţă Sturz ce zice Conu Mihaĭ cum că aŭ plătit, să dovedească cîţĭ banĭ aŭ plătit şi D-eĭ Băneasa încă să dovedească cîţĭ banĭ s aŭ făcut venitul moşieĭ în 4 anĭ de cînd este la stăpînirea Sulgeruluĭ Ilie Sturz, şi de va trece venitul maĭ mult de cît datoria să-l împartă iarăşĭ frăţeşte, iar de nu va ajunge să să plătească datoria, să dea fieşte carele

pe cît îl va ajunge. Pentru locul cel de casă de aicea din Ieș ce zice D-lor Băneasa cum că iarăș aŭ avut învoială cu Sulgerul Ilie Sturz și l aŭ și deosebit în treĭ părțĭ, aŭ răspuns Conu Mihaĭ cum că fiind acest loc a răposatuluĭ Sandu Sturz Logofăt l'ar fi dat danie Sulgeruluĭ Ilie Sturz, s'aŭ întrebat la aceasta D-luĭ Constantin Sturz vel vistier și ne-aŭ adeverit cum că locul acesta aŭ fost părintesc de pe moșul D-neĭ Băneasa și acelor l'alțĭ Sturzeștĭ ce vor să împartă cu D-eĭ Băneasa, iar n aŭ fost a părinteluĭ D-luĭ Sandu Sturza Logofăt, căcĭ de ar fi fost a Logofătuluĭ Sturza l'ar fi luat D-luĭ cu frațiĭ D-luĭ și nu l'ar fi dat părintele D-luĭ altora, decĭ după încredințarea Dumisale Viștier iarăș am socotit, că cu dreptate este să să împartă și acest loc în treĭ părțĭ, precum saŭ arătat maĭ sus și pentru moșia Boscoteniĭ, iar cea desăvîrșită hotărîre rămîne la prea Inălțata și lesne cunoscătoare înțelepciune Mărieĭ Tale.

1768, Ghenarie 22.

A Inălțimeĭ Tale către Dumnezeŭ ferbinte rugător Gavriil Mitropolit Moldavieĭ;

Prea plecatele slugile Măriei Tale V. Razul Hat., Iordachi Canta Hat., K. Vel Stolnic.

Divanul Apelativ al Țăriĭ de Sus din Moldavia.

Pentru că această copie, după poslăduarie eĭ s aŭ făcut cu originalul, s aŭ aflat întocmaĭ, să adeverește de către Divan în urmare cerereĭ făcută prin jalobă de către D-luĭ Vornicul Costache Sturza; să însemnează cu originalu acestia să află la D-luĭ Vistier Alecu Sturza.

Secția 3.
No. 699.
1842, Februarie 17

L. S.
Divanuluĭ
Țăreĭ de Sus.
Nedescifrabil

Vornic I. Roseti, D. Cantacuzin.

Pentru director: SCRIBAN.

Poslăduit pentru șef: Christodor.

XXII

1768

Mărturie [1])

Marturia Paraschivii, femeia răposatului Andronaki fost mare vornic, dată în mînile sfinții sale părintelui Anton, egumenului de Moldovița în cuprinderea că ea aŭ stăpînit moșia rămasă de la tatăl ei, din trupul Băiei anume Fîntîna Mare și anume partea din jos până la isvorul Fîntînii Mari și de acolo drept până la Moldova, iar că de la acel izvor înainte aŭ stăpînit sfînta mînăstire Moldovița, așa știe și mărturisește în frica luĭ Dumnezeŭ.

7276 (1768) August 6

XXIII

1770

Zapis de danie al Paraschiveĭ pităreseĭ [2])

Eu subsemnata am dat adevărata a mea scrisoare în mîna dumnisale părintelui Macarie egumenuluĭ de Voroneț, ca să să știe că de nimine silită nicĭ asuprită, că cele 4 pogoane 3 firte și 4 $^1/_2$ prăjinĭ vie de la Crucea de sus din Ținutul Putneĭ, care viĭ mi s'aŭ fost dăruit prin un hrisov a înălțimeĭ sale Voevoduluĭ Ioan Callimachi, le-am dat și dăruit numiteĭ mînăs-

---

1) Retradus în românește din traducerea germană a luĭ Wickenhauser, *Urkunden des Klosters Moldavitza,* Wien, 1862, p. 175.

2) Retradus în românește din traducerea germană a luĭ Wickenhauser, *Geschichte der Klöster Woronetz und Putna,* Czernowitz, 1888, p. 116.

stirĭ ca să-ĭ fie uric şi danie pe vecie, şi la facerea acestuĭ zapis eraŭ faţă ginerele meŭ Vasile Donicĭ mare paharnic, fiul meŭ Gheorghe şi fata mea Maria Ismenain şătrăreasa şi Balaşa care aŭ consimţit la el, şi spre credinţă m'am iscălit.

Parasca pităreasă. Vasile Donicĭ mare pah.
Maria Ismenain şătrărească. Balaşa.

şi eŭ Gheorghe fiul luĭ Neculae Pătraşcu, am rugat pe fratele meŭ Vasile ca să me iscălească fiind că . . . .

Gheorghe Pătrascu.

7279 (1770) Noemvrie 15.

XXIV

1775

Două Zapise ale Marieĭ Cananaŭ [1])

Eu Maria jitniceroaia, văduva răposatuluĭ Gheorghe Cananău, împreună cu fiiĭ meĭ Şărban şi Ioniţă Cananău, am dat acest zapis la mîna cinstituluĭ Metodie egumen şi a cinstituluĭ sobor a mănăstiriĭ Solca, precum ca să să ştie că mănăstirea fiind aşăzată sub munte şi nu de mult rîdicată, nu are munţĭ spre trebuinţele sale; noĭ însă stăpînim deasupra Cîmpulunguluĭ moldovenesc opt munţĭ: Cocoşul, Găina, Valea Porcescul, moşia Botoş la isvorul Moldoveĭ, Mestecănişul, Petrişul, Faţa Cîmpulunguluĭ şi Muncelul de Strajă, care ne-aŭ venit prin dăruirĭ şi milă de la înălţimea sa Grigore Callimachi VV. fiul înălţimiĭ sale Ioan Teodor VV. Sfînta mănăstire Solca stăpîneşte însă, la rîul Siretuluĭ în ţinutul Botoşanilor, satul Costeştiĭ, dăruit

---

1) Retradus din textul german al luĭ Wickenhauser, *Geschichte und Urkunden des Klosters Sotka*, Czernowitz, 1877, p. 169.

ei de către intemeitorul și răposatul Stefan Tomșa VV. care moșie să mărginește pe din sus cu mănăstirea Slatina, iar pe din jos cu moșia Vlădenii a mănăstireĭ Voronețul. De aceia s-a făcut între noĭ un schimb, mănăstirea Solca avînd trebuință de munțĭ, iar moșia Costeștiĭ fiind aproape de moșia noastră de baștină, și călugăriĭ mănăstireĭ aŭ socotit că munțiĭ vor fi mănăstiriĭ de folos. De aceia ne-am învoit și, din ceĭ opt munțĭ, am schimbat cu mănăstirea Solca patru, anume munțiĭ: Cucoșul, Găina, Porcescul și moșia Botoș, pentru care călugăriĭ de Solca ne-aŭ dat în stapînire satul Costeștiĭ. Ne-am dat uniĭ altora toate hrisoavele vechĭ, pentru ca sfînta mănăstire să stăpînească munțiĭ, iar noĭ moșia în veciĭ vecilor. La acest schimb al nostru aŭ fost și alțĭ oamenĭ bunĭ ce aŭ subsemnat, și spre maĭ bună întărire a tuturor celor scrise maĭ sus, am dat acest zapis al nostru sfinteĭ mănăstirĭ Solca, precum și egumenul și soborul sfinteĭ mănăstirĭ ne-aŭ dat nouă un asemenea zapis.

Maria Callimachi. 1775 Ianuarie 20.
Șărban Cananău, fiul Mariĭ.
Calistrat, Arhimandrit.
Arhimandritul Mazareanu Bartolomeiu aŭ scris și subsemnat.
Pachomi, egumen de Putna.
Benedict, egumen de Moldavița.
Macarie, vechilul Suceviĭ.
Irimia, vechilul mitropolieĭ din Iașĭ.

1775 [1]

Subsemnata Maria, soțiea luĭ Gheorghe Cananaŭ jitnicerul, cu fiĭ meĭ Ioan și Șerban Cananăŭ dăm această scrisoare la mîna

1) Retradus în românește din traducere germană a luĭ Wickenhauser, *Geschichte der Klöster Woronetz und Putna*, p. 116.

prea cuviosuluĭ egumen Macarie şi a întreg soboruluĭ mănăstireĭ Voronețuluĭ, unde este biserica cu hramul sf. Gheorghe, ca să să ştie că munţiĭ ceĭ 8 din Cîmpulungul moldovenesc anume: Cucoşul, Găina, Valea Porcescu, Botoşul, Fundul Moldoveĭ, Mestecanişul, Pietrosul, Faţa Cîmpulunguluĭ şi Muncelul Strajeĭ; pe care 8 munţĭ 'ĭ avem în stăpânirea noastră în puterea uneĭ dăruirĭ făcute nouă de înălţimea sa Grigore Vodă Callimachi de fericită amintire, fiul voevoduluĭ Ioan Teodor Callimachi, şi fiind că şi sfînta mănăstire Voroneţul stăpîneşte moşia Vlădenĭ din ţinutul Botoşanilor, care moşie i-a fost donată de . . . . . şi să mărgineşte din partea din sus cu moşia noastră Costeştĭ, cu Schimbeştĭ şi cu monastirea Solca, iar din partea din jos, cu moşia mănăstireĭ Moldaviţa numită . . . . ; fiind că monăstirea Voroneţul are trebuinţă de cîţĭ-va munţĭ, iar moşia Vlădenĭ nu este departe de celelalte moşiĭ ale noastre, de aceia am crezut de cuviinţă că noĭ putem maĭ bine a ne folosi de moşie, iar călugăriĭ de munţĭ şi ne-am învoit a lăsa din aceĭ 8 munţĭ 3, şi anume: Petrişul, Muncelul Strajeĭ şi Mestecănişul în stăpânirea sus numiteĭ mănăstirĭ, pentru care am luat moşia Vlădeniĭ, şi am dat unul celuĭlalt toate uricile nouă şi vechĭ, pentru ca mănăstirea să stăpînească aceştĭ treĭ munţĭ cu tóte veniturile lor pe vecĭ, precum şi noĭ să stăpînim deasemenea pe vecie moşia Vlădenĭ. La această tocmeală a noastră de schimbul făcut,'eraŭ şi subsemnaţiĭ oamenĭ bunĭ de faţă, şi spre credinţa tuturor celor de maĭ sus, am dat această scrisoare în mîna prea cuviosuluĭ egumen şi a întreg soboruluĭ mănăstireĭ, precum am primit şi noi de la egumen şi de la sobor o altă scrisoare cu iscăliturile lor şi cu pecetea mănăstireĭ.

Maria. Şerban Cananaŭ.

1775, Martie 10.

XXV

1771

Carte de la Divanul Knejieĭ Moldoveĭ [1])

Să face știre prin această Cartê a Noastră că aice la Divan venind Dumneeĭ Paraschiva Medelniceroaie au dat jalobă pentru strămbătate ce ar fi făcut unchiul Dumisali Dumnealuĭ Ilie Sturza Biv Vel Sluger pentru moșia Boscotenii ce este la ținutul Romanuluĭ, care moșie aŭ rămas de la răposatul Ioniță Sturza, fiul răposatuluĭ Iordache Sturza ci aŭ fost frate cu părintele Dumisale Medelniceroaeĭ Paraschiviĭ, Alexandru Sturza și cu Paharnicul Vasile Sturza și cu Dumnealuĭ Sluger Ilie Sturza și după moarte. . . . . Ioniță Sturz. . . . . nerămîind ficiorĭ clironomĭ, de o dată saŭ făcut clironom D. Slugerul Ilie Sturza, stăpînind Moșia triĭ anĭ și plătind și datoria mortuluĭ 168 leĭ. Apoĭ *Dumneaeĭ Băneasa Maria* și sora Dumneaeĭ Med. Paraschiva din preună și cu Dumnealuĭ Stolnic Constantin Sturz, fiul răposatuluĭ Vasile Sturz eșind la judecată, în vreme Domniĭ Sale Măria sa Grigore Callimachi Vodă, cu Dumnealuĭ Slugerul Ilie Sturz li saŭ întărit judecata, ca fiind cu toțiĭ de o potrivă Clironomi Mortuluĭ, și moșia să o împartă pe treĭ părțĭ, cum și datoria arătată iarășĭ pe treĭ părțĭ să să plătească, după care judecată au arătat și Anafora iscălită de Dumnealuĭ Paharnic Vasile Costachi, și de D-luĭ Paharnic Alexandru Neculcea, și de Dumnealuĭ Stolnic Vasile Balș, și întărită și cu pecetea Măriĭ Sale Grigore Callimachi Vodă, în care arată că saŭ hotărît judecata aseminea precum arată maĭ sus. După care judecată rămăind să să întoarcă două părțĭ de banĭ din ceĭ 168 leĭ ci s'a plătit datoria mortuluĭ de Dumnealuĭ Sluger Ilie Sturz, au dat

---

1) Documentul original aparține D-luĭ D. Sturza-Scheianu.

toţĭ baniĭ, aceste două părţĭ de banĭ, tot D-eĭ Băneasa Maria şi cu Medelnicereasa Paraschiva, şi pentru Dumnealor şi pentru partea ce era să dee Dumnealuĭ Stolnic Constantin Sturz, şi rămăind şi de la judecată ca şi moşiea să să stăpînească şi de aceste două părţĭ cîte treĭ de parte precum au stăpînit şi D. Sluger Ilie Sturz, sau luat în stăpînire Dum. Bănesiĭ Marieĭ şi a Medel. Paraschiveĭ ca să o stăpînească triĭ anĭ pentru partea Domniilor Sale, şi alţiĭ triĭ anĭ pentru baniĭ ce aŭ dat la datoriea mortuluĭ pentru partea Dumisali Stolnicu Constantin Sturz. Acum Dumnealor după ce au ţinut Moşia numaĭ treĭ anĭ, saŭ sculat Dumnealuĭ Sluger Ilie Sturz şi iar aŭ luat Moşiea în stăpînirea sa, răspunzînd că aŭ luat voe de la Dumnealuĭ Stolnicu Sandul Sturz. Ce fiind-că D-eĭ Medeln. Paraschiva prin jalba ce aŭ dat au arătat, că Dumnealor Sandul Sturz Stolnic, şi cu fratile Dumisale Stoln. Constantin Sturz, cînd saŭ plătit datoria mortuluĭ naŭ dat bani părţiĭ ce li saŭ căḍut să de, ci tot numitile jupănese aŭ plătit banĭ pentru amăndouă părţile, care banĭ ăĭ poartă cu dobîndă şi pănă acum, la care jalbă cerşind dreptate iată i saŭ dat această carte di la Divan cu cari să volniceşte ca să aibă a opri pi Dumnealuĭ Sluger Ilie Sturz să nu să atingă de Moşie a o stăpăni, ca să să stăpînească de D-eĭ Meldelnicereasa Paraschiva. Şi acei triĭ anĭ partea ci s'ar cădea a o stăpăni fiĭ Dumisali răposatuluĭ Vasile Sturz Paharnic pentru baniĭ ce aŭ dat la datoria mortuluĭ numitele jupănese, parte ce saŭ căḍut să de fiĭ Dumisali Paharnicu Vasile Sturz; iar după ce să va împlini deplin stăpînire către triĭ anĭ pi parte, apoĭ aşĭ voi împărţi Moşia frăţeşte după hotărîrea judecăţeĭ, iar care parte va avea ceva a rĕspunde s'îş pui zi de soroc şi să vie la Divan ca să li să hotărască judecata di la Divan şi precum li să va hotărî.

Aşa vor urma, aceastai April 23, 1771.

Balş Logofătu, Ioan Sturza Vornic, Vasile Razu Hatman, Alexandru Paharnic, Ianachi Spătar.

Divanul Apelativ al Țării de sus.

Pentru că această copie după posläduirea ce sau făcut cu originalul sau aflat întocmai, să adeverează de către Divan, în urmaria cererii făcută de către Dumnealui Vornic Costachi Sturza. Să însemnează că Originalul acestiea să află la Dumnealui Vister Alecu Sturza.

Vornic. . . . . I. Roset. D. Kantacuzin.

L. S.
Divanului
Țării de sus

Pentru Director : Scriban

Posläduit pentru șef: Hristodor.

Secția a 3-a
No. 700
1842 Februarie 17 zile

XXVI

1794

Testamentul Mariei, soția Vel Banului Dimitrie Callimachi [1])

De vreme ce bine au voit Dumnezeu a rîndui sfîrșitul a tot omul prin moarte, după cum zice sfînta și dumnezăiasca scriptură că au zis Dumnezeu lui Ezechie: „Orăndueşte pentru casa ta că vei muri și nu vei trăi." Deci dar de acest înfricoșat păhar al morței, care nu este cu putință a treace pe cineva din oameni temendu-me și eu, hotărăsc mai înainte pînă a nu veni acel fur ,fiind întru toată știința minței mele, pentru toate cele ce rămîn casei și *copiilor răposatului fiului meu Enacachi Callimachi Paharnic*. Asupra cărora rămâne ipitropă *Dumnea norăme Ruxandra* și pentru ca să nu rîmae în supărare despre fetele mele și despre nepoţii mei cei de fete, fac arătare prin

---

1) Documentul original aparține D-lui Alexandru Callimachi.

diata aceasta că ***cînd au răposat bărbatul mieŭ Dumitrachi Callimachi Ban*** au rămas dreaptă datorie D-sale șase pungĭ de banĭ. Cum arată zapisile și rămășițurile D-sale mișcătoare și nemișcătoare nu cuprinde toate ca treĭ pungĭ de banĭ. Și mie îmĭ era maĭ lesne ca să es din moștenire și datornicií să iaĭ rămășițurile după cum hotărește Dumnezeiasca pravilă. Dar socotind greutatea păcatuluĭ, iarăș nu m-am îndurat de sufletul răpăosatuluĭ, văzînd pre datornicĭ suspinînd cerșinduși a lor. Ci m-am însărcinat cu toate acele de maĭ sus numite datoriĭ și am plătit tuturor pînă la un ban, cum arată zapisile și izvod, și m-am luptat în lume cu multe supărărĭ și necazurĭ.

Decĭ voind ca să lipsască dintre fii meĭ, toate vorbile ceale pricinuitoare de vrajbă, măcar că era anume arătat prin diata mea ce am fost făcut încă la velet 7272 (1764) feb. 8 care de atunce sunt 26 anĭ, fiiste cărie din fiicile mele ce zăstrurĭ le am dat și fiuluĭ mieu Enacachi ce i aŭ rămas. Care acea diată ce este iscălită de însuș mîna mea și acmu printr-aceasta o întăresc, și pentru ca să nu poată a ceare și a zăhăi și a tragi unii de la alțiĭ din fii mei, iarăș arăt că cînd am căsătorit pe *fiica mea Ancuța* cu cea ce mi aŭ dat mîna am înzestrat-o și am cheltuit cu hainile eĭ și cu nunta șase sute leĭ și zăstre i am dat din odoare: o zgardă cu diamanturĭ și 15 șiragurĭ mărgăritariŭ; o păreche cerceĭ cu picioarele de zamfir și sus cu două diamanturĭ și altă păreche cerceĭ de aur cu două picioare de mărgăritariŭ și o păreche brățarĭ de aur cu șasesprezece diamanturĭ și opt florĭ de mărgăritariu de șlic și treĭ inelĭ de aur, unul cu izmarand verde, unul cu bîlaș verde, unul cu două diamanturĭ și cu două rubinurĭ. Și i am dat lefticä cu șase caĭ și cal de mire cu tot tacîmu, și zece epĭ cu mînjĭ și un armăsariŭ, zece vacĭ cu vițeĭ și un buhaĭ, zece boĭ, una sută cincĭ zecĭ oĭ, șapte zecĭ matce, treĭ pogoane vie, patru sălașe țiganĭ, o păreche dughenĭ în Botoșenĭ cu pivniță cu care am cheltuit treĭ sute leĭ și maĭ bine. Iar acum îĭ maĭ daŭ și părțile ce am în moșia

Kozinca care aŭ fost a noastră părințască și m-am învoit cu *sora mea Paraschiva*[1]) și am primit eŭ părțile din Kozinca. Și dumnee aŭ primit părțile din Oborocenĭ unde i aŭ fost așezare. Și maĭ daŭ fiiceĭ mele Ancuțeĭ și giumătate din locul caselor ce este împărțitoriŭ cu d-luĭ Vornic Mihaiŭ Sturza, care loc este la Iașĭ în mahala, ca cee ce va scoate pe acel loc, să fie a fiiceĭ mele Ancŭțeĭ, și cu aceste să să mulțumească, maĭ mult să nu supere nicĭ fiica mea Ancuța nicĭ fiiĭ săĭ, căcĭ eŭ în viața mea mult am căutat încă și cu măritatul a două fete a sale și nepoate mie care saŭ măritat, din casa fiuluĭ mieŭ luĭ Enacache am agiutorit-o. Care nu 'ĭ trebuință de a maĭ arăta, poate orĭ cine să socotiască și ceĭ ce știŭ să nu tăgăduiască.

Așijderea și cînd am căsătorit pe *fiica mea Safta,* am înzăstrat-o cu aceste ce să arată în gios. Cu nunta sa am cheltuit treĭ sute cincĭ zecĭ leĭ și i-am dat patru spră ḑece șiragurĭ mărgăritariŭ; o părechе cerceĭ cu zmărandurĭ și sus cu diamanturĭ, o păreche cerceĭ de aur cu picioare de mărgăritariŭ, treĭ inele însă unul cu izmarand verd și două cu rubinurĭ, o păreche brățărĭ de aur cu șasesprezece diamanturĭ și strae de una mie și maĭ bine de leĭ, și i-am dat cal de mire cu tacîmul de . . . . leĭ și rădvan cu șase caĭ, zece epĭ cu mînzĭ și un armăsariŭ, zece vacĭ cu vițeĭ și un buhaiŭ, zece boĭ, una sută oĭ cu mieĭ, zece pogoane vie la Hușĭ, două spră zece sălașe țiganĭ, cincĭ sute leĭ banĭ, o părechi dugheni în Botoșenĭ cu pivniță cu cariĭ am cheltuit piste treĭ sute leĭ și maĭ pe urmă pentru moșia i am dat și locul caselor din Iașĭ carĭ prin diata dintăĭ îl dădusem luĭ Enacachi.

Iar *fiuluĭ meŭ luĭ Enacachi* i am dat moșia Stăncești, baștina tătăni săŭ; iar casele dintăĭ aŭ fost făcute cu osteneala și cheltuiala mea, și pe urmă le aŭ făcut Enacachi cu cheltuiala și osteniala sa, și i am maĭ dat giumătate din moșia Epureni

---

[1]) Comp. *Documente* sub No. XXI și XXV.

pe Jîjia, care moşie am scos-o de la Alestarh Visternicu cu multă osteneală şi cheltuială şi trageri de giudecăţi precum şi alte pojijiĭ a caseĭ şi pre puţine dobitoace ce maĭ rămăsese după înzestrarea fetelor, îndatorindu-l şi însărcinîndu-l ca pre un fiŭ, cu sprijiniala neputincioaselor bătrîneţilor meale şi cu obicinuitile griji şi sărindare la moartea mea şi după moarte.

Dar milostivul Dumnezeŭ cel ce face precum binevoeşte şi lasă deşarte gîndurile oamenilor, mutînd pre fiul meŭ din această viaţă, am rămas în casa şi în purtare de grije a nurori-meĭ Ruxandreĭ în vremile cele maĭ grele a oştirilor, unde nicĭ un agiutor de la alţiĭ nime cît de puţin n-am avut şi fiind neputincioasa de bătrîneţe aŭ suferit toată neputinţa mea şi m-a căutat ca o blagocestivă creştină, maĭ mult de cît o fiică, cu toată cheltuiala sa, păzindu-me întru toate hatîrul şi cinste ca uneĭ adevărateĭ maice iar nu soacră cum i am fost, nefrîngîndu-mĭ voe orĭ la ce am zis măcar de iaŭ fost şi cu neputinţă fiind femee săracă şi cu copiĭ rămaşĭ micĭ, şi încă saŭ îndatorit şi mi aŭ dat patru sute leĭ în mîna mea de am dat patru zecĭ sărindare şi saŭ însărcinat ca să-mĭ poarte grijile cele obicinuite la moartea mea şi după moarte pînă la treĭ anĭ pentru care creştineştĭ facerĭ de bine dintru adîncul sufletuluĭ mieŭ zic să aibă a mea părintească blagoslovenie şi de la milostivu Dumnezeŭ să afle milă şi har, că mult m-aŭ căutat norîme Ruxandra şi bine nădăjduită sunt întru înţălepciunea ta că va împlini şi obicĭnuitile grijĭ ale sufletuluĭ meŭ.

Numaĭ pentru ca să n-o categorisească fiicile mele, să fie privighetoare fiica mea Ancuţa asupra grijilor ca să să facă şi pentru cele cîte să află la casa fiuluĭ meŭ Enacachi unde este epitroapă nora mea Ruxandra, mişcătoare şi nemişcătoare lucrurĭ să naibă despre nimine din fiicile mele saŭ din nepoţiĭ meĭ de fete nicĭ o supărare ce atît aceste două moşiĭ ce sunt pomenite maĭ sus, viile de la Iaş şi de pe aiurea, dughenite şi alte ce nus cuprinse în zăstrea ficilor mele să rămâe toate a

casei fiuluĭ meŭ Enacachi și a fiilor săĭ ce aŭ rămas săracĭ, și fiicile mele să să mulțămească cu zăstrea lor ce aŭ luat. Căcĭ orĭ care s-ar ispiti din fetile mele saŭ din nepoțĭ, saŭ din străinĭ, a sminti saŭ a strica această diată să nu aibă blagoslovenia mea cea părințască și să fie blăstămat de Domnul Isus Hristos și de prea curata sa maică și de toțĭ sfinții părințĭ, și pentru ca să să păzască întocmaĭ, am iscălit însumĭ eŭ cu mîna mea și alțiĭ care s-aŭ maĭ întîmplat.

1794 Martie 5.

Maria Băneasa.

XXVII

1795

Testamentul Marieĭ, soția Vel Banuluĭ Dimitrie Callimachi [1])

In numele tatăluĭ și al fiuluĭ și al sfîntuluĭ duh amin. Eŭ Maria Callimachi Băneasa, încă aflîndu-me în viață, socotit-am maĭ înainte de a-mĭ sosi sfîrșitul vieții ce după datoria firiĭ omeneștĭ, nu socotesc că este departe, aflându-me in vîrstă de bătrînețe și slăbită de multele boale, ca nu cum-va fără de veste să-mĭ vie sfîrșitul vieții și să rămîe între fiĭ meĭ și nepoțiĭ împărăcherĭ și neînvoirĭ, drept aceia în vremea vieții căsătorieĭ mele și în tot traiul ce am avut împreună cu *răposatul soțul meŭ Dumnealuĭ Banul Dumitrașcu Callimachi* din păcatele noastre *am avut treĭ fiĭ: pe Ancuța—și Safta —și Enacachi;* decĭ rămîind eŭ în văduvie în care am crescut pe fiĭ

---

1) Documentul original aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

meĭ, și după rînduiala fireĭ viind fiicele meale la vîrstă ce era și maĭ marĭ în case, la vreame li am și căsătorit. Și după a-șezare ce am avut cu generiĭ meĭ, li am dat și toată zăstrea; robĭ și altele fiicilor mele pînă la cel maĭ puțin, nerămîind nimică a maĭ da nicĭ uneie nicĭ alteie, și în cuprindere izvoduluĭ de zestrele fiicilor meale aŭ fost să le daŭ și moșie. Și Ancuțiĭ i am dat moșie Kozinca ce iaste la ținutul Orheiuluĭ, toată cîtă să va afla după cuprinderea scrisorilor, ce am avut pe această moșie, cum și partea din Măgură ot ținut Iașĭ cîtă să va alege care parte o am luată de la boeriĭ Sturzeștĭ împotriva părțiĭ de moșie ce aveam să iaŭ de la soră mea Paraschiva din moșia Oboroceniĭ și i am dat și toate scrisorile acesteĭ moșiĭ. Iar fiiceĭ mele Safteĭ, în locul moșieĭ ce aveam să-ĭ daŭ cu primire și a gineruluĭ meŭ ***Dumnealuĭ Vornicul Constantin Grecianu soțul fiiceĭ meale Safteĭ***, i-am dat un loc de casă de aice din orașul Iașĭ lîngă mahalaua Tălpălăriĭ și ne maĭ rămîind altă ceva să maĭ daŭ din cuprinderea izvoduluĭ zăstrii ***fiicelor mele Ancuța și Safta***, nu aŭ să maĭ ceară maĭ mult, de cît aceia ce după puterea caseĭ meale le-am dat precum zestrile ce am dat fiicelor meale Ancuța și Safteĭ să arată pe larg și cu amăruntul în deosebită diată ce o am făfăcută maĭ înainte în urma căsătorieĭ fiicelor meale, însă după vreme în urma căsătorieĭ fiicilor meale, fiul meŭ Enacachi ce să afla mic, aŭ început a veni la vîrstă, care la vreme iarășĭ l-am căsătorit, și eŭ după vîrstă aflîndu-me bătrînă și cu boale am rămas în căutarea și purtarea de grijă a fiuluĭ meŭ Enacachi carele cu toată evlavia și plecăciunea fiiască me căuta cu cele trebuincioase, cu slujbă, cu îmbrăcăminte, cu căutare și cheltuială la neputințele meale și în scurt întru toată odihna bătrîneților mele. Incă și pe nepoatele mele, fiicile fiiceĭ mele, Ancuțeĭ, avîndu-le în casa fiuluĭ meŭ Enacachi împreună, crescîndu-să la vreme cu purtare de grijă din casa fiuluĭ meŭ le-am și căsătorit cu cinstea lor pe la locurĭ de odihnă. Apoĭ din

păcatele mele întîmplîndu-să de aŭ răposat fiul meŭ Enacachi, eŭ ca o ajunsă de anĭ și slăbită de bătrînețe și boale nerădicate din trupul meŭ, am rămas tot în casa fiuluĭ meŭ Enacache și în asemenea purtare de grijă cu evlavie la toate slăbiciunile mele cu căutare de către *noru mea Ruxandra, soția fiuluĭ meŭ Enacachi carele în văduvie aŭ rămas fără de vreme cu copiĭ.* Decĭ fiind că sfîrșitul meŭ cunoscut îmĭ este cît aproape, arăt dar într-aceastā diată și cele ce las nepoților meĭ fiilor meŭ Enacachi, acelora carĭ părințiĭ lor m aŭ căutat și mĕ caută necontenit. Le daŭ dar moșia Stănceștiĭ precum să află, ce este la ocolul Botoșenilor, și pol sat Epureniĭ pe Jijie tot din ocolul Botoșenilor și sălașe de țiganĭ carele le daŭ ca o zestre a părinților dar și spre răsplătirea căutăriĭ ce aŭ făcut cu mine și necontenit să face, și maĭ îndatoresc pe *noru mea Ruxandra* ca să aibă după moartea mea să mă grijască cu toată rînduiala creștinească pînă la împlinire a unuĭ an de zile și să-mĭ dea și două-zecĭ sărindare și alte milosteniĭ ce va maĭ socoti și să plătească și datoriile mele ce să vor găsi după moartea mea. Iar fiĭ meĭ și nepoțiĭ fiuluĭ meŭ Enacachi să aibă a stăpîni cu blagoslovenie părintească cele ce cu voe și blagoslovenia mea i-am dat, iar care din fiĭ saŭ nepoțiĭ meĭ vor îndrăzni de a căuta chip să maĭ ia ceva din partea *nepoților meĭ, fiĭ fiuluĭ Enacachi* din care toate aŭ să mi să facă și toate grijăle și să să plătească și datoriile osebit de cheltuelile ce s-aŭ făcut cu mine maĭ înainte, uniĭ ca aceia neîmpăcațĭ cu cele date de la părințĭ, să aibă blăstemul luĭ Dumnezeŭ și al meŭ cel părintesc. Iar ceĭ carĭ vor rămîne următorĭ hotărîrilor mele cele părinteștĭ să aibă blagoslovenia luĭ Dumnezeŭ și a mea; și spre încredințare acesteia de pe urmă dietĭ a meale am și iscălit.

1795 Jun. 5.

Maria, Băneasa Callimachi

XXVIII

1800

Mărturie către Prea Osfinția sa Kiriu Kir Gavriil Mitropolit Chievuluĭ[1])

Cu frica și pre plecata smerenia noastră cu metaniĭ căzînd sărutăm blagoslovitoarele Mănile pre Osfințiitale spre această curată și dreaptă poftă a preosfințiitale spre cercare neamurilor din patreot (sic) di unde să află cel de timilie neam după cum saŭ și dovedit prin arătare maĭ gios iscăliților bătrînĭ și a noastră după știința celor maĭ gios iscălițĭ iată și noĭ cu tot chipul de sălință am pus spre aceasta adunînd pre bătrîniĭ Tîrguluĭ Cîmlung (sic) Moldovinesc care sînt de vîrstă maĭ bătrînĭ și persoane maĭ cînstite pentru acele trii neamurĭ ce sînt întrebate prin cinstită scrisoare Pre osfințiitale, aŭ fost și sînt din care să află și alțiĭ di față adică din *Calmășenĭ* și din Erhăneștĭ cum și din Bănuleștĭ cu adevărat după arătarea noastră după cum știm din moșiĭ și părințiĭ noștri, cum că acele triĭ neamurĭ dintru on bătrîn sînt neamurĭ vechĭ din Patriia aceasta. In care ***Măria sa Ioan Vodă Calmășul și preosfinția sa Kiriu Kir răpăusatul Gavriil Mitropolit a Moldoviĭ frate Măriisale Ioan*** tot aice aŭ fost din neamul acela maĭ sus numit. Măcară că la vremile trecute multe întîmplărĭ și trecerĭ aŭ fost de la o țară la alta. După cum aŭ eșit și de la noĭ osamă di Bănuleștĭ și din Erhăneștĭ la țara Ardealuluĭ, și din ***Calmășeștĭ*** la țara leșască de întîmplare vremilor, decĭ osamă saŭ maĭ înturnat înapoĭ iară osamă aŭ rămas pînă astăzĭ dușĭ în părțile acele noĭ așa știm și mărturisim după cum arată maĭ sus, și pentru maĭ adevărată credință ne-am pus numile și iscăliturile pe anume.

---

1) Documentul original aparține D-luĭ Neculae Stamati din Fălticenĭ. In *Arhiva* VII, p. 335, să află un studiŭ interesant asupra acestuĭ document, datorit D-luĭ T. V. Stefanelli, președinte al tribunaluluĭ de Cîmpulung în Bucovina.

(Pagina a 2-a)

† Eŭ Niculai Piticarul om de 100 şi maĭ bine de anĭ: drept moşnaş şi lăcuitoriu din Cîmpulung mărturisesc.[1])

† Eŭ Toader Sabie tij asemenea de 85 anĭ moşnaş şi lăcuitor din Cîmpulung mărturisesc.

† Eŭ Petre Hurghiş lăcuitor.

† Eŭ Ioniţă Lehaciu om de 80 şi maĭ bine de anĭ drept moşenaş şi lăcuitor din fundul Moldoviĭ tij Cîpug: mărturisesc.

Eŭ Vasile Hasnaş lăcuitor.

† Eŭ Grigoriĭ Sabie moşnaş.

† Eŭ Mihalachi Popovicĭ ot Suceava mam întîmplat la această mărturie.

Si noĭ maĭ gios iscăliţĭ pe al doilea rubrică am făcut cercetare poftind pre bătrîniĭ ceĭ ce saŭ iscălit să arate cu dreptate cele ce ştiŭ după cum aŭ şi arătat,

Gavril Ciupercovicĭ protop. Cîmpulunguluĭ.

iereĭ Grigori Grămadă.
diacon Miron Ciupercovicĭ.
diacon Constantin Grămadă.

Şi noĭ maĭ sus iscăliţiĭ, drept din neamul acela şi moşenaş din doo neamurĭ din Bănuleştĭ şi din Erhăneştĭ.

Această mărturie saŭ fâcut înaintea noastră şi am iscălit şi întărit cu pecete Tărguluĭ Cămg:

(Sigil) Ion Tudorian vor.
Simion Şandru giurat.

Dass vorstehendes Zeugniss mit Wissen der hiesig k. k. Staats Gütter Verwaltung ausgestellt worden, bestättige anmit.

Kimpulung den 5-ten 7 bris 800 [1]).

(Sigil) K. k. Vervalter Amt
ut supra
Schaiblein
Vervalter.

1) Neculae Piticarul e menţionat într'un document din 1729, cînd s'a presintat înaintea Vorniculuĭ de Cîmpulung, *Teodor Calmăşul*, într'un proces. *Documente* sub No. II.

Drübenstehendes Zeugniss wird auch von Seite des Sutchawaer k. Stadtgemeindegerichts bestättiget. Sutschawa den 8-ten September 800 [2]).

Pr. K. Sutschaw: Stadtgemeindegericht
(Sigil) Constantin Ioanovicz
Stadtrichter
Grass, Stadtsyndiker

Coram Caes. Regio Dist. Suczavensis Iudi.
Signat. Suczawiae Die 9-na Septem. 800 [3]).
(Sigil rominesc) (Sigil latinesc) Marossany de Banulesku.

XXIX

1813

Diata Ruxandreĭ, soţia paharniculuĭ Ioan Callimachi[1])

Io Scarlat Alexandru Callimachi Wod:

Cu mila luĭ Dumneḑeŭ Domnul Ţàreĭ Moldoveĭ.

Citindu-să diata aceasta înaintea Domnieĭ mele, şi după pătrunzĕtoare cercetare ce s'aŭ făcut de către noĭ, ne-am încredinţat atât după cercetare Prea Osfinţitul Mitropolit cât şi a Divanuluĭ Domnieĭ mele că rînduire aceasta a iscălitei Păhărnicese este întocma următoare după cuviinţa Pravilii, şi dovedite fiind şi urmările pomeniteĭ Păhărnicese că de a pururea supt nevoinţă s'aŭ sălnicit a păzi bună statornicia lucrărilor rĕmase a rĕposatuluĭ bărbatuluĭ sĕŭ nerăşluindu-să cât de puţin, ci maĭ vîrtos în nevoia vĕduvieĭ sale, s'aŭ silit spre sporire şi statornicia lor.

Drept aceea glăsuindu-să întru laudă înţeleaptă faptă şi urmare, *şi ca un domn şi ca unu ce avem drept asupra fami-*

---

1) Documentul original aparţine D-luĭ Alexandru Callimachi.

lieĭ acesteia, şi după încredinţările ce s'aŭ vĕzut de către tot Divanul, întărim cu a noastră Domnească iscălitură şi pecetie această diată, şi rînduiţiĭ Caseĭ rĕposatuluĭ Paharnic Ianachi Callimachi ce aŭ făcut'o D-eĭ Păhărniceseĭ ca să rĕmâie statornicită şi neruşuită în vecĭ.

1815 Maiŭ 17.

Io Scarlat Alexandru Callimachi Wod:

| S. D. | Iordachie Vel Logof. Ispravnic.

Viind înaintea noastră D-eĭ Păhărniceąsa Ruxandra Callimachi cu această diată a D-sale şi făcînd rugăminte ca pentru maĭ bună statornicie a acestor maĭ jos coprinse hotărîte rîndurĭ pentru averea D-sale şi a săvîrşituluĭ boerulnĭ D-sale, să 'l încredinţăm şi de către noĭ. Drept aceea încredinţîndu-ne că cu bună voinţa D-sale aŭ făcut această împărţire şi rînduire, s'aŭ adeverit şi cu a noastră iscălitură.

1815 Martie 14.

Veniamin, Mitropolitul Moldoveĭ.

De vreme ce înaltul şi sfîntul Dumnezeŭ s'aŭ milostivit ca un puternic şi între alte lucrurĭ ce aŭ zidit cînd aŭ făcut lumea aŭ zidit şi pe om cu o facere maĭ cu simţire şi cu pricepere de cît alte zidirĭ, pe care l'aŭ şi aşezat întru acea a raiuluĭ grădină frumoasă şi plină de toate bunătăţile ca să lăcuiască lăsîndu-ĭ sfîntă şi dumnezeiască poruncă cum să urmeze, rînduindu'ĭ şi toată îndestularea de cele trebuincioase, şi ca un milostiv socotind că nu este bine omuluĭ singur, înţelepţesce aŭ scos una din coastele începătoruluĭ neamuluĭ omenesc, şi dintru acea coastă aŭ făcut luĭ şĭ soţie, de care facere bucurîndu-să, s'aŭ blagoslovit şi le-aŭ poruncit să să rodească şi să să înmulţească care înţelepţească zidire (acea făcută de Dumnezeŭ) vĕzîndu-o

satana, vrăjmașul sufletelor noastre pusă la bună rînduială și întru atîta desfătare i-aŭ zavestuit și prin rea sfătuire luĭ înșălîndu-ĭ i-au adus la a sa voință de aŭ călcat porunca ziditoruluĭ, din care ticălosul om nu numaĭ că ș'aŭ agonisit luișĭ izgonire dintru aceeaş desfacere frumoasă și împodobită a grădiniĭ dumnezeiescĭ. Dar încă și osîndindu-să a să preface întorcîndu-să omul la aceeaș din care aŭ fost zidit, și hrana viețiĭ să-ĭ fie din muncă cu trudă si cu multă osteneală, care osîndire aŭ rĕmas neapărat să o tragă toțĭ urmașiĭ luĭ, apoĭ din neam în neam și din om în om aŭ sosit și pînă la mine. Acum dar cugetînd că precum alțĭ ceĭ maĭ înainte de mine și părințiĭ meĭ s'aŭ dus dintru această lume vremelnică și nu s'aŭ maĭ întors, asemenea sunt îndatorită și eŭ a călători și a mă duce, și nevĕzînd ceasul în care am și eŭ a împlini această obștească datorie, care viitoare întîmplare este nevĕzută și însușĭ îngerilor necunoscută, ci numaĭ ziditoruluĭ ca unuĭ puternic stăpînitor sunt toate cunoscute, apoĭ dar fiindu-'mĭ și mie necunoscut ceasul rĕsplățiĭ cel maĭ de pe urmă și mutarea de aicĭ la cele vecĭnice, spre acea dar sfintele scripturĭ ne poruncesc noauĕ cestor următorĭ strămoșilor, ca prin punere la cale a însușĭ vieţiĭ noastre și a urmașilor noștri clironomĭ, pururea să ne aflăm gata, priveghind și asteptînd înalta dumnezeiască poruncă a ziditoruluĭ și izbăvitoruluĭ nostru, ca să ne mutăm de aicĭ lăsînd viața, adecă pămînt eștĭ și iarășĭ în pămînt te veĭ întoarce, și să va despărți sufletul de trup, întorcîndu-să fieşte-care la ale sale ca să 'șĭ iea rĕsplătire pentru cele ce aŭ lucrat în viață, purtîndu-să, și de atuncĭ ticălosul om după faptele luĭ va câștiga orĭ învierea vieţeĭ saŭ învierea osîndireĭ, (după milostivirea luĭ Dumnezeŭ), care hotărîre a dumnezeiescĭ proniĭ nu 'l poate trece nicĭ pre unul din ceĭ născuțĭ în lume. Decĭ ca nu cumva între urmașiĭ și moștenitoriĭ meĭ să nască neunire, vrajbă și judecățĭ, din care să li se pricinuiască păgubire și defăimare, și în loc de a mă po-

18

meni să mă blasteme. Drept-aceea şi eŭ roaba luĭ Dumneḑeŭ *Ruxandra Păhărniceasa, fica rĕposatuluĭ biv Vel Logofăt Costantin Catargiu,* ca una ce firea m'aŭ povĕţuit a fi următoare strămoşilor celor întîiŭ zidiţĭ cu blagoslovenia părintească *am intrat în lume cu însoţire prin legiuită cununie, după canoanele sfinteĭ maiceĭ noastre bisericĭ a răsărituluĭ, cu răposatul Ianacachi Callimachi biv Vel Paharnic,* şi despre păcatele noastre s'aŭ născut pruncĭ, petrecînd împreună viaţa unită şi tichnită numaĭ şease anĭ, apoĭ cînd am ajuns cu petrecerea în cea maĭ de pe urmă sĕptămînă a primăvereĭ vieţiĭ noastre, sosind înalta dumnezeiască poruncă de a rămînea despărţiţĭ unul de altul, s'aŭ ridicat din mijloc prea iubitul meŭ soţ cu mutarea din viaţă rămîind eŭ jalnică văduvă în floarea vîrsteĭ tinereţelor mele fără nicĭ o mîngîere alta *de cât numaĭ cu doĭ nevrîsnicĭ fiĭ în casă, anume Alecu şi Maria,* şi însărcinată cu o datorie de treĭ-zecĭ miĭ leĭ de a soţuluĭ meŭ, cu multe ostenelĭ stenahorisindu-mă pe mine însuşĭ întru toate, precum de obşte este ştiut, am plătit creditorilor rĕposatuluĭ soţuluĭ meŭ. Pe de altă parte socotind ca o maică cu durere a nu aduce nefericire fiilor noştri, am hotărît maĭ bine să jertfesc tinereţele mele, de cît să maĭ viu şi la al doilea cununie, măcar orĭ-ce îndemnare de nădejde mi s'ar face de către părinţĭ şi rudeniele mele, şi aşa unind toată averea-'mĭ cu a reposatuluĭ soţuluĭ meŭ, cu multe ostenelĭ şi supărărĭ am purtat sarcina, suferind toate greutăţile şi zăduful zileĭ, dînd şi cuviincioasă crescere fiilor noştri ca unor feciorĭ de boerĭ, decĭ viind şi fiiĭ noştri în legiuita vîrstă cu ajutorul milostivireĭ dumnezeiescĭ, i-am căsătorit, acum dară ca nu cumva fără de veste să mă întîmpine porunca ziditoruluĭ, şi ceasul rĕsuflăreĭ cel maĭ de pe urmă, aflîndu-mă şi slăbănogită de patimĭ trupeştĭ ca o femee ajunsă în vrîstă de bătrîneţe, încă în toate întregĭ simţirile minţiĭ găsindu-mă, după ce întîiŭ rog pe toţĭ, cuĭ orĭ-ce voĭ fi greşit în viaţă aflîndu-mă, în ştiinţă şi prin neştiinţă să

mă ierte, precum şi eŭ asemenea îĭ ĭert din tot cugetul şi din tot sufletul meu pre toţĭ aceĭ ce-'mĭ vor fi greşit mie mult păcătoaseĭ, apoĭ socotind a nu face vro strîmbătate şi fiilor noştri ca să mă blasteme, toată averea ce mi-aŭ maĭ rămas pînă în ceasul acesta, a mea zestre şi a rĕposatuluĭ soţuluĭ meŭ, socotindu-să în preţul lor cum în maĭ jos să arată anume:

Leĭ: 55000 Moşiea Stănceşti la ţinutu Botoşanĭ a reposatuluĭ soţuluĭ meŭ, cu care măcar că aŭ cheltuit fiul nostru Alecu peste zece miĭ leĭ făcînd iazurĭ, viĭ, curăţind pădure şi făcînd fîneţe şi binale pe dînsa dar tot nu ajunge maĭ mult preţ.

„ 23000 Pol satu Iepurenĭ tijĭ la ţinutu Botoşani iarăş de pe reposatul soţul meŭ, cu care măcar că aŭ cheltuit fiul meŭ Alecu peste şepte miĭ leĭ disbătîndu-o din împresurare, şi judecîndu-să, făcînd iazurĭ şi morĭ pe dînsa, dar tot maĭ mult preţ nu poate ajunge.

„ 6000 Douĕ locurĭ în tîrgu Botoşaniĭ tijĭ, din care scăzînd locurile ce aŭ cumpărat fiul meŭ, în urmă adăogîndu-le mărime, pe care aŭ cheltuit fiul meŭ şeapte miĭ leĭ făcînd dughene de peatră, adecă, o cîrcĭmă şi o furmă, tot nu pot ajunge maĭ mult de acest preţ.

„ 2200 Douĕsprezece pogoane vie lucrătoare în ţinutul Putneĭ la cruce şi la Ţifescĭ, care după cum să vînd viile acum, maĭ mult preţ nu pot ajunge.

„ 600 Şease pogoane vie lucrătoare la Iaşĭ pe locul mănăstireĭ Treĭsfetitelor la Copoŭ cu bezmen şi după cum să vînd viile acum nu pot ajunge maĭ mult preţ.

Leĭ: 86800 adecă optḑecĭ şi şease miĭ opt sute leĭ cuprinde averea reposatuluĭ soţuluĭ meŭ în vremea aceasta.

„ 70000 Moşia a mea de zestre anume Bozia la ţinutul

Fălciuluĭ precum astădĭ să găsesc muşterii să dea acest preţ, poate şi maĭ mult.

Leĭ: 15000 Juvaerurile mele şi vitele de zestre care s'aŭ dat cu acest preţ pentru plata datoriilor încă în viaţă aflîndu-să *răposatul soţul meŭ în lipsa zestreĭ ceĭ dintîiŭ soţie a D-luĭ* i în alte.

„ 1000 Douĕsprečece pogoane vie lucrătoare la Nicoreşcĭ care viĭ cu acest preţ s'aŭ vîndut pentru plata datoriilor după săvîrşirea reposatuluĭ soţuluĭ meŭ. Patru sălaşe de ţiganĭ ce 'ĭ am luat zestre.

Leĭ: 86000 adică optdecĭ şi şease miĭ leĭ cuprinde averea zestreĭ mele, şi patru sălaşe de ţiganĭ, care nu s'aŭ preţăluit.

După acea am făcut împărţire fiilor noştri cum în jos să arată.

Partea fiuluĭ nostru Alecu:

Moşia Stănceştĭ fiind aşedare veche părintească şi cheltuind pe dînsa fiul meŭ cu binale şi altele; toţĭ ţiganiĭ ce sunt aşezaţĭ pe această moşie, atît aceĭ ce sunt de pe reposatul soţul meŭ, cît şi aceĭ ce sunt drepţĭ a meĭ de zestre cu tot rodul ce s'aŭ născut şi să vor maĭ naşte dintrânşiĭ, care coprind peste tot . . . . suflete în . . . sălaşe.

Locurile de case şi de dughene din Botoşanĭ, cu dughenele ce aŭ făcut însuşĭ cu a sa cheltuială.

Douĕsprečece pogoane vie lucrătoare la ţinutul Putneĭ.

Care toate acestea afară de ţiganĭ cuprind sumă de 63200 leĭ adică şeasečecĭ şi treĭ miĭ douĕ sute cum s'aŭ preţuit, şi pe lîngă acestea îĭ maĭ daŭ şi părinteasca mea blagoslovenie, socotind să să mulţumească fiul meŭ Alecu măcar de i-am şi dat maĭ puţin luĭ, de cît suroreĭ sa Maria, în destul că el este bărbat, şi soră sa parte femeiască.

Partea ficeĭ noastre Maria:

Moșia Bozia la ținutul Fălciuluĭ.

Dece miĭ leĭ banĭ gata.

Juvaerurĭ i argintăriĭ, straie și alte mărunțișurĭ, cum pre larg să arată anume la izvodul de zestre ce i-am dat, care toate cuprind sumă de 85000 leĭ adică optḑecĭ și cincĭ miĭ leĭ, pe lîngă care îĭ maĭ daŭ și părinteasca blagoslovenie, dîndu-ĭ eĭ cu adevĕrat maĭ mult de cît frați-ni săŭ, pentru ca să poată lupta în lume maĭ cu înlesnire, aflîndu-să parte femeiască.

Partea ce am oprit spre chivernisirea viețiĭ mele:

Iumătate sat Iepurenĭ la ținutu Botoșanĭ.

Șease pogoane vie lucrătoare la Copoŭ în ținutu Ieșĭ pre moșia sfinteĭ mănăstirĭ Treĭsfetitele cu bezmen, care coprind suma de 23600 leĭ adecă douĕḑecĭ și treĭ miĭ șease sute, acestea le-am oprit pentru a mea chivernisire, în cît din milostivirea dumnezeiască mi să va maĭ lungi ața vieții, iar după a mea mutarea din viață hotărăsc această parte ce am oprit pentru chivernisirea mea, si o afirosesc *nepoateĭ mele, Ruxandra, fica fiuluĭ nostru Alecu*, pe care am primit'o și eŭ fica mea din sfîntul botez, asupra căreia părțĭ însărcinez pe fiul nostru Alecu ca să o epitropisească, și ca un părinte și ca un epitrop numiteĭ ficeĭ sale, pînă cînd va veni în legiuita vrîstă, îndatorindu-'l pe fiul nostru, ca din venitul acestĕ părțĭ să 'mĭ facă îngroparea și grijile sufletuluĭ nostru pîn' la treĭ anĭ, după rînduiala creștinească împărțind și treĭzecĭ sărindare pe la sfintele bisericĭ și mănăstirĭ ce să va socoti. Și osebit îl maĭ îndatoresc ca tot din veniturile acestĕ părțĭ, spre pomenirea mea și a reposatuluĭ soțuluĭ meŭ, și a tot neamul nostru ce sunt din vechiŭ adormițĭ părințĭ și frațiĭ noștri, să zidească de peatră biserica din satul Stănceștĭ, unde se prăsnuesce hramu Adormireĭ Prea Sfinteĭ fecioare de Dumnezeŭ Născătoare Maria, și unde sunt îngropațĭ reposațiĭ tatăl săŭ și bunul săŭ, iar neajungîndu-să și necuprinzîndu-să cu cheltuiala din veniturile Ie-

purenilor şi a vii, atuncĭ îl îndatoresc ca o maică cu durere a pune şi dintr'al săŭ prilej ca să le săvîrşească întocmaĭ precum rînduesc, pentru care de la milostivirea dumnezeiească va cîştiga înzecite rĕsplătirĭ, iar de la noĭ păcătoşiĭ părintească blagoslovenie spre întărirea caseĭ sale, precum sfintele scripturĭ glăsŭesc. Această dar fiind cea de pe urmă hotărîrea mea încă întru întregimea simţirilor minţiĭ aflîndu-mă în ceasul acesta împreună cu părinteasca blagoslovenie o las şi în scris fiilor şi urmaşilor noştri moştenitorĭ. Şi rugînd milostivirea dumnezeiască, ca să le dăruiască unire frăţească în petrecere şi 'sporire şi întărire stăreĭ lor o iscălesc diata aceasta cu însuşĭ mîna mea, şi o întăresc cu a mea pecetie, rugînd şi pe prea sfinţitul Archiereĭ şi pe prea cinstitul Divan de aŭ întărit'o spre a să ţinea cu nestrămutare în vecĭ de către aĭ noştri fireştĭ şi aleşĭ moştenitorĭ cuprinşĭ printr'însa precum maĭ sus să arată.

Lecca Paharnic. 1813 Maiŭ.
Nicolachi Spătar martor.
Legsachi Cazmir Ban martor.

De la Divan

Infăţişîndu-să diata aceasta şi în Divan, şi încredinţîndu-să că D-eĭ Păhărniceasa de bună voinţa Dumi-sale aŭ făcut această împărţire şi rînduire, s'aŭ încredinţat şi de la Divan spre a 'şĭ avea deplina puterea eĭ.

1815 Maiŭ 6.

Mihaiŭ Sturza Vel Logofăt.
Iordache Balş Vel Logofăt.
Dimitrie Ralet Vel Vornic.
Alexandru Catargiu Vel Vornic.
Constantin Balş Vel Vornic.
. . . . . Vel Vornic.

XXX

1813

Hrisov de la Scarlat Callimachi Voevod [1])

Ἐλέῳ θεοῦ Ημεῖς Σκαρλάτος Ἀλεξάνδρου Καλλημάχος Ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας

Τῶν πάλαι μέγα κλέους ἐπί τῇ ἀρετῇ ἀραγμένων τά ἀξιάγαστα καὶ μνήμης ἄξια κατορθώματα κατ᾽ ἀποχρῶντα λόγον ἀποδείκνυσιν, ὅτι ἀνέκαθεν ὁμολογεῖται δικαίως τοῖς βροτοῖς τό βραβεῖον τῆς ἀρετῆς κατά πρῶτον λόγον θεμέλιον καί βάσις τῶν θείων νόμων ἐκκλησιαστικών τε, καὶ πολιτικῶν, τοῖς πᾶσιν ἀεί συλαβούμενον.

Ψυσθείς οὕτως τῶν θνητῶν οἱ μέν μᾶλλον, οἱ δ᾽ἧττον ἀρετῆς ἐρασταί, οἱ δέ φαυλότητος καί χαμερπείας, ἕκαστος ἀπολαμβάνει εκ τῶν ἰδίων ἔργων τήν ἀμοιβήν τῇ ἰδίᾳ ψυχικῇ αὐτοῦ διαθέσῃ ἀνάλογον.

Διό δή καί τῶν Βροτῶν ἁπάντων, οἱ μέν ἀγαθοί τῶν ποικρῶν ἀείποτε διακεινόμενοι, διὰ τήν ἑαυτῶν ψυχικὴν πρός ἀρετήν ῥοπήντε καί ἔφεσιν, κυρίως συγγενεῖς ἐπωνομὰσθησαν.

Τό δέ θεῖον τοῦτο δόγμα, τοῖς θείοις μὲν καί ἱεροῖς εὐαγγελίοις ἱκανῶς κεκήρυκται, σεπτόν δέ καί πρός πᾶσιν ἐν γένει τοῖς ἐξ ἀρχαί ὅτητος καί μέχρις τῶν καθ᾽ ἡμᾶς χρόνων, παντός ἔθνους συστήμασί τε καί νομοθετήμασιν.

Ἐφιέμενοι οὖν ἐκ παντός τόπου καί ἡμεῖς ἐννόμως τε καί δικαίως διοικεῖν, ἀφ ἧς ὥρας διεδεξάμεθα τόν πατρικόν ἡγεμονικόν θρόνον τῆς αὐθεντηκῆς ἡμῶν ταυτησί τζάρας τῆς Μολδαβίας, προελόμενοι ἑκάστῳ τῶν ἡμετέρων μεταδιδόνας αὐθεντικῶν ἀμοιβῶν, ἀναλόγων τῇ ἰδιᾴ τε ἱκανότητι, καί ταῖς ἰδίαις, καί πατρικαῖς αὐτοῦ ἐκδουλεύσεσιν. Οὐμήν ἀλλά καί γήλῳ κοινούμενοι, τοῦτο μέν μιμήσασθαι τούς προγενεστέρους χρηστούς ἡγεμόνας, περιθάλψαντας κατά και-

---

1) Documentul original aparţine D-luĭ Alexandru Callimachi.

ρόν αὐθεντικοῖς Ἐλέοις, καὶ ἐπικυρώσατας τά τῆς εὐγενείας προνόμια ἅπασι τοῖς ἐκθύμως ἐξυπηρετήσαμένοις τῇ πατρίδι, καί τῇ ἀρχῇ πύθαρχήσασί τε καί θεραποίσασι, τοῦτο δὲ ἵνα οἱονεί ἀγῶνα συστήσωμεν, εἰς ἅμιλλαν ἀρετῆς προτρὲποντες τό ὑπήκοον, ἑπόμενοι κατά πάντα τόσον τῇ εκκλησιαστικῇ ἱερᾷ διατάξει, ὅσον καί τῇ πολιτικῇ σηνηθείᾳ, διερευνήσαντες ἀκριβῶς, καί πιστοποιηθέντες, καί παρί τῶν μετὰ πίστεως, ζήλοι, καί προθυμίας ἐκδουλεύσεων τοῦ ἡμετέρου ἄρχοντος ἄγα Ἀλεξάνδρου Καλλιμάχου, ὅστις ἀπο τοῦ ἡμετέρου καταβαίνων γένους, ὑιός μέν τοῦ μακαρίτου ἄρχοντος παχαρνίκου Ἰωάννου Καλλιμάχου, ἐξ ἀνεψιός δέ τοῦ ὑψηλοτάτου Αυθέντου Ἀλεξάνδρου Καλλιμάχου Βοεβόδα, φιλοστοργοτάτου ἡμῶν πατρός, ἡμέτερος δέ ἐξ ανέψιος, σύμφωνος ἐδείχθη τοῖς ἔργοις τῇ τῶν προγόνων εὐγενεία.

Τούτῳ Οἴκω ὡς τῷ ἡμετέρῳ γένει προσήκοντος, καί ζηλωτῇ ἀναδειχθέντες ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καί τῆς ἀχῆς πιστῷ θεραπόντι, δεδώκαμεν αὐτῷ, καί ἐπεκυρώσαμεν πάντα τὰ τῆς εὐγενείας προνόμια, ὅσα λέγεται, καί γνωρίζεται, ἐφ᾽ ὧν ἰοχειωτημάτων, κατά τά ἰδιαίτερα αὐτοῦ δοκουμέντα, μοσιῶν δηλονότι, καί κατζιβέλων, κ᾽ ἰ επιπάντων τῶν ἀνηκόντων αὐτῷ κατά τό γένος, καὶ τό ὀφφίκιον, τῆς εὐγενείας δικαιωμάτων. ἵνα ὦσιν αὐτῷ καί τοῖς ὑιέσιν αὐτοῦ, καί διαδόχοις ἅπασιν ἀδιάσοστα κτήματα, καί ἀναφαίρετα, εἰς αἰῶνα τόν ἅπαντα.

Ἐφ᾽ ᾧ ἀξιοῦμεν οὕς ἄν μεθ᾽ ἡμᾶς ἡ θεία πρόνοια ἀποκληρώσηται εἰς τήν ἡγεμονίαν τῆς τζάρας ταύτης ἐπικυρῶσαιτε αὐτῷ τοῦτο τό δίπλομα, εἰς ἴδιον αὐτῶν αἰώνιον κλέους, καί σεμνολόγημα.

Εξεδόθη τοῦτο τό δίπλομα παρὰ τῷ ἡμετέρω ἡγεμονικῷ θρόνῳ

Ἐν πόλει Ἰασίου, τῷ σωτηρίῳ ἔτει.

Scarlat Alexandru Callimachi. | S. D. | αωιγ: Ιουνίου: 13.
Voevod.

Traducerea

Cu mila luì Dumnezeŭ Noĭ Scarlat Alexandru Callimachi
Domnul Moldoveĭ

Lucrările cele maĭ vrednice de laudă și de pomenire ale acelor vechĭ care aŭ cîștigat mare slavă pentru virtutea lor, sunt îndestul dovadă că din început s-aŭ dat muritorilor cu dreptate premiul virtuteĭ lor, care maĭ de cît orĭ ce este temelia și sprijinul sfintelor pravile bisericeștĭ și celor politiceștĭ dînaintea căruì premiu orĭ cînd toțiĭ să închină.

Căcĭ precum oameniĭ iubesc după firea lor virtutea, uniĭ maĭ mult, alțiĭ maĭ puțin, iar uniĭ iubesc răul și înjosirea, de aceea fiește care din însușĭ lucrările sale cîștigă răsplătire potrivită cu însușĭ sufleteasca sa plecare.

Pentru aceasta, ceĭ bunĭ deosebindu-să totdeauna între toțĭ oameniĭ de aceĭ răĭ, din cauza însușĭ a lor sufletească plecare și rîvna li s-aŭ zis pentru virtute că sunt cu deosebire de bun neam.

Această dumnezeească dogmă s-aŭ propoveduit îndestul de către dumnezeeștele și sfintele evangheliĭ și s-aŭ primit totdeauna de la timpurile vechĭ și până în aniĭ noștri în toate așezămintele și legiuirile celor maĭ multe popoare.

Drept aceea din minutul ce am primit domnescul părintesc scaun a Domneșteĭ noastre acesteĭ țĕrĭ a Moldaveĭ dorim și noĭ cu deosebire a ocărmui cu dreptate și după pravilă, avînd plecare și hotărîre a împărtăși pe fieşte care din domneștele noastre răsplătirĭ potrivit cu însușĭ a sa destoinicie și cu însușĭ ale sale și părinteștile slujbe. Iar pe lângă aceasta avînd și rîvna, ca pe de o parte să ne arătăm rîvnitoriŭ acelor maĭ dinainte bunĭ Domnĭ, carĭ după vremi aŭ îmbrățoșat cu domneștĭ mile și aŭ întărit drepturile Evghenieĭ la toțĭ aceĭ ce aŭ slujit patrieĭ, cu căldură și stăpânireĭ cu supunere și ascultare.

Şi pe de altă parte, pentru a alcătui ca o luptă și rîvnă care ar îndemna pe toţĭ supușiĭ la fapte bune, avînd a urma în toate atît bisericeșteĭ sfînteĭ orînduelĭ cum și obiceiuluĭ politicesc, am cercetat dar cu amănuntul și ne am încredinţat și pentru acele cu credinţă rîvnă și osîrdie slujbă a boeriuluĭ Domnia sa *aga Alexandru Callimachi, carele trăgîndu să din neamul nostru, fiŭ al răposatuluĭ Paharnic Ioan Callimachi, vărul primar a prea înălţatuluĭ Domn Alexandru Callimachi Voevod prea iubitul nostru părinte, şi al nostru văr*, aŭ arătat și fapte potrivite cu evghenia strămoșilor.

Pentru aceasta ca unuia ce să trage din neamul nostru și s-aŭ arătat cu rîvnă către patrie și slugă credinciósă a stăpînireĭ i am dat și i am întărit toate pronomiile evgenieĭ cîte să cunosc și să zic pe averile sale după deosebitele documente ale sale, adică moșiĭ și ţiganĭ. Și pe toate drepturile evghenieĭ ce i să cuvin după neam și cin ca să fie acesta la Domnia sa, la fiĭ săĭ și la toţĭ urmașiĭ, neclătite și neluate în vecĭ.

Poftim și pe aceĭ cariĭ după noĭ să vor alege de către Dumnezească proriă, la Domnia aceșteĭ Ţărĭ să i întărească această diplomă spre vecinică slavă și cinstea lor.

S-aŭ dat această diplomă la Domnescul nostru scaun în orașul Eșiĭ la anul de la mîntuitoriul 1813 Iunie 13.

Scarlat Alexandru Callimachi Voevod.

S. D.

XXXI

1813

Scrisoare de înpărţeală a avereĭ luĭ Gavriil Konaki [1]).

Maĭ jos iscăliţiĭ Ieromonahul Ionikie Konaki, deplin vechil din partea maĭ mic frateluĭ meŭ, Costachi Konaki, ce să află în stare slabă, şi *Alecu Callimachi Agă*, *soţul săvîrşiteĭ Elenco Konaki*, încredinţăm prin această scrisoare de învoeală, ce dam d-sale cumnateĭ Elenco Manu, că după săvîrşirea părinteluĭ nostru Gavriil Konaki vornic, cunoscîndu-ne înstrîmbătăţiţĭ la împărţala avereĭ părinteştĭ, precum reposatul, la sfîrşitul vieţeĭ sale aŭ rînduit, şi cerşind dreptate prin judecată, după hotărîrea sfintelor pravile, însfîrşit pentru ca sâ lipsiască dintre noĭ, pricinele şi judecăţile, trăgîndu-ne din judecăţĭ, de bună voea noastră am stătut la învoeală, şi puind în mijloc toată averea părintească, care maĭ jos să arată, ne-am împărţit între noĭ, întru acest chip, adică:

Moşia Grimeştiĭ la ţinutul Suceveĭ, după puterea scrisorilor eĭ. Moşia Lărgăşeniĭ la ţinutul Tecuciuluĭ, cu cele de prin prejur, adică părţile din Şerbăneştĭ, Măldăreştĭ, Puieştĭ, Certienĭ şi moşia Ţăoreĭ după scrisorĭ. Moşia Bădeanul la ţinutul Tutoveĭ tij după scrisorĭ. Moşia Umbrăreştiĭ la ţinutul Tecuciuluĭ, cu cele de prin prejur, adică părţile din Tămăşeniĭ, Bozieştiĭ, Bordeile, Jelul şi Gologanul după scrisorĭ, şi după cum saŭ dat în orîndă Polcovniculuĭ Radul cu 4250 leĭ precum să arată la cercetarea ce aŭ făcut Dumitrachi Zoe. Locurile din tîrgul Bîrladuluĭ, cele cu binale şi fără binale, cu bezmăn şi fără bezmăn după scrisorĭ. O a patra parte din toţĭ ţiganiĭ ce să află pă-

1) Am aflat acest document în T. Codrescu, *Uricarul*, XVI, p. 275. In *Schiţe din viaţa şi familia logofătuluĭ Konaki*, D-l Vogoride-Konaki ne dă amănunţimĭ interesante asupra diferitelor persoane despre care e vorbă în documentul reprodus aice. Vedĭ Logofetul Costachi Konaki, *Poezii*, Ediţia II, Prefaţa, p. 25 şi urm.

rinteştĭ, după scrisorĭ. Juvaerurile, argintăriele, banii şi pojîjiea numaĭ a caselor de la Zorlenĭ. Toate aceste s'aŭ socotit şi s'aŭ hotărît ca să fie partea d-sale cumnateĭ Elenco Manu, clironomie ce după sfintele pravile i să cuvine, pentru săvîrşitul copil ce iaŭ.rămas după săvîrşirea soţuluĭ D-sale Vasile Konaki.

Iar toate celelalte rămîn ale noastre, adică: Moşia Zorleniĭ la ţinutul Tutoveĭ cu toate părţile de prin prejur, Vîrleazul, Bujoreniĭ, Mastaticiĭ despre apus, şi parte din moşiea Simila după scrisorile lor. Moşia Mîrzeştiĭ la ţinutul Iaşuluĭ, tij după scrisorile eĭ. Morile de la Boţurlău pe apa Putneĭ, precum şi morile de la Călienĭ, împreună cu moşia Sineasca şi moşia Damicearca Stamatinească, şi moşia Dimaciul, toate aceste precum sînt vîndute cu anul neguţătoruluĭ Alexa Grecul, drept 8000 leĭ, după cum s'aŭ aflat la cercetarea luĭ Dumitrachi Zoe. Moşia Cioriceştiĭ, la ţinutul Fîlciuluĭ, tij după scrisorile eĭ. Părţile din moşia Hocineştiĭ şi Vărzăreştiĭ la ţinutul Orheiuluĭ, tij după scrisorile lor. Toate viile părinteştĭ âdică de la Huşĭ, Nicoreştĭ, Odobeştĭ, Cosiţenĭ, Galbenĭ, Lieştĭ şi Socola, tij după scrisorile lor. Casele din Iaşĭ cu toată pojîjia lor, cu locul lor şi cu dughenile cele de către poartă, tij după scrisorĭ. Dughenile de pe Podul-Vechiŭ din Iaşĭ, tij după scrisorile lor. Tustrele părţile a toţĭ ţiganiĭ ce să află. Toate aceste remîn ale noastre, fraţiĭ amîndoĭ şi *Aga Alecu Callimachi clironomie, ce după sfintele pravile li se cuvine pentru nevrîsniciĭ copiĭ ce mi'aŭ rămas după săvîrşirea soţieĭ mele Elenco Konachi*, şi după această împărţală maĭ sus arătată va stăpîni fieştecarele partea sa, în puterea scrisorilor, însă atît la spor cît şi la videre, ce după vremĭ va eşi, din hotarele acestor de maĭ sus arătate moşiĭ, vor fi toţĭ părtaşĭ. Şi fiind că în toate scrisorile părinteştĭ, aflîndu-să şi unele ce poate să facă după vreme, vre-un adaus avereĭ aceştia, acele mi s'aŭ incredinţat mie Aga Alecu Callimachi, ca prin silinţa ce voiŭ pune, cît spor să va pute face, iarăşĭ toţĭ clironomiĭ să să împărtăşască întorcîndu'mĭ fieşte

carele partea sa de cheltuială ce să va face. Iar dacă d-eĭ cumnata va găsi prilej să poată desbate vre'un acaret dintre acele nestăpînite, să poată lua de la mine scrisorile trebuincioase. Și iarășĭ asemenea să să urmeze, precum s'aŭ zis maĭ sus, pentru folosul ce va eși, și pentru deplină știință, va opri asemine copie de pe acele scrisorĭ încredințate de către mine.

Decĭ dar din ziua învoeleĭ aceștia înainte, orĭ ce iscălitură a reposatuluĭ părinteluĭ nostru Gavriil Konaki vornic, saŭ izvod de zestre, saŭ diată, saŭ vr'o scrisoare, asupra zestreĭ d-sale cumnateĭ Elenco Manu să va ivi, rămîne ca o hîrtie nescrisă. Cum și cînd vre uniĭ din noĭ saŭ din clironomiĭ noștri, vor da pricină cu vr'o strămutare de stricare acesteĭ împărțelĭ și învoelĭ, sub orĭ ce chip, orĭ prin stăpînire, saŭ prin judecată saŭ fără judecată, acele cererĭ să să socotească de nimic, ce după această învoeală cu care de bună voea noastră ne-am împărțit, fiește carele să aibă așĭ stăpîni partea sa în pace, în puterea scrisorilor sale, rămîind odihnită o parte de către ceialaltă. Și spre încredințare făcîndu să două asemine scrisorĭ, una din partea noastră iscălită de noĭ s'aŭ dat d-sale cumnateĭ, și alta asemine din partea d-sale iscălită de însușĭ, am primit noĭ de la d-neĭ încredințîndu să și de către alte obraze vrednice de credință, după care și o parte și alta avem a ne face și întăriturĭ Domneștĭ, de a stăpîni atît noĭ, cît și urmașiĭ noștri, nesupărațĭ în vecĭ.

1813 Septembrie 2.

Ionichie Ieromonah Konaki, Alexandru Callimachi Agă.
Efhaiton Theoclit marturĭ.

De la Divan

Viind și înaintea Divanuluĭ amîndouă părțile și arătînd că

învoiala aceasta, s'aŭ făcut cu bună primire și mulțumire de îmbe părțile, drept aceia s'aŭ încredințat.

1813 Septembrie 16.

Costachĭ Ghica Logofăt, Iordachi Canta vel Logofăt, Constantin Balș Logofăt, Lupu Balș Vornic, Constantin Balș vel Vornic, Alecu Balș Vistiernic, Grigore Ghica, Costachi Canta Vornic, Dimitrie Beldiman vel Ban.

Această copie s'aŭ scos de mine întocmaĭ după cea adevărată scrisoare de împărțală și învoială.
Gheorghie Dimitriu biv condicar.

XXXII

(După 1818)

Inventarul documentelor moșiĭ Ștăncești scris de mîna Vorniculuĭ Alexandru Callimachi [1])

No.	Leat	Luna		
1.	7238	Septem.	28.	Hrisov di la Grigore Ghica Voevod pe tot hotaru Satuluĭ Stăncești cumpărătură, luĭ Toader Calmășul Vorniculuĭ de Cîmpulung de la Stroicĭ Spătar.
2.	7110	Martie	23.	Ispisoc di la Irimia Movilă Voevod pe o a cince parte din Pol Sat și pe o a patra parte tot din Pol Sat din Stăncești luĭ Toader Aprodu.

---

[1]) Documentul original aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

3. 7111 Noemb. 26. Ispisoc di la Irimia Movilă Voevod pe o a cince parte dintr-o jumătate de sat din Stănceştĭ şi pe a patra parte dintr-altă jumătate di sat luĭ Toader Aprodu.

4. 7115 April 15. Ispisoc di la Simion Movilă Voevod pe a cince parte din jumătate din sat din Stănceştĭ jumătate ce din sus.

5. 7224 Maiŭ 10. Tălmăcire di aceştĭ uricariul pe Ispisocul luĭ Simion Movilă Voevod Hotarnic satuluĭ Stănceşti.

6. 7117 Ghenar 4. Ispisoc di la Costea Movilă Voevod pe parte din jumătate din sat din Stănceşti luĭ Toader Aprodu.

7. 7117 April 8. Ispisoc di la Costea Movilă Voevod pe a patra parte din Pol Sat Stănceşti din jumătate cea din sus luĭ Ionaşc Potlog.

8. 7117 Maiŭ 15. Ispisoc di la Costandin Movilă Voevod pe a patra parte din Stănceştĭ adică din jumătate de sat.

9. 7134 April 20. Ispisoc di la Miron Barnovschi Movilă Voevod carte din Stăpînire luĭ Toader Paharnic.

10. 7139. Octom. 23. Ispisoc di la Moisi Movilă Voevod pe o bucată din hotar din hotarul Stănceştilor luĭ Toader Aprodu.

11. 7206 Iunie 20. Carte di la Domnu Mihail Racoviţă Voevod poruncitoare către douĭ boerĭ pentru hotăritura Stănceştilor.

12. 7237 Iunie 29. Carte di la Grigore Ghica Voevod precum s-au pîrît Stroiciu Spătaru cu Toader Calmaş pentru (continuarea ruptă).

13.	7245 Maiŭ 11.	Inştiinţare către Domniĭ di la Adam Luca Sluger şi Ioan Izmană Căpitan cum s-a aflat dispărţire între Stănceştĭ şi Monănăstirea Doamniĭ.
14.	7246 Ianuar. 2.	Carte di la Domnu Grigore Ghica Voevod cătră Adam Luca Sluger şi Ioan Izmană Căpitan, poruncitoare în ce chip să rămîe dispărţire Stănceştiĭ cătră Mănăstirea Doamneĭ.
15.	1767 Iulie 17.	Carte di la Grigore Ioan Callimachi Voevod pentru împreunare moşiĭ Stănceştĭ dispre Cătămărăştĭ.
16.		10 Zapise unile cu veleat şi altile fără veleat ce să văd trecuti în vînzărĭ di la răzaşiĭ di Stănceştĭ către Dumitraşcu Visternicu.

Di an ce să porneşte judecată ce am avut cu Pănculeştiĭ la 1805:

No.	Leat	Luna	
1.	1804	Noemb. 10.	Mărturie Domniĭ sale Boerilor Cercetătorĭ cătră Domnul Alexandru Moruzi cum au aflat pricina pentru un rînd di pămînturĭ ci cere Pănculeştĭ din trupu Stănceştilor, i care mărturie să arată şi mărturisire oamenilor din Cătămăräştĭ supt încredinţare Iconomuluĭ Athanasie din Botăşenĭ.
2.	1805	Februar. 2.	Jalubea mea cătră Domnul Moruzi, ca să eĭ în cercetare Divanuluĭ.
3.	1805	Martie 17.	Anaforaoa Veliţilor Boerĭ di Judecată ce am avut cu Pănculeştiĭ pentru acel rînd di pămînturĭ în care să daŭ rămaşĭ.
4.	1805	April. 1.	Carte Domnuluĭ Alexandru Moruzi către Vorniciĭ din Botoşanĭ, o . . . .

		Pănculeştiĭ a nu treci piste stăpînire ci au avut din vechiu, în carile să pune şi vade să viĭ să înfaţaşeze înainte Domnuluĭ cu Anaforaoa făcută.
5.		Treĭ răvaşe a Pănculeştilor ce să încep di la 805 şi merg pînă la 810 din care să înţelege nevoinţa lor di a mergi înaintea Domnuluĭ Moruzĭ după Cartea din 1805.
6.		Două copiĭ încredinţate di Vornicu Toader Balş Doroşcanul, una din 7228 August 10 şi alta din 7254 Aprilie 21.
7.	7245 Martie 20.	Copiĭ di pi zapisul ce s-au găsit la Pănculeştĭ a unuĭ Costea, feciorul luĭ Vasile Hodin, ce dărueşte unuĭ Gavril Gherghel Căpitan, pàrţile aceştĭ din Stănceştĭ, ci la judecată iĭ cere Pănculeştiĭ.
8.	1805 Ianuar 3.	O carte cătră mine înştiinţându-mă Spătaru Racoviţă, Vornic di Botoşanĭ, pentru o mărturie mincinoasă ci alcătuiră Panculeştiĭ din partea unuĭ Diacon, carĭ îmĭ dăduse şi mie mărturie.
9		Un Ehthisis în vreme ci era să me înfăţişez cu Pănculeştiĭ înaintea Domnuluĭ Moruzi.
10.		Alte treĭ hîrtiĭ di la 803 începătoare tot cu Pănculeştiĭ pentru o bătalie ce s-au întîmplat.
11.	1824 Decemb. 13.	Jalba mea arătătoare, că răzaşiĭ di Cătămărăştĭ, iară-şĭ vreaŭ a trece peste stăpînirea veche şi în dosul eĭ Poruncă Domnească către Paharnicu Başotă, să nuĭ îngăduiască, ci să-mĭ întărească stăpînire după anaforaoa di la 805.

Di ani ce să însemnează cum aŭ curs pricina cînd Domnul Callimachi au vrut să-mĭ răpească o bucată de loc din trupu Stăncești.

No.	Leat	Luna	
1.	1813	Octomb. 12.	Jalba mea arătătoare pentru împresurarea ce-mĭ face Mănăstirea Doamneĭ și în dosul eĭ Carte Gospod poruncitoare către D-luĭ Logofătu Lupu Balș, fiind atunce Vornic, ca să meargă la starea loculuĭ și să cerceteze.
2.	1814	April	Mărturia D-luĭ Vorniculuĭ Lupu Balș din cercetarea ce au făcut, iar în pricina livedeĭ n-au vrut să intre în cercetare fiind că au primit o Carte particolară către D-luĭ di la Spătar Costache Negre, ca să nu facă nicĭ o lucrare în pricina aceia, apoĭ pe urmă, Domnul Callimachi au închipuit alti mrejĭ, făcînd moșia Mănăstiriĭ Doamneĭ, că s-au vîndut moșie D-luĭ Vist. Iordache Roz.
3.	1817	Februar. 1.	Copie di pi jalba Vistier Iordachi Roz. și în dosul eĭ este cartea Gospod, cătră Vornicu Teodor Balș, ca să pui pietrile.
4.	1817	Martie 3.	Inștiințare ci faci Vechil luat di lucrare ce face Vornic Teodor Doroșcanul.
5.			Jalba Maică-meĭ către Domnul Callimachi tot întra ce lună dată, dar s-au rupt di cătră insușĭ Domnul ne vrînd să i să asculte jalba. Și așa văzînd și prin consulatul Rusăsc am lucrat unde Domnul Callimachi au fost sălit di au poruncit post. săŭ Kostache Negre ca să scrie Carte Vorniculuĭ Doroșcanul ca să scoată

petrile ci pusăsă și D-luĭ ca să să înbuneze faci acest răspuns.

6. 1817 Martie 13. Răspunsu Vorniculuĭ Teodor Doroșcanul către Post Negre.

7. 1817 Martie 15. Carte Domnuluĭ Callimachi către Vorniciĭ din Botoșanĭ, ca să scoată numaĭ di cît petrile ci pusesă Vornicu Toader Doroșcanul.

8. 1818 April 10. Jalba asupra Stolniculuĭ Manoli pentru împresurare ci vre să facă Stănceștilor și în dosul eĭ esti Porunca Gospod.

9. 1818 Maiŭ 24. In această pricină asămine.

XXXIII

1826

Anaforaua divanuluĭ în procesul pentru un loc lîngă Moșia Ștănceștĭ.[1])

Prea Inălțate Doamne!

In urmare Domneștiĭ Inălțimiĭ tale Poruncĭ, s'au înfățișat fățâ înaintea noastră la judecată Dumnealuĭ Vornic Alecu Callimachi și cu Dumnealuĭ Spăt. Iordachi Grigoriu, vechil din parte casăĭ răpos. întru fericire Domn Scarlat Alexandru Callimachi Voevod, a cărora pricină după ce cu amăruntul, și pătrunzătoare cercetare, ce s aŭ făcut de către noi, s'au dovedit precum în jos să arată. Adică Dumnealuĭ Vornic Alecu Callimachi, avînd o bucată de loc ce să numește Livada, dat danie de la Domnul Grigore Ghica Voevod cu ispisoc din 7255 August 11,

---

1) Documentul original aparține D-luĭ Alexandru Callimachi.

din locul Gospod a tîrguluĭ Botoşaniilor, Dumnealuĭ Spăt. Iordachi îl ceri acum acel loc supt cuvînt că la 7259 Maiŭ 25, Domnul Constantin Racoviţă Voevod l'au dat acel loc Monăstiriĭ Doamneĭ şi că prin mezat la 1814 Doamna Smaranda Callimachi l'aŭ cumpărat în preună cu Monăstirea Doamneĭ şi cu Costeştiĭ de la Soborul monăstireĭ Kinovia Rusica de la Sfîntul Munte al Athosuluĭ. S'aŭ cerut maĭ întîiu la Dumnealuĭ Spăt. Iordachi scrisorĭ dovezĭ, ca să să vadă cu ce ceri a lua acum din stăpînire Dumisale Vornic Callimachi acel loc numit Livada, şi D-luĭ Spăt. au scos di aŭ arătat condică încredinţată cu protecălitura a veleatuluĭ şi cu pecete pomenituluĭ Domn Callimachi, în care fiind trecute şi alte scrisorĭ pe moşie Monastiriĭ Doamneĭ şi Costeştiĭ aŭ arătat şi pentru acel loc aceste scrisorĭ, adică:

1. Carte Domnuluĭ Constantin Racoviţă Voevod din 7259 Maiu 25, întăritoare monastiriĭ Doamneĭ pe o bucată de loc ci să numeşte Livada, cari din spre apus dispre codru să hotărăşte cu locul monăstiri Doamneĭ, iar dispre tîrg, dispre rĕsărit pînă în apa Dresleuciĭ und isă împreună cu heleşteu Monăstiriĭ Doamneĭ, iar din sus cu Stănceşti şi pe din jos pînă în drumul cel mare ce mergĭ pe la Curteştĭ, (adăogînd a zice) că măcar că la leat 7255, cerîndul *Banul Dumitraşcu Calmăşul* i lar fi dat Domnu Grigore Ghica Vodă, socotind că i de Hotarul Tîrguluĭ, dar adeverindu-să acum Domnia sa, că acel loc au fost cuprins în hotarul Tătăraşuluĭ, ce este dania maĭ din nainte a Monăstiriĭ Sfîntuluĭ Neculai, au rămas răsuflată danie Domnuluĭ Grigore şi că singur Banul Calmăşul au dat şi înscris Monăstiriĭ Doamneĭ, precum şi uricul Domnuluĭ Grigore Ghica.

2. Suret di pe o scrisoare a *Banul Dumitraşcu Calmăşul* din 7259, cuprindĕtori pentru acest loc Livada, că fiind maĭ nainte Domnească şi dîndui-să danie de cătră Domnul Grigore Ghica Voevod au socotit fiind-că şi hotarele acestuĭ loc de o parte este cu o moşie a sa Stănceştiĭ, adică hotarul din sus, iar hotarul din jios să hotărăşti cu lacul monastiriĭ Doamniĭ,

și de altă parte iarăși cu heleșteul monastirii ci este mitoh la Sfînta Agură la Monastirea Rusica, unde să cinstești Hramul Sfîntului mareluĭ Mucenic Pandelimon, și că fiind acest loc și la mijloc între hotarele monăstiriĭ, și au dat să fie tot a monastiriĭ.

3. Suret di pe ispisocul Domnuluĭ Grigore Ghica Voevod din 7255 August 11, întaritor luĭ ***Dumitrașcu Calmășul Vel Ban*** pe o bucată de loc din locul Gospod a tîrguluĭ Botoșaniĭ alăturea cu moșia sa Stănceștiĭ, cari bucată de loc să numește Livada și pe din sus să hotăraște cu Stănceștiĭ, iar pe din spre codru cu hotarul Monastiriĭ Doamneĭ, și pe din jios pînă în drumu mare ce mergi pe la Curteștĭ, și pe despre tîrgul Botoșaniĭ, pînă în apa Dresleuciĭ, cum arată acest Suret.

4. O copie încredințată (în deosebire de Condică) di pe hrisovul Domnuluĭ Constantin Cehăn Racoviță Voevod din 7261 Septembrie 2, întărită Sfîntuluĭ Neculae din Botoșanĭ, pe hotarul tîrguluĭ Botoșaniĭ, pe care l'au dat danie și miluire, a căruĭ după ce arată din jiur împrejur cele lalte semne și hotare, apoĭ după ce vine pînă de asupra Dresleuci la o piatră în dreptul unde să disparte Stănceștiĭ de Monastirea Doamneĭ, (zice) și Dresleuca în jos pînă în drumul ce vine de la Curteștĭ, și mergĭ la Botoșanĭ, cum să arată maĭ pre larg la această copie încredințată.

5. Hrisovul Domnuluĭ Grigore Ghica Voevod din 1764 Noembrie 2 în copie, prin care să arată că viind înainte Domnieĭ Sale călugăriĭ de la monăstire Rusica ce să află la Sfînta Agură, au arătat un Hrisov a Domnuluĭ Constantin Racoviță Voevod din 7259 întru care scrie, pentru o bucată din locul Domnesc a tîrguluĭ Botoșaniĭ ce să numește Livada (arătînd și semnele) cari ar fi fost cuprins în hotarul Tătărașilor, și că aŭ fost dat miluire din hotarul Domnesc monastiriĭ Sfîntuluĭ Neculae, și aflînd că acel loc este în hotarul Monăstiriĭ Doamneĭ, și Monastirea Sfîntuluĭ Neculae nu este nicĭ de un folos, l'au dat miluire Mo-

naştiri Doamneĭ, ca să fie heleşteu împreunat cu hotarul Mănăstireĭ Doamneĭ, arătînd şi acesta că la 7255 s'aŭ fost dat de către Domnul Grigore Ghica *Banuluĭ Calmăşul*, socotind că ĭ din hotarul tîrguluĭ, dar maĭ pe urmă adeverind Domnul Constantin Vodă Racoviţă cum că au fost cuprins în hotarul Tătăraşilor dat danie maĭ înainte monastiriĭ Sfîntuluĭ Neculae, ar fi dat ispisocul luĭ Grigore Ghica, însuşĭ *Banul Calmăşul* precum şi scrisoarea sa Monăstiriĭ Doamneĭ, şi că Monăstirea Doamneĭ au stăpînito pînă la Domniea luĭ Ioan Teodor Voevod, iar atuncĭ *Maria Jupîneasa Banuluĭ* viind să ea ace bucată de loc, au cerut de la Ioan Vodă, şi o au luat o supt stăpînirea eĭ, luînd de la monăstire şi zapisul cel di afirosire cel didesă Banul, şi că călugăriĭ vĕzîndu-să că monastirea ieste lipsită di acel loc au cerut dreptate şi s'aŭ scris Banesiĭ Măriei să înştiinţeze cu ce scrisori stăpîneşte, şi să 'şĭ trimită vechil, ca să 'şĭ afli fieşte cari parte dreptatea sa, de la care au primit scrisorĭ, cum că ace bucată de loc Livada au dat o danie Monăstireĭ Doamneĭ soţul sĕŭ, dar după ce au venit *Domnul Ioan Voevod* i ar fi spus pricina aceia a fierosiri, şi au luat răspunsurĭ că de vremi ce au dat o *frate săŭ*[1]) la monăstire nu poate să o ea, nu maĭ să scrie la Sfînta Agură unde este închinată Monăstireĭ Doamneĭ, şi va cumpăra cu banĭ, şi apoĭ îĭ va dao, (însă di au scris Domniea sa, sau de nau scris la Sfînta Agură nu să ştie) atîta ştie că i au dăruit ace bucată de loc, şi i au dat şi zapis, şi cu acest chip au stăpînit, arătînd şi acesta că negăsind zapisul au dat moşiea sub stăpînire părinţilor călugărĭ, iar di va găsi zapisul părinţilor de la Sfînta Agură, atuncea va rĕspunde, iar negăsindul Părinţiĭ ar stăpîni cu pace, şi că cunoscînd, că de ar fi avut scrisoare, n'ar fi dat ace bucată de loc monăstiriĭ înapoĭ, şi aşea să întăreştĭ stăpînire Monastiriĭ Doamneĭ asupra aceĭ bucăţĭ de loc ce să numeşte Livada, cum arată şi asest hrisov.

---

1) Banul Dumitraşcu Calmăşul.

6. Ţiidulă Domnească din 1814 Martie 24, către Vornicía de Aprozi ca după cererea Soboruluĭ di la monastire Chinovia Rusica de la Sfîntul Munte al Athosuluĭ, să rînduiască pe Telal Başa ca să strige la mezat moşiea ce să numeşte Monastirea Doamneĭ, şi cu Livada, cari mezat la Iunie 24 aceluiaş an au luat şi săvîrşire în ţidula Vornicieĭ către Telal Başa asupra Doamneĭ Smarandeĭ Callimachi, cu aceste scrisorĭ cere D-luĭ Spăt. Iordachi ca să stăpînească casa Domnuluĭ Callimachi, acel loc numit Livada întemeindu-să în carte Domnuluĭ Racoviţă Voevod din 7259 şi în copiea scrisoriĭ Banuluĭ Calmăşul şi pe săvîrşirea mezatuluĭ din 1814.

In potriva cărora arătărĭ a Dumisale Spăt. întrebîndu-să şi pe D-luĭ Vornic Callimachi ce rĕspunde şi ce dovezĭ are ca să poate dărîma cele în sus arătate, înfăţişate de D-luĭ Spăt. Şi D-luĭ Vornic pe lîngă răspunsurile din gură, ce au dat că fără cuvînt de dreptate să fac aceste punerĭ înainte di către D-luĭ Spăt. căcĭ acest loc este drept a Dumisale di clironomie încă de pe *bunul Dumisale Banul Calmăşul* i s'ar fi cuvenit, şi că însuşĭ scrisorile ce arată D-luĭ Spăt. acum în faţă judecăţiĭ, îĭ adivereşte dreptate ce ari făcînd în destulă apărări Dumisale Vornic şi dovedindu-să că încă de anĭ să poate cunoaşte şi meşteşugitele chipurĭ ce s'aŭ urmat ca să să poată răpi această bucată de loc şi să să deĭ Monăstireĭ Doamneĭ şi spre dovadă acestor zise au arătat di sau vĕzut di către noĭ şi aceste scrisorĭ.

1. Cel în original ispisoc a pomenituluĭ Domn Grigore Ghica Voevod din 7255 [1]), act cari este arătat supt No. 3 şi cari în Condica înfăţişată de D-luĭ Spăt. este trecut suret.

2. Scrisoare ce în Original a Banuluĭ Dumitraşc Calmăşul ruptă prin mijloc la capătul începutuluĭ, din 7259, carele iarăşĭ este arătată la No. 2 înfăţişată de D-luĭ Spăt. suret.

3. *Scrisoare iscălită de Ioan Vel Tărziman* din 10 Octom-

1) Vezĭ *Documente* sub No. VI.

brie[1]) fără veleat, în copie încredințată că este întocmaĭ di pe ci adevĕrată, di cătrĕ răposatu Boer Constantin Balş Vel Logofăt, care scrie *către Banul Calmăşul, fratele său*, între altile că aŭ luat de la părinţiĭ Esfiumeniţĭ scrisoare, precum şi zapisul de danie cu iscălitura sa, carĭ l'au rupt însuşĭ Thesalonic şi că trebui săĭ mulţumească trimiţîndui măcar o putină cu mere de Vasluĭ şi cîţĭ va caşcavalĭ de munte şi să stăpînească în pace de acum Livada şi să n'aibă nicĭ o grijă, căcĭ şi la Patriarhiĭ cunosc pe Constantin Vodă, că au vrut să facă pomană cu colacĭ streinĭ; dar cu toate acele la Monăstire tot au maĭ dat 150 leĭ, şi nişte veşmînturĭ, care le au primit părinţiĭ Efiumeniţĭ ca să nu le maĭ rămîie cuvînt cum arată această scrisoare.

4. Copie încredinţată de divan, di pe condică a cărţiĭ Domneştĭ din *1784 Noembrie 14, dată Paharn. Enachi Callimachi* pe bucata de loc din locul tîrguluĭ Botoşani anume Livada, ca să aibă a o stăpîni dupĕ hrisovul Domnuluĭ Grigore Ghica Voevod şi aş lua tot venitul.

5. Carte Domnească din 1817 Martie 15, către Vorniciĭ de Botoşanĭ, că dupĕ jaloba Dumisale Vornic Alecu Callimachi în arătărĭ, că la Hotăritura urmată de către Vornic Teodor Balş, la Moşia Monăstiriĭ Doamneĭ ce să hotăreşte cu moşiea Dumnealuĭ Stănceştĭ cu hotarele ce ar fi pus, i s'ar fi luat o bucată de loc din dreapta moşieĭ Dumisali Stănceştĭ, fără a fi D-luĭ saŭ vechiul Dumnealuĭ cu scrisorile, după cari scrisorĭ poate să să dovedească, că acel loc este din drept trupul Moşiĭ Dumisale, carĭ loc Iar fi şi dat hotarnicul pomenit către stăpînire moşieĭ Monăstireĭ Doamneĭ şi să scrie ca stăpînirea aceluĭ loc să rămîĭ tot precum au fost şi după cercetare ce să va face în Divan pricinii care parte va avea dreptate acel îl va lua împreună cu dijma luĭ. Cu aceste scrisorĭ dar şi D-luĭ Vornic Callimachi să întimiază în stăpînire aceluĭ loc nu-

1) Vezĭ *Documente* sub No. XIV.

mit Livada. Deci stînd noi a judeca cu amăruntul toate scrisorile di mai sus înfățișate dinspre amîndouă părțile, am cunoscut, fără îndoială, că danie Domnului Grigore Ghica Voevod, către Banul Calmășul este bună și fără nici un cuvînt di dreptate sau dat în urmă acel loc de către Domnul Racoviță Voevod Monăstirei Doamnei, căci întîu, Domnul Grigore Ghica Voevod la 7255 de cînd sunt 80 ani, acel loc livada, dovedindu-l din locul Domnesc și slobod, ne dat nimăruia, l'au dat Banului Calmășul, arătîndui și semnele în prejur, pe cari l'au și stăpînit pînă la 7259 în 4 ani, când pomenitu Domn Racoviță (cu ce socotință nu să știe) l au dat Monastirii Doamnei, de cît numai să vede, că s-au întemeiat (precum zice) că l'ar afla că este din locul Tătărașilor, însă această zicere a Domnului Racoviță să oboară cu însuși Hrisovul înfățoșat de Dumnealui Spăt. pe hotarul Tîrgului Botoșani tot aceluiaș Domn Constantin Cehan Racoviță Voevod cu doui ani în urmă arată, că hotarul Tîrgului nu trece pîrîul Dresleucei, precum și Hrisovul Domnului Grigore Ghica Voevod dă acel loc iarăși numai pînă în Dresleuca, lămurit dar să dovedește, că nu au fost din Hotarul locului Tătărașilor a tîrgului dat Sfîntului Neculae, și este bună Danie Domnului Grigore către Banul Calmășul. Al doile, dacă acel loc, nu a fost din trupul Tătărașilor cum au putut Domnul Racoviță să strămute dania Domnului Grigore, cari au fost mai vechi către Banul Calmășul și să deie acel loc Monastirii Doamnei, fiind că daniile, și afierosirile Domnilor sunt statornice și un Domn nu poate călca Dania altuia Domn. Al treilea, Hrisov Domnului Racoviță mai zice că rămăind Danie Domnului Grigore răsuflată, au dat Banul Calmășul și osăbită scrisoare, precum și Hrisovul Domnului Grigore la Monastiri, dă ea singură acelaș Domn, au dat Hrisovul său. Apoi ce trebuință mai erea să mai ia și scrisoare de la Banul Calmășul, iată dintru aceasta să înțelege, că pentru că și însuși cunoaște că cu nedreptate i să ea Banului Calmășul acel loc și pentru

aceia l-au făcut di a dat și înscris. Insă această vederată și silnică nedreptate văzîndu-să, nu poate a să socoti lucru din temeerĭ pentru Domn Spăt. Iordachi, dovedită fiind sila și asuprirea ci au vrut a face acel Domn *Banuluĭ Calmășul, din însușĭ scrisoarea Domnuluĭ Ioan, din 10 Octombrie arătată supt No. 3, între scrisorile Dumisale Vorniculuĭ Callimachi (fiind vel Tărzimah)* căcĭ de ar fi fost danie Banuluĭ Calmășul prin scrisoarea sa di bună voie către Monastirea Doamneĭ negreșit că nu ar fi putut cere a i să întoarce, și au dat încă și banĭ de au luat-o înapoĭ 150 leĭ, sumă simțitoare pe vreme aceia și alte lucrurĭ; și iarășĭ di au dat Banul Calmășul scrisoare ace de danie de bună voe sa, ce trebuință maĭ era, ca Domnul Racoviță să puĭ atîtea cuvinte prin cartea sa din 7259 în potriva unul, altuia, căcĭ îndestul era numaĭ să întărească scrisoarea de danie a Banuluĭ Calmășul, saŭ de au fost rĕŭ hrisovul Domnuluĭ Grigore Ghica, către banul Calmășul, pute săl rupă ne maĭ cerînd trebuință a lua și osebită scrisoare de danie di la Banul Calmășul. Al patrulea, că este cu adevĕrat ace scrisoare a însuși Domnuluĭ Ioan și nu cu vre o iconomie, nu rămîne judecăți nicĭ o îndoială, dovedind-o aceasta însuși lucrarea eĭ, pentru că hrisovul cel în original a Domnuluĭ Grigore Ghica și scrisoare de danie Banuluĭ Calmășul ci este ruptă, pe cari hrisovul Domnuluĭ Racoviță le dovedești, că sau dat atunce monastiriĭ, acum să găsesc la Domnul Vornic Callimachi, cari fiind date monăstiriĭ, acum au putut cu alt chip să intre la mîna Dumisealeĭ Vorniculuĭ, iată adeverirĭ că această scrisoare este dreaptă a Domnuluĭ Ioan și pentru că nu are veleat nu este altă, de cît că așa obicĭnuea, *pentru că Domnu Vornic au arătat și alte răvașe de corespundențiĭ ci ave cu fratele Doamneĭ sale Banul Calmășul, carĭ tot fără velet să vĕd.* Al cincilea, de și Domnul Grigore Ghica Voevod cel tînăr, prin *hrisovul din 1764, Noembrie* întărești stăpînire Monăstireĭ Doamneĭ pe acel loc, însă să zice prin acest hrisov, că

s'au *scris Bănesei Calmăşoae* să viĭ la judecată, şi n'au venit de cît au primit scrisoare, cum ştie că s'au dat danie acel loc şi cum s'au întors iarăşĭ înapoĭ de la călugăriĭ şi zice că de va găsi zapis a călugărilor (dovadă adică) cum au luato iarăşĭ înapoi are a răspunde; iată că dovada aceia ce au trebuit atunce o are acum şi orĭ ce să face pe zisul şi arătare numaĭ a uniĭ părţĭ, nu poate avea întemeieri, cînd easă în urmă dovadă la iveală, şi maĭ ales precum Domnul Grigore Ghica la 1764 au dat stăpîniri Monastiriĭ Doamneĭ în nefiinţa scrisorilor Bănesi Calmăşoaeĭ, asemene şi Domnul *Mavrocordat Voevod la 1784* după 20 anĭ cînd au văzut scrisorile *Paharn. Enachi Callimachi* iau dat stăpînire asupra aceluĭ loc, de cînd pînă la 1814 cînd s'au scos la vînzărĭ fiind 30 anĭ, nu să vedi nicĭ o jalbă din parte Monastiriĭ Doamneĭ, asupra acestuĭ loc Livada cel are Dumnealuĭ vornic Callimachi ce încă să vede că şi însuşĭ Domnul Callimachi prin carte din 1817 iau dat ca să stăpînească acel loc cu moşia Dumisale Stănceştiĭ pînă după săvîrşire judecăţiĭ, (carĭ pînă acum n'au urmat). Iată dar că stăpînirea Dumisale Vorniculuĭ au fost cunoscută, şi mănăstiri şi măcar că au luat săvîrşirea mezatuluĭ.

Insă cînd un mezat să dovedeşte urmat pe putred temeĭ şi de către însuşĭ domnul Callimachi în urma săvîrşiri mezatuluĭ să vede slobozită stăpînire Dumisalle Vorniculuĭ asupra aceluĭ loc, iată dar, că au fost ştiut Domnuluĭ Callimachi, că să vinde lucru strein, fiind-că D-luĭ Vornic Callimachi n'au tăcut şi scrisorile cele în original era la D-luĭ, apoĭ socotesc că un aşa mezat pe lucru nedrept nu poate avea tăria luĭ. Cînd în şfîrşit să vede că însuşĭ aciia ce au primit dania de la domnul Racoviţă adică călugăriĭ au dat şi au întors iarăşĭ înapoi, rupîndu-să şi scrisoarea Banuluĭ Calmăşul, luînd şi plată 150 leĭ şi nişte veşminte, care la ace vremi era îndestul preţ pentru atîta lucru, precum să vedi, că s'au cunoscut şi de către Domn Callimachi dupĕ carte din 1817 ce o au dat. Şi pentru aceia de cătrĕ noĭ

dupĕ tot cuvîntul dreptățeĭ s'aŭ cunoscut că ***D-luĭ vornic Callimachi nu póte fi strămutat nicĭ odinioară din locul strămoșesc de danie*** ,nicĭ poate fi supărat maĭ mult întru cît de puțin di către nimene. Deosebit pentru o bucată de loc ce iarășĭ să prinsese cu împresurare din moșie Curteștĭ a Dumisale Theodor Chiriac către locul Livezii, cari și cu anafora Divanuluĭ și întăritura înălțimiĭ sale s'au dat iarășĭ către Curteștĭ, încă la trecutul an 1823 dupĕ ce și din starea locului ce s'a vĕḑut pe harta inginerească si din glăsuire hotărniciĭ din 7259 Octombrie 6 ce s'au vĕḑut în întăritură aceașĭ anaforale, dovedindu-să din drept trupul Curteștilor, însușĭ D-luĭ Vornic Callimachi au arătat cum că cu nedreptate s'au luat acel loc supt cuvînt de hotar Livezii și D-luĭ Teodor Chiriac are toată dreptatea aș lua acel loc, fiind din hotar Moșiĭ sale Curteștĭ, iar nu din hotar Liveziĭ, fiind-că hotarul Liveziĭ lămurit să arată în hrisovul Domnuluĭ Grigore, zicînd că din sus să hotărașțe cu Stăncești și despre codru cu Monastirea Doamneĭ și despre apă cu iaz Dresleuca ci este a Monastiriĭ Doamneĭ, și din jos cu drum; iată dar, că dovedit să arată, că nu toate treci peste drumul acesta ce vine pe margine moșieĭ Monăstiriĭ Doamneĭ maĭ jos, căcĭ de a merge la drum care cere Spăt. Iordachi apoĭ trebuia să zică în hrisovul Domnuluĭ Grigore Vodă, că acel loc să hotărăște și cu Curteștĭ, despre codru, orĭ trebui să treacă Monastirea Doamneĭ, să eĭ Curtești toțĭ, să vii la acel drum ca să să împlinească cuvîntul hrisovuluĭ, și îndestul dovadă maĭ este urmare stăpînireĭ. Căcĭ casa. . . . Vornic Callimachi n'au trecut nicĭ odată piste acest drum, nicĭ D-luĭ Vornic pretenderisăști, cari și acastă bucată de loc din Curteștĭ cu nedreptate s'au fost luat. Prea înălțate Doamne, aceste fiind dovezile precum s'au arătat maĭ sus i socotința judecăți noastre și fiind-că Dumnealuĭ Spăt. Iordachi s'au arătat nemulțumit,

cerînd a să înfăţoşa cu anafora şi înainte Inălţimi tale, nu lipsim a înstiinţa. 1826 Iunie 7.

A Inălţimiĭ Tale

Plecaţĭ Slugĭ,

Vasile Roset Vel Logofăt.
Constantin Cantacozino Logofăt.
Iordache Donici Vel Logofăt. Vasile Michail Vel Vornic.
Dumitrache Balş Vel Vornic. Petrache Tăut Vistier.
Indescifrabil.

XXXIV

1838

Invoială[1])

Jos iscăliţiĭ Logofăt şi Cavaler Costachi Conaki, rînduitul de stăpînire epitrop caseĭ *răposatul Alecu Callimachi i Vorniceasa Maria Callimachi, născută Cuza, al doilea soţie a răposatuluĭ Callimachi*, ca o firească epitroapă a orfanilor i *Hat. Alecu Ruset-Roznovanu* împuternicitul vechil şi *soţ al Ruxăndriţeĭ Ruset, născută Callimachi*, precum şi Conu Iordache Teodor împuternicit vechil din partea cuvioşieĭ Sale Părintelui Ioanichie Conaki carele dispozăriseşte şi voinţa bolnavuluĭ de minte al său frati Costaki, amîndoĭ fiĭ a răposatuluĭ Gavriil Conaki, prin aceasta facem ştiut, că arătaţiĭ fraţĭ Conăcheşti pornind formalnic proţăs asupra caseĭ răposatuluĭ Callimachi cu cerere de a li să întoarce averile lor, carele cu actul de învoială din 813 Aprilie 22, le avea date cumnatuluĭ lor Cal-

1) Documentul original aparţine D-luĭ Alexandru Callimachi. Comp. *Documente* sub No. XXXI.

limachi şi acesta le ar fi înstrăinat, prin zăstruire şi de vecĭ vînzărĭ, adică părţile din moşia Vărzăreştĭ de la ţinutul Orheiuluĭ, morile de la Călienĭ, părţile din moşia Hagineştĭ. . . . . de la ţinutul Orheiuluĭ, viile de la Socola, dughenile de pe Podul Vechiŭ, moşia Cioriceştĭ de la ţinutul Fîlciuluĭ, Boţîrlău de la ţinutul Putni şi viile de la Nicoreştĭ. Asemine şi D. Hat. pornind proţăs tot asupra numiteĭ case cerînd întîiĭ 4700 galbenĭ preţul a jumătate moşieĭ Epurenĭ cu venitul eĭ, că de la 821 după diata răposateĭ *Păhărniceasa Ruxandra Callimachi, maica răposatuluĭ Alecu Callimachi şi buna dumneaeĭ Hatm. Ruxăndriţeĭ* prin carele îĭ dărueşte această jumătate de moşie şi răposatul Callimachi ar fi vîndut-o; al doilea preţul moşiilor Cioriceştĭ şi Boţîrlău, morile de la Călienĭ şi viile de la Nicoreştĭ, carele fiind averĭ a moşiilor Doamneĭ Ruxăndriţeĭ, Ionichie şi Costachi Conăkeşti precum s'aŭ zis maĭ sus, după jalbele, ce ar fi pornit, le cer ca dreaptă a lor avere şi după urmarea spre îndeplinirea izvoduluĭ de zestre a D-eĭ Hatman. ar urma a să despăgubi cu preţul lor în sumă de 1900 galbenĭ; al treilea împărţire ce după pravilĭ i s'ar cuveni D-eĭ Hatman. din averea atît a maicĭ D-eĭ cît şi *mortuluĭ eĭ frate Xenofon;* al patrulea preţ de 6000 galbenĭ a întreg trupul moşieĭ Epurenĭ daţĭ de zestre şi vînduţĭ de răposatul Callimachi, şi al cincilea 600 galbenĭ cu dobînda lor plătite de D-eĭ Hătmăneasa, datoria părinteluĭ D-eĭ după înscrisul urmat la 828, carele peste tot alcătueşte suma de 42,095 galbenĭ bez condeiul împărtăşireĭ D-neĭ Hătm. din averea mami şi a frateluĭ D-eĭ cel lasă în a pravililor deslegare şi hotărîre.

Decĭ eŭ Logofăt Conachi şi Maria Cuza în urmarea chemărilor judecătoreştĭ vroiam a pune în lucrare rînduirea de vechil stăruitor în judecată; însă tot odată în privirea mărimiĭ cheltuelilor de astăzĭ prin judecăţĭ şi a sfîrşiturilor lor, spre a scuti pe amîndouă părţile de nişte asemine, precum şi de a feri pe această familie de vrajbă în carile judecăţile i ar supune, n'am

socotit de prisos de a cerca și mijloacele de învoire la care cu asemenea plecărĭ găsind și pe D-lor reprezentanții acestor două proțăsurĭ ce sunt împuterniciți de a să judeca și a să învoi și tot o dată noĭ între noĭ avînd îndestul credit respectiv că întru întăririle de a apera dreptățile părților, că în sfîrșit fără părtinire vom cumpăni dreptul fiește căruia în cuget curat, am pășit către tractarie din asămine. Deci cît pentru pretenția Părinteluĭ Ioanichie am venit în lămurire, câ după actul de alcătuire din 813 Octombre 22, între aceștia cu cumnatul lor, răposatul Callimachi în bună credință s'aŭ dispozarisat de averea luĭ Costaki, pentru că prin aceasta rostește cînd nu să va îndrepta protilimisul Costaki atuncea toată această avere va rămîne nepoților meĭ de soră, *Xenofon și Ruxandra*. Iar pentru partea de avere a luĭ Ionichie fiind că, prin acestaș act să zîce toate acestiile las asupra purtăriĭ de grijă a cumnatuluĭ meŭ în cît Dumnealuĭ la toate precum s'aŭ îndatorat, iar după moarte să fie Dumnealuĭ următor întocmaĭ după diata ce-ĭ voĭ lăsa; apoĭ Callimachi n'aŭ avut dreptate a o dispozarisa și urmează, ca cele ci vor lipsî să să întoarcă casa înapoĭ. Așa dar căutînd in ce să închee această lipsă, am găsit numaĭ că părțile din Vărzăreștĭ s'aŭ vîndut la 813 de răposatul Callimachi Pamețciculuĭ din Basarabia, camer Zamfirache Ralian, iar morile de la Călienĭ, fiind că nu sunt nicĭ vîndute nicĭ zăstruite de Callimachi urmeaza a și le stăpîni Ioanichie. Lămurindu-să dar în chipul ce s'aŭ arătat maĭ sus, această pretenție, am pășit către ce al doilea cu D-eĭ Hătmăneasa Ruxăndrița în carele s'aŭ înțeles că actul de învoială din 828 Iulie 3, prin carele răposatul Callimachi dăruește după moartea sa D-eĭ Hătm. moșiile Stănceștĭ, precum și altele, prin însurăciunea de al 2-lea a răposatuluĭ aŭ rămas desființată, pentru că făcînd copiĭ fireștĭ aŭ vîrît împărtășitoriĭ și pe alțiĭ. Și dar în întîmplarea de față în asemenea nu figurărisește de cît ca un sinet a banilor ce aŭ plătit D-eĭ pentru părintele, D-eĭ mărginindu-să D-eĭ

numaĭ în dreptățile izvoduluĭ de zestre de a căria îndeplinire casa nu să poate apăra. Și pentru acea cerere ce face D-eĭ prin pontul întîiŭ a prețuluĭ jumătățiĭ de Epurenĭ cu venitul eĭ, casa luĭ Callimachi nu poate sta în potrivă, pentru că după găsita la casa *dieata a maiciĭ răposatuluĭ Callimachi Păhărniceseĭ Ruxandra Callimachi* din 813 luna Maĭ, acea jumătate de moșie a fost și este dreaptă a D-eĭ Hătm. și urmează ca casa să i o răspundă; pentru pontul al doilea a moșiilor Cioriceștĭ, Boțărlăiĭ și viile de la Nicoreștĭ (bez morile de la Călienĭ de carile s'aŭ grăit) dațĭ D-eĭ Hătm. prin izvodul de zestre din părțile de averĭ a luĭ Costachi Konaki, fiind că după lămurirea făcută precum s'aŭ arătat maĭ sus o asemenea a eĭ cerere după § 33 L. D. nu are ființă, apoĭ și izvodul de zestre încă rămîne. . . . și după urmare pretenția de 19,000 galbenĭ întru despăgubirea adică a zestreĭ nu maĭ poate avea loc; pentru punctul al 3-lea a împărtășireĭ D-eĭ Hăt. din averea maiceĭ D-eĭ, fiind că toată averea după maică să află în stăpînirea D-eĭ și a unchilor D-eĭ și nicĭ cum în a caseĭ (bez țiganiĭ) apoĭ rămîne fără cuvînt cererea, de cît numaĭ pentru moșia Mărzeștĭ ot ținutul Eșiĭ, i dughenile de pe Podul Vechiŭ, carĭ acestea s'aŭ vindut de răposatu Callimachi, cum și pentru partea cuvenită D-eĭ de pe *fratele Xenofon* din averea Callimachească adică Stăncești cu săliștele eĭ, să lămurește, că așa precum și răposatul Callimachi după dreptatea pravili § 933 i s'ar cuveni a avea dopotrivă împărtășire în partea de *clironomie a luĭ Xenofon* atît în moșia Slobozia carele nu aŭ fost dată zestre cît și în dughenile de pe Podul Vechĭ, precum și a caselor din Eșĭ, numaĭ puțin încă și întru a trage venitul Slobozieĭ dispozarisit de D-eĭ Hătm. de la 828 pînă acum, apoĭ să socotește ca să acopăr aceste dreptățĭ de împărtășire una pe alta prin aceasta adică, că nicĭ D-eĭ Hătm. să nu ceară împărtășire în averea Callimachească adică în Stănceștĭ și altele, nicĭ casa luĭ Callimachi în Slobozia saŭ venitul eĭ. Pentru pontul al pa-

trulea a cererei prețului întreg trupul moșiei Epurenilor vînduți de reposat spre îndeplinirea izvodului de zestre, fiind că ne am lămurit, că de și formalitățile vînzării acestei moșii figurarisesc primite D-ei Hatm., însă adevărata vînzarea ei către Holban aŭ mijlocit după însuși voința răposatului Callimachi, carele aŭ săvîrșit tocmeli ș'aŭ luat banii precum de obștie e știut și mărturisit, apoi rămîne casa îndatorită cu răspunderea prețului acestei moșii către D-ei Hatm. Asemenea și pentru pontul al cincilea a banilor ce aŭ dat D-ei Hatm. în plata datoriilor răposatului părintelui Dumisale după izvodul iscălit de răposat, casa neavînd nici un cuvînt de împotrivire urmează a'i plăti cu dobînda lor.

Deci în privirea greutăței ***casei răposatului Callimachi și a orfanilor rămași,*** eŭ Logofăt Conaki peste lămuririle arătate mai sus, am mai mijlocit către nepoata Ruxăndrița și părintești sfaturi de . . . . și pravilii către om plăcută lui Dumnezeŭ faptă s'aŭ îndeplinit și din suma ce i să face aŭ lăsat la 16 mii galbeni; așa dar prin acest act de învoială sfîrșim și dăm curmare tuturor pretențiilor pornite atît din partea fraților Ioanichie și Costachi Konăchești, cît și a D-ei Hatm. în chipul următor, ca D-ei Hatm. pentru tot felul de pretenții personalice atît în avere de pe maica ***D-ei Ileana Konaki,*** cum și acea di pe ***părintele D-ei Vornic Callimachi*** precum și acea de pe ***răposatul fratele D-ei Xenofon*** ș'a unchilor săi Ioanichie și Costache precum și de pe ***buna D-ei, Păhărniceasa Ruxandra Callimachi*** la ori ce înstrăinări și prefaceri făcute de răposatul părintele D-ei s'aŭ hotărît și s'aŭ mulțumit în următoarele punturi: întîiŭ pe lîngă averea ce astăzi să stăpînește să mai ia 16000, adică șase spre zece mii galbeni Olandă saŭ împărătești, pentru a căror plată să să scoată în dată in mezat toate vitele și productele rămase de la răposatul Vornic Callimachi i pădurea acea mare de pe moșia Stăncești și să'i primească D-ei Hatm. îndată după vînzare, iar

cusurul cît nu va ajunge pînă la împlinirea sumeĭ de 16 miĭ galbenĭ să să plătească de către casă în termen de un an fără dobîndă; al doilea toţĭ ţiganiĭ Conăcheştĭ şi Căllimăcheştĭ cîţĭ să află astăzĭ sub stăpînirea caseĭ răposatuluĭ să-ĭ tragă în stăpînirea vecinică D-eĭ Hatm., cu aceasta însă D-eĭ să dea caseĭ răposatuluĭ în vecinică stăpînire şase sălaşe ţiganĭ de slujbă în care să fie bucătarĭ, kitarĭ, vizitiiĭ i herar şi alţĭ două sălaşe fără meşteşug şi al treilea pe temeiul acesteĭ învoelĭ toată averea mişcătoare şi nemişcătoare cîte are casa răposatuluĭ Vornic Callimachi în care este siguripsită de către Divan jumătate de moşie Gărbeniĭ de la ţinutul Dorohoiuluĭ de pe apa Başăuluĭ ce aŭ fost zestrea D-eĭ *Vornicesi Marieĭ Callimachi* rămîne în vecĭnică stăpînire a caseĭ, cu aceasta însă că dacă s'ar întîmpla ferească Dumnezeŭ să moară *copiĭ aceĭ doĭ maĭ sus pomeniţĭ, Teodor şi cel nenăscut, D-eĭ văduva Vorniceasa Callimachi* să nu aibă a trage maĭ mult de cît zestrea sa şi ipovolon ce pravilele i ar da, această dar învoială după § 308 din condica ţăvilă încunoştiinţîndu-să Divanuluĭ şi îmbunătăţindu-să să va statornici apoĭ pentru vecinică urmare, pentru carele s'aŭ făcut două asemenea învoelĭ supt a noastre iscăliturĭ.

1838 Februarie 20 zile.

Maria Callimachi Vorniceasa bolnavă fiind de mîna dreaptă şi neputînd iscăli m'aŭ poftit de iam scris numele puind D-eĭ degetul. Costache Logofăt cavaler.

Alecu Ruset Hatman.

Roset Novacu. Constantin Iordache Teodor.

Această învoială fiind cu a mea bună-voinţă şi desăvîrşită mulţumire întru toate a i cuprindere am iscălit eu însuşĭ cu mîna mea. 838 F. 22.

Ruxandra Roznovanu.

Divanul apelativ al Țării de Sus.

Această învoială săvîrșită între D-lor Logofăt și Cavaler Costachi Konaki epitrop după cererea *Dumneaei Vornicesei Maria, văduva răposatului Vornic Callimachi* și între D-eĭ *Cocoana Ruxandra Callimachi*, prin formalnicul vechil, *soțul D-eĭ, D-nul Hatman AlecuRuset-Roznovanu* văzîndu-să că este urmată cu îndestul folos pentru orfaniĭ din al doilea însoțire a răposatuluĭ Vornic Callimachi și cu care aŭ rămas ambele părțĭ mulțumite, apoĭ ca o lucrare primită de legiuirea pravililor după § 308 din condica țivilă, să întărește de către Divan spre curmarea proțesuluĭ în urmarea acesteĭ învoelĭ și înaintarea celor lante lucrărĭ privitoare pentru siguranța averiĭ orfanilor. Iar la fața întîĭ cuvîntul (împărtășire) scris pe deasupra rîndurilor, este din scăparea din vedere, l'a prescris pe curat și la fața 3-lea jumătățĭ.

Ioan Stamati Vornic. Iancu Costachi Spăt.

Dimitrachi.

Secția II
No. 1210.
1838, Februarie 23.

L. S.
Divanuluĭ
Țăriĭ de Sus.

Director: Dimitrie Ralet.

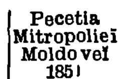
Șeful Secțieĭ: indescifrabil.

XXXV

1851

Actul de botez al luĭ Teodor Callimachi[1])

Actul acest metricesc fiind sub adevăratele iscăliturĭ a membrilor Dicasterieĭ să legalisézà.

Pecetia Mitropoliei Moldoveĭ 1851

Sofronie Mitropolit Moldavieĭ.

Director: ***Spătar Burada.***

Duhovnicească Dicasterie a Sf. Mitropolii.

Metricească mărturie.

In urmarea porunci Inalt Prea a Sfinţituluĭ Mitropolit cuprinsă în rezoluţia No. 355. Această Duhovnicească Dicasterie a Sfinteĭ Mitropoliĭ Moldoveĭ face cunoscut că D-luĭ tînărul ***Teodor Callimachi saŭ născut la anul una mie opt sute treĭ zecĭ şi şase Luna Ghenarie în patru zile din ortodoxĭ părinţĭ cu legiuita însoţire D-luĭ Vornic Alecu Callimachi şi soţia D sale Maria, născută Cuza,*** după care în 8 aceiaşĭ lună luminîndu-să cu

Cet extrait de baptême étant sous les véritables signatures des membres du Consistoire, est legalisé par nous.

(L.S.) Signé: **Sofronius Métropolit Moldavii.**

Le directeur: ***Spatar Burada.***

Consistoire de la Ste Métropole.

Extrait de baptême.

Par suite de l'ordre de Son Eminence le Métropolitain, contenu dans l'apostille sous No. 355, le Consistoire de la Ste Métropole de Moldavie, fait savoir que: le jeune Théodore Callimachi est né le quatre Janvier, de l'an mil huit cent-trente six de parents orthodoxes d'une union légitime entre le Vornic Alexandre Callimachi et son épouse Marie, née Couza, et que le 8 du même mois il fut tenu sur les fonts de baptême d'après les rites de l'E-

1) Originalul aparţine D-luĭ Alexandru Callimachi.

sfîntul botez a bisericeĭ răsăritului în biserica cu hramul Adormiriĭ Maiciĭ Domnuluĭ din satul Stănceştiĭ, ţinutul Botoşanĭ, naş i au fost Prea Sfinţitul Archiereu Inochentie Iliopoleos, iară cetitor molitfelor botezuluĭ cucernicul Iconom Ioan Bănicescu.

Drept aceia spre încredinţare, că D-luĭ Teodor Callimachi este drept şi legiuit fiu a sus zişilor părinţĭ şi drept pravoslavnic în temeiul dovezilor înfăţişate i să dă acest metricesc act înformăluit după cuviinţă.

Pecetia Decasterieĭ Mitropolieĭ Moldoveĭ.	Dimitrie iconomu. Gheorghe iconomu. C. iconomu.

Secretarul Decasterieĭ:
No. 403, *B. Antipa Sluger.*
1851, April în 17 zile.
Cap. Mold. Iaşiĭ.

glise d'Orient à l'Eglise de l'assomption de la Ste Vierge du village Stintcheschti du district de Botoşanĭ. Son parrain était S. Em. le Prélat Innocent, Evêque titulaire d'Héliopolis et les prières du baptême ont été lues par le révérend Econome Ion Banitchesko.

En foi de quoi, et pour qu'il soit constaté que Mr. Theodore Callimachi est le fils véritable et légitime des sus dites personnes, le Consistoire, en vertu des preuves exhibées lui délivre le présent acte formellement légalisé.

(L. S.) Signé **Démètre Econome, Georges Econome, Constantin Econome.**

Le Sécretaire du Consistoire.
No. 403. Signé: *B. Antipe Sloudjer.*
Le 17/29 April 1851,
Iassy.

No. 1909 *Vu au Secrétariat d'Etat de la principauté de Moldavie pour légalisation de la signature de S. Em. le Métropolitain de Moldavie, Sophronius.*

Iassy le 30 Avril / 12 Maĭ 1851.

Principatul Moldoveĭ Secretariatul de Stat. 1849

Le Secrétaire d'Etat et Chevalier:
A. Sturza.

Le Directeur
Post. Procope Florescu.

No. 29 *Vu pour légalisation de la signature ci-dessus de Mr. A. Slourdza secrétaire d'Etat de Moldavie. Iassy le 22 Mai 1851.*

Droit reçu: cinq francs. art. 58 du tarif.

Consulat de France à Iassy.

Le Consul de France:
Indéchiffrable,

XXXVI

1857

Actul de botez al Zenaideĭ Callimachi [1])

SOFRONIE

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Smeritul Mitropolit al Moldovieĭ şi Suceveĭ

Actul acest Mitricesc fiind sub adevĕratele iscăliturĭ a membrilor Dicasteriĭ să legalizează şi de către noĭ.

Pecetia Sf. mitropoliĭ Moldoveĭ 1851.

Sofronie Mitropolitu Moldavieĭ.

Vu par Nous pour légalisation des signatures des membres du Consistoire de lá Métropole.
(signè) Sofronie Métropolitain de Moldavie.

Duhovnicească Dicasterie

A Sf. Mitropoliĭ Moldoveĭ, Mitricească Mărturie

In urmarea Inalteĭ poruncĭ cuprinsă în rezoluţia No. 584, această duhovnicească dicasterie a sfinteĭ Mitropoliĭ Moldo-

Par suite de l'ordre de S. Eminence Monseigneur Sophronius Archevèque et Métropolitain de Moldavie et de Sout-

---

1) Origiualul aparţine D-luĭ Alexandru Callimachi.

veĭ, face cunoscut că Dumneaeĭ tînăra Zenaida Moruzi la anul una mie opt sute patrudecĭ luna Iulie în ṣease-spredece zile s'au născut din legiuiți părinții fiĭ aĭ sfinteĭ mari bisericĭ a RăsărituluĭL. S. Prințul Alexandru C. Moruzi și legiuita D. sale soție Pulcheria născută Rosetti și la acelaș an în zece August s'au luminat cu sfîntul botez a bisericeĭ răsărituluĭ și s'aŭ uns cu sfîntul marele Mir în biserica cu hramul Adormirea din satul Zvorăștea, cînd moliftele sfîntuluĭ botez i s'au cetĭt de cucernicia sa Sachelarie Nicolae Galin, iară nașu i au fost Domnița Ralu Moruzi. Drept aceia spre încredințare, că D eĭ tînăra Zenaida Moruzi este dreaptă și legiuită a sus zișilor părințĭ și dreaptă fiică a bisericeĭ răsărituluĭ, pe temeiul dovezilor înfățoșate, i s'aŭ dat această mitricească mărturie sub iscăliturile membrilor și pecetia Dicasterieĭ, întărită și de Inalt prea Sfințitul Stăpîn.

chava, Chevalier de plusieurs Ordres et contenu dans son Apostille sous No. 584, le Consistoire de la Métropole fait savoir que la jeune demoiselle Zénaide Mourousi est née le 16 Iuillet 1840, de parens légitimes professant le rite Orthodoxe d'Orient, le Prince Alexandre C. Mourousi et sa légitime épouse la Princesse Pulchérie née Rosetti et que le 10 Août, de la même année, elle a reçu la baptéme suivant le même rite en l'Eglise de l'Assomption du village Zvorișchte par le ministère du révérend père Sachelare Nicolas Galine desservant de la dite Eglise et a été tenue sur les fonts par la Princesse Ralou Mourousi. En foi de quoi vu les preuves produites, a été délivré pour servir aux fins requises, le présent extrait baptistaire muni du sceau du consistoire et des signatures de ses membres et légalisé par S. Em. le Métropolitain. Suivent les signatures des membres du Consistoire de la Métropole.

Dimitrie Iconomu. Iconomu
K. Iconomu.

Pecetia Decasterieĭ

No. 442.

Secretarul Dicasterieĭ:
B. Antipa Paharnic.

Iașĭ 1857, Luna Martie în 28 zile.

No. 96
Solvit 14 Pt.
Disposition du 20 Decembre 1856

Vu au Secrètariat d'Etat de la Principauté de Moldavie, pour légalisation des sceaux et signatures de Son Eminence le Métropolitain et du Consistoire de la Métropole, apposés d'autre part.

Secrétaire d'Etat.

Le Directeur : A. Fotino.

Sigiliul Ministeruluĭ

Section des langues etrangères :

P. le chef de Section: Krupenski.

No. 1377, le 4 Avril, 1857 Jassy.

XXXVII

1865

Actul de căsătorie al luĭ Teodor Callimachi [1])

MITROPOLIA MOLDOVEI

Act de căsătorie.

Pe temeiul mărturieĭ No. 293 înfăţoşată de D-nu Teodor Callimachi Protoereuluĭ Districtuluĭ Dorohoĭ din care să lămureşte că după legiuirile cercetărĭ făcute, nu s'a ivit nicĭ o cauză împedicătoare însoţireĭ dintre D-nu Teodor Callimachi de 1-a cununie, locuitor din Comuna Stănceştĭ, Districtul Bo-

1) Originalul aparţine D-luĭ Alexandru Callimachi.

toşanĭ, poporul bisericeî Sf. Gheorghe, în vîrstă de 28 anĭ, născut din legiuita căsătorie a D-luĭ Alecu Callimachi şi soţia sa Maria, şi D-neĭ Zenaida, fată fecioară locuitoare în Comuna Zvorăştea, poporul Bisericeĭ Adormirea M. D. în vîrstă de 24 anĭ, născută din legiuita căsătorie a D-luĭ Alecu Moruzi şi soţia sa Profira.

S'aŭ cununat dupe lege pe numiţiĭ şi spre încredinţare li s'a dat acest act.

Protoereul: D. Iconomu.

Preotul: N. Galin Sachelarie.

No. 293.

1865, Maiŭ 9.

Extract din tabloul genealogic al caseĭ Ghica

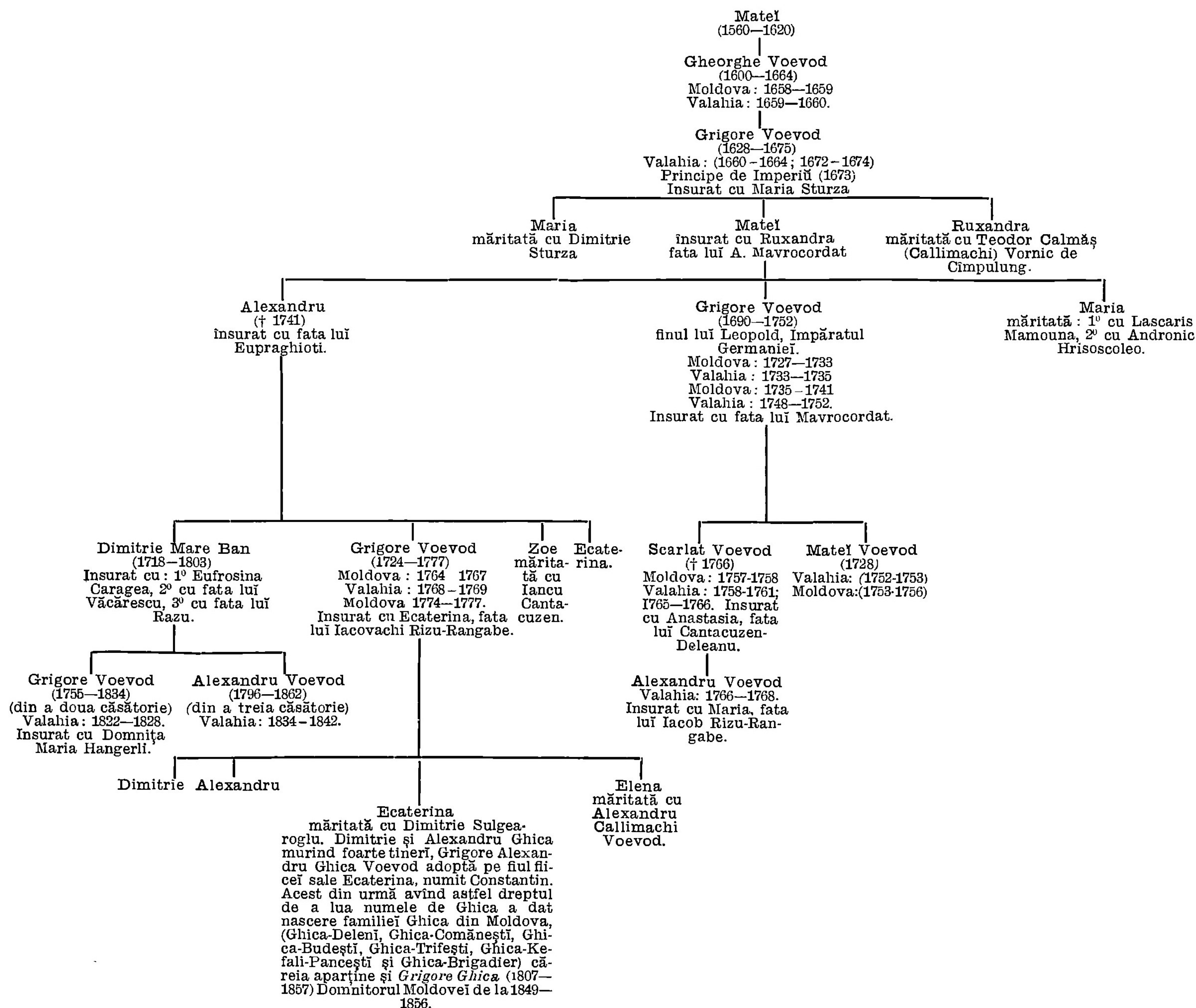

TABLA ILUSTRAȚIUNILOR

I. — Gravure în text.

II. — Gravure afară din text.

III. — Gravură în culorĭ.

TABLA MATERIILOR